İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE NÜFUSUNU YİTİREN KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUNMASI İÇİN BİR YÖNTEM ÖNERİSİ: ÖDEMİŞ-LÜBBEY KÖYÜ ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Koray GÜLER

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Programı

KASIM 2016

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE NÜFUSUNU YİTİREN KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUNMASI İÇİN BİR YÖNTEM ÖNERİSİ: ÖDEMİŞ-LÜBBEY KÖYÜ ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Koray GÜLER
(502122202)

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yegân KÂHYA

KASIM 2016

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502122202 numaralı Doktora Öğrencisi Koray GÜLER, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "TÜRKİYE'DE NÜFUSUNU YİTİREN KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUNMASI İÇİN BİR YÖNTEM ÖNERİSİ: ÖDEMİŞ-LÜBBEY KÖYÜ ÖRNEĞİ" başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmustur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Yegân KÂHYA** .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Demet BİNAN** .....
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Prof. Dr. İclal DİNÇER .....
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Kemal Kutgün EYÜPGİLLER .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Zeynep ERES ÖZDOĞAN .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **28 Ekim 2016**
Savunma Tarihi : **22 Kasım 2016**

Çocukluk kahramanım sevgili Babaannem Emine Güler'in hatırasına,

ÖNSÖZ

İnsanoğlunun yüzyıllar boyunca edindiği birikimin ve doğanın ortaklaşa katkılarıyla oluşan geleneksel kırsal çevrelerin, çeşitli nedenlere bağlı olarak nüfusunu yitirmesi ve bu sürece bağlı olarak sahip oldukları kırsal mirasın yitirilmesi sorununun çözümü için korumaya yönelik öneriler geliştirilmesi gerekliliğini öngörerek, bu çalışmayı öneren, yönlendiren ve tüm çalışma süreci boyunca destekleyen, öğrencisi olmaktan onur duyduğum tez danışmanım Prof. Dr. Yegân KÂHYA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Değerli eleştirileri ve önerileriyle çalışmanın gelişmesine katkıda bulunan tez izleme komitesi üyeleri değerli hocalarım Prof. Dr. Demet BİNAN'a ve Prof. Dr. İclal DİNÇER'e ve katkıları için savunma jürisi üyeleri Prof. Dr. Kemal Kutgün EYÜPGİLLER ile Doç. Dr. Zeynep ERES'e çok teşekkür ederim.

TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı (BİDEB) tarafından bir yıllık süre için verilen Yurtdışı Doktora Sırası Araştırma Bursu, Almanya başta olmak üzere bazı Avrupa ülkelerinde çalışma konumla ilgili araştırma yapma ve uygulamaları yerinde görme olanağını sağladı. Brandenburg Teknik Üniversitesi'nde sürdürdüğüm araştırma sürecinde, değerli fikirlerini benimle paylaşan Prof. Dr. Leo SCHMIDT'e, kendisi ile tanışmama aracılık eden değerli hocam Prof. Dr. Zeynep KUBAN'a ve TÜBİTAK BİDEB'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez kapsamında ortaya konulan koruma yaklaşımının uygulandığı pilot bölgede 2013 yılından itiberen düzenli aralıklarla gerçekleştirilen alan çalışmalarında bilgi ve düşüncelerini benimle paylaşarak katkı sağlayan başta ÇEKÜL Vakfı Batı Anadolu Koordinatör'ü Emin BAŞARANBİLEK olmak üzere Lübbey Köyü halkına ve Ödemiş Belediyesi İmar Müdürü Nermin PERVAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Tüm tez süreci boyunca bilgi ve deneyimleriyle destek olan ve huzurlu bir çalışma ve öğrenme ortamı sağlayan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı'ndaki değerli hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak uzun çalışma süreci boyunca desteklerini her zaman yanımda hissettiğim babam Coşkun GÜLER, annem Nural GÜLER, kız kardeşim Demet GÜLER ve hayat arkadaşım Ayşe Ceren BİLGE'ye teşekkür ederim.

Kasım 2016

Koray Güler
(Yüksek Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **ix**
KISALTMALAR ..... **xiii**
ÇİZELGE LİSTESİ ..... **xv**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xvii**
ÖZET ..... **xxi**
SUMMARY ..... **xxv**
1. GİRİŞ **1**
1.1 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı 2
1.2 Araştırmanın Yöntemi 8
2. KIRSAL MİMARİ **11**
2.1 Kavram ve Tanımlar 13
2.2 Avrupa'da Kırsal Alanlar İçin Geliştirilmiş Çağdaş Politikalar ve Kırsal Mimari Bağlamında Koruma Kuramının Uluslararası Gelişimi 15
2.2.1 Avrupa'da kırsal alanlar için geliştirilmiş çağdaş politikalar 15
2.2.2 Kırsal mimari bağlamında koruma kuramının uluslararası gelişimi 24
2.3 Türkiye'de Kırsal Alanlar İçin Geliştirilmiş Çağdaş Politikalar ve Kırsal Mimari Bağlamında Koruma Kuramının Evrimi 35
2.3.1 Kırsal alanlar için geliştirilmiş çağdaş politikalar 35
2.3.2 Kırsal mimari bağlamında koruma kuramının evrimi 51
3. KIRSAL YERLEŞİMLERİN NÜFUSUNU YİTİRME SÜRECİ, NEDENLERİ VE NÜFUS KAYBININ YARATTIĞI ETKİLER **63**
3.1 Kırsal Yerleşimlerin Nüfusunu Yitirme Nedenleri 63
3.1.1 İnsan kaynaklı nedenler 63
3.1.1.1 Sosyo-kültürel ve ekonomik nedenler 63
3.1.1.2 Politik nedenler/çatışmalar 64
3.1.1.3 Diğer nedenler 65
3.1.2 Doğa kaynaklı nedenler 66
3.2 Nüfusunu Yitirmiş Kırsal Yerleşimlerden Örnekler 67
3.2.1 Avrupa'dan örnekler 67
3.2.2 Türkiye'den örnekler 74
3.3 Nüfus Kaybının Yarattığı Etkiler 86
4. NÜFUSUNU YİTİREN KIRSAL YERLEŞİMLERİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK OLASILIKLAR **89**
4.1 Müzeleştirme Yaklaşımı ve Uygulama Örnekleri 90
4.1.1 Avrupa örnekleri 91
4.1.2 Türkiye örnekleri 93
4.2 Turizm Yaklaşımı ve Uygulama Örnekleri 95
4.2.1 Avrupa örnekleri 98
4.2.2 Türkiye örnekleri 108
4.3 Yerleşimlerin Yeniden İskanı 119

4.3.1 Eski sakinlerin yeniden iskanı ... 120
4.3.1.1 Avrupa örnekleri ... 121
4.3.1.2 Türkiye örnekleri ... 122
4.3.2 Yeni yerleşimcilerin iskanı ... 125
4.3.2.1 Avrupa örnekleri ... 126
4.3.2.2 Türkiye örnekleri ... 129
4.4 Uygun Seçeneklerin Değerlendirilmesi ... 132
5. NÜFUSUNU YİTİREN KIRSAL YERLEŞİMLER İÇİN ÖNERİLEN KORUMA YAKLAŞIMI ... 137
5.1 Uluslararası Yaklaşımların İrdelenmesi ... 137
5.2 Önerilen Koruma Yaklaşımı ... 144
6. ÖNERİLEN KORUMA YAKLAŞIMININ PİLOT BÖLGE (LÜBBEY KÖYÜ) ÜZERİNDE İRDELENMESİ ... 155
6.1 Konum, Coğrafi Özellikler ve Çevre Yerleşimler ... 155
6.1.1 Konum ve coğrafi özellikler ... 155
6.1.2 Çevre yerleşimler ... 158
6.1.2.1 Derebebekler Köyü ... 162
6.1.2.2 Dereuzunyer Köyü ... 164
6.1.2.3 Günlüce Köyü ... 166
6.1.2.4 Horzum Köyü ... 168
6.1.2.5 Karadoğan Köyü ... 170
6.1.2.6 Üzümlü Köyü ... 171
6.2 Kültürel, Doğal Değerleri ve Önemi ... 172
6.2.1 Tarihsel gelişimi ... 173
6.2.2 Yerleşim özellikleri ve kültürel peyzaj değerleri ... 176
6.2.3 Mimari özellikleri ... 182
6.2.3.1 Yapı türleri ... 182
6.2.3.2 Plan ve cephe özellikleri ... 190
6.2.3.3 Yapım tekniği, strüktür ve malzeme özellikleri ... 195
6.2.4 Somut olmayan değerler ... 199
6.2.5 Doğal değerler ... 200
6.3 Nüfusunu Kaybetme Süreci, Nedenleri ve Lübbey Yaylağı (Çamyayla) ... 200
6.4 Yasal, Fiziksel ve Sosyal Analiz Çalışmaları ... 204
6.4.1 Yasal durum analizi ... 204
6.4.2 Sosyo-ekonomik analizler ... 208
6.4.3 Fiziksel analizler ... 208
6.4.4 GZFT analizi ... 216
6.4.5 Paydaş analizi ... 218
6.4.6 Sözlü görüşmeler ... 218
6.4.7 Koruma çalışmaları için kullanılabilecek finansal kaynakların analizi ... 221
6.5 Yerleşimin Geleceğine Yönelik Öneriler ... 224
6.5.1 Yeniden değerlendirilme seçenekleri ... 224
6.5.2 Koruma politikaları ... 230
6.5.3 Uygulama önerileri ve eylem planı ... 232
6.5.4 İzleme, denetleme ve değerlendirme süreci ... 232
7. SONUÇ VE ÖNERİLER ... 235
7.1 İnsan Kaynaklı Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler ... 239
7.1.1 Sosyo-kültürel ve ekonomik sorunların çözümüne yönelik öneriler ... 239
7.1.2 Siyasal, hukuki ve yönetsel sorunların çözümüne yönelik öneriler ... 244
7.1.3 Diğer sorunların çözümüne yönelik öneriler ... 250

7.2 Doğa Kaynaklı Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler 251
KAYNAKLAR 253
EKLER..... 269
ÖZGEÇMİŞ..... 293

KISALTMALAR[1]

AA : Anadolu Ajansı
AB : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AD : Albergo Diffuso
AET : Avrupa Ekonomik Topluluğu
AEOM : Avrupa Açık Hava Müzeleri Birliği
AOÇ : Atatürk Orman Çiftliği
AP : Avrupa Parlamentosu
BM : Birleşmiş Milletler
BYKP : Beş Yıllık Kalkınma Planı
CAP : Common Agricultural Policy
CHP : Cumhuriyet Halk Partisi
COE : Avrupa Konseyi
ÇEKÜL : Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
DHA : Doğan Haber Ajansı
DP : Demokrat Parti
DPT : Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ : Devlet Su İşleri
EAA : European Association of Archaeologists
EAC : Europae Archaeologiae Consilium
EAFRD : European Agricultural Fund For Rural Development
EC : Avrupa Komisyonu
ECOVAST : The European Council for the Village and Small Town
ELO : The European Landowners Organisation
EUROGITES: The European Federation of Farm and Village Tourism
ESDP : European Spatial Development Perspective
FAO : Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GEEAYK : Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla
GZFT : Güçlü, Zayıf Yanlar, Fırsatlar ve Tehditler
HES : Hidro Elektrik Santrali
ICOMOS : Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
ICOM : Uluslararası Müzeler Konseyi
İZKA : İzmir Kalkınma Ajansı
KAİP : Koruma Amaçlı İmar Planı
KHK : Kanun Hükmünde Kararname
KİT : Kamu İktisadi Teşekkülü
KOSGEB : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

[1] Türkçe'de yaygın olarak kullanılan, kabul görmüş yabancı dillerdeki kısaltmaların karşılıkları Türkçe olarak verilmiş, diğer yabancı dillerdeki kısaltmaların karşılıkları ise özgün dillerinde aktarılmıştır.

KÖYDES : Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
KTVKBK : Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
KVKBK : Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
KUDEB : Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu
LEADER : Liaison Entre Actions de Développement de L' Économie Rurale
OECD : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OTP : Ortak Tarım Politikası
R.E.D. : The International Association Rurality-Environment-Development
RISE : The Rural Investment Support for Europe Foundation
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu
TaTuTa : Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi Tecrübe Takası
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEMA : Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TDK : Türk Dil Kurumu
TİGEM : Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TKDK : Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TMO : Toprak Mahsulleri Ofisi
TOKİ : Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜBA : Türkiye Bilimler Akademisi
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
TVKBK : Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu
VGM : Vakıflar Genel Müdürlüğü
WTO : Dünya Turizm Örgütü
WHC : UNESCO Dünya Mirası Merkezi
WWF : Dünya Doğayı Koruma Vakfı

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Kırsal mimarinin korunmasına ilişkin önemli ilkesel metinler. **33**
Çizelge 3.1 : Kırsal yerleşimlerin nüfusunu yitirme nedenleri. **66**
Çizelge 6.1 : Lübbey Köyü'nün güçlü ve zayıf yanları. **216**
Çizelge 6.2 : Lübbey Köyü için fırsatlar ve tehditler. **217**
Çizelge A.1 : Lübbey için önerilen eylem planı. **271**
Çizelge B.1 : Tez kapsamında seçilerek incelenen kırsal yerleşimlerin nüfusunu yitirme nedenleri ve nüfus kaybının yarattığı etkiler ile yeniden değerlendirme biçimleri ve mevcut ya da yeniden kullanımın yarattığı etkilerin değerlendirilmesi. **276**
Çizelge D.1 : Mülakat soruları yazılı metni **286**
Çizelge D.2 : Görüşme listesi **287**

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : OTP'nin tarihsel gelişimi (EC, 2015) **17**
Şekil 2.2 : Yeni kırsal paradigma (OECD, 2006)..... **18**
Şekil 2.3 : Karşılaşılan zorluklardan reform hedeflerine 2013 sonrası OTP (EC, 2013a)..... **19**
Şekil 2.4 : OTP'nin iki ekseni ve organizasyon şeması (EC, 2006)..... **20**
Şekil 2.5 : Kırsal yapıların taşınarak korunduğu ve sergilendiği ilk açık hava müzesi olan İsveç- Skansen açık hava müzesi (Url-1) **25**
Şekil 2.6 : Kırsal yerleşimlerin korunmasına ilişkin önemli tarihler, uluslararası tüzük, bildirge ve deklarasyonların kronolojik gelişimi (2014)..... **34**
Şekil 2.7 : Türkiye'de kırsal alanlar için geliştirilmiş politikaların gelişimi (2013) . **50**
Şekil 2.8 : Türkiye'de kırsal mimari bağlamında koruma mevzuatının gelişimi ve önemli tarihler (2014)..... **61**
Şekil 3.1 : Portekiz-Cheleiros Bölgesi'ndeki Broas Köyü'nden görünüşler (Filipe ve Mascarenhas, 2011)..... **68**
Şekil 3.2 : İspanya-Guadalajara Bölgesi'ndeki Torrecilla Del Ducado Köyü'nden görünüşler (Url-2)... ..... **69**
Şekil 3.3 : İngiltere-Dorset Bölgesi'ndeki Tyneham Köyü'nden görünüşler (Url-3). **70**
Şekil 3.4 : Almanya-Erkelenz Bölgesi'ndeki Immerath Köyü'nden görünüşler (Silberer, 2013)..... **71**
Şekil 3.5 : Gürcistan'ın Khevsureti Bölgesi'ndeki, Shatili Köyü'nden görünüşler (2014).. ..... **72**
Şekil 3.6 : İtalya-Calabria Bölgesi'ndeki Roghudi Köyü'nden görünüşler (Url-4).. **73**
Şekil 3.7 : Yunanistan- Kefalonya adasındaki Farsa Köyü'nden görünüşler (Zaferatos, 2006).. ..... **74**
Şekil 3.8 : Artvin-Merkez, Pırnallı Köyü'nden görünüşler (2013). **76**
Şekil 3.9 : Antalya-Akseki, Sarıhacılar Köyü'nden görünüşler (2011)..... **77**
Şekil 3.10 : Hakkari-Yüksekova, Akçadam Köyü'nden görünüşler (DHA, 2015).. **78**
Şekil 3.11 : Gümüşhane-Merkez, Dumanlı Köyü'nden görünüşler (2013) **79**
Şekil 3.12 : Çanakkale-Gökçeada, Dereköy'den görünüşler (2013). **80**
Şekil 3.13 : Muğla-Yatağan, Yeşilbağcılar Beldesi'nden görünüşler (2014)..... **81**
Şekil 3.14 : Muğla-Milas, Kapıkırı Köyü'nden görünüşler (2014)..... **82**
Şekil 3.15 : Kütahya, Çavdarhisar Beldesi'nden görünüşler (2013) **83**
Şekil 3.16 : Nevşehir-Gülşehir, Tuz Köyü (Güzelce, 2013)..... **84**
Şekil 3.17 : Kayseri-Kocasinan, Çevril Köyü (2012)..... **85**
Şekil 3.18 : Sinop-Boyabat, Aşağı Seyircek Köyü'nden görünüşler (AA, 2014). **85**
Şekil 3.19 : Elazığ-Kovancılar, Okcular Köyü'nden görünüşler (Sunkar, 2011)..... **86**
Şekil 3.20 : İtalya-Cinque Terre'de yaşanan sel felaketi öncesi ve sonrasından görünüşler (UNESCO, 2013b) **88**
Şekil 4.1 : Kırsal yapıların taşınarak korunduğu açık hava müzelerine bir örnek Gürcistan Tiflis açık hava müzesi (2014) **91**

Şekil 4.2 : ABD-Kaliforniya, Bodie yerleşiminin müze olarak düzenlenmesinden sonraki görünüşleri (Url-5) **92**
Şekil 4.3 : II. Dünya Savaşı'nda bombalanan Fransa-Tolouse Bölgesi, Oradour-sur-Glane'nden görünüşler (Url-6) **93**
Şekil 4.4 : Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından günümüzde ören yeri olarak işlevlendirilen Muğla-Fethiye, Kayaköy'den görünüşler (2013) **94**
Şekil 4.5 : Ankara-Altındağ Belediyesi tarafından yapımı 2014 yılında tamamlanan Altınköy (Köy Park) açık hava müzesinden görünüşler (Anonim) **95**
Şekil 4.6 : Slovakya-Vlkolinec Köyü'nden görünüşler (Url-7) **101**
Şekil 4.7 : Portekiz'de kırsal yaşamın ve aile pansiyonculuğunun bir arada yürütüldüğü Lindoso Köyü'nden görünüşler (2013) **102**
Şekil 4.8 : İtalya'nın Toskana Bölgesi'nde çiftlik turizminin uygulandığı çok sayıdaki işletmeden bir örnek Siena, Agriturismo San Lorenzo çiftliği (Url-8) **103**
Şekil 4.9 : Almanya'nın Spreewald Bölgesi'ndeki Lehde Köyü'nden görünüşler (2015) **104**
Şekil 4.10 : Avusturya-Bregenzerwald Bölgesi'nde yer alan Krumbach Köyü'nden görünüşler (Url-9) **106**
Şekil 4.11 : Albergo Diffuso yaklaşımı (Dall'Ara, 2015) **107**
Şekil 4.12 : İtalya'nın Sardunya adası, Ogliastra İli'nde yer alan Osini Köyü'nden görünüşler (Url-2) **108**
Şekil 4.13 : Bursa-Yıldırım, Cumalıkızık Köyü'nden görünüşler (2014) **111**
Şekil 4.14 : İzmir-Selçuk, Şirince Köyü'nden Görünüşler (2010) **112**
Şekil 4.15 : Karabük-Safranbolu, Yörük Köyü'nden Görünüşler (2013) **113**
Şekil 4.16 : Antalya-Korkuteli Beğiş Köyü'nün bir turizm köyüne çevrildikten sonraki durumunu gösteren fotoğraflar (Url-10) **115**
Şekil 4.17 : Kısmen Birecik Barajı suları altında kalan Şanlıurfa-Halfeti, Savaşan Köyü'nün görünüşleri (2014) **116**
Şekil 4.18 : TaTuTa sistemine bir tarımsal kalkınma kooperatifi kurarak dahil olan Antakya-Samandağ, Vakıflı Köyü'nden görünüşler (Url-11) **117**
Şekil 4.19 : Düzce İl Kültür Müdürlüğü tarafından Eko-Köy olarak ilan edilen Akçakoca, Dadalı Köyü'nden görünüşler (Url-2) **119**
Şekil 4.20 : Bosna Hersek'in Čapljina Bölgesi'ndeki Poçitel Köyü'nün görünüşleri (2011) **121**
Şekil 4.21 : Irak'ın Nineveh Bölgesi'ndeki Alqosh Köyü'nün görünüşleri (Url-2) **122**
Şekil 4.22 : Eski sakinlerden bir bölümünün geri döndüğü Mardin-Midyat, Oyuklu Köyü'nden görünüşler (Sami, 2009; Güzeldere, 2015) **123**
Şekil 4.23 : Güvenlik problemleri nedeniyle boşaltılan Şırnak-İdil, Yuvalı Köyü'ne köylülerin geri dönüşü (DHA, 2013) **124**
Şekil 4.24 : İspanya'nın Katalonya Bölgesi'nde yer alan Palau-Sator Köyü'nün görünüşleri (Url-2) **127**
Şekil 4.25 : Almanya'nın Altmark Bölgesi'nde kurulan Sieben Linden Köyü'nün görünüşleri (Url-12) **128**
Şekil 4.26 : Aydın-Söke, Doğanbey Köyü'nden görünüşler (2013) **129**
Şekil 4.27 : İzmir-Bayındır, Dernekli Köyü Mersinli (Marmariç) Mevkisi'nden görünüşler (Url-2) **131**
Şekil 5.1 : Üç aşamalı analitik hiyerarşi analizi şeması (Russo ve diğ, 2013) **138**
Şekil 5.2 : Kırsal bölgelerdeki yöresel çiftlik mimarisinin belgelenmesi ve yeniden kullanımı için önerilen altı aşamalı metodolojik yaklaşım (Fuentes, 2010) **139**

Şekil 5.3 : Kültürel park konsepti bağlamında eko-kültürel turizm (Filipe ve Mascarenhas, 2011) **141**
Şekil 5.4 : Burra tüzüğü süreci (ICOMOS Avustralya, 2013) **144**
Şekil 5.5 : Koruma yaklaşımının aşamaları (2015) **145**
Şekil 5.6 : Koruma yaklaşımının birinci aşamasının alt basamakları (2015) **147**
Şekil 5.7: Koruma yaklaşımının ikinci ve üçüncü aşamalarının alt basamakları (2015) **152**
Şekil 5.8 : Koruma yaklaşımının dördüncü ve beşinci aşamalarının alt basamakları (2015) **153**
Şekil 5.9 : Koruma yaklaşımının tüm aşamaları (2015) **154**
Şekil 6.1 : Lübbey'in Ödemiş ve İzmir ili içindeki konumu (2013) **156**
Şekil 6.2 : Lübbey ve yakın çevresini gösteren harita (Harita Genel Komutanlığı) **157**
Şekil 6.3 : Lübbey Köyü'nden görünüşler (2013) **157**
Şekil 6.4 : Çamyayla'dan görünüşler (2013) **158**
Şekil 6.5 : DSİ tarafından yapımına başlanan Rahmanlar Vadisi'ndeki içme suyu barajı inşaatından ve kaldırılmakta olan yapılardan görünüşler (2014) **161**
Şekil 6.6 : Rahmanlar Barajı nedeniyle boşaltılan Derebebekler Köyü (2014) **163**
Şekil 6.7 : Derebebekler Köyü vaziyet planı (Kâhya vd., 2016). **164**
Şekil 6.8 : Rahmanlar Barajı nedeniyle boşaltılan Dereuzunyer Köyü (2014) **165**
Şekil 6.9 : Dereuzunyer Köyü vaziyet planı (Kâhya vd., 2016). **166**
Şekil 6.10 : Günlüce (Dapbey) Köyü'nden görünüşler (2014) **167**
Şekil 6.11 : Horzum Köyü'nden görünüşler (2014) **169**
Şekil 6.12 : Karadoğan Köyü'nden görünüşler (2014) **171**
Şekil 6.13 : Üzümlü Köyü'nden görünüşler (2014) **172**
Şekil 6.14 : Efes ve Sardes arasındaki antik yolu gösteren harita **174**
Şekil 6.15 : Lübbey Yaylası'ndan bir görünüş (Foss, 1978) **175**
Şekil 6.16 : Mermer kalıntılar ve kaya mezarından görünüşler (2014) **176**
Şekil 6.17 : Lübbey'deki sokaklardan görünüşler (2013) **177**
Şekil 6.18 : Lübbey Kışlağı vaziyet planı (2013) **178**
Şekil 6.19 : Lübbey Kışlağı yerleşim planı (2013) **179**
Şekil 6.20 : Lübbey Kışlağı yerleşim kesiti (K Kesiti) (2013) **180**
Şekil 6.21 : Lübbey Kışlağı'ndan bir görünüş (G1 Görünüşü) (2013) **181**
Şekil 6.22 : Lübbey Kışlağı'ndan bir görünüş (G2 Görünüşü) (2013) **181**
Şekil 6.23 : Köy meydanı vaziyet planı (2013) **182**
Şekil 6.24 : Konutlardan örnekler (2013) **183**
Şekil 6.25 : Köy camisinin zemin kat planı (2013) **184**
Şekil 6.26 : Köy camisinden iç ve dış mekan görünüşleri (2013) **184**
Şekil 6.27 : Köy okulunun plan restitüsyonu (2013) **185**
Şekil 6.28 : Köy okulunun iç ve dış mekan görünüşleri (2013) **185**
Şekil 6.29 : Çamaşırhane ve heladan görünüşler (2013) **186**
Şekil 6.30 : Kahvehanelerden görünüşler (2013) **187**
Şekil 6.31 : Çeşmelerden görünüşler (2013) **187**
Şekil 6.32 : Lübbey Mezarlığı'ndan görünüşler (2014) **188**
Şekil 6.33 : Ödemiş Belediyesi elektrik santralinin yerleşim planı (BCA, Bayındırlık Bakanlığı Fonu, 230.01/121.17.02'den aktaran Keskin, 2008) **189**
Şekil 6.34 : Ödemiş elektrik santralinin kurulduğu sıradaki iç ve dış mekan görünüşleri ile boru hatları (Hüsrev, 1934) **189**
Şekil 6.35 : Ödemiş Belediyesi elektrik santrali ve lojmanının görünüşleri (2013) **190**
Şekil 6.36 : "Sofalı ve bir odalı" ve "Sofalı ve iki odalı" konut plan tipleri (2013) **191**
Şekil 6.37 : "Sofalı ve iki odalı" konut plan tipi (2013) **191**

Şekil 6.38 : "Sofasız ve iki odalı" konut plan tipi (2013) **192**
Şekil 6.39 : Yapıların yaşama katına ulaşımı sağlayan merdivenler (2013) **193**
Şekil 6.40 : Köydeki çeşitli konutların odalarından görünüşler (2013) **193**
Şekil 6.41 : Oda iç mekanlarından ve ocaklıklardan görünüşler (2013) **194**
Şekil 6.42 : Dolap ve yüklüklerden görünüşler (2013) **194**
Şekil 6.43 : Zemin katın ahır olarak kullanıldığı örneklerden görünüşler (2013) ... **195**
Şekil 6.44 : Zemin kat duvarlarının mevcut kayalık zemin üzerine oturtulduğu temel sisteminden örnekler (2013) **196**
Şekil 6.45 : Lübbey'deki geleneksel bir konutun aksonometrik görünüşü (2013) .. **197**
Şekil 6.46 : Birinci kattaki çıkmaları taşıyan ahşap payandalar (2013) **197**
Şekil 6.47 : Ahşap konstrüksiyonlu çatı örneklerinden görünüşler (2013) **198**
Şekil 6.48 : Düz damlı bir yapıdan ve konstrüksiyondan görünüşler (2013) **199**
Şekil 6.49 : İzmir-Torbalı'da bir yörük çadırı (Url-2) **199**
Şekil 6.50 : Çamyayla'dan görünüşler (2013) **201**
Şekil 6.51 : Lübbey Yaylası (Çamyayla) parsel yapılaşma durumu (2014) **202**
Şekil 6.52 : Lübbey Kışlağı parsel yapılaşma durumu (2014) **202**
Şekil 6.53 : Lübbey Yaylağı (Çamyayla) yerleşim planı (2014) **203**
Şekil 6.54 : Lübbey kentsel sit sınırı ve tescilli yapıları gösteren harita (2016) **207**
Şekil 6.55 : İşlev analizi (2013) **211**
Şekil 6.56 : Kat sayısı analizi (2013) **212**
Şekil 6.57 : Kullanım durumu analizi (2013) **213**
Şekil 6.58 : Özgünlük durumu analizi (2013) **214**
Şekil 6.59 : Yapısal sağlamlık durumu analizi (2013) **215**
Şekil B.1 : Tez kapsamında seçilerek incelenen kırsal yerleşimler: Nüfusunu yitirme nedenleri ya da yeniden değerlendirilme biçimleri atlası (2015) **275**
Şekil C.1 : Derebebekler Köyü Okulu plan rölövesi (Kâhya vd., 2016). **283**
Şekil C.2 : : Dereuzunyer Köyü geleneksel konut plan semalarından bir örnek (1,2,3 ve 4 no. lu yapılar) (Kâhya vd., 2016). **283**
Şekil C.3 : Dereuzunyer Köyü geleneksel konut plan şemalarından bir örnek (5 ve 6 no. lu yapılar) (Kâhya vd., 2016). **284**
Şekil C.4 : Dereuzunyer Köyü geleneksel konut plan şemalarından bir örnek (7 ve 8 no. lu yapılar) (Kâhya vd., 2016). **284**
Şekil C.5 : Dereuzunyer Köyü geleneksel konut plan şemalarından bir örnek (9 ve 10 no. lu yapılar) (Kâhya vd., 2016) **285**
Şekil E.1 : Ödemiş İlçesi'ndeki mahallelerin nüfus dağılımları (2014) **288**
Şekil F.1 : Lübbey için önerilen kırsal sit ile tampon bölge sınırları ve tescile önerilen yapıları gösteren harita (2016) **289**
Şekil G.1 : 26 Eylül 2013 tarihli Küçük Menderes gazetesinde tez çalışmaları hakkında yapılan bir haber **290**
Şekil G.2 : 1 Mayıs 2014 tarihli Aljazeera Turk Dergi'de Lübbey ile ilgili yapılan röportajın haberleştirilmiş hali **291**
Şekil G.3 : 8 Kasım 2014 tarihli Yeni Asır Gazetesi'nde tez çalışmaları hk. yapılan bir haber **292**

TÜRKİYE'DE NÜFUSUNU YİTİREN KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUNMASI İÇİN BİR YÖNTEM ÖNERİSİ: ÖDEMİŞ-LÜBBEY KÖYÜ ÖRNEĞİ

ÖZET

Dünyadaki pek çok ülkede yaygın olarak görülen kırsal yerleşimlerin nüfuslarını kaybederek insansızlaşması sorunu; yüzyılların birikimiyle oluşturulmuş geleneksel çevrelerin bakımsız kalması, giderek köhneleşmesi ve yok olması sonuçlarını ortaya çıkarmaktadır. Geçmiş toplumların günlük yaşamlarının, geleneklerinin, yapı teknolojilerinin ve kültürel etkinliklerinin kısıtlı imkanlar dahilinde şekillendirdiği kırsal mirasın yitirilmesi, dünyanın kültürel anlamda çoraklaşmasına ve insanlığın geçmişle olan bağlarının zayıflamasına neden olmaktadır. Kuşkusuz insanın ve doğanın ortaklaşa oluşturdukları kırsal yerleşimlerin var olmasını sağlayan başlıca unsur olan insan etkeninin yitirilmesiyle bağlantılı olarak kültürel mirasın kaybı yanında, doğal yaşam, tarımsal peyzaj ve biyo-çeşitlilik de olumsuz etkilenmektedir.

Ülkemizde ve dünyada kırsal mirasın korunması ile ilgili çeşitli öneriler olmakla birlikte, nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin korunması için özelleşmiş bir yöntemin eksikliği görülmektedir. Bu eksiklikten yola çıkılarak sırasıyla; "Kırsal Mimari, Türkiye'de ve Avrupa'da Kırsal Alanlar İçin Geliştirilmiş Politikalar ve Kırsal Mimari Bağlamında Koruma Kuramının Evrimi", "Kırsal Yerleşimlerin Nüfusunu Yitirme Süreci, Nedenleri ve Nüfus Kaybının Yarattığı Etkiler" ile "Nüfusunu Yitiren Kırsal Yerleşimlerin Yeniden Değerlendirilme Olasılıkları" konuları detaylı şekilde tartışılmış ve nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin korunarak geleceğe aktarılabilmesi için kullanılabilecek bir koruma yaklaşımı önerisi geliştirilmiştir. Nüfusunu yitirmiş kırsal yerleşimleri koruma yaklaşımının disiplinler arası katkılarla geliştirilebileceği ve gelecekte kırsal yerleşimlerin korunması konusunda yapılacak bilimsel çalışmalarda kullanılabileceği düşünülmektedir.

Kırsal mimarinin korunmasına yönelik XIX. yüzyılın sonlarında Avrupa'da gündeme gelen ilk uygulamaların köy evlerinin taşınarak bir açık hava parkında sergilenmesi biçiminde geliştiği görülmektedir. Sanayi devrimi öncesindeki tarım toplumlarının kültürel bir yansıması olan geleneksel kırsal yapıların bir açık hava müzesinde sergilenerek korunması yaklaşımı, 1960'lı yıllara gelindiğinde yerini kırsal yapıların çevreleriyle bir bütün olarak korunması gerektiği düşüncesine bırakmıştır. Günümüzde kırsal peyzajı oluşturan insanlar, evcil ve yabani hayvanlar, konutlar, üretim yapıları, yollar, ağaçlar, tarım ve orman alanları, su kaynakları ve gelenekler, vb. tüm bileşenlerin bir bütün olarak korunması gerektiği kabul edilmektedir.

Tez çalışması kapsamında kırsal alanların sahip oldukları mimari mirasın tanımlanması ve korunması ile ilgili tarihsel gelişimin ortaya konulmasının ardından kırsal alanlarda karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik Avrupa'da ve Türkiye'de uygulanmış politikalar ve bu politikaların zaman içerisinde geçirdiği değişimler günümüz koşullarını ve sorunlarını anlayabilmek açısından detaylı bir şekilde incelenmiştir. Konu bu tarihsel perspektif içerisinde değerlendirilerek kırsal

yerleşimlerin korunması ile ilgili günümüzde yaşanan sorunlar belirlenmiştir. Kırsal yaşam çevrelerini oluşturan ana unsur olan insan faktörünün yitirilmesi, kırsal mirasın yok olması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle kırsal mirasın korunmasına yönelik öneriler geliştirilmeden önce nüfus kaybına neden olan etkenlerin neler olduğu ortaya konulmuştur. Kırsal yerleşimlerin nüfus kayıplarının/terk edilmelerinin altında yatan nedenleri; insan ve doğa kaynaklı olarak iki grupta, insan kaynaklı nedenleri ise kendi içerisinde; sosyo-kültürel ve ekonomik, politik ve diğer olmak üzere üç grupta sınıflandırmak mümkündür. Kırsal yerleşimlerin insansızlaşması sorununun çözümüne yönelik ipuçları elde edilebilmesi adına Avrupa'nın farklı coğrafyalarında yer alan kırsal yerleşim örnekleri incelenerek terk edilmeye yol açan etkenlerin neler olduğu tartışılmıştır.

Kırsal mirasın korunmasına yönelik tarihin farklı dönemlerinde farklı politikaların benimsendiği, uluslararası koruma mevzuatının da bu konudaki güncel gelişmeleri izleyerek değişim ve gelişim gösterdiği bilinmektedir. Koruma uygulamalarının başarısının ise ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile bağlantılı olarak farklılaştığı görülmektedir. Bu açıdan Avrupa'da ve Türkiye'de kırsal yerleşimlerin değerlendirilmesine yönelik tüm yaklaşımlar olumlu ve olumsuz yönleriyle irdelenerek, nüfusunu yitirmiş kırsal yerleşimlerdeki kültürel mirasın yeniden değerlendirilmesine yönelik farklı olasılıklar belirlenmeye çalışılmıştır. Kırsal yerleşimlerdeki kültür varlıklarının yeniden değerlendirilmesine yönelik olasılıkları müzeleştirme, turizm, yeniden iskan ve yeniden yabanileştirme-ormanlaştırma olmak üzere dört grupta sınıflandırmak mümkündür. Doğayı ve çevreyi korumak adına yüzyılların kültürel birikimi sonucu doğa ve insanın ortak katkılarıyla oluşturulan kırsal çevrelerin yeniden orman alanlarına ya da yaban hayatına kazandırılması prensibine dayanan dördüncü seçenek, yeniden üretilmesi mümkün olmayan kırsal mirasın ve insanlık tarihinin bir döneminin geri dönülmez şekilde kaybına neden olduğu ve çağdaş koruma ilkelerine zıtlık oluşturduğu gerekçesiyle değerlendirme dışında bırakılmıştır. Değerlendirmeye alınan diğer yaklaşımların Avrupa'daki ve Türkiye'deki örnekler üzerinden tartışılması nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimleri koruma yaklaşımının oluşturulabilmesi için önemli veriler sunmuştur.

Yapılan incelemeler, analizler ve değerlendirmeler sonrasında nüfusunu yitirmiş kırsal yerleşimlerin korunarak geleceğe aktarılmaları için önerilen koruma yaklaşımı; "Yerleşimin doğal, kültürel değerlerinin ve öneminin tanımlanması", "Yerleşimin yeniden değerlendirme seçeneklerinin belirlenmesi", "Koruma politikalarının belirlenmesi", "Uygulama" ve "İzleme, denetleme, değerlendirme, güncelleme" olmak üzere beş aşamadan oluşturulmuştur.

Nüfusunu yitirmiş bir kırsal yerleşimin sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin tespiti, koruma alanı ile geçiş bölgesi sınırının tespiti, nüfus kaybetme nedeninin ve terk edilme derecesinin belirlenmesi, kültürel ve doğal mirasın belgelenmesi, fiziki, sosyal ve ekonomik yapının analizi ve GZFT analizinin yapılması gibi adımlardan oluşan ilk aşama, korumaya konu olan kırsal yaşam çevresinin neden korunması gerektiği sorusunun yanıtlanmasını sağlamaktadır. Koruma yaklaşımının ikinci aşaması; yaşamın yeniden kurgulanması olasılıklarının tartışılacağı "Yerleşimin Yeniden Değerlendirme Seçeneklerinin Belirlenmesi" aşamasıdır. Bu aşama; paydaş analizi ve finansal kaynakların tespiti, yerleşimin geleneksel sakinlerinin geri dönüş olasılığının belirlenmesi, geleneksel kullanımların canlandırılması ve kırsal halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesi sonrasında müzeleştirme, turizm ve yeniden iskan seçeneklerinin yerleşim için uygunluğunun tartışılması, olası kullanıcıların ihtiyaç ve beklentilerinin tespiti, yerleşimin yeniden değerlendirilme seçeneklerinin

belirlenmesi ve yerleşimin korunmasına yönelik gelecek öngörüsünün ortaya konması süreçlerinden oluşmaktadır.

Kırsal çevreler, geçmiş yüzyılların yaşantıları ve beklentileri doğrultusunda tasarlanmış ya da oluşturulmuş yaşam alanlarıdır. Geçmişteki kırsal hayatın şekillendirdiği kırsal mimarinin geleceğe taşınabilmesi ancak uygun kullanımın tariflenmesi ve doğru koruma politikalarının belirlenmesi ile mümkün olabilecektir. Koruma yaklaşımı tüm bu hususları dikkate alarak, yeni kullanımların ancak kırsal yerleşimlerin sahip olduğu özgünlük ve bütünlük değerini zedelemeyeceği durumlarda mümkün olabileceğini tarif etmiştir. Bu açıdan her bir kırsal yerleşimin bulunduğu şartlar göz önüne alınarak farklı koruma stratejileri ve politikaları geliştirilmesi gereği ifade edilmiştir. Dikkatle ele alınan bir diğer husus nüfusunu kaybetmiş yerleşimlerin eski sakinlerinin bu yerleşimlerle bağının kurulabilmesi olasılığının araştırılmasıdır. Terk edilme sonrasında bakımsız kalarak tahrip olmuş geleneksel kırsal dokuların geleceğe aktarılabilmeleri ve bu yerleşimlerde yaşamın yeniden başlayabilmesi için belirlenecek yeni işlev/işlevler doğrultusunda koruma politikalarının şekillendirilmesi önerilmiştir.

Yerleşimlerin doğal, kültürel değerlerinin ve önemlerinin ortaya konmasının ve yeniden değerlendirme seçeneklerinin belirlenmesinin ardından koruma yaklaşımında önerilen üçüncü basamak; "Koruma Politikalarının Belirlenmesi" aşamasıdır. Koruma politikaları; ülke politikalarıyla bütünleşik olarak, yerleşimlerin ekolojik dengesinin ve doğal, kültürel değerlerinin sürdürülmesi için finansal kaynağın, araçların, koruma yönteminin ve önceliklerin belirlenmesine yönelik açılımlar sağlamalıdır.

Koruma yaklaşımının dördüncü aşaması olan "Uygulama" sürecinde koruma politikaları doğrultusunda öngörülen projelerin hangi zaman aralığında kimler tarafından hangi yöntem ve kaynakla yapılacağı belirlenmektedir. Son aşama ise "İzleme, Denetleme, Değerlendirme ve Güncelleme"dir. Kırsal yerleşimlerdeki yaşamın sürekliliğinin ve kırsal mirasın korunmasının sağlanması ancak planlanan uygulamaların ve projelerin izlenmesi ile değişen koşullar karşısında hızlı değişikliklerin ve paydaşlar arasında işbirliği, bilgi ve tecrübe alış verişi ile mümkün olabilecektir. Bu aşama koruma politikaları doğrultusunda uygulanması öngörülen projelerin iş programına uygun bir şekilde yürütülüp yürütülmediğinin ve dolayısıyla nüfusunu yitirmiş kırsal yerleşimlerdeki kültürel ve doğal varlıkların korunmasındaki ve sürdürülebilir bir yaşamın kurulmasındaki başarının izlendiği bir süreçtir.

Tez kapsamında nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin korunarak geleceğe aktarılabilmesi için uygulanması önerilen yöntem; belirlenen pilot bölge üzerinde sorgulanmıştır. Belirlenen pilot çalışma alanı; Batı Anadolu'da Küçük Menderes havzasında yer alan ve ciddi koruma sorunlarını ve potansiyelini bir arada barındıran İzmir ili Ödemiş ilçesi Lübbey Köyü'dür. Rahmanlar vadisinde Ödemiş ilçe merkezine kara yolu ile yaklaşık 14 kilometre uzaklıkta yer alan bir orman köyü olan Lübbey'de 1960'lı yıllarda köylülerin esas geçim kaynağı olan ormanlardan faydalanmasına getirilen kısıtlamalar sonrası köy halkı, arazi yapısı daha az eğimli ve tarım için daha elverişli durumda olan ve geçmişte yalnızca yaz aylarında geçici olarak göçtüğü Lübbey Yaylası'na (Çamyayla) kalıcı olarak taşınmıştır. Lübbey Köyü'nde yaşamın yeniden başlaması ve kırsal mirasın korunması için tez kapsamında ortaya konulan öneri koruma yaklaşımı kullanılarak, yerleşimin geleceğine yönelik koruma politikaları ve buna bağlı olarak şekillendirilen bir yol haritası geliştirilmiştir.

XIX. yüzyılda dönemin ihtiyaçları doğrultusunda inşa edilmiş Lübbey'deki geleneksel yapıların yeniden işlevlendirilmesinde; kültür varlıklarının özgünlük ve bütünlük değerlerine saygı gösterilmesi ve yıpranmışlık durumlarına göre restorasyon kararlarının alınmasının bir zorunluluk olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda büyük müdahaleler ya da yeniden yapımlar gerektiren uygulamalardan peşinen vazgeçilmesi gerekmektedir. Bu temel ilkeler doğrultusunda Lübbey'deki geleneksel yapıların fiziksel durumları da göz önüne alınarak; öncelikle yerel halktan geri dönüşe istekli kişilerin olmak üzere dışarıdan köye gelecek kişilerin de bir arada yaşayabileceği, bununla birlikte müzecilik ve turizme dönük kullanımların bir arada olabileceği bir yeniden yaşam senaryosunun Lübbey için uygun olacağı öngörülmüştür. Yeniden işlevlendirme sonrasında içerisinde yaşamın devam ettiği, doğa turizmi, tarımsal üretim, rekreasyonel amaçlar ve aynı zamanda bir kırsal yaşam müzesi olarak da ziyaret edilebilecek köydeki koruma çalışmalarında; yerleşimin terk edildiği tarihsel döneme ilişkin izlerin korunması ve yerleşim hakkında bilgi verici sunum tekniklerinin geliştirilmesi önerilmektedir. Lübbey'in yeniden değerlendirilmesi için olası üç seçenek olan müzeleştirme, turizm ve yeniden iskan seçeneklerinin her üçünün bir arada uygulanması önerilmekle birlikte önceliğin yerel halkın yaşam kalitesinin artırılması yoluyla geri dönüşe teşvik edilmesine verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu açıdan köyün tamamının mülkiyet değişikliği yoluyla turizme ya da müzeciliğe yönelik işlevlendirilmesi yerine geleneksel yapılarını kullanmak isteyen yerel halkın geri dönüşünü cesaretlendirici adımların atılması önemlidir. Turizm, müzeleştirme ve yeniden iskana yönelik yeni kullanımlar için sayısı sınırlı tutulmak koşuluyla öncelikle yerel halktan geri dönmeye istekli olmayan kişilerin geleneksel yapılarının restorasyonunun değerlendirilmesi önerilmiştir.

Kırsal alanlar için uygulanan politikaların ve bu politikaların yansımalarının ülkeden ülkeye ya da ülkeler içerisinde bölgeden bölgeye farklılıklar gösterdiği söylenebilir. Kırsal alanların insansızlaşması ve bu durumun bir sonucu olarak kırsal mirasın yitirilmesi sorununun İngiltere, Almanya, Fransa ve Orta Avrupa ülkeleri dışındaki Avrupa ülkelerinin bazı coğrafyalarında dahi yoğun bir biçimde gözlendiği izlenmektedir. Endüstrileşme deneyimini Avrupa'dan çok sonra ve farklı koşullarda yaşayan Türkiye'de, kırsal alanların korunması düşüncesinin de Avrupa'ya göre oldukça geç tarihlerde gelişim gösterdiği bilinmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak Türkiye'nin kırsal mirasının korunmasında Avrupa ülkelerinden farklı sorunlarla karşı karşıya kalındığı görülmektedir. Kırsal mirasın korunması ve kırsal alanların insansızlaşmasının engellenmesi konularında başarılı uygulamaların görüldüğü ülkelerdeki yaklaşım ve uygulamaların Türkiye için bir örnek oluşturduğu söylenebilir. Ancak bu politikaların ve uygulamaların Türkiye'nin kendine özgü koşulları doğrultusunda değerlendirilmesi ve bu doğrultuda ülkemizdeki kırsal yerleşimlerin koşullarını gözeten özgün bir yaklaşımın geliştirilmesine gerek olduğu düşünülmüştür. Bu doğrultuda terk edilmiş kırsal yerleşimler için geliştirilen koruma yaklaşımının pilot bölge üzerinde irdelenmesinin ardından edinilen birikimin değerlendirilmesi sonucunda, "Sonuç ve Öneriler" bölümünde; Türkiye'nin terk edilmiş ya da nüfusunu giderek kaybeden kırsal yerleşimlerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için tespit edilen sorunların nasıl çözümlenebileceğine yönelik değerlendirme ve öneriler geliştirilerek tez çalışması sonuçlandırılmıştır.

A MODEL PROPOSAL FOR CONSERVATION OF ABANDONED RURAL SETTLEMENTS IN TURKEY: CASE STUDY OF ODEMIS-LUBBEY VILLAGE

SUMMARY

Following the industrial revolution, abandonment and decrease of the population in rural areas are common problems that could be seen all over the world, as a result of various factors. However, many of these abandoned rural settlements have invaluable vernacular assets that bear the traces of past rural life and comprise the spirit of these cultural landscape areas. The de-populization process leads to neglection, gradually deterioration and finally destruction of traditional environment that has been built with the experiences of centuries. Traditional rural settlements whose vulnerabilities increase day by day, reflect the life, architectural approach, building technology, construction techniques, craftsmanship and landscape features of their period and requires a holistic view for its protection. The loss of human life, which is the main element with nature that comprises the rural settlements, not only causes the loss of cultural heritage but also affects natural life, agricultural landscape and bio-diversity negatively. After abandonment rural landscape started to desertificate in short term and become vulnerable against the natural disasters.

Transfering life, culture and architectural fabric of rural settlements to the future generations is critical for the history of humanity. Although there are several recommendations regarding the management and protection of the rural areas in Turkey and in the World, there is a lack of specialized method for the conservation of cultural and natural heritage of abandoned rural settlements with many location-specific issues. Starting from this findings "Rural Architecture, Policies Developed for Rural Areas In Turkey and Europe, Evolution in the Conservation Theory of Rural Heritage", "Abandonment Reasons and Process in Rural Settlemens, Impacts of Abandonment" and "Re-Evaluation Possibilities of Rural Settlements" chapters were discussed in detail and a conservation model, which can be used on a global scale, developed for the conservation of abandoned rural settlements. It is believed the conservation model can be used in future scientific studies about the conservation of rural settlements and can be developed by the inter-disciplinary contributions.

The first practices about the conservation of rural architecture, which were implemented in Europe at the end of 18th century, were performed by re-locating the village houses in open-air museums generally located close to the urban centres. The conservation approach by exhibiting the rural buildings in open air museums were started to change in 1960s to the idea that rural buildings should be protected with their environment as a whole. Nowadays it is regarded that all the constituent elements of rural landscapes as human beings, domestic and wild animals, houses, farm buildings, barns, streets, trees, agricultural and forest lands, water resources and traditions should be protected as a whole.

Within the scope of this thesis, after the definition of cultural values in rural areas and the evaluation of the historical development of conservation theory about rural heritage, the policies has been developed for solving the problems faced in rural areas in Turkey and in the Europe over time, were examined to understand current problems and conditions in rural environments. Evaluating the subject by this historical perspective, rural environments' current problems have been appointed.

The loss of human factor, which is the most important constituent of the rural landscape, causes the destruction of rural heritage. Therefore, before the development of recommendations concerning the conservation of rural heritage, reasons of abandonment/de-population in rural areas were examined. This reasons can be classified in two main groups as nature and human based reasons. Human based reasons are subclassified in three groups as socio-cultural and economic, political and other. In order to obtain clues about solutions for the de-population problems has been occured in rural settlements, the reasons of abandonment were discussed with the rural settlement examples which are located in different regions of the World.

Different policies have been adopted for conservation of rural heritage in different eras. The international conservation legislations also have been evolved by following the changes in policies. The succes in the implementation of this policies have been varied according to the development status of countries. In this respect pros and cons of all the approaches for the re-evaluation of rural settlements in Europe and Turkey have been discussed, and as a result all the appropriate alternatives for re-evaluation of cultural heritage in abandoned rural settlements has been determined. This alternatives can be classified in four groups as museological, tourism, re-settlement and re-forestation/ re-wilding approaches. Re-wilding or re-forestation approach is also excluded from the evaluation because it causes irrevocable loss of rural heritage, which has been formed by the cultural accumulations of centuries and it also contradicts with the contemporary conservation principles. Discussion of this possible approaches through the cases in Europe and Turkey, has provided important informantions for creating the conservation model of abandoned rural settlements.

It can be said that it is more diffucult to stop the physical deterioration of cultural properties in cases, which were adapted as a open-air museum after abandonment, compared to the settlements where the life continues. Re-functioning a rural settlement as a memorial site after abandonment caused by war, conflicts, terrorism, etc. is one of the meaningful choices. This option necessitates that consolidation works and periodical maintenance should have been carried out on cultural properties, which have been damaged because of war, conflicts, etc., to prevent destruction on architectural heritage caused by ordinary natural cycle.

While first practices about the conservation of rural architecture, which was emerged as moving rural buildings from authenthic locations to an open-air museum, can been understandable by its time, nowadays it can't be considered as a conservation approach except extraordinary situations.

It can be observed that, traditional rural life has been gradually weakened in settlements, where intense tourism activities carried out and problems like de-populization or abandonment can't be seen. Not only in some cases that rural settlements have been re-functioned as a museum but also in some touristic uses, a sustainable life can't always be ensured, therefore several challenges can be encountered in conservation of cultural properties. Tourism, which is used as a tool

in developing the life standards and preventing the population loss in rural areas, sometimes creates an intense demand to a specific region and causes withdrawal of local communities from traditional rural life.

In some cases, rural settlements, which have been evacuated because of conflicts, wars, security problems, etc., have been resettled with their former residents after changes in conditions. Altough resettlements start the life in rural environments again, in some cases conservation of cultural heritage isn't on the agenda and after the resettlement, residents prefer to build new buildings with new materials instead of repairing their traditional buildings. Another option for resettlement of the abandoned rural settlements can be seen in some examples. In this cases new rural residents coming by counter migration from urban centres to countryside start to live in an abandoned rural settlement. However restart of life in an abandoned village by this type of migration can be considered positive, there are some negative impacts like big interventions in restoration of cultural heritage, completely abandonment of traditional rural life, social disharmony between new and old residents, and etc. It can be said all three of museological, tourism and resettlement approaches for re-evaluation of abandoned rural settlements can be implement together or independently. On the other hand it shouldn't be overlooked that all this approaches are a tool for conservation and vitality of rural settlements. Fragility of the traditional fabric because of long term neglection after abandonment, cultural landscape values, bio-diversity and intangible values should be taken into consideration in the implementation of this re- use alternatives.

As a result of all the researches, analysis and evaluations, the conservation model has been based on five main parts as "Definition of cultural and natural values and importance of the settlement", "Determination of the re-evaluation alternatives", "Determination of conservation policies", "Implementation" and "Monitoring, evaluation and update".

The first main part of the model, which is comprised of steps like definition of cultural and natural values of an abandoned rural settlement, determination of the reasons and levels of abandonment, documentation of cultural and natural heritage, analysis of the physical, social and economical structure and SWOT analysis, provides the answers about why the rural environment should be protected.

Second main part of the conservation model is "Determination of the re-evaluation alternatives of the rural settlement", in which possibilities about revitalization of rural life will be discussed. This part is consisted of steps like analysis of stakeholders and determination of the financial resources, determination of return possibilities of the authentic inhabitants of the settlement, after revitalization of traditional knowledge and making improvements in living conditions of rural communities, discussion of the adaptiveness of the museological, tourism and re-settlement approaches for re-evaluation of the settlement, determination of the possible inhabitants' necessities and their expectations from the settlement, determination of the adaptive re-evaluation alternatives for the settlement and determination of future vision for the conservation of the settlement.

Rural environments are the habitats which were created in line with the experiences of the past centuries and expectations of past rural communities. The rural architecture which were shaped by this conditions can only be transmitted by the determination of adaptive re-use possibilites and implementation of correct conservation policies. Taking into all these considerations, the conservation model

has described that the new uses of rural settlements can only be possible unless it doesn't undermine authenticity and integrity values of the settlements. In this respect it is recommended to develop different conservation strategies and policies against the different conditions which the settlements have. The another issue, which was considered carefully, is the investigation of possibilities about setting up a connection of old inhabitants with their abandoned villages. It is recommended that the conservation policies should be shaped according to the new functions for transmitting the rural fabric to future, which became neglected after being abandoned, and revitalization of the rural life.

After defining cultural and natural values and importance of the settlement and determining the re-evaluation alternatives, the third main part proposed in the conservation model is to determine the conservation policies. Conservation policies should put the financial resources, tools, conservation methods and priorities for sustaining the cultural and natural values and ecological balance of the settlements on the agenda integrated with other national policies.

In the implementation process, which is the fourth main part of the conservation model, tools, timelines, resources and methods of projects should be defined in work packages. The last main part of the conservation model is "Monitoring, evaluation and update". Conservation of rural heritage and sustainability of rural life can only be achieved by monitoring the proposed implementatitons, the cooperation between all the stakeholders and sharing the knowledge and experiences. Monitoring process will provide a chance to fix the problems early against the changing conditions. This process is monitoring the projects' compliances to work packages and the success in conservation of rural heritage.

Within the scope of this thesis; proposed conservation model for the conservation of abandoned rural settlements has been implemented in a pilot area. As a case study the conservation model will be tested in Lübbey village, which is one of the abandoned rural settlements in Turkey, located in the outskirts of Mount Tmolus (Bozdağ). Lübbey, which is a forest village far from approximately 14 kilometres from Ödemiş and 128 kilometres from İzmir city centres, gives broad information about the rural life of its era with its cultural landscape values consisting of the vernacular buildings, streets, animals, agricultural fields, trees which created by the collaboration of human and nature. Although the village has been abandoned, it preserved its authenticity and integrity as well. The village has been located on an ancient road connecting Ephesus to Sardis. According to the Ottoman population records dated back to 1908, nearly 500 people were living in the village. In past times villagers were seasonally migrated to an upland belonging to the village to feed their animals in summer times. The government had solved the infrastructure problems as like as electricity, water pipe-line systems, roads, etc. of the upland settlement in 1950's and as a result of this situation the villagers built new dwellings and migrated to upland one by one. Currently only five people have left in the old village. Potentials and multifaceted problems acted on the selection of this village as a case study. After all of the analysis and evaluations proposed conservation policies for Lübbey's future are stated below. This policies are; "Conservation of cultural and natural heritage and creation of a sustainable administration system", "Improving the living conditions and physical environment, re-establishment of life and creation of sustainable economic structure", "Development of museology and tourism, and development of visitor management system", "Educational improvement and

awareness raising activities for conservation of Lubbey's rural heritage" and "Risk Management and providing security".

As a result of implemented policies and radical changes in social life, nowadays large number of rural settlements in Turkey are in the process of abandonment. Certainly, the biggest problem encountered in conservation of rural heritage is the loss of daily life in rural settlements. Although rural heritage in depopulated settlements have melted against the natural conditions by time, some settlements succeed to preserve their authenticity and integrity to a certain extent. On the other hand in some villages, which are more crowded and close to the city centers, authenticity and integrity values of traditional architectural heritage has been destroyed by human beings as a result of new construction pressures. This situation accompanies a big dilemma about conservation of traditional architectural heritage. Conceptual background about conservation of rural heritage has been developed relatively late in Turkey compared to Europe. Therefore Turkey faces different problems in rural areas then other European countries. It can be said that, successful implementations about conservation of rural heritage and preventing depopulation in rural areas in other countries, can be a model for Turkey. However, these successful policies and implementations should be evaluated in line with Turkey's specific conditions. Based on this analysis, recommendations and evaluations specified to abandoned rural settlements in Turkey have been carried out in the conclusion part of thesis.

1. GİRİŞ

Dünyadaki pek çok ülkede yaygın olarak görülen kırsal yerleşimlerin nüfuslarını kaybederek insansızlaşması süreci, yüzyılların birikimiyle oluşturulmuş geleneksel çevrelerin bakımsız kalması, giderek köhneleşmesi ve yok olması sonuçlarını ortaya çıkarmaktadır. Her geçen gün kırılganlıkları artan geleneksel kırsal yerleşimler; dönemlerinin yaşamını, mimari yaklaşımını, yapı teknolojisini, yapım tekniklerini, peyzaj özelliklerini ve ustalıklarını aktaran ve korunması için bütüncül ve özel bir bakış gerektiren alanlardır. Geçmiş toplumların günlük yaşamlarının, geleneklerinin, yapı teknolojilerinin ve kültürel etkinliklerinin kısıtlı imkanlar dahilinde şekillendirdiği kırsal mirasın yitirilmesi, dünyanın kültürel anlamda çoraklaşmasına ve insanlığın geçmişle olan bağlarının zayıflamasına neden olmaktadır. Kuşkusuz insanın ve doğanın ortaklaşa oluşturdukları kırsal yerleşimlerin var olmasını sağlayan başlıca unsur olan insan etkeninin yitirilmesiyle bağlantılı olarak kültürel mirasın kaybı yanında, doğal yaşam, tarımsal peyzaj ve biyo-çeşitlilik de olumsuz etkilenmektedir.

Kırsal mimarinin korunmasına yönelik XIX. yüzyılın sonlarında Avrupa'da gündeme gelen ilk uygulamaların köy evlerinin taşınarak bir açık hava parkında sergilenmesi biçiminde gerçekleştiği görülmektedir. Sanayi devrimi öncesindeki tarım toplumunun kültürel bir yansıması olan geleneksel kırsal yapıların bir açık hava müzesinde sergilenerek korunması yaklaşımı, 1960'lı yıllara gelindiğinde yerini kırsal yapıların çevreleriyle bir bütün olarak korunması gerektiği düşüncesine bırakmıştır. Günümüzde ise kırsal peyzajın kendisini oluşturan insanlar, evcil ve yabani hayvanlar, konutlar, üretim yapıları, yollar, ağaçlar, tarım ve orman alanları, su kaynakları ve gelenekler gibi somut ve somut olmayan tüm bileşenleri ile birlikte bir bütün olarak korunması gerektiği kabul edilmektedir.

Kırsal yaşam çevrelerinin çeşitli nedenlere bağlı olarak nüfus kaybetmeleri, sahip oldukları zengin kültürel ve doğal mirasın korunmasını zorlaştırmakta ve bu konuda önlem alınmasını zorunlu kılmaktadır. Kırsal mirasın korunması için önlem alınmaması durumunda, doğal malzemelerle üretilmiş geleneksel mimarinin doğa

şartları karşısında hızla yok olması ve kırsal peyzajın karakterinin değişmesi kaçınılmaz bir sonuçtur.

1.1 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Çeşitli nedenlere bağlı olarak nüfusunu yitirmiş, boşalmış, terk edilmiş ya da insansızlaşmış kırsal yerleşimlerin terminolojik olarak ifade edilmesinde incelenen bilimsel makalelerde; Türkçe'ye; "terk edilmiş köyler (abandoned[2] villages)", "hayalet köyler (ghost[3] villages)", "terk edilmiş/nüfusunu yitirmiş/ıssız/metruk köyler (deserted[4] villages)", "nüfusunu yitirmiş/insansızlaşmış kırsal yerleşimler (depopulated[5] rural settlements)", "kırsal yerleşimlerdeki nüfus düşüşü (population decline in rural areas)", "kırsal terk edilme (rural abandonment)", "arazinin terk edilmesi (land abandonment[6])" şeklinde çevrilebilecek farklı kullanımların olduğu görülmektedir. Mimarlık ve planlama disiplininden uzmanların bu kullanımlar arasında "abandoned villages/rural settlements" ve "depopulated villages/rural settlements" ifadelerini daha sıklıkla kullanmayı tercih ettikleri gözlenmiştir. "Terk edilmiş" kullanımının "bir gerekçeye bağlı olarak aniden bir boşalmayı" betimlediği, "kırsal terk edilme", "arazinin terk edilmesi" ve "kırsal yerleşimlerdeki nüfus düşüşü" ifadelerinin "bünyesinde yaşayan nüfusu çeşitli nedenlere bağlı olarak yitiren kırsal yerleşimleri" betimlemekten çok bir durumu betimlediği, "hayalet köyler", "ıssız/metruk köyler" ifadelerinin ise anlatılmak istenenden farklı çağrışımlar yaratabileceği söylenebilir. Türk Dil Kurumu (TDK) Güncel Türkçe Sözlük'te "yitirmek" eylemi, "bazı nitelik veya özelliklerin yok olması durumuna uğramak" şeklinde açıklanmıştır. "Bir bölgede, belirli bir anda yaşayanların oluşturulduğu toplam sayı" veya "ortak bir özellik gösteren kimselerin tümü" olarak ifade edilen "nüfus" sözcüğü ve "yitirmek" eyleminin birleştirilmesinden türetilerek oluşturulan "nüfusunu yitiren kırsal yerleşimler" tamlamasının kullanılması, tez

[2] Filipe ve Mascarenhas (2011); Figlia (2012); Russo vd. (2013) ve Sorge ve Padwe (2015) yayınlarında "abandoned" ifadesini kullanmışlardır.
[3] İnternet ortamında İnglizce yayın yapan medya organlarında "Ghost towns/villages/settlements" ifadelerinin sıklıkla kullanıldığı görülmekle birlikte, incelenen bilimsel makalelerde bu ifadenin daha nadir kullanıldığı gözlenmiştir. Bkz. DeLyser (1998).
[4] Papadopoulos (2013) makalesinde "deserted" ifadesini kullanmayı tercih etmiştir.
[5] FAO (2006) ve Pinilla vd. (2008)'nın yayınlarında "depopulated" ifadesini kullandıkları görülmektedir.
[6] Pinto-Correia vd. (2004) ise "land abandonment" seçeneğini kullanmıştır.

kapsamında anlatılmak istenen durumu daha net bir şekilde açıklayacağı için tercih edilmiştir.

İçerisinde yaşamın devam etmediği ancak korunması gerekli kültürel ve doğal değerler taşıyan nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin korunması sorunsalı için özelleşmiş, kapsamlı ve bütüncül bir yöntemin eksikliğinden yola çıkarak, nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin korunması için ulusal ölçekte kullanılabilecek bir koruma yaklaşımı önerisi geliştirilmesi hedeflenmiştir. Önerilen yaklaşımın disiplinler arası katkılarla geliştirilebileceği ve gelecekte kırsal yerleşimlerin korunması konusunda yapılacak bilimsel çalışmalarda kullanılabileceği düşünülmektedir.

Genel olarak kırsal alanların ve özellikle nüfusunu yitirmiş kırsal yerleşimlerin sorunları ancak sosyoloji, siyaset bilimi, kamu yönetimi, ekonomi, hukuk, iletişim, şehir planlama, mimarlık, inşaat mühendisliği, tarih, arkeoloji, ziraat bilimleri gibi birçok farklı disiplinin ve yerel aktörlerin ortak çalışması neticesinde getirilecek geniş kapsamlı strateji ve politikalarla çözümlenebilecek çok kapsamlı bir konudur. Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon doktora programında yapılan bu çalışmanın amacı nüfusunu kaybeden geleneksel kırsal yerleşimlerin sahip oldukları kırsal mirasın geleceğe aktarılabilmesi ve boşalan yerleşimlerde yaşamın yeniden başlaması için olası senaryoların ve çözüm önerilerinin mimarlık ve özellikle koruma bağlamında ortaya konulmasıdır.

Araştırmanın kurgusu “Giriş”, “Kırsal mimari”, “Kırsal yerleşimlerin nüfusunu yitirme süreci, nedenleri ve nüfus kaybının yarattığı etkiler”, “Nüfusunu yitiren kırsal yerleşimlerin yeniden değerlendirilme olasılıkları”, “Nüfusunu yitiren kırsal yerleşimler için önerilen koruma yaklaşımı”, “Önerilen koruma yaklaşımının pilot bölge (Lübbey Köyü) üzerinde irdelenmesi”, “Değerlendirme ve öneriler” ile “Sonuç” olmak üzere sekiz bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın genel tanımı yapılarak, amacı ve kapsamı açıklanmış ve çatkısı hakkında bilgiler verilmiştir. Araştırmada kullanılan yöntemlerin de açıklandığı bu bölümde; kırsal yerleşimlerin nüfusunu yitirmesi olgusunun ifadesinde kullanılan kavramlar da tartışılarak, tezde kullanılması tercih edilen terminoloji açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise öncelikle kırsal alan, kırsal yerleşim ve kırsal mimariye yönelik kavram ve tanımlar açıklanmıştır. Yapılan kavramsal değerlendirmeler sonrasında, Türkiye'de ve Avrupa'da kırsal alanlar için geliştirilmiş politikalar, kırsal mimari bağlamında koruma kuramının gelişim süreci ile bu politikaların ve sürecin zaman içerisinde geçirdiği değişimler günümüz koşullarını ve sorunlarını kavrayabilmek açısından irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde öncelikle kırsal yerleşimlerin nüfus yitirme süreçleri incelenmiş ve nüfus kaybına neden olan etkenler gruplandırılmıştır. Kırsal yerleşimlerin nüfusunu yitirme nedenleri, insan ve doğa kaynaklı olarak iki ana grupta, insan kaynaklı nedenler ise kendi içerisinde sosyo-kültürel ve ekonomik, politik ve diğer olmak üzere üç grupta sınıflandırılmıştır. Yapılan sınıflandırma uyarınca, Avrupa'nın farklı noktalarında yer alan kırsal yerleşim örnekleri incelenerek, nüfus kaybına neden olan etkenler ve nüfus kaybının yarattığı etkiler tartışılmıştır.

Dördüncü bölümde Avrupa'da ve Türkiye'de kırsal yerleşimlerin değerlendirilmesine yönelik yaklaşımlar olumlu ve olumsuz yönleriyle irdelenmiş ve böylece nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerdeki kültürel mirasın yeniden değerlendirilmesine yönelik olasılıklar belirlenmiştir. Kırsal yerleşimlerde yaşamın devam etmesi, kültür varlıklarının korunması ve yerel halkın yaşam seviyesinin yükseltilmesi amacıyla geçmişten bugüne müzeleştirme, turizm ve yeniden iskan olmak üzere üç farklı şekilde uygulamaya konulan yaklaşımların, Avrupa'daki ve Türkiye'deki örnekler üzerinden tartışılması, nüfusunu yitiren kırsal yerleşimler için öneri koruma yaklaşımının geliştirilebilmesine yönelik en önemli aşamalardan biridir.

Kırsal yerleşimlerin yeniden değerlendirilmesinde incelenen örnekler ile Üçüncü bölümde kırsal yerleşimlerin nüfus kaybetme nedenlerinin anlaşılmasına yönelik incelenen örnekler, hazırlanan bir tablo yardımıyla yerleşimlerin kırsal miras değerleri, terk edilme durumları, nüfusunu kaybetme nedenleri, nüfus kaybının yarattığı etkiler, mevcut ya da yeniden kullanım biçimleri ve gerçekleştirilen faaliyetlerin yarattığı etkiler olmak üzere altı grupta irdelenmiştir (Çizelge B.1).

Yapılan incelemeler, analizler ve değerlendirmeler sonrasında beşinci bölümde nüfusunu yitiren kırsal yerleşimlerin korunması için bir koruma yaklaşımı önerilmiştir. Önerilen koruma yaklaşımı; "Yerleşimin doğal, kültürel değerlerinin ve

öneminin tanımlanması", "Yerleşimin yeniden değerlendirme seçeneklerinin belirlenmesi", "Koruma politikalarının belirlenmesi", "Uygulama" ve "İzleme, denetleme, değerlendirme, güncelleme" olmak üzere beş aşamadan oluşturulmuştur. Nüfusunu yitiren bir kırsal yerleşimin sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin tespiti, koruma alanı ile geçiş bölgesi sınırının tespiti, nüfusunu yitirme nedeninin ve derecesinin belirlenmesi, kültürel ve doğal mirasın belgelenmesi, fiziki, sosyal ve ekonomik yapının analizi ve Güçlü, Zayıf Yanlar, Fırsatlar ve Tehditler (GZFT) analizinin yapılması gibi adımlardan oluşan ilk aşama, korumaya konu olan kırsal yaşam çevresinin neden korunması gerektiği sorusunun yanıtlanmasını sağlamaktadır. Yaklaşımın ikinci aşaması; yaşamın yeniden kurgulanması olasılıklarının tartışılacağı "Yerleşimin Yeniden Değerlendirme Seçeneklerinin Belirlenmesi"dir. Bu aşama; paydaş analizi ve finansal kaynakların tespiti, yerleşimin geleneksel sakinlerinin geri dönüş olasılığının belirlenmesi, geleneksel kullanımların canlandırılması ve kırsal halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesi sonrasında müzeleştirme, turizm ve yeniden iskan seçeneklerinin yerleşim için uygunluğunun tartışılması, olası kullanıcıların ihtiyaç ve beklentilerinin tespiti, yerleşimin yeniden değerlendirilme seçeneklerinin belirlenmesi ve yerleşimin korunmasına yönelik gelecek öngörüsünün belirlenmesi süreçlerinden oluşmaktadır. Kırsal çevreler, geçmiş yüzyılların yaşantıları ve beklentileri doğrultusunda tasarlanmış ya da oluşturulmuş yaşam alanlarıdır. Koruma yaklaşımı tüm bu hususları dikkate alarak, yeni kullanımların ancak kırsal yerleşimlerin sahip olduğu özgünlük ve bütünlük değerini zedelemeyeceği durumlarda mümkün olabileceğini tarif etmiştir. Bu açıdan her bir kırsal yerleşimin içinde bulunduğu şartlar göz önüne alınarak farklı koruma stratejileri ve politikaları geliştirilmesi gereği ifade edilmiştir. Dikkatle ele alınan bir diğer husus terk edilen yerleşimlerin geleneksel sakinlerinin bu yerleşimlerle bağının kurulabilmesi olasılığının araştırılmasıdır. Terk edilme sonrasında bakımsız kalarak tahrip olmuş geleneksel kırsal dokuların geleceğe aktarılabilmeleri ve bu yerleşimlerde yaşamın yeniden başlayabilmesi için belirlenecek yeni işlev/işlevler doğrultusunda koruma politikalarının şekillendirilmesi önerilmiştir. Üçüncü basamak; "Koruma Politikalarının Belirlenmesi" aşamasıdır. Koruma politikaları; ülke politikalarıyla bütünleşik olarak, yerleşimlerin ekolojik dengesinin ve doğal, kültürel değerlerinin sürdürülmesi için finansal kaynağın, araçların, koruma yönteminin ve önceliklerin belirlenmesine yönelik açılımlar sağlamalıdır. Koruma yaklaşımının dördüncü aşaması olan

“Uygulama” sürecinde koruma politikaları doğrultusunda öngörülen projelerin hangi zaman aralığında kimler tarafından hangi yöntem ve kaynakla yapılacağı belirlenmektedir. Son aşama “İzleme, Denetleme, Değerlendirme ve Güncelleme”dir. Kırsal yerleşimlerdeki yaşamın sürekliliğinin ve kırsal mirasın korunmasının sağlanması ancak planlanan uygulamaların ve projelerin izlenmesi ile değişen koşullar karşısında hızlı değişikliklerin ve paydaşlar arasında işbirliği, bilgi ve tecrübe alış verişi ile mümkün olabilecektir. Bu aşama koruma politikaları doğrultusunda uygulanması öngörülen projelerin iş programına uygun bir şekilde yürütülüp yürütülmediğinin ve dolayısıyla nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerdeki kültürel ve doğal varlıkların korunmasında ve sürdürülebilir bir yaşamın kurulmasındaki başarının izlendiği bir süreçtir.

Altıncı bölümde; nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimler için önerilen koruma yaklaşımı, Türkiye sınırları içerisinde yer alan bir pilot bölge üzerinde irdelenmiş ve pilot yerleşimin korunarak geleceğe aktarılabilmesi için bir yol haritası oluşturulmuştur. Tezin pilot bölgesi, Batı Anadolu’da Küçük Menderes Havzası’nda yer alan ve ciddi koruma sorunlarını ve potansiyelini bir arada barındıran İzmir ili Ödemiş ilçesi Lübbey Köyü olarak belirlenmiştir. Lübbey, Rahmanlar vadisinde Ödemiş ilçe merkezine kara yolu ile yaklaşık 14 kilometre uzaklıkta yer alan bir orman köyü olarak varlığını sürdürmekteyken, 1960’lı yıllara gelindiğinde köylülerin esas geçim kaynağı olan ormanlardan faydalanmasına getirilen kısıtlamalar sonrası köy halkı, arazi yapısı daha az eğimli ve tarım için daha elverişli durumda olan ve geçmişte yalnızca yaz aylarında geçici olarak göçtüğü Lübbey Yaylası’na (Çamyayla) kalıcı olarak taşınmıştır. Lübbey’den Çamyayla’ya göçü hızlandıran diğer etkenler elektrik, şebeke suyu gibi altyapı hizmetlerinin köyden önce yaylaya ulaşmış olmasıdır. Yarı-göçer olarak sınıflandırabileceğimiz Lübbey halkının 1960’lı yıllarda terk etmeye başladığı yerleşimde günümüzde sürekli oturan yalnızca beş hane bulunmaktadır. Lübbey Köyü, kültür ile doğanın iç içe geçmiş olduğu adeta topoğrafyanın doğal bir uzantısı olan yerleşimiyle ve özgünlüğünü büyük ölçüde koruyarak günümüze ulaşmış olan cami, çamaşırhane, kahvehaneler, okul, çeşmeler, konutlar, depo yapıları, tarlalar ve ormanların oluşturduğu fiziksel dokusuyla döneminin kırsal yaşamı hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Köyün terk edilmesinin sonucunda bakımsız kalarak giderek köhneleşen yapılardan bir bölümünün harabeye dönüştüğü, bir bölümünün ise hala doğa şartlarına direndiği

görülmektedir. XIX. yüzyılda dönemin ihtiyaçları doğrultusunda inşa edilmiş Lübbey'deki geleneksel yapıların yeniden işlevlendirilmesinde; kültür varlıklarının özgünlük ve bütünlük değerlerine saygı gösterilmesi ve yıpranmışlık durumlarına göre restorasyon kararlarının alınmasının bir zorunluluk olduğu düşünülmektedir. Bu temel ilkeler doğrultusunda Lübbey'deki geleneksel yapıların fiziksel durumları da göz önüne alınarak; öncelikle yerel halktan geri dönüşe istekli kişilerin olmak üzere dışarıdan köye gelecek kişilerin de bir arada yaşayabileceği, bununla birlikte müzecilik ve turizme dönük kullanımların bir arada olabileceği bir yeniden yaşam senaryosunun Lübbey için uygun olacağı öngörülmüştür. Yeniden işlevlendirme sonrasında içerisinde yaşamın devam ettiği, doğa turizmi, tarımsal üretim, rekreasyonel amaçlar ve aynı zamanda bir kırsal yaşam müzesi olarak da ziyaret edilebilecek köydeki koruma çalışmalarında; yerleşimin terk edildiği tarihsel döneme ilişkin izlerin korunması ve yerleşim hakkında bilgi verici sunum tekniklerinin geliştirilmesi önerilmektedir. Lübbey'in yeniden değerlendirilmesi için olası üç seçenek olan müzeleştirme, turizm ve yeniden iskan seçeneklerinin her üçünün bir arada uygulanması önerilmekle birlikte önceliğin yerel halkın yaşam kalitesinin artırılması yoluyla geri dönüşe teşvik edilmesine verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu açıdan köyün tamamının mülkiyet değişikliği yoluyla turizme ya da müzeciliğe yönelik işlevlendirilmesi yerine geleneksel yapılarını kullanmak isteyen yerel halkın geri dönüşünü cesaretlendirici adımların atılması önemlidir.

Endüstrileşme deneyimini Avrupa'dan çok sonra ve farklı koşullarda yaşayan Türkiye'de, kırsal alanların korunması düşüncesinin de Avrupa'ya göre oldukça geç tarihlerde gelişim gösterdiği bilinmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak Türkiye'nin kırsal mirasının korunmasında Avrupa ülkelerinden farklı sorunlarla karşı karşıya kalındığı görülmektedir. Kırsal mirasın korunması ve kırsal alanların insansızlaşmasının engellenmesi konularında başarılı uygulamaların görüldüğü ülkelerdeki yaklaşım ve uygulamaların Türkiye için bir örnek oluşturduğu söylenebilir. Ancak bu politikaların ve uygulamaların Türkiye'nin kendine özgü koşulları doğrultusunda değerlendirilmesi ve bu doğrultuda ülkemizdeki kırsal yerleşimlerin koşullarını gözeten özgün bir yaklaşımın geliştirilmesine gerek olduğu düşünülmüştür. Bu doğrultuda nüfusunu yitiren kırsal yerleşimler için geliştirilen koruma yaklaşımının pilot bölge üzerinde irdelenmesinin ardından edinilen birikimin değerlendirilmesi sonucunda, "Sonuç ve Öneriler" bölümünde; Türkiye'deki

nüfusunu yitiren kırsal yerleşimlerin korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için tespit edilen sorunların nasıl çözümlenebileceğine yönelik öneriler geliştirilmiş ve araştırmanın sonuçları açıklanmıştır.

1.2 Araştırmanın Yöntemi

Tez çalışmasının gerçekleştirilmesi için; literatür taraması, alan araştırması ve belgeleme, örnekleme, arşiv araştırması ve mülakat yöntemlerine başvurulmuştur. Literatür araştırmaları çalışmanın tüm bölümleri için gerçekleştirilmiş, alan araştırması ve belgeleme yöntemleri üçüncü, dördüncü ve altıncı bölümde kullanılmış, arşiv araştırması, mülakat ve örnekleme yöntemlerine ise yalnızca altıncı bölümde başvurulmuştur.

Literatür araştırmasında tezin kuramsal altyapısını oluşturan kırsal mimarinin korunması ve yeniden değerlendirilmesi ile ilgili yayınlanmış olan kitaplara, süreli yayınlara, tezlere, uluslararası sözleşme, bildirge, deklarasyon ve tüzüklere, geliştirilmiş ulusal ve uluslararası politikalar ile kanun ve yönetmeliklere ulaşmaya özel olarak önem verilmiş ve bu belgeler taranırken geçmişten bugüne bu alanlarla ilgili yapılan çalışmaların tarihsel dönemleri de dikkate alınmıştır. Böylece kırsal yerleşimlerin korunmasına yönelik dünyada görülen yaklaşımlar ve bu yaklaşımların tarihsel gelişimi incelenerek bu süreçlerin Türkiye'ye nasıl yansıdığı ve yasal mevzuatın geçirdiği değişimler de irdelenmiştir. Konuyu bu tarihsel perspektif içerisinde ele alarak, kırsal yerleşimlerin korunması ile ilgili günümüzde hangi tür sorunlarla karşılaşıldığı belirlenmiş ve bu yerleşimlerin nüfus kaybetme nedenleri ile nüfus kaybının yarattığı sorunlar ele alınmıştır.

Kırsal yerleşimlerin terk edilmelerinin altında yatan nedenlerin olabilecek en geniş perspektif içerisinde ortaya konulması için Avrupa'nın ve Türkiye'nin farklı noktalarında yer alan oldukça fazla sayıdaki nüfusunu yitirmiş kırsal yerleşim arasından, insan kaynaklı ve doğa kaynaklı olmak üzere iki ana grupta sınıflandırılan nüfus kaybetme nedenlerini açıklayacak farklı coğrafyalardaki örnekler belirlenerek bir seçki oluşturulmuştur. Kırsal yerleşimlerin nüfusunu yitirme nedenlerini açıklamak üzere oluşturulan seçkide olduğu gibi; müzeleştirme, turizm ve yeniden iskan olmak üzere üç grupta sınıflandırılan yeniden değerlendirilme olasılıklarının açıklanmasında da tüm dünyada ve Türkiye'de bulunan örnekler belirlenerek, uygulanan yaklaşımların olumlu ya da olumsuz yönleri tartışılmıştır.

Tezin ilk dört bölümünde elde edilen veriler, kültürel ve doğal mirasın yönetimi ve nüfusunu yitiren kırsal yerleşimlerin yeniden değerlendirilmesi ile ilgili olarak önerilen farklı yaklaşımlar titizlikle ele alınmış ve ulaşılan tüm verilerin sentezi sonrası beşinci bölümde nüfusunu yitiren kırsal yerleşimler için önerilen koruma yaklaşımı açıklanmıştır.

Tez çalışması kapsamında önerilen koruma yaklaşımının işlerliği bir pilot bölge üzerinde örneklenerek sorgulanmıştır. Pilot alan çalışması kapsamında belirlenen alanın korunacak değerlerinin saptanması ve günümüze ulaşan dokusunun korunması için bir yol haritası oluşturulması amacıyla tüm bölümlerde gerçekleştirilen literatür araştırmalarına ek olarak, kapsamlı bir alan araştırması ve belgeleme süreci, arşiv araştırması ve sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Lübbey Köyü'nde, 2013 yılının Mart ayından başlayarak belli aralıklarla gerçekleştirilen çalışmalar, 2015 yılı Eylül ayında sonlandırılmıştır. Yukarıda belirtilen zaman aralığında gerçekleştirilen çalışmalar, zaman zaman yerel ve ulusal basının da ilgisini çekmiş ve çeşitli haberlere konu olmuştur (Şekil G1-Şekil G.3). Lübbey'in kültürel, doğal değerlerinin ve öneminin tanımlanmasına yönelik gerçekleştirilen belgeleme çalışmaları kapsamında; geleneksel dokunun özgün bileşenleri olan tüm yapıların envanteri çıkarılarak plan rölöveleri alınmış, sokak görünüşleri ve yerleşim kesitleri hazırlanmıştır. Yapıların işlevleri, kat sayıları, kullanım durumları, özgünlük durumları ve yapısal durumlarına ait bilgiler hazırlanan haritalara aktarılmıştır. Yapılan analizler sonrasında yerleşimdeki yapı türleri tanımlanarak tipolojik özellikleri belirlenmiş ve kullanılan yapım teknikleri açıklanmıştır. Lübbey'lilerin kalıcı olarak yerleştikleri Çamyayla'da da benzer şekilde belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiş ve yerleşimin mimari karakteri tanımlanmıştır. Gerçekleştirilen alan çalışmaları kapsamında Lübbey'deki mimari karakterin bir devamı niteliğinde olan Ödemiş ilçesindeki kırsal yerleşimlere yönelik fotoğrafik belgelemeler gerçekleştirilmiştir. Lübbey'e yakın mesafede bulunan benzer yerleşimler için ise Ödemiş'e ve Lübbey'e göre konumlarını gösterir bir kroki, hava fotoğrafı ve köylerin günümüz görünüşlerini içeren şekiller düzenlenmiştir. Bu doğrultuda ele alınan kırsal yerleşimler sırasıyla Derebebekler, Dereuzunyer, Üzümlü, Karadoğan, Günlüce ve Horzum köyleridir. Lübbey'e 3 ve 4 kilometre uzaklıktaki Dereuzunyer ve Derebebekler köyleri; Rahmanlar vadisinde yapımına başlanan içme suyu barajının suları altında kalacaktır. Lübbey'in yakınında özgünlüğünü ve bütünlüğünü

büyük oranda koruyabilmiş bu iki yerleşimin mimari karakterinin değerlendirilmesinde ise Prof. Dr. Yegân KÂHYA yürütücülüğünde gerçekleştirilen araştırma projesindeki verilerden faydalanılmıştır. Tez çalışmasının tamamlanmasına yakın bir tarihte DEÜ FBE Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programı'nda Terk Edilmiş Kırsal Yerleşimlerin Geleceği (İzmir-Ödemiş-Lübbey Köyü Örneği) adıyla bir yüksek lisans tezinin sonradan başlayarak sona erdirilmiş olduğu öğrenilmiştir. Bir yerleşimin geleneksel mimarisinin konu edindiği çalışmada ortaya konulan başlığın arkasında buna ilişkin yalnızca iki örneğin ele alındığı ve çok kapsamlı sorunları barındıran kırsal yerleşimlerin terk edilmesi sorununa yönelik getirilen önerilerin oldukça yüzeysel ve herhangi bir bütünlükten uzak olduğu görülmektedir.

Lübbey Köyü'nün geçmişinin aydınlatılabilmesi için gerçekleştirilen arşiv çalışmaları kapsamında Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde herhangi bir belgeye ulaşılamamıştır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde Lübbey'e ilişkin rastlanabilen 1938 yılına ait tek belge ise köy muhtarı hakkında takibat yapılabilmesi için Büyük Millet Meclisi'nin izninin gerekmediğine ilişkindir. Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri'ne ek olarak İzmir I ve II numaralı KVKBK, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Ödemiş Belediyesi, Ödemiş Kaymakamlığı ve Ödemiş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü gibi kurumların Arşivleri'nde de araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

Lübbey'in kültürel ve doğal mirasının korunması ve sürdürülebilir ekonomik bir yapının kurulmasına yönelik birçok paydaş ve ortak bulunmaktadır. Tez kapsamında tüm ortak ve paydaşları bir araya getirme imkanı bulunmadığından, Lübbey'in korunmasına ve geleceğine yönelik soruları içeren bir yazılı bir metin (Çizelge D.1) hazırlanarak ilgili kişiler, kurum temsilcileri ve Çamyayla halkıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Çizelge D.2).

2. KIRSAL MİMARİ

Dünyada kırsal alanların/köylerin/kırsal yerleşimlerin kentlerden ayrıştırılmasında farklı ölçütlerin dikkate alındığı gözlenmektedir. Tacoli (1998: 160), kırsal alanlara yönelik geliştirilen tanımların, kullanıldığı toplumun değer yargılarını yansıtacak biçimde, ülkenin kalkınma stratejisinin ve idari yapısının bir parçası olduğunu belirtmiştir. Farklı disiplinlerin farklı yaklaşımlarla ele aldığı kırsal-kentsel ayrımında demografik, ekonomik, idari, politik ya da sosyo-kültürel özelliklerin kullanıldığı görülmektedir. Tütengil (1977), kırsal-kentsel ayrımı için ileri sürülen ölçütlerin başında, önemli bir oranda iş-güç biçimlerini, dünya görüşünü, dayanışma ve örgütleşmeyi etkileyen nüfus ögesinin geldiğini ifade etmektedir (ss. 8-9). Boran (1945), şehirle köyün birbirinden nüfus miktarına göre değil, fonksiyonel farklara göre ayırt edilebileceğini ve köylerin geçimini ziraatten, şehirlerin ise ticaret ve sanayi gibi iktisadi faaliyetlerden sağladıklarını belirtmiştir (s. 12). Dünyada kırsal-kentsel ayırımında yaygın olarak kullanılan nüfus ölçütü ise miktar, yoğunluk, işgücü yapısı ve sosyal yapı gibi ülkeden ülkeye farklılaşan bakış açılarıyla ele alınmaktadır. Öyle ki nüfus miktarına göre bir ülkede köy olarak nitelenen bir yerleşim başka bir ülkede kasaba ya da kent olarak nitelendirilebilmektedir. Nüfus ya da diğer ölçütlere dayalı kırsallık tanımları ülkeler arasında farklılık göstermekle birlikte kimi zaman aynı ülke içerisindeki farklı kurumların dahi kırsallık tanımları farklılaşmaktadır. Miller (2013), ABD'deki üç devlet kurumunun kullandığı kırsal tanımındaki farklılıkları örneklemiş ve etkili bir kırsal politika geliştirilebilmesi için ortak bir kırsal tanımının geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir (s. 40). Tüm dünyada kırsal-kentsel ayrımına yönelik farklı yaklaşımlar olduğu görülmekle birlikte OECD gibi uluslararası kuruluşların kendilerine üye ülkelerdeki bölgeleri tanımlamaya yönelik tipolojiler önerdikleri görülmektedir. OECD'nin (2011), tipolojik tanımlaması üç aşamadan oluşmaktadır (s. 3). Buna göre birinci aşama olarak OECD'ye üye ülkelerin belirlediği bir yerel birimde kilometrekare başına düşen insan yoğunluğu 150 kişinin altındaysa bu bölge kırsal olarak tanımlanmakta, ikinci aşamada ise kırsal olarak tanımlanmış bu bölgede yaşayan nüfus yoğunluğunun oranına göre; ağırlıklı olarak kırsal (%15'den daha az), orta (%15-50 arası) ve ağırlık olarak kentsel

(%50'den çok) olmak üzere üç grupta değerlendirilmektedir. Önerilen tipolojinin üçüncü aşaması ise iki istisnai kuralı belirtmektedir. Buna göre yöntemin birinci ve ikinci aşamasında ağırlıklı olarak kırsal olarak tanımlanmış bir bölgenin sınırları içerisinde eğer 200.000'den çok nüfuslu bir kentsel merkez yer alıyorsa bu bölge orta, yine bu aşamalarda orta olarak değerlendirilmiş bir bölgenin sınırları içerisinde eğer 500.000'den çok nüfuslu bir kentsel merkez yer alıyorsa bu kez bu bölgenin ağırlıklı olarak kentsel kategorisinde değerlendirilmesine yöneliktir.

Türkiye'de de tüm dünyada olduğu gibi farklı kamu kurumlarınca uygulanan faaliyetlerin amacı ve kapsamına göre değişen farklı kırsal alan tanımları bulunmakla birlikte Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından üretilen kırsal alan istatistiklerinde iki farklı tanımın kullanıldığı görülmektedir (T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2014, s. 3). Bu tanımlardan birincisinde kullanılan temel ölçüt yerleşimlerin idari statüsüdür ve buna göre il ve ilçe merkezleri dışında kalan tüm yerleşimler köy kabul edilmektedir. İkinci tanımda kullanılan temel ölçüt ise asgari kentsel fonksiyonları gösterdiği kabul edilen 20.000 nüfus eşiğidir ve bu eşiğin altında kalan tüm yerleşimler kırsal alan kabul edilmektedir (T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2014, s. 3). Birinci Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde de (2007-2013) kabul edilen ikinci tanıma göre nüfusu 20.000'den düşük olan il ve ilçe merkezleri ile beldeler de kırsal yerleşim kapsamında değerlendirilmektedir. Ancak İkinci Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde (2014) de belirtildiği üzere 6360 sayılı yasa ile birlikte büyükşehir belediyesi sınırlarının kırsal alanları da kapsayacak şekilde il sınırlarına genişletilmiş olması ile 30 ilde tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüştürülen köyler ve beldeler nedeniyle ülke geneli için gerek kırsal nüfus büyüklüğünün gerekse kırsal alan kapsamının mevcut tanımlar üzerinden tespit edilmesi olanaksız hale gelmiştir (s. 4). Yeni bir kırsal alan tanımının oluşturulmasını bir zorunluluk olarak gören İkinci Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde (2014), üretilecek tanımın hem kırsal verilerin kesintisiz şekilde elde edilmesinde hem de kırsal politikaların uygulama kapsamının tespiti bakımından işlevsel olması gerektiği belirtilmektedir (s. 4). Bu açıdan T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜİK eşgüdümüyle hazırlanması kararlaştırılan yeni tanımda kırsallığın küresel ölçekte kabul gören temel ölçütleri olan uzaklık ve nüfus yoğunluğuna ek olarak, ülkemizin idari yapısı, planlama, belediye, köy ve tarımsal arazi mevzuatları ile kırsal ve kentsel alanlar

arasında gelişen fonksiyonel ilişkiler de dikkate alınmalıdır (T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2014, s. 4).

Tez çalışmasında sıklıkla kullanılan kırsal yerleşim tabiri ile nüfus ölçütü ya da idari sınırlar gibi ölçütler doğrultusunda ortaya konulan kırsallık tanımından çok içerisinde korunması gerekli kültür varlıklarını barındıran, üretim etkinlikleri genel olarak tarıma ve doğal kaynaklara dayalı olan, geleneksel değerlerin hayatın şekillendirilmesinde etkili olduğu, yüz yüze ilişkilerin önemini koruduğu ve sosyo-ekonomik özellikleriyle kentlerden ayrışan tarihi yerleşimler kastedilmektedir.

2.1 Kavram ve Tanımlar

Kırsal tanımında görüldüğü gibi; mimarlar tarafından tasarlanmamış, bulunduğu yöredeki yapı gelenekleri ve doğal çevrenin sunduğu olanaklar doğrultusunda inşa edilmiş ve hala dünyadaki yapı stokunun önemli bir bölümünü oluşturan yapı geleneğinin isimlendirilmesinde de ortak bir kabulun olmadığı görülmektedir. Endüstri devrimi öncesi toplumunun oluşturduğu mimarlık ürünlerini nitelemek için geleneksel mimarlık, yöresel (vernaküler) mimarlık, halk mimarlığı, sivil mimarlık, anonim mimarlık, mimarsız mimarlık, spontane mimarlık, ilkel (primitive) mimarlık, kırsal mimarlık, vb. gibi farklı tanımların kullanıldığı görülmektedir.

ICOMOS'un 1999 tarihli "Charter on Built Vernacular Heritage" adlı tüzüğü Türkçe'ye "Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü" şeklinde çevrilmiştir. Yöresel ve geleneksel terimlerinin eş anlamlı olarak kullanıldığı tüzükte geleneksel yapıların toplumca paylaşılan bir yapı geleneği, çevreye uygun yöresel veya bölgesel bir kimlik, üslup, biçim ve görünüş tutarlılığı, veya geleneksel yapı türlerine bağlılık, anonim olarak aktarılan geleneksel tasarım ve yapı ustalığı, işlevsel, sosyal ve çevresel kısıtlamalara etkin olarak cevap verebilme ve geleneksel yapım sistemlerinin ve zanaatlarının etkin uygulaması gibi ayırt edici özelliklere sahip oldukları belirtilmektedir (ICOMOS, 1999). ICOMOS Türkiye Milli Komitesi'nin hazırladığı 2013 tarihli Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde ise **geleneksel mimari miras:** *"Teknoloji ve iletişim olanaklarının gelişmesiyle hızla çeşitliliğini yitiren dünyada, yöreye özgü malzeme ve tekniklerle, yöresel yapım geleneklerini, yerel kimliği yansıtan geleneksel yapı, yapı grupları ve yerleşmeler"* şeklinde, **kültürel peyzaj** ise: *"Toplumun ve insan yerleşmelerinin, tarih içinde ekonomik, sosyal ve kültürel etkenler bağlamında doğal çevreleriyle birlikte ve etkileşim içinde*

bulunarak dönüştürdüğü alanların yanı sıra, insanın ve doğanın birlikte oluşturduğu kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte anılan, ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar" olarak tanımlanmış ve her iki tanımda da kentsel ve kırsal ayrımı yapılmayıp kırsal sit ve kentsel sit tanımları ayrıca açıklanmıştır (ICOMOS Türkiye, 2013, s. 3). Geleneksel yapımı Sözen ve Tanyeli (2007), ise endüstri-öncesi çağa özgü inşaat teknikleriyle gerçekleştirilmiş her türlü yapım tekniği şeklinde tanımlamışlardır.

Tarım çağı toplumunun mimarlık mirasının tanımlanmasında kullanılan çok sayıda ifade arasından yöresel (vernacular) terimini kullanmayı tercih eden Oliver (2006), yayınladığı dünya yöresel mimarlık atlasında; yöresel mimarlığı aşağıdaki gibi tanımlamıştır: Yöresel mimarlık insanların oluşturduğu konutlardan ve diğer tüm yapılardan oluşur. Çevresel koşullar ve doğal kaynaklar doğrultusunda geleneksel teknolojileri kullanarak bu yapıları oluşturanlar yapı sahipleri ya da toplumun kendisidir. Yöresel mimarlık üretildiği toplumun değer yargıları, yaşam kültürü ve ekonomik yapısı doğrultusunda toplumun gereksinim duyduğu özel ihtiyaçları karşılamaya yönelik inşa edilmiştir (s. 30). Rapoport (1969), halk mimarisi, yöresel mimari ya da ilkel mimari olarak adlandırılabileceğini belirttiği mimari mirasın, doğrudan ve farkında olmadan oluşturulduğu toplumun kültürünün fiziksel biçime çevirisi olduğunu ifade etmiştir (s. 3). Yöresel mimariyi; toplumun sahip olduğu kültürün doğrudan doğruya ve bilinçsizce belirli ihtiyaçlar çerçevesinde maddeye dönüşmüş hali olarak değerlendiren Sezgin (1984) ise bu tanımlama yerine kullanılan kırsal mimari teriminin yöresel mimarlık ürünlerinin kırsal alanlar dışında da bulunabileceği gerekçesiyle eş anlamlı olarak kullanılamayacağını belirtmiştir (s. 44).

Askeri ve dini yapılar dışında kalan han, hamam, kervansaray, saray, köşk ve konut işlevli yapıları ifade etmekte kullanılan sivil mimarlık, halk sanatını var eden koşulların mimarlık alanında ortaya koyduğu ürünlerin tümü olarak değerlendirilen halk mimarlığı (Sözen ve Tanyeli, 2007), yaratıcısı bilinmeyen halka mal olmuş yapıları tanımlamakta kullanılan anonim ya da mimarsız mimarlık (Rudofsky, 1964, s. 1) kavramları tarım çağı toplumunun ürettiği yapıları ifade etmek için kullanılan farklı kavramlardan birkaçıdır.

Aran'ın (2000) doğal karakterleriyle diğer yapılardan ayrışan, yapay bir üslup kaygısına düşmeden, sanayi öncesi toplumunun geleneksel gereksinimleri doğrultusunda, yer ve iklimin koşullarına karşı bir yanıt olarak oluşturulduklarını belirttiği (s. 1) kırsal yapıları ifade etmek üzere kullanılan; geleneksel mimarlık, yöresel (vernaküler) mimarlık, halk mimarlığı, sivil mimarlık, anonim mimarlık, mimarsız mimarlık gibi tanımlamalarda birçok özelliği ile kentlerden farklılaşan kırsal alanlar ya da kentsel alanlardaki mimari miras arasında özel bir ayrıma gidilmediği görülmektedir. ICOMOS Türkiye'nin (2013) yerleşim düzeni, yapım tekniği ve tasarımıyla yerelin ürünü olan yapıların, yol, meydan, tarım alanı vb. öğelerle birleşerek oluşturduğu, korunacak değerler taşıyan kırsal alanlar olarak geleneksel mimari miras, kültürel peyzaj, vb. kavramların yanı sıra ayrıca tanımladığı kırsal sitler ya da bir başka ifadeyle korunması gerekli kırsal yerleşimler tez kapsamında kırsal mimari başlığı altında değerlendirilmiştir (s. 3).

2.2 Avrupa'da Kırsal Alanlar İçin Geliştirilmiş Çağdaş Politikalar ve Kırsal Mimari Bağlamında Koruma Kuramının Uluslararası Gelişimi

2.2.1 Avrupa'da kırsal alanlar için geliştirilmiş çağdaş politikalar

Kırsal alanların dinamikleri endüstrileşme ile farklılaşmaya başlamış ve bu alanların sorunlarına yönelik her dönemde farklı politikalar geliştirilmiştir. Doğrudan ya da dolaylı yollardan kırsal yerleşimleri ve mimariyi şekillendiren kırsal politikaların sanayi devrimi sonrasındaki değişimini; II. Dünya Savaşı yılları, savaş sonrası kapitalist ve sosyalist ekonomik sistemleri benimsemiş ülkelerin oluşturduğu iki kutuplu dünya düzeninin egemen olduğu soğuk savaş yılları ve 1990 sonrası sosyalist devletlerin dağılmasından günümüze kadar uzanan neo-liberal yaklaşımların benimsendiği dönem olmak üzere üç farklı dönemin izleri üzerinden okumak mümkündür.

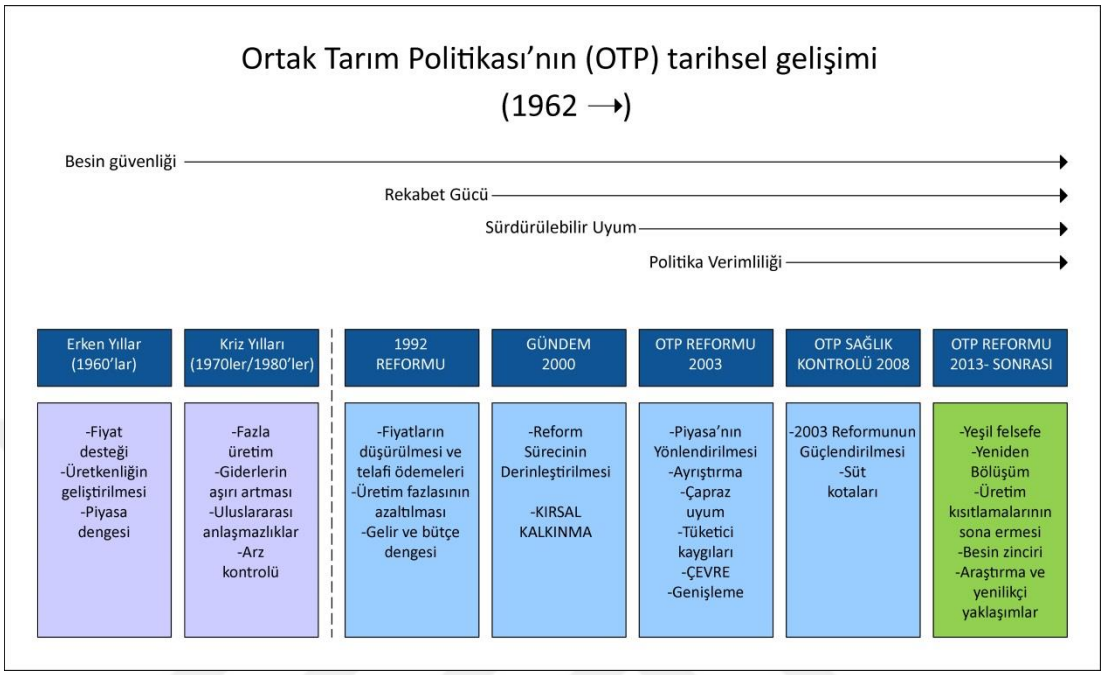
Tarihsel olarak özellikle II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Avrupa'da yaşanan gıda kıtlığı; kıtanın besin sağlayıcısı olan Avrupalı çiftçilerin ve onların yaşam çevreleri olan kırsal alanların önemini artırmış ve bu çevrelerde görülen sorunların çözümüne yönelik girişimleri hızlandırmıştır. 1957 yılında Federal Almanya, Belçika, Lüksemburg, İtalya, Hollanda ve Fransa olmak üzere altı Avrupa ülkesinin imzaladığı Roma Anlaşması ile işgücü, sermaye, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı

ilkelerine dayanan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nin kurulması kararlaştırılmıştır (EC, 2012, s. 4). AET'nin bir siyasal birlik olarak geliştirdiği ilk ortak politikalardan biri gıda güvenliğinin sağlanması ve tarımsal üretimi gerçekleştiren çiftçilerin kabul edilebilir yaşam koşullarına kavuşturulması hedeflerini taşıyan "Common Agricultural Policy" (CAP)'tir (EC, 2012, s. 4). Ortak Tarım Politikası (OTP)'nin ilk kabul edildiği 1962 yılından bu yana geçen 50 yıl içerisinde dönemin koşulları doğrultusunda güncellenerek günümüze ulaştığı görülmektedir (Şekil 2.1). Günaydın (2006), OTP'de gerçekleşen bu değişimlerin OTP'nin başardığı hedeflerin geride bıraktığı "eski" sorunlar ile yarattığı "yeni" sorunlardan kaynaklandığını ve değişim süreçlerinin ekonomi-politik çerçevesini içsel ve dışsal dinamiklerin belirlediğini belirtmiştir (s. 81). Kuşkusuz OTP'nin ortaya çıktığı 1962 yılından bu yana dünyada görülen sistem dönüşümleri ve özellikle sosyalist bloğun dağılmasının ardından ortaya çıkan ve bölünerek sayıları artan yeni devletlere yönelik AB'nin genişleme politikaları da OTP'yi değişime zorlayan baskın etkenlerdir (Günaydın, 2006, s. 81).

1962 yılında kabul edilen OTP'nin özünü oluşturan çiftçilere adil bir fiyat sağlanması yaklaşımı ile her geçen yıl üye ülkelerin tarımsal üretimi artmış ve böylece OTP'nin ilk hedeflerinden biri olan gıda güvenliği sağlanmaştır (EC, 2012, s. 3). OTP'nin üretimi artırmaya yönelik politikası 1970'li ve 1980'li yıllarda ihtiyacın çok üzerinde gıda maddesinin üretilmesi sonucunu getirmiş, AB bu kez arz fazlası üretim ve tarımda gözlenen gider artışının çözümüne yönelik piyasa ihtiyaçlarını dikkate alan reformlar gerçekleştirmiştir (EC, 2012, s. 3). 1960-1980 arası dönemin erken yıllarının anahtar sözcükleri gıda güvenliği, verimliliğin artırılması, pazar istikrarı ve gelir desteği iken dönemin son yıllarında bu sözcükler yerlerini aşırı üretim, bütçe yükü, uluslararası anlaşmazlıklar ve yapısal önlemlere bırakmıştır (Günaydın, 2006, s. 82).

1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ile başlayan yeni dönemin etkileriyle 1992 yılına gelindiğinde, OTP'de fiyat desteği politikasından vazgeçilerek, çiftçilere doğrudan yardım ödemeleri yapılması gibi değişiklikler gerçekleştirilmiş, bununla birlikte BM'nin aynı yıl Rio de Janerio'da gerçekleştirdiği Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda ortaya konulan sürdürülebilir kalkınma prensibi ile kesişen kapsamlı reformlarla çiftçilerin daha fazla çevre dostu olması hedeflenmiştir (EC, 2014, s. 5). 1990'lı yılların ortalarında ise OTP'nin daha çok gıda kalitesi üzerinde yoğunlaştığı

ve bu yönde çiftlik yatırımları, eğitimler, geliştirilmiş bir süreç ve piyasa, geleneksel ve bölgesel ürünlerin korunması gibi konularda yeni önlemler alındığı ve Avrupa'nın ilk organik tarım yasasının kabul edildiği izlenmektedir (EC, 2012, s. 3).

Şekil 2.1 : OTP'nin tarihsel gelişimi (EC, 2015).

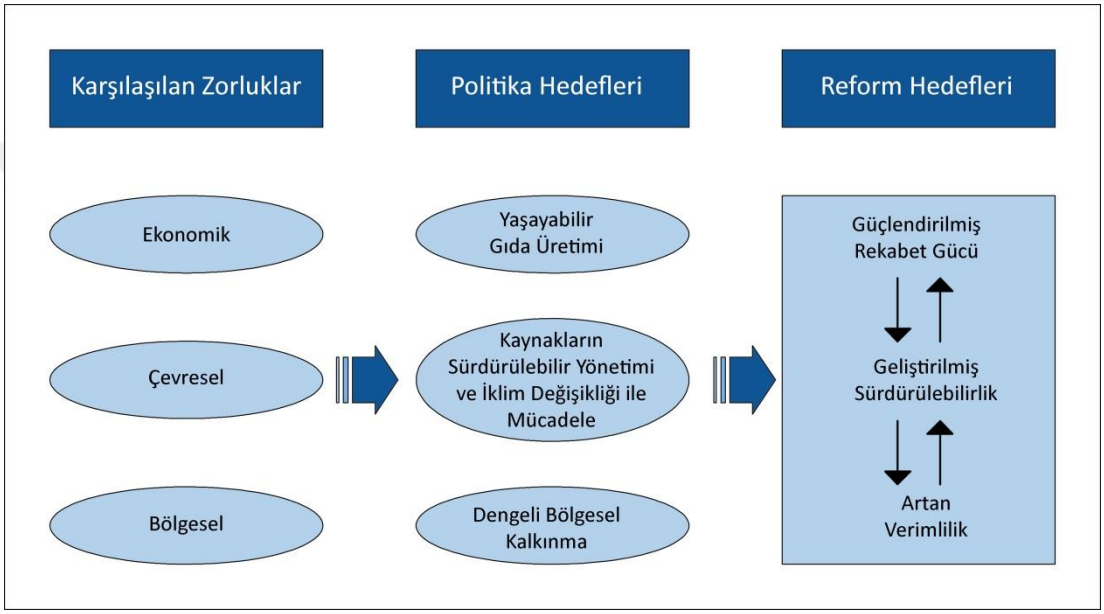
2000'li yıllar ise OTP'nin "Kırsal Kalkınma" kavramını merkeze alan, Avrupa'daki kırsal alanların sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmasına yoğunlaştığı ve aynı zamanda 1992 yılında çiftçilerin piyasa ihtiyacına uygun olarak üretim yapmasına yönelik yapılan reformlara devam edildiği bir dönemdir (EC, 2012, s. 3). Aynı dönemde bir başka uluslararası kuruluş olan OECD ise (2006); üye ülkelerin kırsal politikalarının oluşumunda rekreasyonel, doğal ya da kültürel değerlere sahip alanlara odaklanma, tarım politiklarının dönüşümü ve bölgesel politikalarda merkezileşmenin yerini yerinden yönetimlere bırakması olmak üzere üç etkenin şekillendirici olduğunu belirtmektedir (s. 14). Bu dönemde birçok OECD ülkesi, kırsal politikalarında geçmiş dönemlerdeki tarım odaklı tek sektörlü yaklaşımın aksine çok sektörlü ve kırsal alanların gelişme potansiyelini ortaya koyan yere özgü yaklaşımları benimseyecek şekilde reformlara gitmiştir (Şekil 2.2). OECD'ye göre (2006), yeni dönemin kırsal paradigması; sektör odaklı yaklaşım değil yere özgü yaklaşımların ve doğrudan yardımlar yerine yatırımların tercih edildiği iki temel ilke üzerine kurgulanmıştır (s. 16).

	ESKİ YAKLAŞIM	YENİ YAKLAŞIM
Hedefler	Dengeleme, Tarım Gelirleri ve Tarımın Rekabet Gücünün Artırılması	Kırsal alanların rekabet gücünün artırılması, kırsal mirasın değerlendirilmesi, kullanılmayan kaynakların işletilmesi
Anahtar Sektör	Tarım	Kırsal ekonomilerin farklı sektörleri (kırsal turizm, üretim, tarım, kırsal sanayi, vb.)
Ana Araçlar	Yardımlar (Sübvansiyonlar)	Yatırımlar
Anahtar Aktörler	Merkezi yönetim, çiftçiler	Bütün yönetim birimleri (uluslar üstü, ulusal, bölgesel ve yerel), farklı yerel paydaşlar (kamu, özel, sivil toplum örgütleri)

Şekil 2.2 : Yeni kırsal paradigma (OECD, 2006).

OECD ülkelerinde görülen yaklaşımın bir yansıması olarak 2003 yılında AB tarafından kabul edilen reformlarla çiftçilere doğrudan sağlanan yardımlarda gıda güvenliği, çevreye saygı ve hayvanların refah standartlarına uygunluk gibi yeni koşullar getirilmiştir (EC, 2012, s. 3). Günaydın'a göre (2006), Gündem 2000 reformları yukarıdaki hedeflerin yanı sıra AB'nin büyük genişleme dalgası öncesi yeni ülkelere daha fazla kaynak aktarmayan, bütçe disiplinine önem veren ve "Alacarte Avrupa" modelini tarımda da yaşama geçirmeye odaklı bir politik amaç taşımaktadır (s. 82). Gündem 2000 ile OTP'nin ikinci ekseni olarak tanımlanan yeni kırsal kalkınma politikasının ilkeleri ise sorumlulukların yerele devredilmesi, AB içindeki kırsal alan farklılıklarının dikkate alınması ve bu bağlamda üye ülkelerin ve bölgelerin özel gereksinimlerine yanıt üretecek esnek bir program oluşturulması olarak belirlenmiştir (EC, 2015). 2004 ve 2007 yıllarında üye sayısı 15'ten 27'ye ve nüfusu 500 milyona ulaşan AB'nin tarımsal ve kırsal peyzaj karakterlerinin genişleme sonrasında değişerek çeşitlenmesi, OTP'de de kapsamlı bir reform ihtiyacını beraberinde getirmiştir (EC, 2015). 1992 yılından itibaren uygulanan reformlarla; tarım sektörünün piyasaya uyumu artırılmış, bununla birlikte üreticiler için sağlanan gelir destekleri devam etmiş, çevre duyarlılığı ve kırsal kalkınmanın güçlendirilmesi konularında da ilerlemeler kaydedilmiştir (EC, 2013a, s. 2). 1992 yılı sonrasında OTP'nin üretim odaklı destek yaklaşımı yerine 2003 reformuyla benimsenen üretici odaklı destekleme politikalarının ekseni; 2013 reformuyla tarım

sektörü dışında ortaya çıkan ekonomik (gıda güvenliği ve küreselleşme, verimlilik artışındaki düşüş eğilimi, fiyatlarda görülen dalgalanma, yüksek girdilerin neden olduğu üretim maliyetindeki artış ve çiftçilerin yaşam standartlarında düşüşün neden olduğu baskılar), çevresel (kaynak verimliliği ile bağlantılı olarak toprak ve su kalitesi, biyolojik çeşitlilik ve habitatlara yönelik tehditler) ve bölgesel (kırsal alanlarda terk edilme, insansızlaşma ve ekonomik işletmelerin yer değiştirmesi gibi sorunları içeren demografik, ekonomik ve sosyal gelişmeler) sorunların çözümüne yönelik alan odaklı bir yaklaşıma evrilmiştir (EC, 2013a, s. 2).

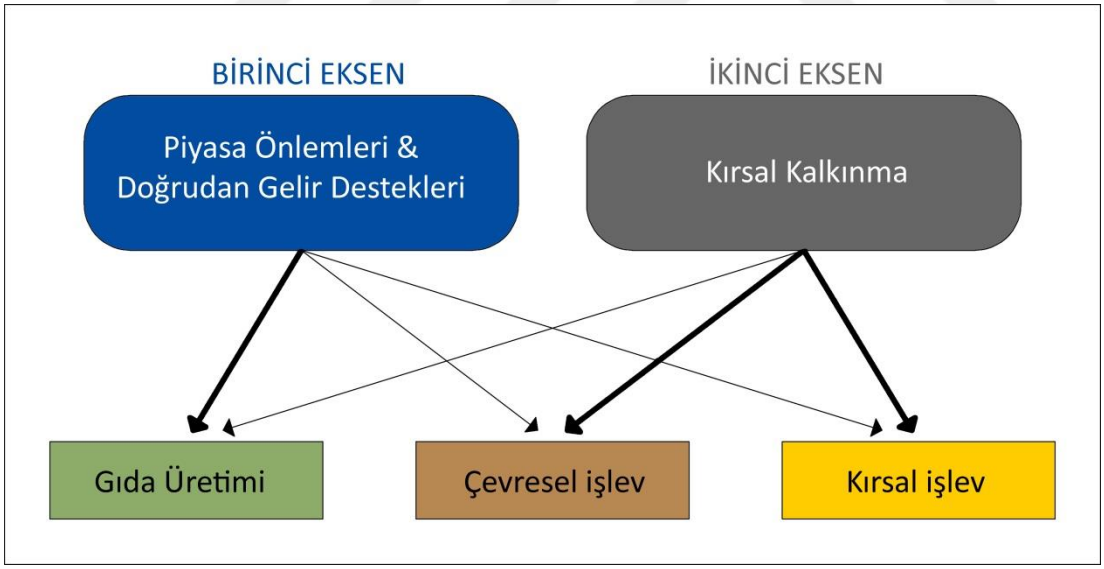

Şekil 2.3 : Karşılaşılan zorluklardan reform hedeflerine 2013 sonrası OTP(EC, 2013).

Yukarıda özetlenmeye çalışılan çok yönlü sorunlar karşısında; diğer AB politikaları ile uyumlu olarak üreticileri destekleyecek bir politika çerçevesi için OTP'nin uzun soluklu yeni öncelikleri; yaşayabilir gıda üretimi, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi-iklim değişikliği ile mücadele ve Avrupa'nın kırsal alanlarının dengeli kalkınması olarak belirlenmiştir (Şekil 2.3; EC, 2013a, s. 2). Gündem 2000 reform paketi sonrası kabul edilen OTP'nin piyasa önlemleri-doğrudan gelir destekleri ve kırsal kalkınma olmak üzere iki eksenli yapısı 2013 yılı reformlarında korunmuş ancak söz konusu iki eksenin birbirini tamamlayıcı şekilde geliştirilmesi kararlaştırılmıştır (Şekil 2.4).

Ulusların kalkınmasında önemli rol oynayan tarım sektörünün son yıllarda ulusal gelir ve istihdama katkısı azalma eğiliminde olsa da, özellikle su ve toprak gibi doğal

kaynakların yönetiminde oynadığı anahtar rol devam etmektedir. 2005 yılında yapılan bir araştırmada; tarım sektörünün OECD'ye üye ülkelerin Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'lerinin yalnızca %1,7'sini, istihdamın ise % 5,6'sını oluşturduğunu ancak buna karşılık toplam arazi kullanımının ormancılık sektörü ile beraber % 68 oranında olduğu görülmektedir (OECD, 2010, s. 7). OECD ülkeleri arasında tarım sektörünün ülke ekonomisine katkısı ve kırsal arazinin kullanım oranları içerisindeki payı büyük farklılıklar göstermektedir. Tarım sektörünün ulusal ekonomilere katkısındaki azalma eğilimine karşın kırsal, ekonomik çöküş anlamına gelmemektedir. Kentlere yakın ve ulaşım altyapısı güçlü olan kimi kırsal bölgelerin sahip oldukları rekreasyonel, doğal ve kültürel değerlerini kullanarak gelirlerini artırdığı ve kentlerden dahi daha yüksek istihdam oranlarına ulaştığı görülmektedir. Fakat bu durumun bütün kırsal bölgeler için geçerli olduğu söylenemez. Öyle ki birçok kırsal yerleşimin gelirlerini artırmak bir yana aksine ekonomik zayıflama sonucu terk edilme, insansızlaşma sorunları ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bu durum ülkeden ülkeye ya da ülkeler içerisinde bölgeden bölgeye büyük farklılıklar göstermektedir.

Şekil 2.4 : OTP'nin iki ekseni ve organizasyon şeması (EC, 2006).

AB'nin 2014-2020 yılları için belirlediği yaklaşık 363 milyar euro'luk bütçenin (ki toplam AB bütçesinin yaklaşık %38'ini oluşturmaktadır) yaklaşık 278 milyar euro'su birinci eksene, 85 milyar euro'luk kısmı ise ikinci eksene ayrılmıştır (EC, 2013a: 3). AB ekonomisine katkısı %1 seviyelerinde olan tarım sektörüne AB bütçesinin %40'ının ayrılması, birliğin tarım sektörüne ve kırsal kalkınmaya verdiği büyük

önemi göstermektedir (EC, 2014, s. 7). Yapılan büyük bütçe harcamalarının karşılığı olarak Avrupa toplumuna güvenilir, ucuz, bol ve yüksek kaliteli gıda sağlanırken bir yandan da kırsal alanların yaşaması, çiftçilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve korunan sağlıklı çevreler elde edilmektedir (EC, 2014, s. 7). AB'nin yaptığı harcamaların bireysel olarak vatandaşlara geri dönüşünü ise; ortalama bir Avrupa hanesinin aile bütçesinin yaklaşık %30'unu gıda harcamalarına ayırmak durumunda olduğu 1960'lı yıllardan, OTP uygulamaları sonrası günümüzde %15'lere düşen bu oran ile örneklemek mümkündür (EC, 2014, s. 8). 2013 reformu öncesi OTP bütçesinin %70'i gıda güvenliği, çevre koruma, hayvan sağlığı ve refahı konularındaki sıkı kurallara uymak koşuluyla çiftçilere doğrudan ödeme şeklinde kullanılırken, yapılan yeni değişikliklerle doğrudan ödemelere ayrılan bu bütçenin %30'u ürün çeşitliliği, otlakların bakımı ya da çiftliklerdeki ekolojik alanların korunması gibi toprak kalitesi, biyo-çeşitlilik ve çevreye faydalı konularda girişimlerde bulunan çiftçilerin ödüllendirilmesi anlamına gelen "yeşil ödemeler" olarak düzenlenmiştir (EC, 2013a, s. 7). OTP'nin %10'luk bölümü ise kötü hava koşulları vb. gibi olumsuz koşullarda çiftçileri korumaya yönelik piyasa desteklerine ayrılırken %20'lik diğer bölümü kırsal kalkınma önlemlerine ayrılmıştır (EC, 2013a, s. 3).

Gündem 2000 reformlarıyla OTP'nin ikinci ekseni olarak tanımlanan kırsal kalkınma, en az gelişmiş alanlara "Least Favored Areas (LFAs)" destek gibi çok farklı bölgesel ve yapısal önlemlerin bir araya getirildiği ortak bir çerçeveyi tanımlamaktadır (EC, 2015). Kırsal kalkınma politikası aşamalı olarak tarım sektöründeki yapısal düzenlemelerden daha geniş bağlamda tarımın kırsal alanlar için ifade ettiği çok yönlü role vurgu yapacak şekilde evrilmiş; günümüzde ise AB'nin tüm kırsal alanlarının sürdürülebilir kalkınması için tam anlamıyla bütünleşik bir Avrupa politikası haline gelmiştir (EC, 2015). Europe 2020[7] ve OTP'nın diğer bütün hedefleri ile paralel olarak AB'nin 2014-2020 dönemi Kırsal Kalkınma Politikası'nın üç uzun soluklu stratejik hedefi bulunmaktadır (AP ve EC, 2013). Bu hedeflerden birincisi; tarımın rekabet gücünün artırılmasının teşvik edilmesi, ikincisi; doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin ve iklim değişikliği ile mücadelenin

[7] Europe 2020 hedefleri hakkında detaylı bilgi için bakınız: EC. 2010. Europe 2020 A Strategy For Smart, Sustainable and Inclusive Growth. Erişim linki: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF ve Erişim Tarihi: 16/12/2015.

sağlanması, üçüncüsü ise; dengeli bir bölgesel kalkınma için aralarında yeni istihdam olanaklarının yaratılması gibi önlemlerin de olduğu uygulamaların gerçekleştirilmesi ile kırsal ekonomilerin ve toplulukların güçlenmesinin sağlanmasıdır (AP ve EC, 2013). 2014-2020 dönemi kırsal kalkınma politikaları geçmiş dönemde (2007-2013) olduğu gibi AB üyesi devletler tarafından yedi yıllık süre ile ulusal ya da federal kırsal kalkınma programları aracılığıyla uygulamaya konulmaktadır (AP ve EC, 2013). 2013 reformuyla Kırsal Kalkınma Politikaları bütçesinin harcama oranları önceden belirlenmiş olan dört politika doğrultusu (Doğrultu-1: Tarım ve Ormancılık Sektörlerinin Rekabet Gücünün Arttırılması, Doğrultu-2: Çevrenin ve Kırsal Alanların Kalkındırılması, Doğrultu-3: Kırsal Alanlardaki Yaşam Kalitesi ve Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi ve LEADER[8] Doğrultusu) kapsamında şekillendirilmesi uygulaması değiştirilerek, ülkelerin kendi ihtiyaçlarına göre şekillendirebileceği daha esnek kırsal kalkınma stratejileri ve bütçeleri geliştirmelerine olanak sağlanmıştır (EC, 2013b, s. 5). Harcamalar konusunda getirilen kısıtlamalar ise üye ülkelerin AB'den aldığı kırsal kalkınma bütçelerinin en az %30'unu toprak yönetimine ve iklim değişikliğine karşı önlemlere, en az %5'ini ise Fransızca "*Liaison Entre Actions de Développement de L'Économie Rurale*" sözcüklerinin kısaltması olan LEADER uygulamalarına harcaması yönündedir (EC, 2013b, s. 5). Türkçe "Kırsal Ekonomilerin Kalkındırılması İçin Faaliyetler Arasındaki Bağlantılar" şeklinde ifade edilebilecek LEADER yaklaşımı kırsal kalkınmanın yerel topluluklar aracılığıyla gerçekleştirilmesi ilkesini benimsemektedir. AB'nin Kırsal Kalkınma için üye ülkelere ayırdığı bütçenin harcanması ile ilgili getirilen yeni esnek yapının ve kuralların yanı sıra üye ülkelerin kırsal kalkınma programlarını hazırlamalarında AB'nin belirlemiş olduğu altı önceliğin temel alınması kararlaştırılmıştır (EC, 2013b, s. 5). Bu önceliklerden

[8]'LEADER' yerel halk önderliğinde kırsal topluluklar ve yerel kamu- özel sektör ortaklıkları kurularak oluşturulan yerel eylem grupları (local action groups- LGAs) aracılığıyla yerel potansiyelin ortaya çıkarılması prensibini benimseyen yerel bir kalkınma yöntemidir. Kırsal toplulukları, grupları ya da girişimcileri yaşadıkları bölgelerin potansiyelini ortaya koymalarında ve yenilikçi- bütünleşik yerel kalkınma stratejilerini uygulamalarında cesaretlendirir. Bir toplum insiyatifi olarak İlk iki kuşak LEADER yaklaşımı (LEADER I: 1991-93 ve onu takip eden LEADER II: 1994-99) az gelişmiş ya da dezavantajlı kırsal alanlara odaklanmıştır. 2000- 2006 LEADER+ döneminde ise politika tüm kırsal alanları kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 2007- 2013 döneminde ise AB'nin kırsal kalkınma politikasının temel doğrultularından biri haline gelen LEADER 27 AB ülkesi sınırlarında 2200 kırsal bölgede uygulanmıştır. 2007 yılında Balıkçılık sektörünü de kapsar hale gelen LEADER yaklaşımı 2014- 2020 döneminde de Kırsal Kalkınma Politika'larının bir parçası olarak uygulanmaktadır. LEADER yaklaşımı kırsal kalkınma politikalarının yanı sıra AB'nin temel politikalarından biri olan Uyum (Cohesion) politikasının kapsamı altında da toplum önderliğinde yerel kalkınma adıyla uygulanmaktadır.

birincisi; kırsal alanlar, tarım ve ormancılık hakkında bilgi paylaşımının ve yeniliklerin teşviki, ikincisi; her türlü tarımın rekabet gücünün güçlendirilmesi ve yenilikçi çiftlik teknolojilerinin ve sürdürülebilir orman yönetiminin desteklenmesi, üçüncüsü; besin zinciri organizasyonlarının, hayvan refahının ve tarımdaki risk yönetiminin geliştirilmesi, dördüncüsü; tarımla ve ormancılıkla ilişkili ekosistemlerin restorasyonu ve korunması, beşincisi; gıda ve ormancılık sektörlerinde verimli kaynak kullanımının ve düşük karbon salınımı gibi iklime duyarlı ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi, altıncısı ise; kırsal alanlarda ekonomik kalkınmanın ve sosyal kaynaşmanın sağlanması ve yoksulluğun azaltılmasıdır (EC, 2013b, s. 5). Sırasıyla odak alanı olarak adlandırılan her kırsal kalkınma önceliğinin müdahale alanları; detaylı bir şekilde tanımlanmıştır. Üye devletler, kırsal kalkınma politikaları doğrultusunda odak alanlara yönelik kırsal kalkınma politikalarının kapsadığı bölgelerin ihtiyaçları temelinde sayısal hedefler belirler ve bunun sonrasında bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde hangi araçların ve kaynakların kullanılacağını belirler (AP ve EC, 2013). Finansman, European Agricultural Fund For Rural Development (EAFRD) ve kısmen ulusal/federal ya da özel kaynaklardan sağlanmaktadır (AP ve EC, 2013).

AB tarafından belirlenmiş olan kırsal kalkınma önceliklerinden altıncısı olan kırsal alanlarda ekonomik kalkınmanın ve sosyal kaynaşmanın sağlanması ve yoksulluğun azaltılmasının odak alanları; "ekonomide çeşitliliğin sağlanması, küçük işletmelerin ve yeni iş olanaklarının oluşturulması, kırsal alanlardaki yerel kalkınmanın desteklenmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimin, kullanımın ve kalitenin artırılması" olarak belirlenmiştir (EC, 2015). Bu odak alanları doğrultusunda uygulamaya konulan kırsal kalkınma projeleri ise sosyal servisler, eşit olanaklar, sosyal kaynaşma, kırsal toplum, kadın, girişimcilik, iş merkezleri, kırsal turizm, kırsal miras, köy sosyal tesisleri, köy yenileme, bilgi ve iletişim teknolojileri olmak üzere alt başlıklarla örneklenmiştir (EC, 2015). AB'nin kırsal kalkınma politikasının yürütülmesini sağlayan yasa metninin 20. maddesi bu odak alanlardan kırsal alanlarda "köy yenileme ve temel hizmetler" alt başlığına ayrılmıştır (AP ve EC, 2013). Söz konusu maddenin f ve g bentlerinde kırsal yerleşimlerdeki kültürel mirasın restorasyonu, bakımı ve korunması ile ilgili doğrudan ifadeler yer almaktadır (AP ve EC, 2013). Maddeye göre EAFRD tarafından kırsal kalkınma politikaları kapsamında köy yenileme ve temel hizmetler odak alanı için destek sağlanacak

konular: a) Kırsal alanlardaki belediyelerin ve köylerin gelişim planların oluşturulması ya da güncelleştirilmesi, Natura 2000 ve diğer doğal varlıkların korunmasına yönelik yönetim planlarının hazırlanması, b) Yenilenebilir enerji yatırımlarını da kapsayan her türlü küçük ölçekli işletmelerin kurulması, geliştirilmesi ya genişletilmesi, c) bilgi-iletişim teknolojileri ve elektronik devlet hizmetlerine erişimi artırıcı yatırımların kurulması, d) kamu kullanımına açık rekreasyonel alanlar ve kırsal nüfus için aralarında kültürel ya da tatil olanaklarına yönelik yerel hizmet birimleri ile bunlarla ilgili altyapının kurulması, geliştirilmesi ya da genişletilmesi, e) turizm bilgilendirme birimleri ve küçük ölçekli turizm altyapılarının kurulmasına yönelik yatırımlar, f) kırsal yerleşimlerin kültürel ve doğal mirası, kırsal peyzaj ve doğanın bakımı, restorasyonu ve geliştirilmesine yönelik araştırma ve yatırımlar, g) kırsal nüfusun yaşam kalitesini iyileştirecek ve çevrenin korunmasına katkı sağlayacak şekilde kırsal yapıların yeniden işlevlendirilerek kırsal yerleşimleri yeniden canlandıracak yatırımlar şeklinde sıralanmıştır (AP ve EC, 2013).

2.2.2 Kırsal mimari bağlamında koruma kuramının uluslararası gelişimi

Kırsal yerleşimlerin korunması gerekli çevreler olarak değerlendirilmesi, ilk olarak XVIII. yüzyılın sonlarında sanayi devriminin başlangıcından sonra gündeme gelmiştir. Sanayileşmeyle birlikte kırsal nüfusun kentlere yığılmaya başlaması ve tarımsal üretim tekniklerinin gelişmesi, geleneksel yaşam biçimini değiştirerek geleneksel kırsal çevreleri farklılaştırmaya başlamıştır. Geleneksel kırsal çevrelerdeki köy evlerinin geçmiş kültürün birer göstergesi olarak bir açık hava parkında toplanması fikrini ilk olarak İsviçreli Karl Viktor von Bonstetten, 1790'da ortaya atmıştır (Anonim, 1989; Eres, 2010, s. 119). Bunun yanı sıra Fransız Devrimi'nin bir sonucu olarak ulus bilincinin oluşmaya başlaması ile özellikle uluslaşma konusunda geride kalan toplumlar, bunu geliştirmek için geçmiş kırsal kültürlerini ulusal kimliklerinin bir parçası olarak koruma ve sergileme yaklaşımına gitmişlerdir. İlk olarak Karl Viktor von Bonstetten'in önerdiği açık hava müzesi fikri, bu önerinin ortaya atılmasından yaklaşık 100 yıl kadar sonra 1891 yılında gerçekleştirilmiştir. Dünyanın bilimsel olarak kurgulanan ilk açık hava müzesi İsveç'in Stockholm şehrindeki Skansen Açık Hava Müzesi'dir (Zippelius, 1974, s. 239; Vitovec, 2013, s. 7). Artur Hazelius tarafından kurulan müzede İsveç'in farklı

bölgelerinden sökülerek taşınan köy evleri, taşındıkları ortama benzer fiziksel koşulların yaratıldığı bir açık hava parkında tekrar kurularak bir araya getirilmiştir.

İlerleyen yıllarda Avrupa'da gelişen ulus-devlet bilinci ile birlikte açılan açık hava müzelerinin sayısı giderek artmıştır. 1960'lı yıllardan başlayarak kırsal yerleşimlerin bütünlük ve özgünlük değerlerinin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için birçok uluslararası toplantı yapılmış ve bu alanlarda gözlenen koruma sorunları irdelenerek aralarında ilkesel metinlerin de yer aldığı çeşitli öneriler geliştirilmiştir (Şekil 2.6; Çizelge 2.1).

Şekil 2.5: Kırsal yapıların taşınarak korunduğu ve sergilendiği ilk açık hava müzesi olan İsveç-Skansen açık hava müzesi (Url-1).

UNESCO'nun 1962 tarihli peyzaj ve sitlerin karakterinin ve güzelliklerinin korunmasına ilişkin tavsiye kararlarında; üye ülkelerin doğa ya da insan tarafından oluşturulmuş kentsel, kırsal ya da doğal çevrelerin korunmasına yönelik çalışmaların ve önlemlerin yalnızca seçilmiş birkaç alan için değil ülke sınırlarının bütünü için geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Aynı belgede kırsal ve kentsel planlama kararlarında bu alanlarının korunmasına ilişkin kesin hükümlerin tanımlanması tavsiye edilmiştir.

Koruma tarihi açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilen 1964 tarihli Venedik Tüzüğü'nde tarihi anıt kavramının yalnızca anıtsal eserlerle sınırlı olmadığı bu

eserlerin yanında önemli bir uygarlığın, gelişmenin ya da tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel veya kırsal bir yerleşmeyi de kapsadığı belirtilmektedir. Tüzüğün bir başka maddesinde ise "anıtın tümünün ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına ancak anıtın korunmasının bunu gerektiği durumlarda ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlarda izin verilebilir" denilmektedir. Bu açıdan XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın başlarında kırsal yapıların özgün konumlarından sökülerek bir açık hava parkında tekrar kurulması prensibine dayanan kırsal mimarinin açık hava müzelerinde korunması ve sergilenmesi yaklaşımının koruma uzmanları tarafından benimsenmediği görülmektedir. Tüzükte anıtların içinde bulundukları ortamın ayrılmaz birer parçası olduğu vurgulanmaktadır.

1970'li yıllarda kırsal mimariyi de korunması gerekli bir kültür mirası olarak tanımlayan ve bu konuda çözümler arayan bilimsel toplantıların, tüzüklerin ve deklarasyonların sayısı artmıştır. UNESCO tarafından 1972 tarihinde kabul edilen dünya kültürel ve doğal mirasın korunması sözleşmesinde kültürel ve doğal mirasın yalnızca geleneksel bozulma nedenleriyle değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik şartlardaki değişimler nedeniyle de tahrip olduğu belirtilmektedir. Sözleşmede kültürel miras; anıtlar, yapı toplulukları ve sitler olmak üzere üç başlık altında tanımlanmıştır. Sit kavramı; tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değeri olan insan ürünü eserler ya da doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlar olarak tanımlanmıştır.

UNESCO'nun kararını 1973 yılında, Avrupa Konseyi (COE) Bakanlar Komitesi'nin "Kır ve Kent Arasındaki Dengede Kırsal Canlandırma Politikaları Üzerine Tavsiyeler" adlı kararı izlemiştir. Hazırlanan metin; kırsal alanların insansızlaşmasını; bu alanlarda yaratılan iş olanaklarının ve ekonomik kaynakların yetersizliği, insanoğlu ve doğa arasındaki dengenin bozulması sonrası fiziksel dokuların bakımsız kalması gibi nedenlere bağlamaktadır. Kırsal alanlarda yaşayan halkın büyük oranda kentlere göç etmesinin altında yalnızca ekonomik nedenlerin değil aynı zamanda göçü tetikleyen sosyal etkenlerin de olduğu belirtilmiştir. Kırsal alanların yeniden canlandırılması için aralarında kırsal ve kentsel alanlardaki gelişmişlik düzeyini dengelemeye ve yaşam çevrelerinin kalitesini korumaya yönelik geniş kapsamlı bir politikanın uygulamaya konulması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesine yönelik yasal reformların gerçekleştirilmesi gibi öneriler geliştirilmiştir.

1975 yılının Avrupa Mimarlık Mirası yılı olarak ilan edilmesinden sonra kabul edilen Amsterdam Bildirgesi, mimarlık mirasının yalnız üstün nitelikli tek yapıları ve çevrelerini değil, tarihsel ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları kapsadığını belirleyerek bütünleşik koruma kavramını ortaya koymuştur. Belgede korumanın tarihi park ve bahçelerin yanı sıra, tarihi kentler, kentlerin eski mahalleleri ve geleneksel karakteri olan kent ve köyler için de gerekli olduğu ve yerel yönetimlerin mimarlık mirasının korunmasında özel ve yaygın sorumluluk almaları gerektiği belirtilmiştir.

ICOMOS'un 1975 tarihindeki Dördüncü Genel Kurulu'nun sonuç bildirgesi küçük tarihi kentlerin korunmasına ilişkin tavsiyeler sunmaktadır. Belgede, küçük tarihi kentlerin ekonomilerinin büyük ölçüde tarıma dayalı olduğu ve bu özellikleri ile büyük kentlerden ayrıştıkları belirtilmiştir. Küçük tarihi kentlerin bir bölümünün nüfus kaybederek bakımsız kaldığı, bir bölümünün ise kentleşme baskısı ile bozulma sürecine girdikleri belirtilmektedir. ICOMOS, küçük kentlerin sahip oldukları özel karakterlerinin korunması için kapsamlı bölgesel politikaların geliştirilmesi gerektiğini ve uzun vadeli başarının ancak yerel halkın ve yönetimlerin sahip oldukları tarihi çevrelerin korunması ile ilgili aidiyet kurmalarıyla mümkün olabileceğini belirtmiştir.

1976 yılında UNESCO tarafından kabul edilen "Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rolleri Konusunda Tavsiyeler" isimli Nairobi Bildirgesi'nde korunacak alanlar arasında yalnızca kentsel dokular değil köyler de belirtilmektedir. Belgede, kırsal yerleşimlerin çevreleri ile birlikte korunması için ekonomik ve sosyal yapıdaki değişimin kontrol altına alınması ve kırsal-bölgesel gelişmenin planlanması önerilmektedir.

Aynı yıl COE, "Kırsal alanlardaki nüfus kaybının azaltılmasına yönelik atılacak adımlar hakkında tavsiyeler" adıyla başka bir metni kabul etmiştir. 1973 yılında kabul edilen "Kır ve Kent Arasındaki Dengede Kırsal Canlandırma Politikaları Üzerine Tavsiyeler" adlı metinden yalnızca üç yıl sonra böyle bir metnin kabul edilmesi COE'nin kırsal alanlarda gözlenen sorunları ne denli ciddiye aldığının bir göstergesidir. Metinde kırsal alanlardaki nüfus kaybının önüne geçilebilmesi için ülke genelindeki ve bölgeler arasındaki nüfusun dengeli dağıtılması, kentleşme hızının azaltılması, kırsal alanların ekonomik kalkınmasının sağlanması için tarımsal üretimin yanında doğal kaynakların işletilmesi, tarıma dayalı sanayinin ve turizme dayalı hizmet sektörünün geliştirilmesi önerilmektedir. Kırsal alanların çevresel,

sosyal ve kültürel değerler açısından metropol yaşantısından alternatif bir yaşam pratiği sunduğu belirtilmiş ve kırsal çevrelerin çekiciliğinin ve yaşanabilirliğinin artırılması için bu alanlara rekreasyon ya da turizm gibi taleplerle yönelen kentli nüfusun da ihtiyaçlarının karşılandığı modern donanımların yaratılması çözüm olarak sunulmuştur. Kırsal alanlardaki nüfus kaybının engellenmesi için aralarında endüstriyel üretimin kırsal alanlara çekilerek işgücü imkanlarının yaratılması, temel altyapı olanaklarının iyileştirilmesi, küçük ölçekli-yerel işletmelerin güçlendirilmesi, kırsal alanların turizm ve rekreasyon potansiyelinin geliştirilmesi, güçlü tarım ve ormancılık politikalarının devreye sokulması, kırsal bölgelerin daha kolay erişebileceği merkezlerin yaratılması ve yerel yönetimlerin rollerinin artırılması gibi önerilerin yer aldığı aktif bir kalkınma politikasının yürürlüğe girmesi önerilmektedir.

COE'nin kırsal alanların korunması konusunda 1970'li yıllarda kabul ettiği son metin 1977 tarihli "Bölgesel Planlamada Kırsal Mimari" başlıklı Granada Belgesi'dir. Belgede, kırsal mimarinin, somut ve somut olmayan değerleriyle bir bütünlük teşkil ettiği ve bölge planlama çalışmalarında kırsal mimarinin de gözetilmesinin gerektiği vurgulanmıştır. Kırsal mimarinin tarım, ormancılık ya da balıkçılık faaliyetleriyle bağlantılı olduğu ve içerisinde bulunduğu doğal çevre ile birlikte tarihi, arkeolojik, sanatsal, efsanevi, bilimsel ve sosyal değerlere sahip olduğu belirtilmiştir. COE, kırsal mirasın; yanlış tarım politikaları, nüfusun yaşlanması, geleneksel yapıların bakımsız kalması, yıkılması ya da yenilenmesi ve ikincil konut inşaatları gibi tehditlere maruz kaldığını belirtmekte ve kırsal mirasın korunması için geniş kapsamlı bölgesel planlamaların yapılması, doğru toprak politikaları geliştirilmesi, kırsal yaşam çevrelerindeki yıpranmanın azaltılması, köy yaşamının çekici kılınması, geleneksel dokunun özgünlüğünün korunması, yeni inşa edilecek yapıların kırsal çevreyle uyumlu olması, geleneksel yaşam biçiminin güçlendirilmesi, çiftlik tatillerinin ve kırsal turizmin teşvik edilmesi gibi öneriler ortaya koymaktadır.

1982 yılında ICOMOS-Meksika Ulusal Komitesi tarafından küçük yerleşimlerin rehabilitasyonu hakkında Tlaxcala Deklarasyonu kabul edilmiştir. Belgede; küçük yerleşimlerin toplumların geçmiş kültürlerine tanıklık eden ve yerel topluluklara kimlik kazandıran yaşam çevreleri oldukları belirtilmiştir. Küçük yerleşimlerin korunması için birçok önerinin sunulduğu deklarasyonda; karar alma mekanizmalarına yerel halkın katılımının sağlanması gerektiği, medya organlarının

toplumu tüketime yönlendirmesinin geleneklerle bağdaşmadığı, korumanın bölge halkının yaşam koşullarını iyileştirmesi gerektiği, koruma çalışmalarının çok disiplinli olması gerektiği, küçük yerleşimlerdeki sosyal donatıların ve altyapı olanaklarının yerel değerleri göze alarak geliştirilmesi gerektiği, yerel malzeme ve yapım tekniklerinin sürdürülmesi gerektiği ve yöresel mimarinin korunması için üniversitelerin mimarlık bölümlerinde dersler verilmesi gerektiği belirtilmektedir.

COE'nin 1989 tarihli kırsal mimarlık mirasının korunması ve değerinin arttırılması hakkındaki tavsiye kararında; tarımsal üretim biçimine bağlı olarak toplumsal değişimin de gerçekleştiği vurgulanmış ve bu durumun bir sonucu olarak Avrupa kültürünün en önemli bileşenlerinden birini oluşturan kırsal mirasın yok olma tehditiyle karşı karşıya olduğu belirtilmiştir. Kültürel ve doğal çevrenin kırsal mirasın iki ayrılmaz parçası olarak tanımlandığı kararlarda ayrıca yerel mimari değerler, geleneksel mimarinin ruhu, yöresel yapım teknikleri kavramlarına dikkat çekilmiştir. Belgede; kırsal mimari mirasın korunabilmesi için bölgesel gelişimin planlanması, finans kaynaklarının doğru kullanımı, yöresel yapım tekniklerinin sürdürülmesi gerektiği, çağdaş mimarinin var olan geleneksel dokuyla uyumlu olması gerektiği, yöresel değerlere yönelik farkındalık yaratılması gibi öneriler yer almaktadır.

COE, bu kararlardan bir sene sonra 1990'da kırsal alanlardaki altyapı ve ulaşım olanaklarının iyileştirilmesi hakkında tavsiye kararlarını almıştır. Zayıf altyapı ve ulaşım olanaklarının kırsal alanların terk edilmesine yol açtığı belirtilen kararlarda; kırsal yerleşimlerde yaşayan kesimlerin de kenttekilerle aynı düzeyde altyapı ve ulaşım olanaklarına sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. Kırsal alanlarda yaşayan halkın kamu hizmetlerine erişiminin sağlanması gerektiği belirtilen kararlarda, ekonomik canlanma için altyapı yatırımlarıyla birlikte bu alanlardaki eğitim seviyesinin artırılması ve yeni iş olanaklarının oluşturulması önerilmektedir.

1980'li yılların sonu ve 1990'lı yıllarla birlikte kırsal mimarlık mirası ve içinde bulunduğu doğal çevre bir bütün olarak "kültürel peyzaj" kavramı içinde değerlendirilmeye başlanmıştır. 1995 yılında COE'nin aldığı peyzaj politikalarının bir parçası olarak kültürel peyzaj alanlarının bütünleşik korunması adlı tavsiye kararında; sanayi, turizm, tarım, ormancılık gibi faaliyetlerdeki gelişmelerin ve değişen sosyo-ekonomik koşulların kültürel peyzaj alanları üzerinde baskı oluşturduğu belirtilmiş ve bu alanların doğal, kültürel, ekolojik, ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutlarda kapsamlı araştırmalar doğrultusunda yerel ve ulusal

yönetimlerin koordinasyonu ile gerçekleştirilecek bir sistem dahilinde korunması önerilmiştir.

1999 yılında ICOMOS'un Meksika'da yapılan 12. Genel Kurulu'nda kabul edilen Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde; sivil mimarlık bir toplumun kültürünün temel anlatımı olarak görülmüş ve tüm dünyadaki sosyo-ekonomik değişimlerin ve küreselleşmenin bir sonucu olan kültürel birörnekleşme karşısında çok ciddi tehlike altında olduğu belirtilmiştir. Toplumların kültürel çeşitliliğini yansıtan geleneksel mirasın yalnız somut biçimler, kütleler, strüktürler ve mekanlardan ibaret olmadıkları, bunların kullanılış ve algılanış biçimlerini, gelenekleri ve onlara bağlı elle tutulamayan ilişkileri de kapsadığı ve bu mirasın korunmasının ancak toplumun bu mirası sahiplenmesi, sürekli bakımının ve kullanımın sağlanmasına bağlı olduğu belirtilmiştir. Tüzükte ayrıca geleneksel mimarlığın kültürel peyzajın temel bileşeni olduğu ve koruma yaklaşımlarının geliştirilmesi sırasında bu ilişkinin dikkate alınması gerektiği hatırlatılmıştır.

2000'li yılların başında dünya ölçeğinde en hızlı bozulma sürecinin kırsal mimarlık alanında olduğu saptamasıyla ICOMOS, 2001 yılının Uluslararası Anıtlar ve Sitler Günü temasını "Tarihi Köylerimizi Koruyalım" olarak belirlemiştir. ICOMOS'un 2001 yılında bir kez daha dikkatleri çektiği kırsal yerleşimlerin korunmasını ilgilendiren bir diğer belge UNESCO'nun 2003 tarihinde kabul ettiği "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"dir. Sözleşmede somut olmayan kültürel miras; toplulukların, grupların ya da kimi durumlarda bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar olarak tanımlanmıştır. Sözleşme, kırsal yaşam çevrelerini şekillendiren temel bileşenlerden biri olarak tanımlayabileceğimiz geleneklerin ve diğer somut olmayan değerlerin korunması konusunda kapsamlı bilgiler vermektedir.

2006 yılında Avrupa Parlamentosu (AP) tarafından kabul edilen Avrupa'nın adalarındaki ve kırsal bölgelerindeki doğal, mimari ve kültürel mirasın korunması hakkındaki tavsiye kararlarında; kültürel mirasın Avrupalı toplumların kimliklerinin ve tarihsel gelişimlerinin temel bileşeni olduğu, birbirini takip eden tüm kuşakların katkısı sayesinde gelişen somut ve somut olmayan değerler taşıdığı, mimarlık mirası ve doğal mirasın her ikisini de içerdiği belirtilmektedir. Metinde AB'nin kültürel çeşitliliğin korunması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve çevrenin korunması gibi görevleri olduğu, Avrupa coğrafyasının %90'ını oluşturan ve kültürel mirasın özel

bir anlam taşıdığı kırsal alanların terk edilme, nüfus kaybetme ve ekonomik zorluklar gibi sorunlarla karşı karşıya oldukları belirtilmektedir. Belgede; sorunların çözümüne yönelik nüfus ve çevre arasında sürdürülebilir bir dengenin sağlanması, geleneksel tarım alanlarına bütüncül bir yaklaşımın geliştirilmesi, yerel halkın karar alma ve izleme mekanizmalarına katılımının sağlanması ve kültürel mirasın korunması konusunda aktif olarak çalışan sivil toplum kuruluşları, gönüllü kuruluşlar, vb. kurumlarla sürekli diyalog halinde olunması, sağlıklı bir koruma yaklaşımı için kırsal mirasın kapsamlı bir envanterinin oluşturulması, geleneksel mimarinin korunması ve geleneksel çevrelerde yeni inşa edilecek yapıların geleneksel doku ile uyumlu olmasının sağlanacağı yasal altyapının hazırlanması, yöresel anıtların restorasyonu ve geleneksel tarım yöntemlerinin sürdürülebilmesi için finansal destek sağlanması gibi öneriler gündeme getirilmiştir.

2001 yılında ICOMOS tarafından "Tarihi Köylerimizi Koruyalım" temasıyla kutlanan "Uluslarası Anıtlar ve Sitler Günü" 2010 yılında Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Biyo-çeşitlilik yılına bir katkı olarak bu kez "Tarım Mirası" temasıyla kutlanmıştır. ICOMOS'un dikkatleri çektiği Tarım Mirası'nın tarımsal aktivitelerle şekillendirilen (çiftlik evleri, bağlar, meyve bahçeleri, değirmenler, tarım ürünleri, sulama kanalları, geleneksel şenlikler, su kuyuları, yemek kültürü, peyzaj, depo yapıları, hayvan barınakları vb.) tüm doğal ve kültürel miras öğelerini kapsadığı belirtilmektedir. Yáñez (2010), henüz çok yeni bir kavram olan tarım mirasının doğal, kültürel, somut ya da somut olmayan mirasın bir birleşiminden oluştuğunu ve bilimsel ve sosyal gerekliliklerden ötürü tarım mirası kavramının tüm bu farklı bileşenleri gözeten bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğini belirtmektedir.

ICOMOS tarafından 2011 yılında kabul edilen Valletta Tüzüğü'nde kırsal alanlarla ilgili doğrudan bir vurgu olmamakla birlikte, tarihi mirasın korunmasında yalnızca yerleşim alanı ile sınırlı bir bakış yerine, topoğrafyanın şekillendirdiği yerleşim alanı ile birlikte onu çevreleyen peyzajın, siluetin, mimari elemanların, toplumsal etkileşimde önemli rolleri olan kamusal mekanların, kimlik ve süreklilik gibi somut olmayan değerlerin ve geleneksel arazi kullanım biçimlerinin doğa ile birlikte oluşturduğu eko-sistemin bir bütün olarak ele alınması gerektiğine yönelik yapılan değerlendirmeler dikkat çekicidir.

2014 yılında ICOMOS'un Floransa'da toplanan 18. Genel Kurulu'nun sonuç bildirgesinde; kültürel mirasın ve peyzajların barışçıl ve demokratik toplumları desteklemek için taşıdığı değere ilişkin ilkeler açıklanmış ve tavsiyelerde

bulunulmuştur. ICOMOS (2014), bir insani değer olarak değerlendirdiği miras ve peyzaj hakkındaki kültür tartışmalarının merkezinde insanın olması ve ayrıca sürdürülebilir, uyumlu ve kültürlerarası gelişmenin desteklenmesi gerektiğini belirtilmiştir. Toplumların kimliklerinin ayrılmaz bir unsuru olan kültürel miras ve peyzajların günümüzde beklenmedik tehditlerle karşı karşıya olduğu tespitinin yapıldığı bildirgede; bu tehditlerin kültürel ve doğal miras arasındaki ilişkinin yürütülmesiyle ilgili uygulama deneyimleri paylaşılarak ve yeni yaklaşımlar izlenerek yönetilebileceği ifade edilmiştir. Bildirge'nin 2.2. Kültür ve doğanın birleşimi olarak peyzaj başlığının "b" bendinde belirtilen birçok peyzajda "doğal" ve "kültürel" gibi kavramların anlamlarını büyük oranda yitirdiği, bu kavramlar yerine, sadece yerleşimlerin ya da tarımın değil, aynı zamanda canlı türlerinin ve canlıların yaşam alanlarının da insanlar tarafından belirlendiği ve korunduğu bir "biyo-kültürel" anlayışın gelişmekte olduğu tespiti dikkat çekicidir.

İnsanoğlunun tarihsel süreç içerisinde doğa ile kurduğu etkileşimin biçimlendirdiği kırsal mirasın korunmasının ilk olarak gündeme geldiği XVIII. yüzyıldan günümüze bu mirasın; insanlık tarihi açısından taşıdığı önemi belirten, kapsamını ve değerlerini ortaya koyan, korunması konusunda ne tür sorunlarla karşılaşıldığını ve bu sorunların nasıl çözüme kavuşturulabileceğine dair birçok kavramsal ve ilkesel metin ortaya konulmuştur. Son gelinen noktada toplumların kültürel çeşitliliğini ve zenginliğini yansıtan kırsal mirasın; kültürel, doğal, somut ya da somut olmayan tüm değerlerinin bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması gerekliliği açıktır. Kavramsal ve ilkesel olarak ortaya konulan birikimin henüz uygulama alanına aynı oranda yansımadığı ve kırsal mirasın hala ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğu görülmektedir.

Çizelge 2.1 : Kırsal mimarinin korunmasına ilişkin önemli ilkesel metinler.[9]

BELGENİN YILI, YERİ.	BELGENİN ADI	KURUM
1962, Paris.	Recommendation concerning the safeguarding of the beauty and character of landscape and sites	UNESCO
1964, Venedik.	Venedik Tüzüğü	
1972, Paris.	Dünya kültürel ve doğal mirasın korunması sözleşmesi	UNESCO
1973.	Resolution on rural revival policies in the balance beetween town and country	COE
1975, Amsterdam.	Amsterdam bildirgesi	COE
1976, Nairobi.	Tarihi alanların korunması ve çağdaş rolleri konusunda tavsiyeler	UNESCO
1976.	Resolution (76) 26 on the steps which can be taken to reduce depopulation of rural regions	COE
1977, Granada.	The Granada Appeal: Rural architecture in regional planning, symposium no:2 of european programme of pilot projects	COE
1982, Tlaxcala.	Declaration on the revitalization of small settlements	ICOMOS-Mexico
1989.	Recommendation no. r (89) 6 on the protection and enhancement of the rural architectural heritage	COE
1990.	Recommendation no. r (90) 12 on services and infrastructures in rural areas	COE
1995.	Recommendation on the integrated conservation of cultural landscape areas as part of landscape policies	COE
1999, Meksika.	Geleneksel mimari miras tüzüğü	ICOMOS-International
2001.	The International day for monuments and sites theme for 200-"save our historic villages"	ICOMOS-International
2003.	Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi	UNESCO
2006.	European Parliament resolution on the protection of the European natural, architectural and cultural heritage in rural and island regions	AP
2010.	The International day for monuments and sites theme for 2010-"heritage of agriculture"	ICOMOS-International
2010.	Europe's Living Landscapes: Cultural Heritage as a Force for Rural Development	EAC; Europa Nostra; EAA; ECOVAST; EUROGITES; ELO; R.E.D.; RISE Foundation
2011, Valletta.	The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas	ICOMOS-International
2014, Floransa.	The Florence Declaration on Heritage and Landscapes as Human Values	ICOMOS-International

[9] Çizelgede sıralanan tüzük, bildirge veya deklarasyonlar arasında Türkçe'ye çevrilen, yaygın olarak kullanılan ve kabul görmüş olanların karşılıkları Türkçe olarak verilmiş, diğerleri ise İngilizce olarak aktarılmıştır.

Şekil 2.6 : Kırsal yerleşimlerin korunmasına ilişkin önemli tarihler, uluslararası tüzük, bildirge ve deklarasyonların kronolojik gelişimi (2014).

2.3 Türkiye'de Kırsal Alanlar İçin Geliştirilmiş Çağdaş Politikalar ve Kırsal Mimari Bağlamında Koruma Kuramının Evrimi

2.3.1 Kırsal alanlar için geliştirilmiş çağdaş politikalar

Türkiye tarihi boyunca kırsal alanlar hep önemli olmuş ve bu alanların sorunlarına yönelik her dönemde farklı çözüm yolları aranmıştır. Kırsal alanlar için üretilen politikalar doğrudan ya da dolaylı olarak fiziksel çevreyi ve mimariyi etkilemiştir. Kırsal alanlar için geliştirilmiş politikalar; kronolojik olarak Cumhuriyet öncesi dönem (..-1923), Cumhuriyet'in ilk yılları (1923-1963), planlı dönem (1963-2004) ve AB süreci (2004-..) olmak üzere dört farklı tarihsel döneme ayrılarak incelenmiştir.

Cumhuriyet'in öncülü olan Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik çağında (1300-1600) askeri ve idari yapılanmanın, tarımsal ekonominin ve toprak sisteminin temelinde tımar sistemi yatmaktadır (İnalcık, 1955, s. 221). Tımar sistemine göre imparatorluk sınırlarındaki köy ve bucak düzeyindeki küçük yerleşme birimleri "tımarlı sipahi" diye adlandırılan, kendisine verilen toprağın vergi geliriyle geçinen ve savaş dönemlerinde orduya katılan eyalet askerlerinin denetimindedir (İnalcık, 1955 s. 221). Tımar sistemine göre elinde bir çiftlik yeri olan reaya her sene belli miktarda ekin ekmekle yükümlüdür (İhsanoğlu, 1999, s. 153). Osmanlı Devleti'nin, tımarlı sipahi sistemiyle hem topraklarındaki tarımsal üretimin düşmesini engellediği hem de ordusunun asker ihtiyacının bir bölümünü karşıladığı söylenebilir. Osmanlı İmparatorluğu'nda devletin mülkü olup tımar sisteminin uygulandığı miri arazinin yanı sıra, kişilere mülkiyet hakkı tanıyan ve üretilen ürünün 1/10'unun devlete ödenmesinin zorunlu olduğu; sahibi Müslüman ise öşür, Hristiyan ise haraç olarak adlandırılan topraklar da bulunmaktadır (Ortaylı, 2011). XVIII. yüzyıla gelindiğinde tımar sisteminin giderek bozulduğu ve tımar topraklarının büyük bölümünün gelirleri iltizam usülüne göre toplanmak üzere mültezimlere devredildiği görülmektedir (Ortaylı, 2012, ss. 149-150). Ortaylı'nın (2012), modern maliye sistemine geçiş olarak gördüğü "iltizam" sistemi zaman içerisinde vergi toplama yetkisini ellerinde bulunduran mültezimlerin güçlenmesini beraberinde getirmiştir (s. 151). 1839 yılında yayınlanan Tanzimat Fermanı ile tımar sistemi kaldırılmış, vergileri toplama görevi tamamen muhassıl ve mültezimlere bırakılmıştır.

1858 yılında çıkarılan Arazi Kanunnamesi ile daha önce miri, öşri ve haraci olmak üzere üçe ayrılan Osmanlı toprak düzeni; mülk, vakıf, metruk, mevat ve miri arazi olmak üzere beşe ayrılmıştır (Barkan, 1994, s. 25). Geray (2011) kanunnamenin getirdiği haklar ile toprak alım satım sürecinin hızlandığını, toprak mülkiyetinde tekelleşmenin ve dolayısıyla topraksız köylüler sorununun oluşmaya başladığını ileri sürmüştür (s. 24). XIX. yüzyıldaki bir diğer önemli yasal düzenleme 1862 tarihli İskan Kanunnamesi'dir. Bu kanunname ile özellikle vergi toplamakta zorluklar yaşanan Anadolu'daki konar-göçer aşiretler, yerleşik hayata geçmeye zorlanmıştır (Halaçoğlu, 2014).

Tanzimat döneminde ülke tarımının geliştirilmesi ve modernleştirilmesi arayışlarının bir yansıması olarak; tarım eğitimini geliştirmeye yönelik ülke içerisinde ziraat okulları açılması, Avrupa'ya öğrenciler gönderilmesi, örnek çiftlikler, hâra'lar ve deneme tarlaları kurulması vb. değişikliklerin uygulamaya konulduğu görülmektedir (Gürkan, 1999, s. 307). Özellikle uygulamalı ziraatın yaygınlaştırılması arayışlarının II. Abdülhamit döneminde de devam ettiği ve bu dönemde İstanbul dışındaki vilayetlerde de ziraat okullarının padişahın ismine ithafen "Hamidiye Ziraat Ameliyat Mektepleri" ismiyle açıldıkları görülmektedir (Kadıoğlu, 2005, s. 240).

1864 yılında kabul edilen Vilayet Nizamnamesi ile yapılan düzenlemeler sonrasında günümüz Bulgaristan sınırlarının kuzeyinde yer alan Tuna vilayetinin valisi Midhat Paşa'nın göçmenler için köy kurma, modern tarımın gelişebilmesi için numune çiftlik kurma, tarım kredi sandığı sistemi ve modern okullar ile halkın yaşam biçimini geliştirmeye yönelik çalışmaları dikkat çekicidir (Ortaylı, 2011, ss. 56-61). Ortaylı (2011), 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi kapsamında Tuna vilayetinde gerçekleştirilen uygulamaların başarılı bulunduğunu ve 1867 yılında çıkarılan "Vilayet-i Umumiye Nizamnamesi" ile yeni vilayet sisteminin tüm ülke genelinde geçerli kılınmasına karar verildiğini belirtmiştir (s. 62). XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin yaşadığı toprak kayıplarının arttığı, dolayısıyla kaybedilen bölgelerdeki halkın bir bölümünün mülteci durumuna düşerek yoğun nüfus hareketlerinin yaşandığı bir dönemdir (Ortaylı, 2012). Yaşanan göç dalgası, Osmanlı Devleti'ni kalabalık grupları hızlı bir biçimde iskan etme zorunluluğu ile karşı karşıya bırakmış, İmparatorluk, sorunun çözümü için kimi bölgelerde planlı yerleşme yöntemini kullanmıştır (Eres, 2008, s. 23). Tanzimat sonrası iskan için kurulan köy ve kasabaların yanı sıra özellikle İttihat ve Terakki döneminde (1908-1918) köylerde de

sağlıklı yapılı çevrelerin oluşturulabilmesi için numune köy projelerinin hazırlandığı ve bazı yasal düzenlemelerin gerçekleştirildiği görülmektedir (Yetkin, 1996, s. 43). Eres (2008), 18 Mart 1913 tarihli Muhacirin Suret-i İskanı Hakkında Tahrirat-ı Umumiye ve 5 Temmuz 1916 tarihli köylerde uygulanması gereken sağlık koşulları hakkındaki talimatnamelerin bazı maddelerinin 1924 yılında çıkarılan Köy Kanunu'na da temel oluşturduğunu ifade etmiştir (ss. 67-68).

Kurtuluş Savaşı sonrası kurulan genç Cumhuriyet, Anadolu ve Trakya'daki topraklarında kendisinin öncülü olan Osmanlı imparatorluğunun kırsal alanlara ilişkin geliştirdiği yönetim şeklini ve sorunlarını miras almıştır. Kırsal alanlar için geliştirilmiş politikaları ele aldığımız dört tarihsel dönemden ikincisi cumhuriyetin kuruluş yıllarından (1923-1963) planlı kalkınma dönemine kadar olan dönemdir. Cumhuriyet kurulduğu sırada toplam nüfusu 13,6 milyon olan Türkiye'de 10,3 milyon kişi köylerde yaşamaktaydı (DİE, 1994, s. 8). Nüfusunun büyük bir bölümü köylerde yaşayan Türkiye Cumhuriyeti, kuruluş yıllarında köylerdeki sorunların çözümüne yönelik büyük bir çaba içerisine girmiştir. Henüz ülkenin yönetim şekli dahi ilan edilmemişken yeni kurulan devletin ekonomik geleceğinin nasıl şekillendirileceğine yönelik toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde kırsal alanlara ilişkin sorunlar tarımsal gelişme konularıyla birlikte ele alınmıştır (Kayıkçı, 2009, s. 44). Lozan Barış Antlaşması'na ek bir sözleşme ile kararlaştırılan Türk-Yunan nüfus değişimi ya da bir diğer adıyla "Mübadele" sonrası gelecek göçmenlerin yerleştirilmesi ve Osmanlı Devleti'nden alınan adaletsiz toprak dağılımı sorunları, kırsal alanları etkileyen önemli konular olmuştur. Mübadele sonrası Türkiye ve Yunanistan'da birçok köy, gelen halkın yaşadığı uyum problemleri sonrası zaman içerisinde terk edilmiştir. Mübadillerin, muhacirlerin, mültecilerin ve savaştan zarar gören ve maddi gücü olmayan yerli halkın iskanını sağlamak için 1923 yılında kurulan Mübadele, İmar ve İskan Bakanlığı, iskan sorununun çözümüne yönelik Rumlar'dan kalan emval-i metrukenin onarılarak kullanılır hale getirilmesi ve yeni köylerin (numune köy) kurulması gibi yaklaşımları benimsemiştir (Eres, 2008, s. 109).

Ülkenin yönetim şeklinin cumhuriyet olarak ilan edilmesinin hemen ertesinde ilk çıkarılan yasalardan biri 442 sayılı Köy Kanunu olmuştur. Bu durum Cumhuriyet yönetiminin kırsal alanlara gösterdiği önemin bir yansıması olarak düşünülebilir. Kırsal alanlara ilişkin bir diğer gelişme 1923 yılında gerçekleştirilen İzmir İktisat

Kongresi'nde kaldırılması önerilen Aşar vergisinin 1925 yılında alınmasına son verilmesi olmuştur (Boratav, 2003, s. 47). Bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından Ankara'da Orman Çiftliği'nin kurulması, 1925 yılındaki bir diğer önemli gelişmedir. Çiflik, Cumhuriyet yönetiminin ülkenin tarımında yaratmak istediği dönüşümün adeta uygulama alanı olmuştur. Keskinok (2000), yeni devletin başkenti Ankara'nın hemen yakınında özellikle son derece verimsiz, çorak ve bataklık bir alanda; bilim ve tekniğin kullanılmasıyla olanaksız görünenin gerçekleştirilerek örnek bir çiftlik yaratılması isteğini, herşeyden önce halka kendi gücüne güven duygusunun kazandırılması arzusu olarak değerlendirmiştir (s. 43). Çiftliğin kuruluş amaçları; tahıl cinslerinin ıslahı için yeni türlerin araştırılması, halka tanıtımı ve dağıtımı, hayvancılığın özendirilmesi, yeni cins ve ırkların araştırılması, başarılı olanların halka tanıtımı, üretilen tarım ürünlerinin işlenerek değerlendirilmesi ve halka sunumu, iklim koşullarına uygun yerli ve yabancı meyve türlerinin üretimini yapmak, halka göstermek ve bölgede yaygınlaştırmak, bağcılığı geliştirmek ve halka tanıtmak, bilimsel yöntemlerle ağaçlandırma yapmak, korular, ormanlar oluşturmak, yurt çapında ağaçlandırmayı özendirmek, çiftlik ve bölge için gerekli meyve ve bağ fidanlarının üretimi amacıyla fidanlıklar kurmak, makineli tarıma geçiş için gerekli ziraat alet ve makine üretimine yönelik atölyeler kurmak, tarım öğretimini uygulamalı olarak pratik dersler ve stajlar yoluyla halka yaygınlaştırmak, çiftliğin ürettiği gıda maddelerini doğrudan halka satmak, kooperatifçiliği özendirmek, önemini halka göstermek, tarımın her kolunu kurarak ideal bir çiftlik modeli oluşturmaktır. Sonraki yıllarda Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ) adını alacak olan çiftlik, üretici güç olan insanın dönüştürülmesi, tarımın ilişkili olabileceği endüstriyel üretim ile birlikte geliştirilmesi, halkın gereksinmelerinin sağlanması, temiz ve sağlıklı gıda üretimi gibi hedeflere birlikte ulaşmaya yönelik kapsamlı bir tasarının ürünüdür (Keskinok, 2000, s. 43).

Mübadele sonrasında göçmenlerin iskanında görülen sorunların devam etmesi nedeniyle 1926 yılında yeni bir İskan Kanunu çıkarılarak Dahiliye Vekaleti'ne başta yurtdışından gelen göçmenlerin iskanı olmak üzere, ülke içindeki göçerlerin iskanı, sağlık koşulları nedeniyle yer değiştirmesi gereken ya da orman içinde yaşamsal gereksinimlerden uzak olan köylerin taşınması, seyrek dokulu yerleşimlerin uygun merkezlerde toplanması gibi sorumluluklar tanımlanmıştır (İskan Tarihçesi, 1932, ss. 76-80). İskan edilenlere bedeli borçlanma kanununa göre ödenmek koşuluyla bir ev

ve üretici konumuna geçebileceği kadar arazi verileceğinin belirtildiği kanunda, göçmenler için bir köyün tahsisi ya da yeni bir köyün kurulacak olması durumunda, söz konusu yerleşimde okul, cami, hamam, karakol, pazar, harman yeri, mezarlık ile yeterli miktarda meranın ücretsiz olarak sağlanacağı ifade edilmiştir (İskan Tarihçesi, 1932, s. 78). Eres (2008), İskan Kanunu uyarınca çok az yerleşimde hayata geçirilebilen "örnek köy" yaklaşımının, "numune köy" uygulamalarının ikinci aşaması olarak değerlendirilebileceğini ve bu yaklaşımın 442 sayılı Köy Kanunu'na göre bir köyde bulunması gerekli yapılardan bir bölümünü kapsadığını belirtmiştir (s. 113).

1931 yılına gelindiğinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin Üçüncü Büyük Kurultayı'nda, partinin anayasada yer alan altı ilkesini halka yaymak amacıyla kurulması kararlaştırılan halkevleri, açık kaldığı süre boyunca köy ve köye dair konuların tartışıldığı önemli bir eğitim kurumu işlevi görmüştür (Çeçen, 1990, s. 112). 1935 yılı, Türkiye'nin siyasi ve toplumsal tarihini uzun yıllar etkileyecek "Toprak reformu" politikasının CHP parti programında yer alarak ilk kez bir resmi belgede yer aldığı yıldır (Kayıkçı, 2009, s. 54). CHP, her Türk çiftçisini yeterli toprak sahibi yapmak amacıyla kırsal alanların en önemli sorunlarından birinin çözümüne yönelik köklü bir çözüm önerisi getirmiştir. Cumhuriyet'in kurulmasının ardından yalnızca toprak düzeni ve mülkiyeti ile ilgili önemli değişiklik önerileri geliştirilmemiş, aynı zamanda mevcut köylerin fiziksel şartlarının düzeltilmesi, harap köylerin yeniden imarı ve mübadele yoluyla gelen nüfusun yerleştirilmesi amacıyla yeni köylerin oluşturulması gibi fiziksel çevrenin düzenlenmesine yönelik öneriler de geliştirilmiştir. 1937 yılında gündeme getirilen İdeal Cumhuriyet Köyü projesi örnek bir cumhuriyet köyünün fiziksel olarak nasıl oluşturulacağına yönelik önemli bir örnektir (İnan, 1972).

Kırsal alanlara ilişkin çalışmaların ivme kazandığı 1930'lı yıllarda bir diğer önemli gelişme, köylerin ve tarım sektörünün tartışıldığı Birinci Köy ve Ziraat Kongresi'nin 1938 yılında gerçekleştirilmesi olmuştur. 1938 yılındaki bir diğer düzenleme ise 3491 sayılı kanunla; buğday piyasasının düzenlenmesi, gerektiğinde buğday ithalatı ve ihracatı yapılması, dünya buğday üretiminin takip edilmesi, gerekli görülecek yerlerde un ve ekmek fabrikaları kurulması vb. gibi görevler tanımlanan Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO)'nun kurulmasıdır (TMO Kanunu, 1938). TMO'ya buğday piyasasını düzenleme görevi dışında 1939'da arpa ve yulaf, 1940'da çavdar, 1941'de

mısır ve pirinç başta olmak üzere; bitkisel ve hayvansal yağlar, et-balık, yonca tohumu ve bakliyat alımı görevleri verilmiştir. Devletin özellikle II. Dünya Savaşı ve sonrasındaki dönemde çiftçiyi koruma ve gıda güvenliğini sağlama politikalarının uygulanmasında önemli bir kurum işlevi üstlenen TMO, Türkiye coğrafyasının farklı bölgelerinde limanlar, yoğun üretim alanları ve ihtiyaçlar dikkate alınarak çeşitli boyutlarda depolama alanları ve silolar inşa etmiştir. Daha önce Atatürk tarafından kurularak hazineye bağışlanan çiftliklerin, kuruluşuna uygun yönetilmesi ve örnek işletme olarak sürekliliğin sağlanması için aynı yıl 3308 sayılı kanunla Devlet Ziraat İşletmeleri kurulmuştur (Devlet Ziraat İşletmeleri Hakkında Kanun, 1938). 1937 yılında kurulan Zirai Kombinalar ve 1938 yılında kurulan Devlet Ziraat İşletmeleri; verimliliği artırmak, üretimi çeşitlendirmek ve ürün kalitesini yükseltmek gerekçeleriyle 1949 yılında birleştirilerek Devlet Üretme Çiftlikleri adı altında yeniden düzenlenmiştir (Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Kuruluş Kanunu, 1949).

Cumhuriyet yönetiminin bütün ülkede başlattığı eğitim seferberliği, 1940 yılında kurulan Köy Enstitüleri ile kırsal alanlara taşınmak istemiştir. 17 Nisan 1940 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından çıkarılan 3803 sayılı kanunun birinci maddesinde, köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde Maarif Vekilliği'nce Köy Enstitüleri açılır denilmektedir (Köy Enstitüleri Kanunu, 1940). O tarihte Maarif Vekaleti İlköğretim Genel Müdürü olan İsmail Hakkı Tonguç önderliğinde kurulan Köy Enstitüleri, köylerden seçilen öğrencilerin eğitilerek köy öğretmeni olarak yetiştirilmeleri ve eğitimleri sonrasında tekrar köyde görevlendirilmeleri prensibine dayanmaktadır. Önerilen bu sistemle ülke nüfusunun çok büyük bir bölümünün yaşadığı kırsal alanlardaki öğretmen ihtiyacı, köyün içinden çıkarak yetişen ve köy sorunlarını çok iyi bilen öğretmenlerin yetiştirilmesi ile giderilmeye çalışılmıştır (Tonguç, 1998). Eğitim alanında yaşanan gelişmeleri 1945 yılında ilk kez 1935 yılında CHP parti programına girerek gündeme gelen toprak reformu yasasının gerçekleştirilmesi izlemiştir (Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, 1945). 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin, Türk siyasi tarihi açısından çok önemli sonuçları olmuştur. CHP içerisinden yasaya muhalif olan aralarında Adnan Menderes ve Emin Sazak gibi büyük toprak sahiplerinin de bulunduğu bir grup milletvekili, partilerinden ayrılarak

Demokrat Parti (DP)'yi kurmuşlardır (Kayıkçı, 2009, s. 56). Türkiye'nin siyasi tarihinin değişmesine yol açan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun amaçları; topraksız ya da az topraklı çiftçilerin toprak sahibi yapılması, üretim araçları eksik olanlara sermaye ve canlı-cansız demirbaş desteği sağlanması ve böylece ülke topraklarının sürekli işlenmesidir. Yasanın sekizinci maddesine göre topraksız çiftçilere dağıtılacak araziler; kamu işlerinde kullanılmayan devlet arazileri, köylerde ihtiyaçtan fazla olup orta malı olarak nitelendirilen araziler, sahipsiz araziler, sahipsiz bataklıkların kurutulması ile elde edilecek araziler ve kamulaştırılacak arazilerdir. Kamulaştırma için belirlenen alt sınır 5.000 dönümdür. Kayıkçı (2009), yasanın mülkiyet yapısında çiftçiler lehine bir değişimi öngördüğünü, bu nedenle de bir toprak reformu yasası olarak değerlendirilebileceğini ve çıkarılan kanunun bir yandan feodal/ yarı feodal ilişki tarzını tasfiye etmeyi, diğer yandan 5.000 dönüme kadar olan kapitalist nitelikteki işletmeleri korumayı amaçladığını belirtmiştir (s. 57).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile dünyada değişen dinamiklere ayak uydurmak ve büyük toprak sahipleri ile muhalefetin yasaya gösterdiği şiddetli tepkileri azaltmak amacıyla 10 Haziran 1948 yılında ikinci kez iktidara gelen Hasan Saka hükümeti programında toprak reformu ile ilgili bir ifade yer almamaktadır (İkinci Saka Hükümeti Programı, 1948). Aynı yıl Türkiye 1948 yılında resmen uygulanmaya başlanan Amerikan Marshall yardımlarından faydalanabilmek için Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile yaptığı Ekonomik İşbirliği anlaşmasını onaylayarak Marshall planı dolayısıyla kredi sağlanan ülkelerden biri olmuştur (Türkiye ile ABD Arasında İmzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşması Hakkında Kanun, 1948). 1947 yılında Köy Enstitüleri Kanunu'nda yapılan değişiklikle sistemin işlemez hale getirilmesi ve İkinci Saka hükümeti programında yer verilmeyerek yavaşlatılan toprak reformu çalışmalarının Türkiye'nin ABD ile yaptığı anlaşma sonrası dahil edildiği Marshall planı ile çok yakın zamanlara denk gelmesi dikkat çekicidir (Aysal, 2005, ss. 267-282). 1950 yılında 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu 5618 sayılı kanunla değiştirilerek, topraksız köylülere dağıtılacak topraklar için dağıtıma öncelikle devlet arazilerden başlanması, gerçek kişilerle özel hukuk tüzel kişiliklerinin arazilerinin ise ancak devlet arazisi ihtiyacı karşılamadığı takdirde kamulaştırılabileceği şeklinde düzenlenmiştir (İkinci Saka Hükümeti Programı, 1948). 1950 yılı aynı zamanda 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Yasası sonrası kurulan DP'nin yapılan seçimler sonrası iktidarı devraldığı yıldır. DP'nin kırsal alana bakışı tarım alanlarında bir

mülkiyet değişikliğine gidilmeden üretim artışının sağlanması şeklinde özetlenebilir. Özellikle Marshall yardımlarının da etkisiyle bu yıllarda Türkiye kırsal alanında büyük bir değişim yaşanmıştır (Kayıkçı, 2009, s. 69). 1950'li yıllar Türkiye'de yaşayan köy nüfusunun kitleler halinde büyük kentlere göç ettiği dolayısıyla kırsal yerleşimlerin bugün karşı karşıya kaldıkları insansızlaşma ve terk edilme sorunlarının başlangıç yıllarıdır. Tekeli (2013), kırsal alanlardan kentlere gerçekleşen bu göç hareketinin yalnızca Marshall yardımları sonrası gerçekleşen tarımda makineşme sonrası kırsal alanlarda açığa çıkan nüfusun kentlere göçü tezi ile açıklanmasının yetersiz olduğunu, sorunun tam olarak anlaşılabilmesi için kentlerdeki dinamiklerin de göz önüne alınması gerektiğini öne sürmektedir (ss. 50-54). Türkiye ile Almanya arasında 30 Eylül 1961 tarihinde işçi göçüne ilişkin olarak imzalanan anlaşma, 1950'li yıllarda başlayan Türkiye'nin kırsal bölgelerinin nüfus yitirme eğilimini, Almanya'ya göç yoluyla daha da hızlandırmıştır (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2014, s. 16).

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin 1960 yılında kurulmasından üç yıl sonra 1963 yılında yürürlüğe giren Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) ile kırsal alanlar için geliştirilen politikalar hazırlanan beş yıllık kalkınma planları ile belirlenmiştir. Kırsal alanlar için geliştirilmiş politikalardan planlı kalkınma dönemi olarak adlandırdığımız üçüncü tarihsel dönem, birinci BYKP' nin kabul edildiği 1963 ile Türkiye'nin AB ile tam üyelik müzakerelerine başladığı 2004 arasındaki dönemdir. Bu dönemde kırsal alanlara ilişkin farklı siyasi partilerin farklı öneriler geliştirdikleri göze çarpmaktadır. Kalkınma planları incelendiğinde kırsal kalkınma kavramının doğrudan kalkınma planlarının içinde yer alması ilk kez 2001-2005 yıllarını kapsayan Sekizinci BYKP'nında görülmüştür. Bu tarihten önce kırsal alanlar, kalkınma planlarında toplum kalkınması, köy ve köylü sorunu, kalkınmada öncelikli yöreler, bölgesel gelişme ve köy kalkınması başlıkları altında ele alınmıştır. Keleş (1998), Birinci BYKP'nin benimsediği toplum kalkınması kavramını; yerel toplulukların ekonomik, toplumsal ve kültürel sorunlarını gidermek için giriştikleri çabaların devletçe desteklenmesi üzerine temellenen eğitsel ve örgütsel süreçler olarak tanımlamaktadır (s. 120). 1961 anayasasında benimsenen planlı ve dengeli kalkınma ilkelerinin hazırladığı ortamın bir sonucu olarak; Onuncu İnönü Hükümeti'nde Türkiye tarihindeki ilk Köyişleri Bakanlığı'nın köyde toprak-insan ilişkilerini düzenlemek, toprak ve su kaynaklarını yararlı hale getirmek, köy el

sanatlarını geliştirmek, köyde yerleşim imkanlarını kolaylaştırmak, kooperatifçiliği yaygınlaştırmak, köyleri yol, içme suyu, ve elektriğe kavuşturmak için "uygulayıcı", köye yönelik diğer kamu hizmetlerinin etkili ve tutarlı olması için "kordinator", köyde kalkınma çalışmalarını olumlu yönde etkilemek için toplum kalkınması metodunun uygulanmasında ve köylünün teşkilatlanmasında "öncü, destekleyici ve geliştirici" görevlerle kurulduğu görülmektedir. Yeni kurulan bakanlığın görevlerini yerine getirmek üzere Yol, Su, Elektrik (YSE), TOPRAKSU, Toprak ve İskan ve Kooperatifler Destekleme olmak üzere dört adet genel müdürlük oluşturulmuştur. İkinci BYKP'nında "toplum kalkınması yaklaşımı" küçük toplum birimlerinde teşebbüs gücünün geliştirilmesi şeklinde yer almış, kırsal alanlara yönelik yaklaşımlar ise "köy ve köylü sorunları" başlığı altında ele alınmıştır (Geray, 2011, s. 155). 1973 tarihli üçüncü BYKP'nda kırsal alana hizmet götürme açısından dağınık yapıdaki kırsal yerleşim düzeninin kırsal kalkınma açısından yarattığı sorunlara bir çözüm olarak merkez-köy yaklaşımı önerilmiştir (DPT, 1973). Bu yaklaşım, dağınık özellikler gösteren küme köylerin merkezinde yer alan bir yerleşim yeri aracılığıyla yerel topluluklara hizmet götürmeyi amaçlamaktadır. Üçüncü BYKP'nda, dağınık ve küçük yerleşmelerin merkezden fiziksel uzaklığını göz önünde bulundurarak kamu kaynaklarının etkili kullanımını sağlamak için seçilen merkez-köylerin yatırımlarla desteklenmesi ve bu köylerin çevresindeki köyler için bir hizmet merkezine dönüştürülmesi yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşıma göre bir merkez-köyde bulunması gereken birinci kademe hizmetler; su, elektrik, sağlık, eğitim, ulaşım ve haberleşme hizmetleri, ikinci kademe hizmetler ise güvenlik, tarıma dayalı teknik yardım, küçük sanayi, imalathaneler, orta seviyeli eğitim hizmetleri, yaygın eğitim faaliyetleri, tapu-kadastro, nüfus, kooperatif, banka şubesi, soğuk hava deposu, ticarethaneler, spor ve eğlence tesisleri olarak belirlenmiştir (Doğanay, 1993, ss. 2-10). 1973 yılında yürürlüğe giren üçüncü BYKP'nda kırsal alanlar için öngörülen yaklaşım merkez-köy yaklaşımı olmakla birlikte 1973 seçimleri sonrası iktidara gelen birinci Ecevit hükümetinin programında merkez-köy yaklaşımının benimsenmediği görülmektedir (Birinci Ecevit Hükümeti Programı, 1974). İktidardaki siyasi parti programlarının kalkınma planlarıyla aynı düşüncede olmaması bu dönemdeki iktidarların kısa sürede değişmesine bağlanabilir. Bu durum uygulanan politikaların kişilere ve siyasi partilere endeksli olması ve dolayısıyla uzun soluklu olamaması sonucunu beraberinde getirmektedir. Birinci Ecevit hükümeti programında kırsal alanlar için önerilen politikanın adı köy-kent modelidir.

Kırsal alanlardan kentlere olan göçü yavaşlatmak amacıyla ilk kez CHP tarafından 1969 seçim bildirgesinde ortaya atılan köy-kent modeli, belirli ilkeler çerçevesinde çevresine göre ulaşımı daha iyi ve gelişme potansiyeli olan köylerin seçilerek tüm kamu hizmetlerinin sağlanmasını ve bunun yanında toprak reformu, kooperatifçilik ve kırsal sanayileşme yoluyla tarım toplumundan sanayi toplumuna sağlıklı bir geçişi tanımlamaktadır. 1979-1983 yıllarını kapsayan dördüncü BYKP'nında kırsal alanlara yönelik köy-kent yaklaşımı, 1983-1989 yıllarını kapsayan beşinci BYKP'nında ise bütünleşik kırsal kalkınma projelerinin uygulanması ile başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olmak üzere kalkınmada öncelikli bölgelerin kalkındırılması hedeflenmiştir (DPT, 1979; DPT, 1985). 1980 sonrası dönemde benimsenen liberal ağırlıklı ekonomik politikalar köy ve köylüye yönelik devlet kuruluşlarının yeniden yapılandırılması sonucunu beraberinde getirmiştir. Bu düzenlemelerden 1984 yılında gerçekleştirilen Devlet Üretme Çiftliği ve Hara arazilerinin varlıklarının birleştirilerek Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM) adı altında toplanması ile 1960 sonrasında kurulan YSE, TOPRAKSU, Toprak ve İskan, Kooperatifler Destekleme ve Orman Yolları birimleri birleştirilerek Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kurulması köye yönelik kurumların yeniden düzenlenmesinin dikkat çekici örnekleridir. Amacı, tarım ve tarıma dayalı sanayinin ihtiyaç duyduğu temel mal ve hizmetleri üretmek, bunları ticari esaslara göre yürütmek ve kar etmek olarak tanımlanan TİGEM, bir Kamu İktisadi Teşekkülü (KİT) olarak tanımlanmış ancak kuruma bağlı çiftlik ve haralara ilerleyen yıllarda gereken ilgi gösterilmeyerek, giderek zayıflatılmıştır. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri ise; devlet ve il yolları ağı dışında kalan köyler ve bağlı yerleşim birimlerinin köy yolu ağını tespit etmek, bu yollarla köy içi yollarını ve bu yollar üzerindeki sanat yapılarını yapmak, mevcutlarını geliştirmek, kalkınma plan ve programlarında yer alan ilke ve politikalara uygun bir şekilde, toprak ve su kaynaklarının verimli kullanılması, korunması ve geliştirilmesini sağlamak, baraj, havaalanı, fabrika ve savunma ile ilgili tesislerin yapımı, tarih ve tabiat kıymetlerinin korunması gibi amaçlarla yapılacak kamulaştırmalar nedeniyle, geçim imkânlarını kısmen veya tamamen kaybedecek nüfus ile göçmen ve göçebeleri, bulunduğu yerde geliştirilmesi mümkün olmayan orman içi köyleri, mahalle, kom, mezra gibi dağınık yerleşme yerlerini yeni bir yerleşme yerinde toplamak, tarım içi ve tarım dışı sahalarda iskan etmek, tarım alanlarının gayesine uygun kullanımını sağlamak, devlet sulama şebekelerinde arazi tesviyesi, tarla başı kanalları, tarla grup yolları ve tarla içi drenaj tesislerini yapmak,

kasaba ve köylerin imar planlarını hazırlamak, kendi evini yapana tip proje ve gerekli kredileri vermek, devletin hüküm ve tasarrufu altındaki arazinin tespit, tayin ve hazine adına tescil işlemlerini yapmak olarak tanımlanmıştır.

1990-1994 yıllarını kapsayan altıncı BYKP'nında ise kırsal alanlara dinamizm kazandırılması hedefiyle yeni bir kavram olarak "kırsal alan planlaması" yaklaşımı çerçevesinde hizmetlerin ve tarıma dayalı sanayi yatırımlarının merkez-köy ve kasabalara yönlendirilmesi yaklaşımı benimsenmiştir (DPT, 1990). Bu kapsamda kırsal alanda yerel hizmetlerin etkinliğinin artırılması için ilçe özel idarelerinin kurulması, küçük belediyeler ve köy idarelerinin güçlendirilmesi yönünde hazırlık çalışmalarının yapılması ve kırsal alanlarda tarım dışı ekonomik faaliyet kollarının desteklenmesi öngörülmüştür. Yedinci BYKP'nında tarımın ekonomideki öneminin azaldığına dikkat çekilmiş, bu durumun arazi kullanım planlarının bulunmaması, tarım topraklarının tarım dışı işlerde kullanılması ve tarımdaki küçük işletme sayısının fazlalığı gibi sorunlardan kaynaklandığı öne sürülmüştür (DPT, 1996). Plan sorunların çözümü için kırsal altyapının desteklenmesi, arazi toplulaştırmasını da içeren yeni bir Su ve Toprak Yasası çıkarılması, tarım arazilerinin tarım dışında kullanımlarının önüne geçilmesi, bölgeler arası eşitsizliklerin düzeltilmesi için merkez-köy yaklaşımının benimsenmesi önerilmiştir. Kırsal kalkınma konusuna ilk kez ayrı bir başlık halinde yer verilen sekizinci BYKP'nında yerleşimleri elverişsiz köyler ya da küçük ve dağınık köyleri birleştirmek amacıyla imar planına uygun olarak altyapısı hazırlanmış yerleşimlerin oluşturulması, kırsal altyapı hizmetlerinin yaygınlaştırılması, tarım alanlarının parçalanmasının önüne geçilmesi, kooperatiflerin desteklenmesi ve tüm köylerin sağlıklı içme suyuna kavuşturulması hedeflenmiştir (DPT, 2001). Ecevit'in 1999 yılında tekrar iktidar olmasıyla bu plan döneminde ilk kez gündeme getirilmesinin 21. yılında Ordu'nun Mesudiye ilçesinde köy-kent uygulaması gerçekleştirilmiştir. Uygulama ilk yıllarda başarılı olsa da iktidarın değişmesi sonrasında proje gerekli desteği bulamayarak uygulamadan vazgeçilmiştir.

2004 yılı Türkiye'nin AB tam üyelik müzakerelerine başladığı yıldır. Şüphesiz AB'ye katılım süreci ülkeyi ilgilendiren her konuyu olduğu gibi kırsal alan politikalarını da şekillendirmiştir. 2004 yılı sonrası bu süreç Türkiye'nin kırsal alan politikaları ile ilgili dördüncü ve son dönemi olarak değerlendirilmiştir. AB tam üyelik müzakerelerinin 2004 yılında başlamasının ardından kırsal alanlara yönelik

ilk gelişme 2006 yılında Türkiye Ulusal Kalkınma Stratejisi Belgesi'nin hazırlanması olmuştur (DPT, 2006). Belgede kırsal kalkınmanın sağlanması için ekonominin geliştirilmesi, yeni iş olanaklarının yaratılması, insan kaynaklarının, örgütlenme düzeyinin ve yerel kalkınma potansiyelinin yükseltilmesi, kırsal alan fiziki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması ve kırsal çevrenin korunarak geliştirilmesi olmak üzere dört temel hedef belirlenmiştir.

2004 sonrası süreçte kırsal alanları ilgilendiren düzenlemelerde gerçekleştirilen ilk değişiklik 1984 yılından itibaren köye yönelik hizmetlerin götürülmesinde önemli roller üstlenen Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2005 yılında kabul edilen 5286 sayılı yasayla kapatılması olmuştur (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2005). Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün yetkileri İstanbul ve İzmit'te büyükşehir belediyelerine, diğer illerde ise İl Özel İdareleri'ne devredilmiştir. Merkezi yönetime bağlı olan müdürlüğün kapatılarak iki ilde büyükşehir belediyelerine ve diğer illerde il özel idarelerine bağlanması merkezi yönetimin yetkilerini yerel yönetimlere kısmen devretmesi bakımından AB'nin yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ilkesi ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

2006 yılında kırsal alanları ilgilendiren önemli bir düzenleme de AB uyum sürecindeki Türkiye'nin Tarım Kanunu'nda gerçekleştirilmiştir (Tarım Kanunu, 2006). Yasanın amacı; tarımsal üretimin iç ve dış talebe uygun bir şekilde geliştirilmesi, doğal ve biyolojik kaynakların korunması ve geliştirilmesi, verimliliğin artırılması, gıda güvencesi ve güvenliğinin güçlendirilmesi, üretici örgütlerinin geliştirilmesi, tarımsal piyasaların güçlendirilmesi, kırsal kalkınmanın sağlanması suretiyle tarım sektöründeki refah düzeyinin yükseltilmesi olarak, politika öncelikleri ise; a) Tarımsal üretimde verimlilik, ürün çeşitliliği, kalite ve rekabet gücünün yükseltilmesi, b) Yeterli ve güvenilir gıda arzının sağlanması, c) Tarımsal işletmelerin altyapılarının geliştirilmesi, ç) Tarımsal faaliyetlerde bilgi ve uygun teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılması, d) Tarımsal girdi ve ürün piyasalarının geliştirilmesi ve üretim-pazar entagrasyonunun sağlanması, e) Tarımsal üretimin tarım-sanayi entegrasyonunu sağlayacak şekilde yönlendirilmesi, f) Tarım sektörünün kredi ve finansman ihtiyacının karşılanmasına ilişkin düzenlemeler yapılması, g) Destekleme ve yönlendirme tedbirlerinin alınması, ğ) Doğal afetler ve hayvan hastalıklarına karşı risk yönetimi mekanizmalarının geliştirilmesi, h) Kırsal

hayatın sosyo-ekonomik açıdan geliştirilmesi, ı) Üretici örgütlerinin geliştirilmesi, i)tarım bilgi sistemlerinin kurulması ve kullanılması, j) Toplulaştırma, arazi kullanım planının yapılması ve ekonomik büyüklükteki tarım işletmelerinin oluşturulması, k) Toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi ve rasyonel kullanımı, l) AB'ye uyum sürecindeki gelişmelerden doğacak ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde ortak piyasa düzenlerinin öngördüğü, idari ve hukuki düzenlemelerin yapılması şeklinde ifade edilmiştir. OTP'nin amaçları ve öncelikleri ile büyük oranda paralellik gösterdiği görülen Tarım Kanunu'nu AB'ye tam üyelik hedefindeki Türkiye'nin kırsal alanlara ilişkin politika transferlerinden biri olarak değerlendirmek mümkündür.

2006 yılında kırsal alanları ilgilendiren bir diğer gelişme ise köylerin altyapısının desteklenmesi projesi (KÖYDES)'in 2006 yılında yürürlüğe girmesi olmuştur. Köylerin altyapı ihtiyaçlarına yönelik olarak geliştirilen KÖYDES kapsamında; köy yolları, içme suları, toprak ve küçük su kaynaklarında iyileştirme, kanalizasyon sisteminin kurulması gibi yatırımların projelendirme yoluyla desteklenmesi planlanmıştır. Kırsal kalkınma strateji belgesinin çıkarılmasından bir yıl sonra hazırlanan ve 2007-2013 yıllarını kapsayan dokuzuncu kalkınma planında bu dönem içerisinde bir kırsal kalkınma planının hazırlanması, kırsal kesimde kalkınmanın hızlandırılması amacıyla ilçe merkezleri ve çevresine hizmet sunma kapasitesi bulunan merkezi yerleşim birimlerine öncelik verilerek kaynakların etkin kullanılması, AB kırsal kalkınma politikalarına uyum için gerekli kurumsal çerçevenin oluşturulması gibi hedefler belirlenmiştir (DPT, 2007). 2010 yılında dokuzuncu kalkınma planının hedefleri arasında bulunan kırsal kalkınma planı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır (T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2011). Türkiye, AB'nin aday ve potansiyel aday ülkelerin birliğe katılımına yönelik hazırlıklara destek sağlamak amacıyla kırsal kalkınmaya yönelik, AB Ortak Tarım Politikası, kırsal kalkınma politikası ve ilgili diğer politikaların uygulanması için katılım öncesi dönemde aday ülkelerin bu yöndeki kapasite gelişimini ve yapısal uyumunu artırmayı hedeflediği IPARD fonu kapsamında aday ülkelere sağladığı mali desteklerden yararlanmak amacıyla, AB'nin ilgili politikalarıyla ve UKKS dökümanıyla uyumlu şekilde IPARD programını hazırlamış ve hazırlanan program Avrupa Komisyonu tarafından 25 Şubat 2008 tarihinde kabul edilmiştir. 2010 yılında hazırlanan Kırsal Kalkınma Planı'nda AB'nin IPARD programının da desteğiyle Türkiye'nin kırsal alan politikalarının AB ile tam

uyumunun sağlanmasının hedeflendiği görülmektedir. Planın stratejik amaçlarından biri olan kırsal çevrelerin korunması ve geliştirilmesi başlığı altında çevreci tarım uygulamalarının geliştirilmesi, orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanılmasının sağlanması ve korunan alanların yönetimi ve geliştirilmesi öncelikleri belirlenmiştir. Bu önceliklere yönelik toprak ve su kaynaklarının korunması, tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan çevre kirliliğinin önlenmesi, çevre dostu üretim tekniklerinin yaygınlaştırılması, orman-köy ilişkilerinin iyileştirilmesi, orman yangınları ile mücadele kapasitesinin güçlendirilmesi, orman rejimindeki alanlarda toprak ve su kaynaklarının korunması ve rehabilitasyonu, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanılmasının sağlanması, korunan alanlarda ve civarında gelir getirici faaliyetlerin geliştirilmesi, kırsal alanlarda ve civarında eko-turizmin geliştirilmesi, korunan alanlarda uygulama programlarının hazırlanması gibi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi önerilmektedir. 2012 yılında çıkarılan ve 2014 Mart seçimleri sonrası yürürlüğe giren 6360 sayılı 13 ilde büyükşehir belediyesi ve 26 ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun da özellikle büyükşehir sınırları dahilindeki kırsal alanları etkileyen önemli bir yasal değişikliktir. 2005 yılında kapatılan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün görevlerini üstlenen İl Özel İdareleri'nin yetkileri, yasa kapsamında yeni kurulanlarla birlikte daha önce tıpkı İstanbul ve İzmit'te olduğu gibi, diğer 29 ilde de büyükşehir belediyelerine devredilmiştir.

2014 ve 2018 yılları için Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan onuncu kalkınma planında kırsal alanlar; yaşanabilir mekanlar, sürdürülebilir çevre başlığı altında kırsal kalkınma başlığıyla ele alınmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013). Kırsal kalkınma başlığı altında yapılan durum tespitinde kırsal kesimdeki nüfusta azalma ve yaşlanma eğiliminin devam ettiği, kırsal yoksulluğun önemini koruduğu, tarım istihdamındaki olası çözülme karşısında kırsal alanda tarım dışı istihdam olanaklarının öneminin arttığı, köylerde nüfus azalmasına paralel olarak okul çağındaki nüfusun düşmesi nedeniyle faal örgün eğitim kurumu sayısının azaldığı ve kırsal alanda bilgisayar sahipliği ve internet erişiminin hala yetersiz olduğu belirtilmiştir. Planın temel hedefi, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının bulunduğu yörede iyileştirilmesi, genel çerçevesi ise kırsal ekonominin ve istihdamın iyileştirilmesi, insan kaynaklarının geliştirilmesi, yoksulluğun azaltılması, sosyal ve fiziki altyapının iyileştirilmesi ile çevre ve doğal kaynakların korunması olarak

belirlenmiştir. Belirtilen sorunların çözümü için ise kırsal ekonominin üretim ve istihdam yapısının turizm, ticaret, gıda sanayi, küçük ölçekli üretim gibi tarım dışı ekonomik faaliyetlerle desteklenmesi, tarımda rekabet gücünün sağlanması adına AB kaynakları ve ulusal kaynaklar arasında hedef birliğinin gerçekleştirilmesi, kırsal alanlardaki bilişim hizmetlerine erişimin güçlendirilmesi, ilçe bazlı yerel kalkınma programlarının hazırlanması, kırsal alan tanımının revizyonu gibi öneriler geliştirilmiştir.

Cumhuriyet tarihi boyunca kırsal alanlara ilişkin farklı yaklaşımların geliştirildiği ancak köye ve köylüye yönelik sorunların çözümüne yönelik uygulamaya konulan politikaların bir süreklilik arz etmediği, özellikle değişen iktidarlar ya da kişilerin vizyonu doğrultusunda sil baştan yaklaşımların ortaya konulduğu görülmektedir. Köylerdeki eğitim düzeyinin artırılması ve aydınlanmanın gerçekleştirilmesinde başarılı bir model olan Köy Enstitüleri'nin kapatılması, gerekli üretim araçları eksik olanlara sermaye ve canlı-cansız demirbaş desteği sağlamak suretiyle topraksız ya da az topraklı çiftçileri toprak sahibi yaparak ülke topraklarının sürekli işlenmesinin sağlanmasını hedefleyen Toprak Reformundan vazgeçilmesi, devlet üretim çiftliklerinin özelleştirilmesi, toplum kalkınması, köy-kent ya da merkez-köy uygulamalarının kısa süreli uygulanmaları gibi örnekler bu durumun çarpıcı örnekleridir. Özellikle son yıllarda benimsenen neo-liberal politikalar doğrultusunda Cumhuriyet'in ilk yıllarında kurulan köye ve köylüye yönelik kamu kuruluşlarının kimilerinin kapatılması kimilerinin ise özelleştirilmesi yaklaşımları güç kaybeden kırsal bölgelerin daha da zayıflamasını tetiklemiştir.

Şekil 2.7 : Türkiye'de kırsal alanlar için geliştirilmiş politikaların gelişimi (2013).

2.3.2 Kırsal mimari bağlamında koruma kuramının evrimi

Koruma düşüncesinin Avrupa'ya göre geç geliştiği Türkiye'de, başlangıçta korumaya Batı'daki yaklaşımın bir uzantısı olarak anıtlar ve arkeolojik eserler konu olmuş, geleneksel mimarinin korunması ise daha sonraki tarihlerde gündeme gelmiştir. Söz konusu koruma yaklaşımlarının ilk olarak XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nun yasal mevzuatına girmeye başladığı bilinmektedir. 1869, 1874 ve 1884 tarihli Birinci, İkinci ve Üçüncü Asar-ı Atika Nizamnameleri'nde arkeolojik kazıların düzenlenmesi ve taşınır arkeolojik eserlerin korunmasına ilişkin kuralların düzenlenmeye çalışıldığı görülmektedir (Akozan, 1977, s. 20). 1973 yılında Cumhuriyetin ilk koruma yasası olan 1710 sayılı Eski Eserler Yasası çıkarılıncaya dek yürürlükte kalan 1906 tarihli Dördüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde ise taşınır ve taşınmaz tüm eski eserler devlet malı olarak nitelenmiş ve önceki nizamnamelerde "bugün yaşamayan uygarlıkların ürünü" olarak nitelenen tarihi eser tanımına İslam uygarlığı eserleri de eklenmiştir (Madran, 2002, s. 43). Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında çıkarılan nizamnamelerin geleneksel çevrelerin korunmasından ziyade o dönemde ciddi sorunlar yaşanan arkeolojik kazılar ve kazı sonrasında açığa çıkan eserlerin yurtdışına çıkartılmasının engellenmesi konusu üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte yeni hükümetin kırsal alanlara eğitim götürerek kırsaldaki yaşam koşullarını iyileştirme ve modernleştirme çabalarının yoğunlaştığı görülmektedir. Öyle ki genç cumhuriyet yönetiminin ilk çıkardığı yasalardan biri 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu olmuştur. Yasada; cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanların bağ ve bahçeleriyle birlikte bir bütün olarak oluşturduğu yerleşimler köy olarak tanımlanmıştır. Öğdül ve diğ. (2010), kanunun dilinin ve anlatımının döneminin diğer kanunlarına göre oldukça basit ve anlaşılır şekilde hazırlandığını ve içeriğinin köy yaşamının her ayrıntısını tarif edecek biçimde olduğunu belirtmektedir (s. 1). Yasada köylerin sahip olduğu somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunmasına dair özel bir vurgu yer almamakla birlikte köylülerin mecburi ve isteğe bağlı görevleri arasında bazı mekansal düzenlemelerin yer aldığı izlenmektedir. Köylülerin mecburi görevleri arasında; evlerde odalarla ahırların birbirinden ayrılması, köyün her evinde ve ayrıca köyün ortak kullanımı için üstü kapalı ve kuyulu veya lağımlı hela yapılması, her köyün bir başından öbür başına kadar çaprazlama iki yol yapılması, köyün

büyüklüğüne göre orta yerinde ve mümkün olmazsa kenarında bir meydan açılması, köy meydanının bir tarafında köy işlerini görüşmek için kullanılacak bir köy odası yapılması, köyün yol üzerinde ve uğrak bir noktada olması halinde köy odası yanında ocaklı ve ahırlı bir konuk odası yapılması, okul ve mescit yapılması, hükümet merkezine veya komşu köylere giden yolların köyün kendi sınırları içindeki kısmını yapmak ve onarmak, nalbant, bakkal, arabacı dükkanları yaptırmak gibi köyün fiziksel dokusuna ve planlanmasına ilişkin temel maddeler yer almaktadır. Köylünün isteğine bırakılan mekansal düzenlemeler ise; evlerde ahırların odalardan ayrı bir yere yapılması, ev, ahır, hela duvarlarının senede bir defa badanalanması, köyün bir başından öbür başına olan yollarının taş kaldırma ile döşenmesi, çamaşırlık, hamam, pazar, çarşı ve değirmen inşa edilmesi gibi maddeler yer almaktadır. Günümüzde de yürürlükte olan 442 sayılı Köy Kanunu'nda geçen zaman içerisinde yalnızca vergi ve güvenlik gibi konularda bir takım değişikliklere gidildiği görülmektedir (Öğdül ve diğ, 2010, s. 1).

Genç cumhuriyetin ulus kimliğini inşa sürecinde Türkiye'deki mimarlık ortamının da o yıllarda geleneksel mimariye ilgisinin artttığı söylenebilir. 1934 yılında Sedad Hakkı Eldem'in öncülüğünde Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde başlatılan Milli Mimarlık Seminerleri kapsamında Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yer alan çok sayıda geleneksel yapı belgelenmiş ve dönemin mimarlık uygulamalarında geleneksel mimari önemli bir tasarım unsuru olarak ele alınmıştır. Benzer biçimde 1940'lı yılların sonu ve 1950'li yılların başlarında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde hazırlanan yeterlik ve doçentlik çalışmalarına bakıldığında büyük çoğunluğunun korunması gerekli kültürel mirasın belgelenmesine yönelik olduğu görülmektedir (Kâhya, 2002, s. 34). Kâhya (2002), bu konuların o tarihte milli mimariye duyulan yakınlığın bir sonucu olarak belki de moda şeklinde seçilmiş olabileceğini, çalışmaların düzeyi tartışılsa da tarihi dokuların, sivil mimarlık örneklerinin, geleneksel yapım teknikleri ve malzemelerinin belgelenmesi açısından önemli kazanımlar olduğunu belirtmiştir (s. 34). Geleneksel mimariye yönelik artan bu ilgiye rağmen XX. yüzyılın ikinci yarısına kadar kırsal yerleşimlerin bir bütünlük içinde korunmasına yönelik herhangi bir yasal düzenleme gerçekleştirilmemiştir. Yasal mevzuattaki boşluklara ragmen kentlere göre değişimin daha sınırlı olduğu kırsal bölgelerdeki kültürel miras, devam eden gelenekler yardımıyla kısmen de olsa kendiliğinden korunabilmiştir.

Cumhuriyet yönetiminin kırsal alanların modernleştirilmesine ilişkin çalışmalarının ivme kazandığı 1930'lı yıllarda bir diğer önemli gelişme İdeal Cumhuriyet Köyü Projesi'nin hazırlanmasıdır. Projede örnek bir cumhuriyet köyünün hangi donatıları içermesi gerektiği ve bir Cumhuriyet köyünün fiziksel olarak nasıl bir düzende oluşturulması gerektiği somutlaştırılmıştır. Bu çerçevede ideal bir Cumhuriyet Köyü'nde yer alması gereken donatılar; okul ve tatbikat bahçesi, halk odası, öğretmen evi, köy konağı, konuk odası, okuma odası, konferans salonu, otel, çocuk bahçesi, köy parkı, telefon santrali ve köy söndürgesi, radyolu köy gazinosu, ebe ve sağlık kurucusu, tarımbaşı, hayvan sağlık kurucusu, sosyal kurumlar, ziraat ve et işleri müzesi, gençler kulübü, hamam, etüv makinesi, köy yunak yeri, cami, revir, kooperatifler, köy dükkanları, spor alanı, damızlık tavuk, tavşan ve arı istasyonları, damızlık ahır (aygır ve boğa), kanara, mandıra, değirmenler, fabrika, asri mezarlık, kireç, taş, tuğla ve kiremit ocakları, yonca ve hayvan pancar tarlası, koruluk, köy gübreliği, fenni ağıl, pazar yeri ve köy zahire loncası, aşım durağı, panayır yeri, selektör binası olarak sıralanmıştır (İnan, 1972). 1937 tarihli İdeal Cumhuriyet Köyü Projesi, 1924 tarihli Köy Kanunu'nun eksiksiz uygulanması durumunda ortaya çıkacak bir köy ortamının daha gelişkin bir hali olarak değerlendirilebilir. Cumhuriyet yönetimlerinin Köy Kanunu'nun uygulamaya konulması ve İdeal Cumhuriyet Köyü Projesi önerileriyle köylerin fiziksel çevrelerinin düzenlenmesine ve 1940 yılında kurulan Köy Enstitüleri aracılığıyla kırsal alanlarda başlatılacak eğitim seferberliğine yönelik yaklaşımları birbirlerinin tamamlayıcısı olarak köylerin modernleştirilmesi düşüncesinin fiziksel ve sosyal çevreye yönelik öngörüleri şeklinde değerlendirmek mümkündür.

Koruma tarihi açısından 1951 yılında korunması gerekli taşınmaz eski eserlerin koruma, bakım, onarım, restorasyon işlerinde uyulacak ilkeleri ve programları saptamak ve yapılan koruma uygulamalarını denetlemek amacıyla kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. GEEAYK'ın kurulduğu 1951 yılından 1973 yılına kadar aldığı bir dizi ilke kararı ile yürürlükte olan Dördüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin kapsamını geliştirdiği görülmektedir. Bu kapsamda GEEAYK'ın 1964 tarihli Venedik Tüzüğü'nü 1967 yılında aynen kabul etmesi "sit koruma" kavramının dolaylı da olsa ilk kez Türkiye'deki koruma mevzuatına girmesi anlamına

gelmektedir. Bu dönemde kurulun tarihi çevrelerin korunması ile ilgili aldığı öncü kararlar, sit korumanın yasalara girmesi için gerekli zemini oluşturur niteliktedir.

1973'te Cumhuriyet'in ilk koruma yasası olan 1710 sayılı Eski Eserler Yasası ile anıtların çevreleriyle birlikte korunmasını sağlayan "sit" kavramı ilk kez yasal mevzuattaki yerini almıştır. Bu tarihten önce GEEAYK'ın geleneksel dokularda yer alan sivil mimarlık örneklerini tek tek tescilleyerek doku bütününü korumaya çalıştığı görülmektedir. 1710 sayılı yasada sit; güncel kültürel peyzaj tanımını hatırlatacak şekilde "homojen oluşları ve özellikleri tarihi, estetik, artistik, bilimsel, ekolojik, etnografik, ebedi veya efsanevi önemleri bakımından korunmaları ve değerlendirilmeleri gereken, tabiatın veya tabiatla insanın müşterek eseri olan topografik bölgeler" şeklinde ifade edilmiştir. Eski Eserler Yasası'nda; tarihi, arkeolojik ve doğal sit tanımlarına yer verilmiş ancak kentsel ya da kırsal sitle ilgili herhangi bir tanımlama yapılmamıştır. Uluslararası toplumun bir parçası olan Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk koruma yasasının çıkarılmasının hemen ertesinde, Avrupa Konseyi'nin üye ülkelerde 1975 yılının Avrupa Mimari Miras Yılı olarak kutlanması kararı etkili olmuş ve "Geçmişimiz İçin Bir Gelecek" temasıyla bir dizi etkinlik gerçekleştirilmiştir. Bu etkinliklerin kültürel mirasın korunması konusunu gündeme taşıdığı görülmekle birlikte uygulama alanına yansımaları oldukça sınırlı olmuştur.

1975 yılını takiben 1982 yılında alınan Bakanlar Kurulu kararıyla; Türkiye, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair sözleşmeyi de kabul ederek onaylamıştır. Sözleşmede kültürel miras; anıtlar, yapı toplulukları ve sitler olarak sınıflandırılmış, sitler ise; tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlar olarak açıklanmıştır. Sözleşmenin kabulunun bir yıl sonrasında 1983 yılında koruma tarihi açısından bir diğer önemli gelişme 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun kabul edilmesidir. Yasada sit, tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar olarak tanımlanmıştır. 1710 sayılı yasada görülen aksaklıkları gidermek amacıyla çıkarılan 2863 sayılı yasada; sit tanımının genişletildiği görülse de kentsel, arkeolojik, tarihi ve doğal sit kavramları

yeterince açıklanmamış, kırsal sit kavramına ise hiç yer verilmemiştir (Durukan, 2004, s. 62). 1987 tarihinde ise 3386 sayılı kanun ile 2863 sayılı yasanın birkaç maddesi değiştirilmiş ve yeni eklemeler yapılmıştır. 1987 yılında yasal mevzuattaki bir diğer gelişme ise 442 sayılı Kanunu'na eklenen yedi madde ile köylerin planlanmasının ilk kez gündeme gelmiş olmasıdır (Öğdül ve diğ., 2010, s. 1). Yasada köy yerleşme planının hazırlanmasında izlenecek yollar ve uygulama süreci açıklanmıştır. 1987'de güncellenen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası ile kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusundaki kurumsal yapı ortaklaştırılarak bu alanda Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları yetkilendirilmiştir.

Türkiye, 1989 yılında 3534 sayılı yasa ile Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi'ne taraf olmuştur. Bu sözleşmede "mimari miras"; anıtlar, bina grupları ve ören yerleri (sitler) olmak üzere üç grupta değerlendirilmiş; bina grupları: "topoğrafik olarak tanımlanabilecek birimleri yeterince uygun olan ve tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal ve teknik bakımlardan önemi nedeniyle dikkate değer, **kentlerde veya kırsal** bölgelerdeki mütecanis bina grupları", "sitler" ise "tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal ve teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği ile doğal değerlerin birleştiği alanlar" olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde geçerli olan yasal mevzuatta kırsal alanların korunmasıyla ilgili özel bir tanımlamanın yer almaması, Koruma Kurulları'nı, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde doku bütünlüğü olan kırsal alanları da kentsel sit olarak tescil etmeye yönlendirmiştir.

1980'li ve 1990'lı yıllarda Batı'da kırsal mirasın korunması konusunda gerçekleşen bilimsel toplantıların ve ilkesel metinlerin sayısı artarken, Türkiye'de de kültürel ve doğal değerlerin korunması ile ilgili sivil toplum örgütlerinin sayısında bir artış görülmektedir (Binan, 1999, ss. 37-64). Türkiye Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma Vakfı (ÇEKÜL), Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA) gibi STK'ların 1990'lı yıllarda kurularak örgütlenmeye başladıkları izlenmektedir. Bu dönemde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından kabul edilen 1996 tarih ve 419 sayılı "Kentsel Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları" konulu ilke kararında kentsel sit: "Kentsel ve yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdikleri fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile oluşan çevrenin dönemin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel

yapılanmasını, yaşam biçimini yansıtarak bir arada bulunduran ve bu açılardan doku bütünlüğü gösteren alanlar" olarak tanımlanmıştır. 419 sayılı ilke kararında Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP) elde edilinceye kadar izlenecek kurallar ve kentsel sitlerde uygulama ve denetleme mekanizmalarına yönelik ilkeler belirlenmiştir.

2000'li yıllarla birlikte tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kırsal yerleşimlere olan ilginin arttığı; fakat koruma mevzuatının ve uygulamaların yeterince gelişmediği görülmektedir. Türkiye Bilimler Akadamesi (TÜBA) tarafından 2001 yılında Kültür Bakanlığı işbirliği ile başlatılan 'Türkiye Kültür Envanteri Projesi' kapsamında gerçekleştirilen "Kırsal Mimarlık Envanteri" ve Bayındırlık Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Müdürlüğü Kırsal Alanlar Daire Başkanlığı tarafından desteklenen "Kırsal Alanlarda Yöresel Özelliklerin Belirlenmesi" gibi bilimsel çalışmalar kırsal alanlara yönelik artan ilginin bir yansımasıdır.

Türkiye'nin 2003 yılında 4881 sayılı yasa ile Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'ne taraf olması bu dönemdeki bir diğer önemli gelişmedir. Sözleşmede peyzajın Avrupa doğal ve kültürel mirasının insan refahı ve Avrupalı kimliğinin sağlamlaştırılmasına katkıda bulunan temel bileşen olduğu belirtilmektedir. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan yasal zorunluluklar ve diğer değişiklik ihtiyaçları sonrasında 2004 tarihinde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 5226 sayılı yasa ile güncellenmiştir. Yasa kapsamında sit tanımına "kent ve kent kalıntıları, tarihi olayların yaşandığı alanlar ile kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş alanlar" ifadeleri eklenmiş ve bununla birlikte koruma amaçlı imar planı tanımı ve yapım süreci, yerel yönetimlere verilen yetki ve görevler ile örgütlenme yapısı, kurul üyelikleri, toplantıları ve kararları, mali kaynaklar ve istisnalar, yapı esasları ve cezalar hakkında da değişiklikler yapılmıştır. 5226 sayılı yasa ile yerel yönetimlere verilen yetkiler ve mali destekler hakkındaki düzenlemeler koruma açısından genel olarak olumlu olmakla birlikte, kendine has koşulları ile kentlerden ayrışan korunması gerekli kırsal yerleşimlerin kentsel sitler kapsamında değerlendirilmeye devam edildiği görülmektedir.

2000'li yıllarda koruma mevzuatında yapılan bir diğer değişiklik 2005 yılında kabul edilen 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki kanundur. Yasanın amacı yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'nca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma

alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbir alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması olarak açıklanmıştır.

Dünyada 1990'lı yıllarla birlikte kırsal mimarlık mirası ve onu çevreleyen doğal alanlar, bir bütün olarak "kültürel peyzaj" kavramı içinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Tüm dünyada kırsal mirasın korunmasına yönelik bütüncül politikalar geliştirilirken birçok özelliğiyle kentlerden ayrışan kırsal yaşam çevrelerinin korunmasına yönelik politikalar, mevzuat ve uygulama alanlarında gözlenen eksiklikler giderek terk edilmiş bölgelere dönüşen kırsal alanlardaki kültürel mirasın da yok olması sonucunu karşımıza çıkarmaktadır. 2011 yılında kabul edilen 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kültür varlıklarının korunması konusundaki yetki Kültür ve Turizm Bakanlığı'na, tabiat varlıklarının korunması konusundaki yetki ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilerek birbirinden ayrıştırılmıştır. Bu durum dünyadaki gelişmelerin aksine Türkiye'deki koruma mevzuatında bir geriye gidiş olarak değerlendirilebilir. KHK ile getirilen düzenlemelerin getirdiği yetki ayrışması ve sit alanlarının tespiti konusunda artan baskılar insan ve doğanın ortaklaşa katkılarıyla oluşan kültürel peyzaj alanlarının korunması konusunu giderek zorlaştırmaktadır.

648 sayılı KHK'nin kabul edilmesinin hemen ertesinde kırsal alanları etkileyen bir diğer yasal düzenleme 2012 yılında yasalaştırılan 6360 sayılı "13 İlde Büyükşehir Belediyesi ve 26 İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"dur. Kanun uyarınca halihazırda büyükşehir belediyesi statüsünde olan ve bu statüye dahil edilen yeni illerin mülki idare sınırları içerisindeki köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılarak aynı isimli mahalle olarak bağlı bulundukları ilçe belediyesine katılması kararlaştırılmıştır. Yasa ile büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırları, ilçe belediyelerinin sınırları da ilçe mülki sınırları olarak belirlenmiştir. Yasa kapsamında ilçe belediyelerine ya da ilçe belediyelerinin talep etmeleri halinde büyükşehir belediyelerine, mahalleye dönüşen köylerde yapılacak ticari amaç taşımayan yapılar için yürürlükteki imar mevzuatı doğrultusunda yörenin geleneksel, kültürel ve mimari özelliklerine uygun tip mimari projeler yapmaları görevi tanımlanmıştır. Tip mimari projenin uygulanacağı alan sınırını belirlemeye ise ilçe belediyesi yetkili

kılınmıştır. Tip projelerin gerekli mühendislik projeleri ile birlikte ilgili belediye kanalıyla başvuru sahiplerine ücretsiz verilmesi ve uygulamanın denetlenmesi kararlaştırılmıştır. Yapılacak inşaatlarda tip projeler dışında özel proje uygulanmak istenmesi durumunda ise yürürlükteki mevzuat uyarınca ilçe belediyesinden onay alınması gerektiği belirtilmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 2015 yılı itibariyle Amasya, Balıkesir, Bursa, Edirne, Karabük, Trabzon, Şanlıurfa ve Rize olmak üzere sekiz farklı ildeki kırsal alanlarda yapılacak yeni inşaatlara yönelik önerilen tip projeler incelendiğinde; bir, iki ya da üç katlı olarak öngörülen yapıların yapım sisteminin betonarme olarak belirlendiği, yöresel mimariye ait özelliklerin ise cephe düzeyine indirgenerek kaplama malzemesi olarak değerlendirildiği görülmektedir. Tip proje uygulamalarıyla kırsal alanlardaki niteliksiz ve kontrolsüz yapılaşmanın önüne geçilmesi isteği olumlu olmakla birlikte önceliğin kırsal yerleşimlerde bakımsızlık ve terk edilme sorunları ile karşı karşıya kalan kültür varlıklarının korunmasına verilmesi gerektiği açıktır. Kırsal yerleşimlerde vurgunun yeni yapılaşma yerine var olan kültürel değerlerin korunmasına verilmesi beklenmektedir. Ancak ihtiyaçların kaçınılmaz kıldığı bölgelerde gerçekleştirilecek yeni yapı tasarımlarında ise kırsal dokuyla uyumlu çağdaş tasarımlar öncelikli olmak üzere, geleneksel mimarinin yalnızca bir cephe kaplaması olarak değil yapım sistemi, malzeme, plan ve cephe özellikleri ile bir bütün olarak dikkate alındığı projelerin desteklenmesi daha yerinde olacaktır. Böylece bir yandan uygulanacak çağdaş tasarımlarla gelecekteki korunması gerekli kültür varlıkları oluşturulmuş olacak, bir yandan da kırsal mimarinin bir bütün olarak özümsendiği tasarımlar aracılığıyla geleneksel yapı sistemlerinin devamlılığı sağlanarak korumaya destek olunacaktır. Öğdül (2013), 2012 tarihli Büyükşehir Kanunu'nda 1924 tarihli Köy Kanunu'nda çokca tekrarlayan "koruma" kavramının yerini, "boşaltma", "yıkım", "kamulaştırma", "anlaşma yolu", "kamulaştırmanın aceleliği", "hasılat paylaşımı" gibi kavramlara bıraktığını ve köylerde yapılaşmayı teşvik konusunda sistematik bir çabanın olduğunu belirtmektedir (s. 44). Yasanın getirdiği bir diğer değişiklik ise köylerin önemli unsurları olan ve köy tüzel kişiliğine ait olan bütün malların (mera, yaylak, kışlak, otlak, harman, panayır yeri, vb.) kullanım önceliği mahalle sakinlerinde olmak koşuluyla mülkiyetlerinin ilçe belediyelerine devrine karar verilmesidir. Yasa kapsamında orman köylerinin statüleri kaldırılmış ancak burada yaşayan halkın sahip olduğu hak, sorumluluk ve imtiyazların devam etmesine karar verilmiştir. Daha önce Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik

Bakanlıkları tarafından desteklenen Kırsal Alanda Yöresel Mimari Özelliklere Uygun Yapılaşma çalışmalarının bir yansıması olarak 2013 yılında 3194 sayılı İmar Kanunu'na; "… yerleşme ve yapılaşma özellikleri, mimari doku ve karakteri, gelişme düzey ve potansiyeli açısından önem arz eden köylerde bu özellikleri korumak, geliştirmek ve yaşatmak amacıyla muhtarlık katılımı ile ilgili idarelerce köy tasarım rehberi hazırlanabilir" ifadesi ile bu yönde kullanılabileceği düşünülen köy tasarım rehberi kavramı ilk kez yasaya girmiştir. Yasa kapsamında yapılması zorunlu görülmeyen; nerede yapılacağı, amacı, nasıl yapılacağı ve kimin onaylayacağı tanımlanan köy tasarım rehberinin ilk örneği, 2015 yılında Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi tarafından Kastamonu-Küre Ersizlerdere köyü için hazırlanmıştır (MSGSU, 2015, s. 31).

2012 yılında kırsal alanları ilgilendiren bir diğer düzenleme ise 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'dur. Yasa kapsamında gerçekleştirilecek uygulamalarda yeni yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere, Toplu Konut İdaresi (TOKİ)'nin veya idarenin talebine bağlı olarak veya resen, Maliye Bakanlığı'nın uygun görüşü alınarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca belirlenen alanlar "rezerv yapı alanı" olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte 6306 sayılı Afet yasası kapsamındaki uygulamalarda zeytinlikler, ormanlar, meralar, kıyılar, tarım alanları ve sit alanlarının korunmasıyla ilgili kanunların uygulanmayacağı ancak alanın sit statüsü gözetilerek Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan görüş alınacağı belirtilmiştir. Bu süreçte ICOMOS Türkiye (2013), 5226, 5366 ve 6306 sayılı kanunlar ve 648 sayılı KHK gibi Türkiye'de koruma alanını düzenleyen kimi yasaların korumanın evrensel gereklilikleriyle çeliştiğini ve korumayı doğrudan ya da dolaylı yoldan tehdit eden hükümler içerdiğini belirterek, Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nin hazırlanmasının zorunlu hale geldiğini belirtmiştir (s. 1). 2013 yılında yayınlanan bildirgede "sitler"; "kentsel, kırsal, arkeolojik, tarihi, doğal ve karma" olarak sınıflandırılmış ve "kırsal sit"; yerleşim düzeni, yapım tekniği ve tasarımıyla yerelin ürünü olan yapıların, yol, meydan, tarım alanı, vb. öğelerle birleşerek oluşturduğu korunacak değer taşıyan kırsal alanlar olarak tanımlanmıştır.

Su kaynaklarının ticarileşmesi, orman alanlarının tahribi, tarımsal üretimden uzaklaşılması, hızlı yapılaşma ve hızlı köhneme ikilemi ile karşı karşıya kalan kırsal alanlar yasalarda yapılan son değişikliklerle korumasız bir şekilde her türlü müdahaleye açık hale gelmiş durumdadır (Öğdül, 2013, s. 44). Bununla birlikte

kendine özgü sorunları ve dinamikleri olan kırsal alanların korunmasına ilişkin henüz yasal mevzuatta kırsal sit kavramı tanımlanmamış ve kırsal alanlardaki kültürel ve doğal mirasın tespit ve tescil işlemi gerçekleştirilmemiştir. Bu çerçevede ICOMOS Türkiye'nin hazırladığı Mimari Mirası Koruma Bildirgesi de dikkate alınarak koruma yasalarına kırsal sit kavramının girmesi ve kırsal mirasın envanterinin hızla tamamlanması her geçen gün terkedilmekte olan ve yüzyılların birikimini taşıyan kırsal mirasın erimesi karşısında bir zorunluluk olarak görülmelidir. İçerisinde yaşayan insanlar, evcil ve yabani hayvanlar, konutlar, üretim yapıları, yollar, ağaçlar, tarım ve orman alanları, su kaynakları, gelenekler gibi somut ve somut olmayan tüm bileşenlerin bir bütün olarak oluşturdukları kırsal mirasın korunması konusunda gerekli yasal düzenlemelerin yapılması yapılacak koruma uygulamalarını da yönlendirici olacaktır. Halen yürürlükte olan koruma mevzuatı uyarınca tarihi, kentsel, arkeolojik ve kentsel arkeolojik sitlerin korunması yetkisi Kültür Bakanlığı'na doğal sitlerin korunması yetkisi ise Çevre ve Şehircilik bakanlığına verilmiştir. İnsan ve doğanın ortaklaşa olarak ayrılamaz bir biçimde oluşturdukları kırsal mirasın korunması konusundaki yetki ayrışmasından vazgeçilerek ortak bir mevzuatın oluşturulması ve kırsal sitlerin korunmasına yönelik gerekli yasal altyapının hızla oluşturulması atılması gereken ilk adımdır.

Şekil 2.8 : Türkiye'de kırsal mimari bağlamında koruma mevzuatının gelişimi ve önemli tarihler (2014).

3. KIRSAL YERLEŞİMLERİN NÜFUSUNU YİTİRME SÜRECİ, NEDENLERİ VE NÜFUS KAYBININ YARATTIĞI ETKİLER

Doğanın ve insanoğlunun uzlaşısıyla gelenekler doğrultusunda kurulan kırsal yerleşimlerin bir bölümünün, tüm dünyada çeşitli nedenlere bağlı olarak terk edilme sürecine girdikleri görülmektedir. Kırsal yaşam çevrelerini oluşturan ana unsur olan insan nüfusunun yitirilmesi, kırsal mirasın da yok olması sonucunu doğurmaktadır. Kırsal mirasın korunması için öncelikle kırsal yerleşimlerde nüfus kaybına yol açan etkenlerin neler olduğunun anlaşılması bir zorunluluktur. Bu açıdan öncelikle terk edilme sürecinin nasıl gerçekleştiği incelenmiş ve nüfus kaybına neden olan etkenler gruplandırılmıştır. Yapılan sınıflandırma uyarınca, Avrupa'nın farklı coğrafyalarında yer alan örnekler incelenerek, nüfus kaybına neden olan etkenler tartışılmıştır (Şekil B.1; Çizelge B.1). Kırsal yerleşimlerdeki kültürel mirasın korunmasına yönelik çözüm olasılıklarının geliştirilebilmesi öncesinde; terk edilmeye neden olan etkenlerin anlaşılması yanında nüfus kaybının yarattığı etkiler de tartışılmıştır.

3.1 Kırsal Yerleşimlerin Nüfusunu Yitirme Nedenleri

Kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetme nedenleri insan ve doğa kaynaklı olarak iki ana grupta, insan kaynaklı nedenler ise kendi içerisinde sosyo-kültürel ve ekonomik, politik ve diğer olmak üzere üç grupta sınıflandırılmıştır (Çizelge 3.1).

3.1.1 İnsan kaynaklı nedenler

3.1.1.1 Sosyo-kültürel ve ekonomik nedenler

Tez kapsamında yapılan sınıflandırmaya göre; işsizlik, tarımsal verimsizlik, kamu yatırımlarının ve hizmetlerin yetersizliği, eğitim, sağlık ve kültür hizmetlerine erişimin zorluğu, altyapı ve ulaşım olanaklarının yetersiz oluşu, karar alma noktalarına uzaklık, eğitimsizlik, vb. sosyo-ekonomik koşullar ile bu koşulların neden olduğu yaşam koşullarından duyulan hoşnutsuzluk, büyük kentlerdeki yaşantıya özenme, daha iyi bir yaşam umudu ya da sosyal sınıf atlama isteği gibi psikolojik etkiler kırsal alanların terk edilmesinin sosyo-kültürel ve ekonomik nedenleri olarak gruplandırılmıştır.

Kırsal yerleşimlerin sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerle terk edilmeye başlanmasını, XVIII. yüzyılda Avrupa'da başlayan endüstri devrimi ile ilişkilendirmek mümkündür. Yaşanan teknolojik ilerlemeler ve üretimin makineleşmesi, kırsal nüfusun fabrikaların bulunduğu kentlere yığılmaya başlaması sonucunu doğurmuştur. Kırsal nüfusun geçim kaynağını oluşturan tarım sektöründe geleneksel üretim tekniklerinin yerini makineleşmeye bırakması, tarımda çalışan insan sayısının düşmesine neden olarak kırdan kente göçün ivmesini hızlandırmıştır. Ülkelerin sanayileşme hızı ile bağlantılı olarak kırdan kente göç ya da kırsal çevrelerin giderek terk edilme ve insansızlaşması sorunları ile farklı boyutlarda karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de kırsal ekonominin temel bileşeni olan tarımda yaşanan sorunlar, işsizlik, kamu ve özel sektör yatırımlarının ve hizmetlerinin yetersizliği, eğitim, sağlık ve kültür hizmetlerine erişimin zorluğu, altyapı ve ulaşım olanaklarının yetersizliği, kırsal alanlarda yaşayan kesimlerin toplumun diğer kesimlerine oranla daha düşük gelir elde etmeleri, özellikle genç nüfusun kırsal bölgeleri terk etmesini tetiklemiş ve bu eğilim köylerdeki doğurganlık oranının azalmasına ve yaş ortalamasının yükselmesine neden olmuştur. Göçü tetikleyen unsurlardan biri de psikolojik etkenlerdir. Sosyo-ekonomik koşulların da etkisiyle şekillenen psikolojik nedenlerin kırsal yerleşimlerin nüfus kaybetme sürecini hızlandırdığı gözlenmektedir. Sosyo-ekonomik nedenlerle bağlantılı olarak kırsal alanlarda eğitim, sağlık, kültür vb. hizmetlerin alınamaması ailelerin özellikle çocuklarının ardından kentlere göçünü hızlandırmaktadır. Kırsal yerleşimlerin uğursuz olduğuna inanılması ya da yerleşime ilişkin olumsuz düşüncelerin gelişmesi de nüfus kaybına neden olan diğer psikolojik etkenlere örnek gösterilebilir.

3.1.1.2 Politik nedenler/çatışmalar

Dünya savaşları, ülkeler arası savaşlar, iç savaşlar, çatışmalar, terör olayları, güvenlik sorunları, zorunlu göçler, politik ayrımcılıklar ve baskı politikaları, ırkçılık, vb. gibi kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetmesine neden olan etkenler, politik nedenler başlığı altında gruplandırılmıştır. Geçmişten günümüze savaşlar ve çatışmalar sırasında birçok kentsel ve kırsal yerleşim harabeye dönüşmüş, savaş sonrasında kimi yerlerde tarihin izleri bilerek tümüyle yok edilmiştir. Belirli grupların yaşadıkları bölgelerden göçe zorlanması ya da çatışmaların gerçekleştiği bölgelere yakın konumda bulunan yerleşimlerde yaşayanların güvenlik tehlikesi

nedeniyle zorunlu tahliyesi, politik kararların terk edilmeye neden olduğu diğer durumlardır.

3.1.1.3 Diğer nedenler

Kırsal yerleşimlerin insan kaynaklı olarak sınıflandırılan nüfusunu kaybetme nedenleri arasında sosyo-kültürel, ekonomik ve politik kategorilerine girmeyen tüm etkenler diğer nedenler kategorisinde gruplandırılmıştır. Akarsular üzerinde kurulan küçük ya da büyük ölçekli barajlar, rüzgar ve güneş enerjisi yatırımları, yerleşimlerin plansız büyümesi, yanlış imar politikaları, kara, deniz ya da hava yolu yatırımları, vb. gibi yeni kamu/özel sektör yatırımları ya da bayındırlık ve şehircilik faaliyetleri, geleneksel kırsal çevreleri tehdit eden diğer unsurlara örnektir.

Eski dönemlerden itibaren sürekli yerleşim yeri olan, günümüzde de yerleşim yeri olma özelliğini sürdüren ve yerleşim sürekliliğinin farklı dönemlerine ait izlerini yer altında ve yer üstünde taşıyan (Bilgin Altınöz, 2006, s. 1) çok katmanlı kırsal yerleşimlerin, bir arkeolojik sit üzerinde konumlandığı kimi örneklerde; getirilen yasal kısıtlamalar sonrası yerel halkın yaşamını sürdüremez duruma gelmesi nedeniyle yaşadıkları köyleri kendiliğinden ya da alınan kamulaştırma kararları yoluyla zorunlu olarak terk ettikleri görülmektedir. Bir arkeolojik sit üzerinde konumlanan kırsal ya da kentsel çok katmanlı örnek bir yerleşimin korunması ya da genel olarak bu tür yerleşimlerin korunması ile ilgili farklı yaklaşımlar benimsenmiştir (Bilgin Altınöz, 2006; Distelrath, 2011; Ulusoy Binan ve diğ, 2014). Arkeolojik kazılarda geçmişte görülen en alt katmana ulaşma kaygısının günümüzde terk edilerek korunmaya değer olan tüm katmanların saygı görerek bir arada korunması yaklaşımına evrildiği görülse de, kırsal yerleşimlerin bir arkeolojik sit üzerinde konumlanmasının kimi yerleşimlerin boşaltılması/terk edilmesine neden olduğu görülmektedir. İnsan sağlığı açısından risk taşıyan kimi bölgelerdeki kırsal yerleşimlerin (radyoaktif etki alanında bulunma, yapı malzemelerinin ya da doğa koşullarının insan sağlığı için tehlike taşıması, vb.) zorunlu tahliyesi de köylerdeki nüfus kaybının bir diğer nedenidir. Kırsal yerleşimlerin yüksek gelir getirecek maden rezervleri üzerinde bulunması ya da maden rezervlerinin tükenmesi sonrasında kuruluş amaçlarının sona ermesi de terkedilmeye neden olan diğer insan kaynaklı etkenlerdir.

3.1.2 Doğa kaynaklı nedenler

Depremler, yangınlar[10], sel baskınları, erozyon, toprak kayması, volkanik patlamalar, çığ, vb. ne zaman olacağı önceden kestirilemeyen, aniden gerçekleşen doğal afetler kırsal yerleşimlerin terk edilmelerine neden olan doğa kaynaklı nedenlerdir. Doğal afetlerin kırsal yerleşimlerin nüfus kaybetmesini doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki şekilde etkiledikleri görülmektedir. Kırsal yerleşimlerin doğrudan doğal afetlerden etkilenmeleri sonrasında kullanılamaz hale gelmesi nedeniyle terk edildiği örnekler görülmekle birlikte, bazı yerleşimlerin (fay hattı üzerinde konumlanma, volkan faaliyet sahası içerisinde bulunması, çığ tehlikesi, vb.) afet riski taşıması nedeniyle afet öncesinde tahliye edildiği de görülmektedir.

Çizelge 3.1: Kırsal yerleşimlerin nüfusunu yitirme nedenleri.

A.İnsan Kaynaklı Nedenler			**B.Doğa Kaynaklı Nedenler**
A.1.Sosyo-kültürel ve Ekonomik Nedenler	**A.2.Politik Nedenler/ Çatışmalar ve Afetler**	**A.3.Diğer Nedenler**	
İşsizlik/ Tarımsal Verimsizlik/ Göç	Ülkeler Arası Savaşlar/ Çatışmalar	Yeni Kamu ve Özel Sektör Yatırımları	Depremler
Kamu Yatırımlarının ve Hizmetlerinin Yetersizliği/ Karar Alma Noktalarına Uzaklık	İç Savaşlar	Bayındırlık ve Şehircilik Faaliyetleri	Yangınlar
Eğitim, Sağlık ve Kültür Hizmetlerine Erişimin Zorluğu	Terör Olayları/ Güvenlik Sorunları	Bir Arkeolojik Sit Üzerinde Konumlanma (Çok-Katmanlı Yerleşimler)	Sel Baskınları
Altyapı ve Ulaşımın Olanaklarının Yetersiz Oluşu	Zorunlu Göçler	İnsan Sağlığı İçin Elverişsiz Alanların Zorunlu Tahliyesi	Çığ
Yaşam Koşullarından Hoşnutsuzluk/ Daha İyi Bir Yaşam Arayışı	Politik Ayrımcılıklar/ Baskı Politikaları	Maden Rezervinin Üzerinde Konumlanma	Toprak Kayması/ Erozyon/ Heyelanlar
Büyük Kentlerdeki Yaşantıya Özenme/ Sosyal Sınıf Atlama İsteği	Irkçılık, vb.	Maden Rezervinin Tükenmesi,vb.	Volkanik Patlamalar, vb.
Yerleşime İlişkin Olumsuz Düşüncelerin Gelişmesi, vb.			

[10] Yangınlar yıldırım düşmesi, yanardağ patlaması, yüksek sıcaklık vb. doğa kaynaklı nedenlerden kaynaklanabileceği gibi kasıt, ihmal, dikkatsizlik vb. gibi insan kaynaklı nedenlerden de kaynaklanabilir. Ancak çıkış nedenine bağlı olmaksızın kırsal yerleşimlerin nüfusunu yitirme nedenlerinin sınıflandırılmasında yangınlara, doğa kaynaklı nedenler kategorisinde yer verilmiştir.

Yüzyıllar boyunca insanoğlunun kurduğu yerleşimleri tehdit eden deprem felaketi günümüzde de kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetmesinin nedenlerinden biridir. Yağmur rejimindeki dengesizlikler sonucu ortaya çıkan sel baskınları ise özellikle akarsu yakınındaki kırsal yerleşimleri kullanılamaz hale getirmekte ve bu alanların boşalmasına neden olabilmektedir. Yangınlar, özellikle ahşabın yapı malzemesi olarak yoğun olarak kullanıldığı yerleşimleri tehdit eden doğal afetlerden bir diğeri olmuştur. İhmaller ya da kundaklama sonucunda ortaya çıkan yangınların, kimi kırsal yerleşimleri tamamen yok ederek kullanılamaz hale getirdiği görülmektedir. Özellikle kar yağışının yoğun olduğu dağ köylerinde gözlenen çığ felaketleri, aşırı yağış, deprem, erozyon, yanlış toprak kullanımı vb. nedenlerin tetiklediği heyelanlar ya da volkanik patlamalar; kırsal yerleşimlerde can ve mal kaybına yol açarak geleneksel kırsal yerleşimlerin zorunlu olarak tahliyesini gerektiren diğer doğal afetlerdir.

3.2 Nüfusunu Yitirmiş Kırsal Yerleşimlerden Örnekler

Kırsal alanların nüfus kaybetmesi ya da terk edilmesi sorununun nedenlerinin iyi anlaşılması bu çevrelerin sahip olduğu kültürel mirasın korunabilmesi için son derece önemlidir. Bu bağlamda kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetme nedenlerine yönelik yukarıda yapılan sınıflandırma çerçevesinde Avrupa'nın ve Türkiye'nin farklı coğrafyalarındaki kırsal yerleşimlerin nüfus kayıplarının/terk edilmelerinin altında yatan nedenlerin olabilecek en geniş perspektif içerisinde ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu nedenle kırsal yerleşimlerin nüfus kaybetmesi sorununun kökeninde yatan etkenlerin anlaşılması ve bu yerleşimlerdeki kültürel mirasın geleceğe aktarılabilmesi için önerilebilecek çözüm alternatiflerinin geliştirilebilmesi için ipuçları sağlayacak farklı coğrafyalardan çeşitli nedenlerle nüfusunu yitiren yerleşimler örnek olarak incelenmiştir.

3.2.1 Avrupa'dan örnekler

Dünyanın farklı noktalarında yer alan oldukça fazla sayıdaki nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşim arasından, nüfus kaybına yol açan etkenlerin açıklanmasına yönelik tez kapsamında yapılan sınıflandırmayı örnekleyecek şekilde farklı coğrafyalarda yer alan örnekler belirlenerek bir seçki oluşturulmuştur. Bu seçki kapsamında; Portekiz ve İspanya'dan sosyo-kültürel ve ekonomik, İngiltere'den politik, Almanya ve

Gürcistan'dan diğer ve İtalya ile Yunanistan'dan doğa kaynaklı nedenlere bağlı olarak nüfusunu yitirmiş örnekler incelenmiştir (Şekil 3.1-Şekil 3.7).

Portekiz'in Cheleiros Bölgesi'ndeki Broas köyü, tarih boyunca Mafra ve Sintra belediyelerinin yönetim sınırları arasında gidip gelmiş ve bu durumun bir sonucu olarak her iki yerel yönetimin de köye yönelik ilgileri zayıf kalmıştır (Filipe ve Mascarenhas, 2011, s. 35). Ulaşım, su ve elektrik gibi yaşamsal altyapı hizmetlerinin yeterince gerçekleştirilememiş olması ve köylülerin daha iyi bir yaşam kurma istekleri, Broas köyünün tamamen terkedilmesi ile sonuçlanmıştır (Şekil 3.1; Filipe ve Mascarenhas, 2011, s. 35).

Terk edilme sonrasında "Saloio" etnik kimliğine ait kırsal yapıların doğa şartları karşısında giderek harap duruma geldiği Broas köyünün sahip olduğu kültürel mirasın korunması için Filipe ve Mascarenhas (2011), yerleşimin bir kültür parkı olarak işlevlendirilmesi önerisini getirmiştir (s. 38).

Şekil 3.1 : Portekiz-Cheleiros Bölgesi'ndeki Broas Köyü'nden görünüşler (Filipe ve Mascarenhas, 2011).

Sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerle terk edilen bir diğer yerleşim İspanya'nın Guadalajara Bölgesi sınırlarında yer alan Torrecilla Del Ducado köyüdür. Deniz seviyesinden yaklaşık 1000 metre yükseklikte yer alan bir dağ köyü olan Torrecilla

del Ducado'nun geleneksel dokusunu küçük bir meydan çevresinde sıralanan konutlar, kilise, mezarlık, tarımsal yapılar ve yollar oluşturmaktadır. Kaderine terk edilen köydeki kırsal yapıların büyük bölümünde yapı malzemesi olarak taş ve tuğlanın tercih edildiği gözlenmektedir (Şekil 3.2).

Köy halkının zaman içerisinde geleneksel geçim kaynakları olan tarım ve hayvancılıktan yeterli geliri elde edemez duruma gelmesi, yerleşimde yaşayan halkın göçüne neden olmuştur. İspanya'da son yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntılar sonrasında zaten cılız bir yaşamın sürdüğü Torrecilla del Ducado'da yaşayanların sayısı daha da azalmış, yerleşim büyük ölçüde nüfusunu yitirmiştir.

Şekil 3.2 : İspanya-Guadalajara Bölgesi'ndeki Torrecilla del Ducado Köyü'nden görünüşler (Url-2).

İngiltere'nin Dorset Bölgesi'nde yer alan Tyneham köyünün kilise, köy evi, papaz konutu, okul, çiftlik evleri ve konutlardan oluşan geleneksel dokusunun bir bölümünün, II. Dünya Savaşı sırasında Almanlar ve İngilizler arasında yaşanan çatışmalar sırasında hasar gördüğü bilinmektedir (Şekil 3.3). Savaş öncesinde elektrik ve su gibi hizmetlerin olmadığı basit bir köy hayatının yaşandığı Tyneham'ın tarihindeki en önemli dönüm noktası 1943 tarihinde İngiliz hükümeti tarafından köy ve çevresinin askeri alan olarak ilan edilmesidir. Karar uyarınca köy halkının geçici

bir süre için köyün tahliye edilmesine ikna olduğu, ancak savaşın hemen sonrasında İngiliz ordusunun köyde eğitim faaliyetleri gerçekleştirmesi nedeniyle köyü boşaltmadıkları görülmektedir.

1967 yılında savaş sırasında hasar görmüş Tyneham'ın iyice harap duruma düşmesi sonrasında, Tyneham'ın Dostları adlı sivil toplum kuruluşunun öncülüğünde yıkılmak üzere olan köy evlerinin onarılması ve köyün eski sakinlerinin köye dönüşlerinin sağlanması yönünde kampanyalar geliştirilmiştir. Artan kamuoyu baskıları sonrasında ordunun köyü 1974 yılında boşaltmasının ardından köydeki kimi yapılar restore edilerek halkın ziyaretine açılmıştır. Savaş sırasında ağır hasar gören yapıların restorasyonlarında yeniden yapım gibi kapsamlı müdahaleler yerine yalnızca var olan izlerin korunduğu küçük müdahaleler/sağlamlaştırmaların tercih edildiği görülmektedir.

Şekil 3.3 : İngiltere-Dorset Bölgesi'ndeki Tyneham Köyü'nden görünüşler (Url-3).

Almanya'nın Erkelenz Bölgesi'ndeki Immerath köyü, ülkenin nükleer enerji kullanımını azaltan politikaları benimsemesinin ardından ortaya çıkan enerji açığını karşılamak için altında bulunduğu zengin linyit kömürü rezervleri dolayısıyla kamulaştırılarak tahliye edilmiştir. Çevrecilerin daha fazla fosil yakıt kullanımı yerine yenilenebilir enerji yatırımlarının artırılması gerektiğini belirtmesine rağmen,

nükleer santrallerini aşamalı olarak kapatma kararı alan Almanya'nın ihtiyaç duyduğu enerjinin maliyetinin artmadan karşılanması için kömür ocaklarına artan şekilde gereksinim duyduğu belirtilmektedir. Bu doğrultuda Garzweiler linyit ocağının sahasının genişletilmesi amacıyla boşaltılan Immerath ve çevresindeki diğer kırsal yerleşimlerdeki geleneksel yapılar yıkılarak yok edilmiştir (Şekil 3.4).

Immerath halkının bir bölümünün, yaşamak için eski köy mezarlığının da taşındığı Neu Immerath köyünü, bir bölümünün ise Almanya'nın başka kentlerini tercih ettikleri görülmektedir. Köy halkının bir bölümünün yeni inşa edilen köye taşınmamasının altında büyük kentlerde yaşama isteği ve yeni kurulan yerleşime karşı herhangi bir aidiyet duygusu hissetmemeleri yatmaktadır (Silberer, 2013).

Şekil 3.4 : Almanya-Erkelenz Bölgesi'ndeki Immerath Köyü'nden görünüşler (Silberer, 2013).

Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer alan Gürcistan'ın Khevsureti Bölgesi'ndeki Shatili, Kafkas dağlarının eteklerinde Çeçenistan sınırına yakın bir dağ köyüdür. Arghuni boğazında yaklaşık 1.400 metre yüksekliğinde yer alan Shatili, erken Ortaçağ döneminin savunma gereklerine uygun olarak inşa edilmiş tipik bir kale köy görünümündedir (Şekil 3.5). Köyde yer alan yüksek kulelerin hem konut ihtiyacına hem de herhangi bir tehlike karşısında gözetleme gibi askeri amaçlara yönelik

kullanıldığı bilinmektedir. Shatili, yerleşimin konumu, Orta Çağ'ın gereklerine göre geliştirilmiş düşeyde yükselen çok-fonksiyonlu kule-evleri, konutları, şapelleri, tarım alanları ve sokakları ile ünik özellikler gösteren kırsal bir yerleşimdir.

Shatili, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB) döneminde asgari sağlık koşullarını karşılamaktan yoksun olduğu gerekçesiyle hükümet tarafından tahliye edilmiş, halk ovada kurulan yeni köye yerleştirilmiştir. Günümüzde terk edilen Shatili köyünün turizm odaklı bir kırsal kalkınma modeli ile yeniden değerlendirilebilmesine yönelik bilimsel çalışmalar yürütüldüğü bilinmektedir.

Şekil 3.5 : Gürcistan'ın Khevsureti Bölgesi'ndeki, Shatili Köyü'nden görünüşler (2014).

İtalya'nın Calabria Bölgesi'nde eğimli bir arazide yer alan Roghudi köyü, dar sokakları ve her geçen gün eriyen geleneksel yapılarıyla insan ve doğanın ortaklaşa oluşturdukları pitoresk bir görüntü sunmaktadır (Şekil 3.6). Roghudi Köyü'nün nüfusunu kaybetme süreci, 1940'lı yıllarda tarım ve hayvancılıktan istedikleri geliri elde edemeyen köylülerin sahil bölgelerine doğru göçüyle başlamış, 1970'li yıllarda gerçekleşen bir dizi sel baskınları ve heyelanlar sonrasında yerleşimdeki evlerin, hayvan barınaklarının, tarlaların ve en önemlisi köy halkının gelecek umutlarının sular altında kalması sonrasında yerleşim tamamen terk edilmiştir (Figlia, 2010, s. 8).

Gerçekleşen felaketler sonrasında 1973 yılında İtalyan hükümetinin görevlendirdiği uzmanlar, Roghudi'nin yaşam için riskli ve uygunsuz bir yer olduğuna karar vermişlerdir (Figlia, 2010, s. 9). Köyün tahliyesinin ardından eski yerleşimin yaklaşık 40 kilometre kadar uzağında Melito Porto Salvo nehri yakınında Yeni Roghudi (Roghudi Nuovo) adında yeni bir köy kurulmuştur (Figlia, 2010, s. 9).

1988 yılında inşaat süreci tamamlanan yeni yerleşime köy sakinlerinin yalnızca küçük bir bölümü taşınmış, nüfusun büyük çoğunluğu diğer kentlere göç etmiştir. Figlia (2010) gerçek hayalet köy olarak tanımladığı yeni yerleşimin daha konforlu olmasına rağmen eski köylüler tarafından yaşamak için tercih edilmemesini köylülerin yeni yerleşimle herhangi bir aidiyet bağı kuramamasına bağlamıştır (s. 9).

Şekil 3.6 : İtalya-Calabria Bölgesi'ndeki Roghudi Köyü'nden görünüşler (Url-4).

Yunanistan'ın Kefalonya Adası sınırlarında yer alan Farsa Köyü (Şekil 3.7) 1953 yılında gerçekleşen Büyük İyonya depremi sonrasında büyük hasar görerek kullanılamaz hale gelmiştir (Huxford ve diğ, 2009, s. 16). Bütün yapıların yıkıldığı deprem felaketi sonrası evsiz kalan köy halkının bir bölümünün Yunan hükümetinin verdiği desteklerle adanın farklı noktalarına, bir bölümünün ise eski yerleşime yakın mesafede kurulan yeni köye yerleştikleri bilinmektedir.

Depremin üzerinden geçen 50 yıl sonrasında, Dr. Zaferatos öncülüğünde Western Washington University tarafından ilk kuruluşu XVII. yüzyıl Venedik egemenliği zamanına tarihlenen Farsa Köyü'nde yer alan geleneksel kargir yapıların restorasyonu ile yeniden kullanımına yönelik bir araştırma projesi geliştirilmiştir (Zaferatos, 2006). Proje kapsamında 160 kadar yapının yeniden kullanımına yönelik farklı alternatiflerin geliştirildiği anlaşılmaktadır. Eski köy sakinleri ile yapılan sözlü görüşmelerle şekillendirildiği belirtilen restorasyon ve yeniden kullanım önerilerinde çok yoğun müdahaleler (re-konstrüksiyon) önerildiği görülmektedir (Zaferatos, 2006, ss. 52-121).

Şekil 3.7 : Yunanistan-Kefalonya adasındaki Farsa Köyü'nden görünüşler (Zaferatos, 2006).

3.2.2 Türkiye'den örnekler

Türkiye'den nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşim örnekleri belirlenirken, oldukça fazla sayıdaki yerleşim arasından, kırsal miras değerleri ile öne çıkan ve farklı coğrafyalarda farklı nedenler sonucunda terk edilen yerleşimlerin seçilmesine dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda insan kaynaklı nedenlere bağlı olarak nüfusunu kaybeden Artvin, Antalya, Hakkari, Gümüşhane, Çanakkale, Muğla, Kütahya, Nevşehir, Kayseri'ye bağlı geleneksel kırsal yerleşimler (Şekil 3.8-Şekil 3.17) ile doğa

kaynaklı nedenlere bağlı olarak nüfusunu kaybeden Sinop ve Elazığ'a bağlı geleneksel kırsal yerleşimler irdelenmiştir (Şekil 3.18-Şekil 3.19).

İncelenen ilk örnek geçmişi IX. yüzyıla tarihlenen bir kiliseyi barındıran Artvin'in merkez ilçesine bağlı Pırnallı Köyü'dür (Bayram, 2005, s. 124; Şekil 3.8). Köy henüz tamamıyla terk edilmemiş olsa da nüfusunu büyük oranda kaybettiği görülmektedir. TÜİK'in 2012 yılı nüfus verilerine göre günümüzde köyün merkezi ve mezrasında toplam yaşayan kişi sayısı 180'dir.

Tüm Türkiye'de gözlenen köyden kente göç ve diğer sosyo-ekonomik etkenlerin etkisiyle nüfusunu kaybetme sürecine giren köyün, Bağlık adı verilen mezrasında bulunan Handzta (Pırnallı) Manastırı ve onu çevreleyen ahşap konutların oluşturduğu geleneksel doku pitoresk bir görüntüye sahiptir. Sert eğimli kayalık bir zemin üzerinde yükselen manastır; kilise, keşiş hücreleri, yemekhane, çan kulesi ve dört şapelden oluşmaktadır (Bayram, 2005, s. 49). Geçmişte geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlayan köy halkının zamanla tarım ve hayvancılıktan yeterince gelir sağlayamaz duruma gelmesi ve büyük kentlerdeki yaşantıya duyulan özlem sonrasında köy nüfusunu kaybetme sürecine girmiştir.

Göç sonrasında manastırı çevreleyen ahşap yığma konutların büyük bir bölümünün bütün bir yıl kapalı kaldıkları görülmekle birlikte yalnızca yaz aylarında daha önce büyük kentlere göçen halkın, tatillerini memleketlerinde geçirmek isteğiyle kısıtlı bir süreyle kullanıldıkları görülmektedir. Tatil için büyük kentlerden kısıtlı süreliğine gelen halkın, göçün ilk yıllarında köylerine duydukları aidiyetin daha güçlü olduğu ancak zaman içerisinde bağlarının giderek zayıfladığı görülmektedir. Özgünlük ve bütünlük değerini koruyan yerleşimde uzun süre kapalı kalan geleneksel ahşap konutların daha önce hartoma kaplı çatı örtülerinin zaman içerisinde metal saca çevrildiği görülmektedir. Henüz terk edilme süreci tamamlanmamış Pırnallı köyünde yaşanan nüfus kaybının önüne geçilip, sahip olduğu zengin kültürel mirasın korunması için koruma projelerinin hızla geliştirilemesi durumunda, doğa şartları karşısında giderek yıpranan kültür varlıklarının yitirilmesi kaçınılmaz bir son olacaktır.

Şekil 3.8 : Artvin-Merkez, Pırnallı Köyü'nden görünüşler (2013).

Türkiye'de turizmin en gelişmiş olduğu illerin başında gelen ve diğer illerden göç alan Antalya'nın Akseki ilçesine bağlı Sarıhacılar Köyü'nde gözlenen durum ise şehir merkezinin tam tersi yönündedir (Şekil 3.9). Köyün geleneksel geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılıktan elde ettiği gelirin giderek azalması ve tüm ülkede görülen köyden kentte göç eğiliminin bir sonucu olarak günümüzde köyde yaşamını sürdüren yalnızca yedi hanenin kaldığı görülmektedir. Akdeniz sahilinden iklim özellikleriyle ayrışan Akseki çevresindeki kırsal yerleşimlerin mimari karakterini, yörede "düğmeli evler" olarak adlandırılan geleneksel yapılar oluşturmaktadır (Duran ve Kaya, 2001, s. 58). Bölgeye has bir yapım tekniği olan düğmeli sistem; kuru duvar tekniği ile örülen duvarların 40-60 santimetrede bir içte ve dışta yerleştirilen ahşap hatıllar ve bu hatılları birbirine bağlayan duvar yüzeyinden 15-20 santimetre kadar dışarıda bırakılan ahşap elemanlarla (düğme) bağlanması ile oluşturulur. Son yıllarda Sarıhacılar Köyü'ndeki kültürel mirasın restore edilerek kırsal turizme kazandırılması ile ilgili çeşitli sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve meslek odalarının öncülüğünde bilimsel çalışmalar gerçekleştiği görülmektedir. Altun ve diğ (2007), Sarıhacılar'ın sosyal ve kültürel değerlerinin korunmasıyla Antalya'da deniz-kum-güneş turizmine alternatif olarak yeni bir çekim noktası olabileceğini belirtmektedirler (ss. 98-105).

Şekil 3.9 : Antalya-Akseki, Sarıhacılar Köyü'nden görünüşler (2011).

Hakkari'nin Yüksekova ilçesinde bulunan Akçadam Köyü'nün nüfusunu yitirme nedeni ise diğer örneklerden farklılık göstermektedir (Şekil 3.10). Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde son 40 yıldır süren çatışmalar bölgedeki tüm köylerin nüfusunun sürekli azalmasına neden olmaktadır. Yerel ve ulusal basında; Akçadam halkının eski bir Ermeni yerleşimi olan köylerinde olduğuna inandıkları uğursuzluk nedeniyle, köylerini terk ettikleri yönündeki haberlere rastlamak mümkündür (Doğan Haber Ajansı (DHA), 2015). Günümüzde köyü terk etmeyen az sayıdaki kişi, köylerinin zengin bir kültürel mirasa sahip olması nedeniyle burada yaşamaya devam ettiklerini belirtmektedirler (DHA, 2015). Köyün geleneksel dokusunu, taş yığma sistemle düz damlı olarak inşa edilmiş geleneksel konutlar, geçmişte burada yaşayan Ermenilere ait mezarlık ve kale kalıntıları oluşturmaktadır. Köy sakinleri özellikle yaz aylarında köydeki kaleyi ve mezarlığı ziyarete gelen çok sayıda ziyaretçi olduğunu belirtmektedir (DHA, 2015).

Şekil 3.10 : Hakkari-Yüksekova, Akçadam Köyü'nden görünüşler (DHA, 2015).

Gümüşhane ili Merkez İlçesi Dumanlı Köyü sınırları içerisinde bulunan Santa yerleşiminin, XVII. yüzyılda bölgedeki baskılardan kaçan Pontus'lu Rumlar tarafından kurulduğu belirtilmektedir (Şekil 3.11; Bryer, 1985). Kapadokya'nın Karadeniz'e açıldığı ulaşılması zor dağlık bir noktada konumlandırılan Santa, kurulduğu günden itibaren Hristiyan toplumu için bir sığınak vazifesi görmüştür (Tutkun, 2009, s. 120). Köy halkı geçimini tarım ve hayvancılığın yanında çevredeki dağlarda bulunan demir ve kurşun yataklarını işleterek sağlamıştır (Tutkun, 2009, s. 120). Bu özelliği nedeniyle Madenci köyü olarak anılan Santa yerleşimi yedi mahalleden oluşmaktadır.

I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında bölgede bir Rum devleti kurulması amacıyla başlatılan isyana destek olan Santa halkı, Yunan ordusunun Batı Anadolu'daki mutlak yenilgisi sonrasında yalnızlaşmıştır (Tutkun, 2009, s. 121). 1924 yılında gerçekleşen mübadele sonrası Yunanistan'a göçen Santa halkı, eski yerleşimin coğrafi şartlarına benzerlik taşıyan Kuzey Yunanistan'da dağlık bir arazide Nea-Santa (Yeni Santa) adıyla kurulan yeni köylerine taşınmışlardır (Tutkun, 2009, s. 121). Yunanistan'a giden halkın yerine Gümüşhane ve Trabzon köylerinde yaşayan halk yerleştirilmişse de, yerleşimlerin zaman içerisinde eski canlılığını

yitirdiği görülmektedir. Santa köylerinin merkezi olarak kabul edilen Piştoflu Mahallesi'nin geleneksel dokusunu ahşap ve taş malzeme ile oluşturulmuş konutlar, kilise, okul ve çeşmeler oluşturmaktadır (Şekil 3.11). Günümüzde ulaşımın oldukça zor olduğu Santa'nın sahip olduğu zengin tarihsel birikimin ve kültürel mirasın yitirilmemesi için acil koruma önlemlerin uygulamaya sokulması bir gerekliliktir.

Şekil 3.11 : Gümüşhane-Merkez, Dumanlı Köyü'nden görünüşler (2013).

Ağırlıklı olarak Rumların yaşadığı Gökçeada, Anadolu'nun farklı noktalarında yer alan yerleşimlerin aksine 1924 yılında imzalanan Mübadele anlaşmasının kapsamı dışında tutulmuştur. Ancak buna rağmen zaman içerisinde Gökçeada'nın Rum nüfusunun bir hayli düştüğü görülmektedir. Gökçeada'nın köylerinde nüfusun hızla düşmesinin nedeni, Türk-Yunan ilişkilerinde yaşanan iniş çıkışların adaya yansıması olmuştur. Geleneksel olarak geçimlerini tarım ve hayvancılıktan sağlayan Gökçeadalıların topraklarının 1966 yılında kurulan Devlet Üretme Çiftliği tarafından kamulaştırılarak ellerinden alınması köylüleri göçe zorlamıştır (Aziz, 1973, s. 97).

Kıbrıs olayları ve Türk-Yunan ilişkilerinde görülen diğer sorunlar adadaki Rumların kendilerini tehlike altında hissetmelerine neden olmuştur. 1968 yılında Türkiye hükümeti tarafından Ada'da kurulan Tarım Açık Cezaevi ile mahkumların ada içerisinde serbest bir biçimde dolaşmalarının getirdiği güvenlik sorunları,

yerleşimlerin nüfusunu kaybetmesini tetikleyen gelişmelerdir (Aziz, 1973, s. 97). Bu durum Gökçeada'nın yığma taş yapım tekniğiyle inşa edilmiş kiliseler, konutlar, çamaşırhaneler, zeytinyağı işlikleri, sabun imalathaneleri, okullar, kahvehaneler ve diğer ticari birimlerden oluşan geleneksel dokusunun, insansızlaşmaya bağlı olarak bakımsız kalması ve giderek köhnemesi sonucunu doğurmuştur (Şekil 3.12).

Şekil 3.12 : Çanakkale-Gökçeada, Dereköy'den görünüşler (2013).

Muğla ilinin Yatağan ilçesi sınırlarında bulunan Yeşilbağcılar Beldesi, Yatağan elektrik santralinin yarattığı kirlilik ve kömür aramak için yerleşimin yakınında patlatılan dinamitlerin yapılarda yarattığı etkiler nedeniyle terk edilme sürecine girmiştir. Bölgedeki kömür havzalarının istimlak alanında bulunması nedeniyle bugüne kadar yeni yapılaşma izni verilmeyen belde kamulaştırılarak tamamen tahliye edilmiştir. Belde sakinlerinin bir bölümü TOKİ tarafından inşa edilen yeni konutlara, bir bölümü ise çevredeki diğer kentlere taşınmıştır. Yeşilbağcılar Beldesi'nin yığma taş yapılardan oluşan geleneksel dokusunun tamamen yıkılarak maden ocağı sahasının genişletilmesi kararı, yüzyılların birikimi ile oluşan kırsal yaşam çevresinin yok olması ile sonuçlanmıştır (Şekil 3.13). Bölgedeki fotoğraf kulüplerinin köydeki

geleneksel doku tamamen yıkılmadan önce yaptığı belgeleme[11] dışında herhangi bilimsel bir çalışmanın gerçekleştirilmemesi büyük bir eksikliktir. Geleneksel dokunun tamamen yıkılarak yok edilmesinin kaçınılmaz olduğu durumlarda, bilimsel bir bakış açısıyla kapsamlı bir belgeleme çalışmasının yürütülmesi, geçmiş kültürlerin gelecek kuşaklara aktarılması adına tarihi bir sorumluluktur.

Şekil 3.13 : Muğla-Yatağan, Yeşilbağcılar Beldesi'nden görünüşler (2014).

Anadolu'da sıkça karşılaşılan arkeolojik sit-kırsal yerleşim birlikteliği geçmişte kırsal yapıların kamulaştırılarak yıkılması ve buralarda yaşayan halkın tahliyesi ile sonuçlanmıştır. Aphrodisias antik kenti üzerinde bulunan Geyre köyünün başına gelenler bu durumun çarpıcı bir örneğidir. Bunun gerçekleşmediği durumlarda ise arkeolojik sit olarak ilan edilen köy yerleşik alanına ilişkin getirilen yasal kısıtlamalar köylerin kendiliğinden terk edilmesi sonucunu getirmiştir.

Arkeolojik alan, kırsal yerleşim birlikteliğine Aphrodisias-Geyre Köyü, Herakleia-Kapıkırı Köyü, Alabanda-Doğanyurt Köyü, Erythrai-Ildır Köyü, Stratonikeia-

[11] Bodrum Fotoğraf Kulübü, gerçekleştirdiği belgeleme çalışmalarını 20 Temmuz 2011 tarihinde Bodrum'da gerçekleştirdikleri "Fotoğraflarla Yeşilbağcılar" adlı bir sergiyle kamuoyuyla paylaşmıştır. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz: http://fotograflarlayesilbagcilar.blogspot.com.tr/

Eskihisar Köyü, Anazarbos-Yeşildam Köyü, Aizonai-Çavdarhisar Beldesi, Assos-Behram Köyü, Didyma-Yenihisar (Yoran) Köyü vb. örnek olarak gösterilebilir.

Bu yerleşimlerden biri olan ve M.Ö. III. Yüzyılda kurulduğu düşünülen Heraklia (Latmos) kenti, Bizans İmparatorluğu'nun son dönemlerine kadar yerleşim görmüş, XIII. yüzyılda Batı Anadolu'nun Türk egemenliğine geçmesinden sonra bir süre terk edilmiştir (Distelrath, 2011, s. 3). XVIII. yüzyılda göçebe Türk aşiretlerinin antik kent alanına yerleşimi ile Kapıkırı Köyü'nde yaşam tekrar başlamıştır (Distelrath, 2011, s. 3). Yarı göçebe köy halkının yakın zamana kadar kışlak olan Kapıkırı ile yaylak olan Bafa gölü kıyısındaki terk edilmiş yerleşim arasında mevsimlik olarak göç hareketlerini sürdürdükleri bilinmektedir (Distelrath, 2011, s. 71). Antik kent üzerine kurulan Kapıkırı Köyü'nün yerleşim dokusunu, antik kentlerden taşınan devşirme malzemelerin de kullanıldığı yığma taş yapım sisteminde inşa edilmiş geleneksel konutlar, daha sonraki tarihlerde inşa edilmiş betonarme konutlar, cami, okul ve antik kalıntılar oluşturmaktadır (Şekil 3.14).

Şekil 3.14 : Muğla-Milas, Kapıkırı Köyü'nden görünüşler (2014).

Distelrath (2011), çok katmanlı bir kırsal yerleşim olan Kapıkırı Köyü'ndeki koruma önceliğinin antik ve Bizans dönemi kalıntılarının korunması yönünde olması gerektiğini belirtmekte, ancak bununla birlikte daha yeni dönemde inşa edilmiş

geleneksel mimarinin de korunmasını tavsiye etmektedir (ss. 105-112). Kapıkırı'nın nüfusunun sürekli azalma eğilimi göstermesine rağmen 2012 yılı TÜİK verilerine göre köyde hala 292 kişinin yaşadığı görülmektedir. Nüfus kaybının azaltılarak köyün tamamen terk edilmesinin önüne geçilmesinin köyün çok katmanlı kültürel mirasının korunmasına da katkı sağlayacağı açıktır. Geleneksel köy yaşantısının devam etmesinin ön koşulu ise geçmiş dönem kalıntılarına zarar verilmemesidir.

Kütahya ili sınırları içerisinde bulunan Aizonai kenti ve Çavdarhisar Beldesi arkeolojik sit-kırsal yerleşim birlikteliğinin Anadolu'daki bir diğer örneğidir (Şekil 3.15). Arkeolojik sit alanı üzerinde bulunan kırsal yapıların bir bölümünün kaldırıldığı, bir bölümünün ise kamulaştırma sonrasında terk edildikleri görülmektedir. Fiziksel varlıklarını koruyan kırsal yapıların bakımsızlık nedeniyle eskiyerek harap duruma düştükleri görülmektedir.

Şekil 3.15 : Kütahya, Çavdarhisar Beldesi'nden görünüşler (2013).

Kapadokya coğrafyasında yer alan Nevşehir'in Gülşehir İlçesi'ne bağlı Tuzköy Beldesi'nin nüfusunu yitirme nedeni yerleşim dokusunu oluşturan geleneksel yapılarda kullanılan malzemenin sağlığa zararlı olduğunun anlaşılmasıdır (Şekil 3.16). Adını çevresinde bulunan kaya tuzu madenlerinden alan Tuzköy'deki geleneksel yapılarda kullanılan taş malzemenin bünyesinde bulunan kanserojen

içerikli erenoit maddesi nedeniyle yerleşimde son otuz yılda görülen karın zarı ve akciğer kanseri vakaları büyük artış göstermiştir (Tuzköy dünya gündeminde, 2011). Belde halkının bir bölümünün TOKİ tarafından yapılan afet konutlarına yerleştiği, bir bölümünün ise başka kentlere göç ettiği görülmektedir. Geride kalan yerleşimin sağlık açısından yarattığı tehlikenin engellenmesine yönelik yerleşimin toprak ya da asfalt gibi malzemelerle kapatılması önerilmektedir.

Şekil 3.16 : Nevşehir-Gülşehir, Tuz Köyü (Güzelce, 2013).

DSİ tarafından yapımı tamamlanan Yemliha Barajı'nın suları altında kalacak olan Kayseri İli Kocasinan İlçesi Çevril Köyü gerçekleştirilen kamulaştırmalar sonrasında boşaltılmıştır. Kısmen sular altında kalan Çevril Köyü'nün geleneksel dokusunu düz çatılı yığma taş konutlar, cami ve hayvan barınakları oluşturmaktadır (Şekil 3.17). Geleneksel dokunun sular altında kaldığı yerleşimde, bilimsel bir bakış açısıyla yapılmış kapsamlı bir belgeleme çalışmasının yürütülmemiş olması büyük bir eksikliktir.

Kırsal yerleşimlerin doğal afetler nedeniyle kullanılamaz hale gelerek zorunlu olarak tahliyesine Sinop'un Boyabat İlçesi'ndeki Aşağı Seyircek Köyü örnek olarak verilebilir (Şekil 3.18). Elektrik kontağından çıkan kıvılcımların neden olduğu

yangın sonrasında, ahşabın yapı malzemesi olarak kullanıldığı yerleşimdeki geleneksel yapılar yanarak yok olmuştur.

Şekil 3.17 : Kayseri-Kocasinan, Çevril Köyü (2014).

Şekil 3.18 : Sinop-Boyabat, Aşağı Seyircek Köyü'nden görünüşler (AA, 2014).

Yangının yanı sıra kırsal yerleşimlerin kullanılamaz hale gelmesine neden olan bir diğer doğal afet depremlerdir. 2010 yılında Elazığ'ın Kovancılar ilçesinde meydana gelen orta şiddeteki deprem, 42 kişinin hayatını kaybetmesine ve köylerdeki birçok evin tahrip olmasına neden olmuştur (T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Deprem Dairesi Başkanlığı, 2010, s. 3). Kovancılar depreminde en büyük can ve mal kaybının yaşandığı yerleşim Okçular Köyü'dür (Şekil 3.19; İMO Diyarbakır Şubesi, 2010, s. 64). Uzmanların Okçular Köyü'nde yaptıkları incelemelerde yerleşimin depremde bu denli hasar görmesini, kerpiç ve taş malzemeyle oluşturulan geleneksel yapılarda kalitesiz malzeme kullanımına bağlamaktadır (Sunkar, 2011, s. 31). Usulüne uygun olarak dökülen kerpiç blokların ağaç hatıllarla iyi desteklendiği yığma konutların çok az hasarlı ya da hasarsız oldukları ancak kerpiç yapımında ideal toprak ve yeterli miktarda saman kullanılmayan yapıların ağır hasarlı oldukları görülmektedir (Sunkar, 2011, s. 31).

Şekil 3.19 : Elazığ-Kovancılar, Okcular Köyü'nden görünüşler (Sunkar, 2011).

3.3 Nüfus Kaybının Yarattığı Etkiler

Tüm dünyadan ve Türkiye'den çeşitli nedenlere bağlı olarak nüfusunu kaybetme/insansızlaşma süreciyle karşı karşıya kalan geleneksel kırsal yaşam çevrelerinin boşalması, bünyesinde barındırdığı kültürel ve doğal mirası olduğu gibi

ekolojik yaşamı, biyolojik çeşitliliği ve sosyal hayatı da olumsuz etkilemektedir. Nüfus kaybının yarattığı olumsuz etkileri; kültüre, doğaya ve insana olmak üzere üç grupta incelemek mümkündür. Yüzyılların birikimiyle oluşturulmuş geleneksel kırsal yerleşimler; dönemlerinin yaşamını, mimari yaklaşımını, yapı teknolojisini, yapım tekniklerini, peyzaj özelliklerini ve ustalıklarını aktarmaktadırlar. Geçmiş toplumların günlük yaşamlarının, geleneklerinin ya da kültürel etkinliklerinin kısıtlı imkanlar dahilinde şekillendirdiği kırsal mirasın (Bronner, 2006, s. 26) nüfus kaybı sonrasında yitirilmesi dünyanın kültürel anlamda çoraklaşmasına ve insanlığın geçmişle olan bağlarının yitirilmesine neden olmaktadır.

Kırsal yerleşimlerin nüfus kaybetmesi sonucu yalnızca kültürel miras değil, aynı zamanda doğal yaşam, tarımsal peyzaj ve biyo-çeşitlilik de olumsuz etkilenmekte, terk edilen tarım alanları kısa vadede çoraklaşarak fundalıklara dönüşmekte ve yangın, erozyon, toprak kayması gibi doğal afetler karşısında daha riskli duruma düşmektedirler (MacDonald ve diğ, 2000, s. 56). İnsanoğlunun tarım topraklarını korumak ve ürün verimliliği açısından yaptığı teraslamalar, bentler, su yolları, setler, vb. tarımsal peyzaj elemanlarının bakımsızlık nedeniyle yıkılması ya da harap duruma düşmesi de besin güvenliği açısından büyük önem taşıyan tarım topraklarının kaybını beraberinde getirmektedir. İtalya'nın Dünya Miras alanlarından biri olan Cinque Terre Ulusal Parkı'nda 2011 yılında yaşanan sel felaketleri bu durumun çarpıcı bir örneğidir (Şekil 3.20).

Cinque Terre Ulusal Parkı'nda yaşam devam etmekle birlikte kimi bölgelerde geleneksel tarım uygulamalarından vazgeçilmiş ve tarımsal ürünlerin ekildiği teraslamalar kendi haline bırakılmıştır. 2011 yılında gerçekleşen aşırı yağışlarda zarar gören bu kültürel peyzaj alanlarının %90'ını terk edilen ya da ekilmeyen tarımsal teraslamalar oluşturmaktadır (Agnoletti, 2014, s. 69). Terk edilen teraslarda tarımsal ürünler yerini yıllar içinde Sarıçam ağacına ya da makilere bırakmış ve değişen bitki örtüsü neticesinde kültürel peyzaj alanları zarar görmüştür. Aşırı yağışlar Cinque Terre'de geleneksel tarım uygulamalarının devam ettiği terasların ise yalnızca %2'sini olumsuz etkilemiştir (Agnoletti, 2014, s. 69).

Macdonald ve diğ. (2000), yüzyıllardır tarım toprağı olarak kullanılan arazinin terkedilme sonrasında eğer çoraklaşarak çölleşme eğilimi göstermezse, önce biyolojik çeşitliliğin dramatik şekilde azalarak yabani otlarla ve çalılıklarla kaplanacağını ve bu dönemin sonrasında, insanoğlunun bu alanları yeniden

ağaçlandırması durumunda biyo-çeşitliliğin artabileceğini öne sürmektedirler (s. 57). Nüfusun yitirilmesi sonrasında biyolojik çeşitliliğin ve çevrenin olumsuz etkilenmemesi için yapılması gereken faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin zorluğu ve maliyeti düşünüldüğünde, kültürel mirasın ve doğanın korunması için başrolde olan insan faktörünün yaşadığı çevreyi terk etmesinin önlenmesi, hem kültürel mirasın hem de doğanın geleceği açısından son derece büyük önem taşımaktadır.

Şekil 3.20 : İtalya-Cinque Terre'de yaşanan sel felaketi öncesi ve sonrasından görünüşler (UNESCO, 2013b).

Terk edilmenin doğaya ve kültürel mirasa olumsuz etkilerinin yanı sıra yaşadıkları toprakla ve geleneklerle bağı kuvvetli olan kırsal nüfus üzerinde de sosyal kimlik/aidiyet kaybı gibi doğrudan olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Yaşadıkları yerleşimleri terk ederek kentlere göç eden kırsal kökenli nüfusun bir bölümünün kentlere uyum sağlamakta güçlük çektikleri ya da umduğunu bulamayarak geri dönmek istedikleri görülmekte; ancak terk edilme ile bağlantılı olarak yerleşimlerin bakımsız kalması sonucu oturulamaz duruma gelmesi, bu insanların umutsuzluğa kapılmasına ve dolaylı olarak sosyal bunalımlara yol açmaktadır.

4. NÜFUSUNU YİTİREN KIRSAL YERLEŞİMLERİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK OLASILIKLAR

Kırsal yerleşimlerin yeniden değerlendirilmesinde görülen yaklaşımlar; müzeleştirme, turizm, yeniden iskan ve yeniden yabanileştirme-ormanlaştırma (re-wilding/reforestation) olmak üzere dört grupta sınıflandırılabilir. Ancak bu seçenekler arasında kırsal yerleşimlerin yeniden orman alanlarına ya da yaban hayatına kazandırılması prensibine dayanan seçenek değerlendirme dışında bırakılmıştır. Doğayı ve çevreyi korumak adına yüzyılların kültürel birikimi sonucu doğa ve insanın ortak katkılarıyla oluşturulan kırsal çevrelerin bilinçli olarak yok edildiği bu yaklaşım, yeniden üretilmesi mümkün olmayan kültürel mirasın ve insanlık tarihinin bir döneminin geri dönülmez şekilde kaybına neden olmaktadır. Navarro ve Perreira (2012), kırsal alanlarda yaşayan nüfusun yaşam koşullarının düşük olduğunu, geleneksel tarım tekniklerinin sanıldığının aksine çevre dostu olmadığını ve buradan hareketle kırsal alanların terkedilmesinin doğa için bir fırsat olarak değerlendirilebileceğini belirtmiştir (s. 900). Bununla birlikte kırsal alanlardaki nüfus kaybının engellenmesi ve kırsal mirasın korunmasına yönelik politikaların çok maliyetli olduğu ve yeniden yabanileştirme yaklaşımının politika yapıcılar tarafından dikkate alınması gerektiği savunulmuştur (Navarro ve Perreira, 2012, s. 900). Ancak kırsal alanlarda yaşayan insanların yaşam koşullarının iyileştirilmesinin ve bu bölgelerdeki kültürel mirasın korunmasının taşıdığı kültürel anlamlar ile besin güvenliğinin sağlanması gibi zorunluluklar dikkate alındığı zaman; insanoğlunun geleceğine yapılan bu harcamaların maliyetli olduğuna yönelik peşin yargının anlamsızlığı ortaya çıkmaktadır. Öte yandan Navarro ve Perreira'nın aksine insan faktörü olmadan doğanın korunmasının mümkün olmayacağı ve terk edilen tarım alanlarının ormanlaştırılmasının toprak kullanımını homojen hale getirerek daha farklı olumsuzluklara neden olacağı yönünde de görüşler bulunmaktadır (Agnoletti, 2014).

4.1 Müzeleştirme Yaklaşımı ve Uygulama Örnekleri

Kırsal alanların yeniden değerlendirilmesine ilişkin yaklaşımlardan ilki müzeleştirme yaklaşımıdır. Tarihte kırsal mimari mirasın korunması ile ilgili ilk yaklaşımların kırsal alanlardaki yapıların taşınarak bir açık hava parkında toplanması ve ziyaret edilebilir şekilde düzenlenmesi şeklinde gerçekleştiği bilinmektedir. İlk örnekleri Avrupa'da görülen açık hava müzelerinin, ülkelerin çeşitli bölgelerinden seçilen çevresinde tekil kalmış kırsal yapıların taşınarak büyük kent merkezlerine yakın noktalardaki bir yeşil alanda ya da mevcut bir köyün yakınında kurulduğu görülmektedir. Kırsal mimarinin açık hava müzeleri yoluyla sunumu, yerel toplumlarda geçmiş kırsal yaşamın ve mimarinin tanıtılması ile korunması konularında farkındalık yaratılması ve geleneklerin yaşatılması konularında etkili bir araç olmuştur. Söz konusu müzelerde ortaçağ çiftlik yapıları grubundan, burjuva kasabalarına, erken sanayi kültürünün temsilcisi olan işçi mahallelerinden, atölyelere uzanan farklı tema ve dönemlerin sergilendiği görülmektedir (Zippelius, 1974). Açık hava müzeleri için uluslararası ölçütlerin belirlenmesine yönelik ilk olarak Uluslararası Müzeler Konseyi'nin (ICOM) 1956 yılında kabul ettiği Cenova Deklarasyonu'nun ertesinde 1972'de Avrupa Açık Hava Müzeleri Birliği (AEOM) kurulmuştur. Açık hava müzeciliği yaklaşımının bilimsel niteliğini yükseltmeye çalışan AEOM, ilerleyen süreçte mümkün olduğunca yapıları taşımadan özgün yerinde restore ederek müzeleştirme yaklaşımını benimsemiştir (Eres, 2016, s.162).

Çağdaş koruma ilkelerinin tanımlandığı 1960'lı yıllarla birlikte kırsal mimari örneklerinin de diğer tüm kültürel varlıklar gibi yerinde korunması gerektiği kavramı kabul görmeye başlamış ve 1971 yılında ICOMOS tarafından gerçekleştirilen Halk Mimarisi Uluslararası Kolokyumu'nda açık hava müzelerinde de yapıların taşınarak değil yerinde korunmasının teşvik edilmesi tavsiye edilmiştir (Binan, 1999, s. 26). Herhangi bir kültür varlığının taşınması ancak bulunduğu yerde korunmasını olanaksız kılacak yol, baraj yapımı gibi bayındırlık faaliyetleri ya da bulunduğu ortamın doğal afet riski taşıması, vb. gerekçeler varsa söz konusu olabilir (Venedik Tüzüğü, 1964; Ahunbay, 2009, s. 104). XIX. yüzyılın sonlarında kurulmaya başlanan açık hava müzelerinin kırsal yaşamın gelen ziyaretçilere tanıtılması konusundaki eğitici rolleri kabul edilmekle birlikte yapıların özgün konumlarından koparılarak farklı bağlamlarda bir araya getirilmesi yaklaşımının çağdaş koruma ilkeleri ile çeliştiği düşünülmektedir.

Şekil 4.1 : Kırsal yapıların taşınarak korunduğu açık hava müzelerine bir örnek: Gürcistan Tiflis açık hava müzesi (2014).

4.1.1 Avrupa[12] örnekleri

Tüm dünyada çeşitli gerekçelerle yaşamın devam edemediği kırsal yerleşimlerin bir bölümünün ya da bütününün bir açık hava müzesi olarak işlevlendirilip, koruma altına alındığı örnekler görülmektedir. Yerleşimlerin bir bölümünde geçmiş kırsal kültürün ve yaşam biçiminin aktarılması hedeflenirken, bir bölümünde ise savaş/çatışmalar ya da diğer tedirgin edici terk edilme nedenleri ile bağlantılı anı mekanlarının yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir.

A.B.D'nin Kaliforniya eyaleti sınırları içerisinde yer alan Bodie, adını bölgede altın madeni aramaya gelen Waterman S. Bodey'den almıştır (Morrison, 1999, s. 4). Bodey'in 1858 yılında bölgede altın rezervleri bulmasıyla bir madenci kampı olarak kurulup giderek büyüyen yerleşim, 1940'lı yıllarda altın rezervlerinin tükenmesi sonrasında terk edilerek hayalet bir yerleşime dönüşmüştür (Morrison, 1999, s. 12; Şekil 4.2). 1962 yılında alınan bir kararla Kaliforniya eyaleti tarihi parkı olarak

[12] İncelenen örnekler arasında, Avrupa'da yer almayan A.B.D'nin Kaliforniya eyaleti sınırlarındaki Bodie yerleşimine de yer verilmiştir.

koruma altına alınan yerleşimi, her yıl yaklaşık 200.000 civarında turist ziyaret etmektedir (Morrison, 1999, s. 7).

Bodie; aralarında kilise, okul, oteller, itfaiye binası, altın madeni ile ilgili endüstriyel yapılar ve donanımları, konutlar, lokaller ve barlar gibi yapılarıyla özgünlük ve bütünlük değerlerini koruyan karakteristik bir Amerikan madenci yerleşimidir (Morrison, 1999, s. 7). Morrison (1999), nüfus kaybı sonrasında bakımsız kalan yerleşimin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için kapsamlı restorasyon çalışmalarına ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir (s. 7).

Şekil 4.2 : ABD-Kaliforniya, Bodie yerleşiminin müze olarak düzenlenmesinden sonraki görünüşleri (Url-5).

Avrupa'da birçok insanın hayatını kaybetmesine ve birçok tarihi kentin ya da köyün yıkılmasına neden olan II. Dünya Savaşı'nda, Alman ordusu tarafından bombalanan yerleşimlerden biri de Fransa'nın Tolouse Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Oradour-Sur-Glane köyüdür (Şekil 4.3). 10 Haziran 1944'te Oradour'da aralarında kadın ve çocukların da yer aldığı 642 kişinin katliamı, II. Dünya Savaşı yıllarında Alman ordusu tarafından işlenen savaş şuçları arasında, en kötü şöhretli olaylardan biridir (Farmer, 1995, s. 29).

Savaşın sona ermesinin hemen ertesinde Oradour, Alman ordusunun işgali altında Fransız halkının uğradığı kıyımın bir simgesi haline dönüşmüş yerleşim Fransız hükümeti tarafından 1946 yılında çıkarılan özel bir yasayla tarihi anıt olarak kabul edilmiştir (Farmer, 1995, s. 30). Çıkarılan yasada savaşta tahrip edilen Oradour'un kalıntılarını görecek bir konumda Fransa'nın yeniden doğuşunu simgeleyen yeni bir köyün kurulması da kararlaştırılmıştır (Farmer, 1995, s. 30). Savaşın yıkıcı etkisini yansıtan kalıntıların bulunduğu Oradour Köyü'nü her yıl yaklaşık 300.000 kişi ziyaret etmektedir (Farmer, 1995, s. 36).

Şekil 4.3 : II.Dünya Savaşı'nda bombalanan Fransa-Tolouse Bölgesi, Oradour-sur-Glane Köyü'nden görünüşler (Url-6).

4.1.2 Türkiye örnekleri

Türkiye'deki nüfusunu yitirmiş köyler arasında en bilinen ve üzerinde en çok çalışma yapılan yerleşim Kayaköy'dür. Muğla'nın Fethiye ilçesi sınırları içerisinde yer alan Kayaköy'ün, 1912 yılındaki nüfusu yaklaşık 6.500 kişidir (Ekinci, 1997, s. 26). Geçmişte Levissi olarak adlandırılan köyün geleneksel dokusunu kiliseler, şapeller, konutlar, sarnıçlar, kütüphane, hastane, okullar, postane ve ticaret birimleri oluşturmaktadır. Kurtuluş Savaşı sonrasında Türk ve Yunan hükümetleri arasında

imzalanan Mübadele anlaşması gereğince Kayaköy'ün Rum asıllı ahalisi ile Batı Trakya'daki Türk asıllı ahali karşılıklı olarak göç etmişlerdir (Ekinci, 1997, s. 26).

Mübadele sonrası gelenlerin kalıcı olmaması sonucu terk edilen köy bakımsız kalmış ve zaman içerisinde yerleşimden geriye kiliseler, çatılarını kaybeden konutların kagir duvarları ve taş kaplı sokaklar kalmıştır (Şekil 4.4).

Şekil 4.4 : Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından günümüzde ören yeri olarak işlevlendirilen Muğla, Fethiye-Kayaköy'den görünüşler (2013).

1980'li yıllardan itibaren Mimarlar Odası öncülüğünde köyün bir "Türk-Yunan barış ve dostluk köyü" olması yönünde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda gerçekleştirilen Kayaköyü Sempozyumu'nda alınan: "*...Kayaköyü'nün bulunduğu Kaya Çukuru bir bütündür ve bir bütün olarak ele alınmalıdır. Gerek Kayaköyü'nde gerek Kaya Çukuru'nda birçok programı aynı anda gerçekleştirmek mümkündür. Ancak bu programlar, yerel özelliklere saygılı olmalı, kültürel değeri olan, dengeli, çok yönlü ve sürekliliği bozmayan bir gelişmeyi hedeflemelidir. Kayaköyü tümüyle restore edilmemeli, burada yaşanan dramın izleri korunmalıdır. Kayaköyü mimarisi çağdaş kültür ve mimari açılarından da değerlendirilmelidir...*" gibi kararlar oldukça dikkat çekicidir (Ekinci, 1997, s. 26). Kayaköy günümüzde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ören yeri olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 4.4).

Bir koruma yöntemi olarak geçerliliğini yitirmiş olan kırsal yapıların özgün konumlarından taşınarak bir açık hava müzesinde sergilenmesi yaklaşımının Avrupa'daki öncüllerinden yaklaşık bir yüzyıl sonra bir benzerinin Ankara-Altındağ Belediyesi tarafından Altınköy adıyla uygulamaya konulduğu görülmektedir (Şekil 4.5). Proje kapsamında Karabük-Yortanpazarı beldesindeki köylerden taşınarak Ankara'ya getirilen ahşap konutlar ve bir köy camisi tekrar inşa edilmiştir. Açık hava müzesi için farklı yerlerden taşınan yapıların yanı sıra bir yel değirmeni ile turistik işlevlere yönelik yeni yapılar inşa edildiği ve bununla birlikte yeşil alanlar ve parklar oluşturulduğu görülmektedir.

Şekil 4.5 : Ankara-Altındağ Belediyesi tarafından yapımı 2015 yılında tamamlanan Altınköy (Köy Park) açık hava müzesinden görünüşler (Anonim).

4.2 Turizm Yaklaşımı ve Uygulama Örnekleri

Nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerdeki kültür varlıklarının korunması için olası senaryolardan biri de bu yerleşimlerin kısmen ya da bütünüyle turizm aktivitelerine uygun şekilde yeniden işlevlendirilmesidir. Turizm; yarattığı ekonomik kaynak ve ülke politikaları üzerindeki etkileriyle, giderek artan bir şekilde doğal ve kültürel mirasın korunması için olumlu bir güç olarak değerlendirilmektedir. Birçok ülkenin

ekonomisinin temel bileşeni haline gelen turizm, iyi yönetildiğinde gelişme için önemli bir etken olarak kullanılabilmektedir (ICOMOS, 1999).

Turizm olgusunun temeli olan seyahat eyleminin insanlık tarihi kadar eski olduğu bilinmekle birlikte uzak ve erişilmesi zor olan kırsal alanlara rekreasyon amaçlı ilk kitlesel ziyaretlerin 1840 yılından itibaren gelişen demir yolları sonrasında gerçekleştiği bilinmektedir (Roberts ve Hall, 2001, s. 3). Endüstri devrimini gerçekleştiren Avrupa ülkelerinde, yaşanan teknolojik gelişmeler insan hayatını kolaylaştırmış ve ortalama insan ömrünü uzatmıştır. Zaman içerisinde genişleyen insan hakları ile seyahat özgürlüğü kazanan sıradan vatandaşlar, artan boş zamanlarını değerlendirmek için daha çok seyahat etmeye başlamıştır. XX. yüzyılın sonlarına kadar deniz-kum-güneş üçlüsüne dayanan dinlence turizmi tercihi, eğitim ve entellektüel bilgi düzeyinin artması, küreselleşme, pazarlama tekniklerinin gelişmesi, tatil algısında görülen değişim, şehirleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar ve toplumsal hareketliliğin artışı gibi nedenlerle değişmeye başlamıştır (Bahçe, 2013, ss. 5-9). Alternatif tatil arayışlarının giderek yoğunlaştığı günümüzde sahip oldukları doğal ve kültürel zenginlikleriyle kırsal alanlar giderek daha fazla ilgi görmektedir. Son yıllarda özellikle büyük kentlerde yaşayan eğitim seviyesi yüksek kesimlerin, kentin stresli yaşamından uzaklaşmak amacıyla haftasonlarında ya da senelik izinlerinde tatillerini doğa ile iç-içe olan kırsal alanlarda geçirme taleplerinin arttığı görülmektedir. Kırsal alanlara turizm ve rekreasyon amaçlı ziyaretlerin artış göstermesi; eğitim seviyesinin yükselmesi, kültürel mirasa duyulan ilginin ve boş zamanların artması, ulaşım ve iletişimin gelişmesi, sağlıklı olma bilincinin artması, özel yemeklere artan ilgi, ekolojik yaşam bilincinin artması, yaşlı ama aktif nüfusun artması, kent nüfusunun kırsal kökenli olması ve kırsal alanlarda turizmin bir kalkınma aracı olarak görülmesi gibi faktörlere bağlanmaktadır (OECD, 1996, ss. 19-22; Ahipaşaoğlu ve Çeltek, 2006, s. 22).

Nüfusunu kaybeden yerleşimlerdeki kültür varlıkları, boş zamanlarını ya da tatillerini kırsal alanlarda geçirmek isteyen kişilerin taleplerini karşılayacak şekilde turistik fonksiyonlarla yeniden işlevlendirilebilir, ancak yapılacak olan müdahalelerde turizmin bu alanların korunması için bir araç olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Turizm planlaması ve kararları, köylerde terk edilme sonrası uzun yıllar bakımsız kalan geleneksel dokunun kırılganlığını, estetik, sosyal ve kültürel boyutlarını, kültürel peyzaj değerlerini, biyolojik çeşitliliğini ve somut olmayan değerlerini

dikkate almalıdır (Ulusoy Binan ve Cantimur, 2010, s. 187). Terk edilmiş köylerin turizm amaçlı yeniden kullanımı için planlama aşamasına, eğer ulaşılması hala mümkünse yerleşimlerin eski sakinleri mutlaka dahil edilmeli ve yerli halkın hak ve menfaatleri saygı görmelidir.

Kırsal alanlarda gerçekleştirilebilecek turizm aktivitelerini, Bramwell ve Lane (1994), doğa tatilleri, alışveriş, kayak, atlı doğa gezileri, macera gezileri, rafting, yürüyüş, tırmanış, termal turizm, tarımsal turizm, avcılık, balıkçılık, sanat, tarih ve etnik geziler olarak sıralamıştır. OECD'nin (1994), tatillerde yapılabilecek aktivitelerin konumlarına ilişkin sınıflandırması ise; yalnızca kırsal alanlarda, hem kırsal hem de kentsel alanlarda ve yalnızca kentsel alanlarda yapılabilecek tatiller olmak üzere üç ana gruptadır (s. 16). Bu sınıflandırmaya göre yalnızca kırsal alanlarda yapılabilecek aktiviteler; yürüyüş, tırmanış, macera, kano, rafting, kayaklı koşu, kuş gözlemciliği, doğa fotoğrafçılığı, avcılık, bisiklet turları, binicilik, kırsal miras çalışmaları, peyzaj deneyimleme, küçük kasaba/ köy turları, küçük ölçekli kongreler, kırsal festivaller, nehir ve göl balıkçılığı, doğal çevre gerektiren yön bulma (oryantiring) gibi sporlar olarak belirlenirken hem kırsal hem kentsel alanlarda yapılabilecekler ise; yüzme, düşük ve orta yoğunluklu deniz tatilleri, golf gibi insan eliyle oluşturulmuş yarı-doğal çevre gerektiren spor dalları, yeme-içme odaklı tatiller, genel miras tatilleri, eğitim tatilleri, geleneksel el sanatları ve kültürel festivaller, kampçılık, gezi turları, küçük ve orta büyüklükteki kongreler, yat turizmi ve deniz balıkçılığı olarak tanımlanmıştır.

Kırsal alanlarda yapılabilecek turizm aktivitelerinin, kırsal turizm, tarım turizmi, çiftlik turizmi, kültür turizmi, yayla turizmi, köy turizmi, eko-turizm, doğa turizmi, akarsu (kano-rafting) turizmi, sağlık turizmi, termal turizm, kış turizmi, dağ ve doğa yürüyüşü (trekking) turizmi, spor turizmi, kongre ve iş turizmi, inanç turizmi, özel ilgiye dayalı turizm, av turizmi, yat turizmi, yeme-içme turizmi gibi tanımlarla açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir. AB'nin yürütme organı olan Avrupa Komisyonu (EC) ise, kırsal turizm mekanlarını; tarım turizmine referansla tarımsal ya da yöresel değerlerle bütünleşerek hoşça vakit geçirmek amacında olan, ziyaretçilere konaklama, yiyecek ve içecek gibi hizmetleri sağlayan küçük ölçekli işletmelerin yer aldığı alanlar olarak tanımlamıştır (EC, 1999, s. 151). Nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin turistik olarak yeniden işlevlendirilmesinde;

yerleşimin karakterine göre yukarıda sayılan turizm türlerinden biri yalnız başına uygulanabileceği gibi birden fazla türün bir arada uygulanması da mümkündür.

Kırsal alanların kalkındırılmasında bir araç olarak değerlendirilen turizm faaliyetleri, altyapı, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin sayısında ve kalitesinde artış, gelir artışı ile bağlantılı olarak yaşam kalitesinin iyileşmesi, kırsal alanlarda yaşayanlara yeni iş imkanlarının sağlanması, kültürel ve doğal mirasın korunması, kırsal alanlarda yaşanan nüfus kaybının ve göçün azaltılması, kadınların çalışma hayatına aktif olarak katılması vb. konularda olumlu etkiler yaratmaktadır. Ekonomik açıdan getireceği canlılıkla nüfusunu kaybeden köylerin yeniden hayat bulmasını sağlayacak turizm aktivitelerinin köylerin doğal ve kültürel miras değerlerine zarar vermeden ve eğer hala ulaşılabiliyorsa eski köy sakinlerini yok saymadan, onların yaşamlarını iyileştirici şekilde gerçekleştirilmesi son derece önemlidir. Bu bölümde kırsal alanlardaki turizm faaliyetlerinin Avrupa'daki ve Türkiye'deki çeşitli örnekleri; nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin korunması için uygulanabilirliği açısından olumlu ve olumsuz yanlarıyla irdelenecektir.

4.2.1 Avrupa örnekleri

Kırsal alanlarda yaşayan halkın geleneksel geçim kaynaklarını oluşturan tarım ve ormancılık sektörlerinden artık yeterli gelir elde edememeleri karşısında ülkelerin kırsal ekonomilerde çeşitliliği sağlayabilmek ve az gelişmiş yöreleri kalkındırabilmek amacı ile kırsal bölgelerin turizme açılması gibi kapsamlı kalkınma politikaları geliştirdikleri görülmektedir (Briedenhann ve Wickens, 2004, s. 71; Cavaco, 1995, s. 129; ECOVAST, 1994; MacDonald ve Jolliffe, 2003, s. 307; Oppermann, 1996, s. 89; Sharpley, 2002, s. 233; Skuras ve diğ, 2006, s. 183). Sharpley (2002) ve ECOVAST (1994), kırsal alanlardaki ekonomik kalkınmanın ancak tarımsal ve turistik etkinliklerin bir arada ve birbirinin tamamlayıcısı olarak geliştirilmesi halinde başarılı olunacağını belirtmiştir.

AB'nin kırsal kalkınma politikasının tarım ve ormancılık sektörlerinin rekabet gücünün artırılması, çevrenin ve kırsal alanların iyileştirilmesi, kırsal alanlardaki hayat kalitesinin artırılması ve kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi gibi politikalar üzerine temellendiği görülmektedir (EC, 2012, s. 282). Bu temel politikalar doğrultusunda AB, kırsal turizmi bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmada ve kırsal alanlarda yaşam kalitesinin artırılmasında yönlendirici bir güç olarak

değerlendirmiştir. Avrupalı turistlerin kırsal alanlarda tatili tercih etmesinin nedenlerinin başında doğal alanların çekiciliği, bozulmamış ortamlar olmaları, geçmişten izler taşımaları ve sıcak ilişkilerin kurulabilmesi gelmektedir (Soykan, 2000, s. 31; Ahipaşaoğlu ve Çeltek, 2006, s. 29). Tüm dünyada devletlerin geliştirdikleri politikaların yanında kentlerde yaşanan sorunlar ve stresli yaşam tarzı, buralarda yaşayan insanların bulabildikleri boş zamanlarını doğayla iç-içe bir yaşamın görüldüğü kırsal alanlarda geçirme eğilimini artırmıştır (OECD, 1994, s. 7). Dünya Turizm Örgütü (WTO)'nun "Avrupa'da Kırsal Turizm: Deneyimler ve Perspektifler" adlı bildirgesinde kırsal turizmin hedefleri, kırsal ekonominin desteklenmesi, kültürün, çevrenin ve geleneklerin korunması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve pazar ekonomisine geçiş olarak belirtilmektedir (WTO, 2002). Bildirgede, kırsal turizmin tarımsal üretimin bir alternatifi olarak değil, kırsal ekonomiyi destekleyen bir unsur ve bununla birlikte kitle turizmine alternatif sürdürülebilir bir seçenek olarak düşünülmesi gerektiği belirtilmektedir. Kırsal turizmin istenen başarıyı yakalamasının ise iyi sistemli ve organize bir yönetim, kümesel bir gruplanma, güçlü iletişim, erişilebilirlik ve belirli işlevlerle özelleştirilen bölgelesel yaklaşımlarla sağlanabileceği düşünülmektedir (WTO, 2002).

Soykan'a göre (2000), Fransa, İtalya, Almanya, İngiltere, Avusturya, İrlanda, Hollanda, İsviçre, Belçika, İspanya, Portekiz ve İskandinav ülkelerinde kırsal turizm iç turizmin yanında dış turizme de hizmet verir bir düzeye ulaşmıştır (s. 22). Bu ülkelerde terk edilerek kullanım dışı kalan kırsal yapıların turizm ya da geleneksel olmayan diğer kullanımlara yönelik nasıl kullanılabileceğine yönelik çeşitli öneriler geliştirilmiştir (Wilson, 1999, ss. 247-255; Van Der Vaart, 2005, ss. 143-152; Zavadskas ve Antucheviciene, 2007, ss. 436-451; Huxford ve diğ, 2009; Fuentes, 2010, ss. 119-129; Fuentes ve diğ, 2010, ss. 738-748; Filipe & Mascarenhas, 2011, ss. 21-45; Porto ve diğ, 2012, ss. 421-436; Chigbu, 2012, ss. 209-224; Jaarsma ve de Vries, 2013, ss. 38-51; Russo ve diğ, 2013, ss. 323-342). Terk edilen köylerdeki geleneksel yapılar, kültürel değerleri yanında ekonomik birer kaynak olarak da görülmektedir (Figlia, 2010, ss. 1-17). Kırsal alanlardan kentlere göçün önlenebilmesinde bir araç olarak kullanılan turizmin terk edilmiş köyler bağlamında nasıl uygulanacağı önemli bir sorudur. Yaşamın kısmen devam ettiği kırsal alanların bir bölümünde köy halkının geleneksel yaşamına devam etmesinin yanında köylerine gelen turistlere de konaklama ya da yeme-içme gibi ihtiyaçlarını gidermeye yönelik

hizmetler sunarak gelirlerini ve dolayısıyla yaşam kalitelerini artırdıkları görülmektedir. Tez kapsamında kırsal alanlarda gerçekleştirilebilecek turizm türlerini ve faaliyetlerini örneklemek için dünyadaki pek çok uygulama arasından farklı kültürel, sosyo-ekonomik koşullardaki ve farklı coğrafyalardaki örnekler tercih edilerek, görülebilecek en geniş yelpazeye ulaşılmaya çalışılmıştır (Şekil 4.6-Şekil 4.12).

Bu bağlamda UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Slovakya'nın Vlkolinec Köyü, kırsal yaşamın ve kültürel turizmin bir arada yürütülmesine örnek olarak gösterilebilir (Şekil 4.6). Slovakya'nın Ruẑemborek Belediyesi sınırları içerisinde yer alan Vlkolinec Köyü, neredeyse hiç değişmeden günümüze ulaşan ahşap yığma yapılardan oluşmaktadır. Orta Avrupa dağ köylerinin değişmeden günümüze ulaşmayı başarmış tipik bir örneği olan yerleşim, insanlık tarihinin belli bir aşamasını gösteren bir yapı tipinin, mimarinin ve peyzajının istisnai bir örneği olması ve özellikle geri dönülmez bir değişimin etkisi altında hassaslaşmış olan çevre ile insan etkileşiminin bir temsilcisi olan geleneksel bir insan yerleşimi olması gerekçeleriyle Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmiştir.[13] Kırsal mimarinin önemli bir örneği olan Vlkolinec'te tarım ve ormancılıkla uğraşan köylülerin büyük çoğunluğunun günümüzde de yaşamlarını bu yönde devam ettirdikleri, bununla birlikte köydeki evlerden bazılarının köyü ziyarete gelen turistlerin konaklama ihtiyacını gidermeye yönelik olarak düzenlendiği görülmektedir. Köyde turizme yönelik gerçekleştirilen diğer aktiviteler; hediyelik eşya alış-verişi, köylülerin ürettiği tarım ürünlerinin sunulduğu yeme-içme mekanlarında yemek yenilmesi ve geleneksel kırsal yaşamın anlatıldığı kırsal yaşam müzesinin ziyaret edilmesidir. UNESCO'nun 2006 tarihli Vlkolinec Dünya Miras Alanı İzleme Raporu'nda, köye gelen ziyaretçi sayısının kontrolsüz artması ve turizmin olumsuz etkileri, köyün korunmasına yönelik olası tehditler olarak görülmüştür. Artan turizm baskısının köydeki geleneksel yaşamın devamı için oluşturduğu tehdit karşısında köyü ziyaret etmek isteyenlere yönelik Vlkolinec Köyü'ndeki konaklama birimlerinin sayısının artırılması yerine Ruẑemborek Belediyesi sınırlarındaki çevre köylerde ve kent merkezinde konaklamaya yönelik ihtiyacın karşılanabileceği belirtilmektedir.

[13] Dünya Mirası Listesi'ne Alınma Kriterleri hk. detaylı bilgi için bkz.: **UNESCO. 2013a.** Operational Guidelines For The Implementation of the World Heritage Convention. Intergovernmental Committee For the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. World Heritage Centre. (ss. 20-21).

Vlkolinec örneğinde kırsal turizm, köylülerin yaşam standartlarının yükseltilmesi ve köyün sahip olduğu kültürel mirasın korunmasında bir araç olarak görülmüş, turizm etkinliklerinin geleneksel yaşam biçimini değiştirmesinin önüne geçilerek, büyümesinin planlı ve kontrollü olması gerektiği biçiminde değerlendirilmiştir.

Şekil 4.6 : Slovakya-Vlkolinec Köyü'nden görünüşler (Url-7).

Portekiz'in kuzeyinde Ponte de Barca Belediyesi'nin sınırlarında yer alan Lindoso Köyü ise kırsal ekonominin aile pansiyonculuğu ile desteklenmesine bir örnektir. Köyde tarımsal üretime devam eden halkın gelirlerini artırabilmek için evlerinin bazı odalarını turizme açarak oda artı kahvaltı biçiminde hizmet sunduğu görülmektedir. Köy peyzajını, kale, kilise gibi anıtsal yapılar ve geleneksel konutlar, tahıl ambarları (espigueiros), tarlalar, değirmenler, tarlalar ve sulama terasları oluşturmaktadır. Kuzey Portekiz'deki birçok turizm rotasının (kırsal mimari, doğa yürüyüşü vb. gibi) güzergahında yer alan Lindoso Köyü'nde konaklayacak ziyaretçilere ailelerin evlerinde konaklama ve tarlalarda bahçe işleriyle uğraşma imkanları sunulmasının yanı sıra, köy yaşamının ve tarihinin anlatıldığı bir müze yer almaktadır.

Köyde üretilen mısır ve diğer tahılların saklanabilmesi için taş dikmeler üzerinde yükseltilen taş ve ahşap malzeme ile üretilmiş XVIII. yüzyıldan kalma tahıl ambarları Lindoso kalesinin yamacında toplu halde konumlandırılmıştır (Şekil 4.7).

Son yıllarda turizmin geliştirilmesi ile köyün 1950'li yıllarda başlayan göç verme eğiliminin kısmen azaldığı ve köyden göç eden eski sakinlerin emeklilikleri sonrasında köylerine geri döndükleri görülmektedir.

Şekil 4.7 : Portekiz'de kırsal yaşamın ve aile pansiyonculuğunun bir arada yürütüldüğü Lindoso Köyü'nden görünüşler (2013).

XX. yüzyılda dünyadaki tüm sanayileşmiş ülkelerde olduğu gibi İtalya'da da kırsal alanlar göç vererek nüfusunu kaybetme sürecine girmiştir. Günümüzde İtalyan kırsal turizminin en önde gelen[14] bölgesi olan Toskana'nın kırsal bölgelerindeki nüfusun, 1951-1971 yılları arasında kırdan kente göç sonucunda yarı yarıya azaldığı bilinmektedir (Randelli ve diğ, 2014, s. 278). Randelli ve diğ (2014), Toskana'nın kırsal bölgelerinde yaşanan nüfus kaybının İtalyan hükümetinin izlediği politikalar sonrasında azaltıldığını ve bölgenin günümüzde canlılığını koruduğunu belirtmiştir (ss. 278-280). Bölgenin kırsal turizmdeki bu başarısı, yerel kaynaklardaki zenginlik, pitoresk bir peyzaj, yüksek kaliteli tarımsal ürünler ve kırsal alanların çeperinde birçok tarihi kent merkezinin yer almasına bağlanmaktadır (Randelli ve diğ, 2014, s. 278). Şüphesiz İtalya'nın Toskana vadisinde günümüzde yakaladığı başarı bir sürecin sonucunda gerçekleşmiştir. Bu süreci Randelli ve diğ (2014), emekleme

[14] 2011 yılında İtalya genelindeki çiftliklerdeki toplam konaklamanın %22,5'u Toskana Bölgesi'ndedir (Randelli ve diğ, 2014, s. 278).

(1951-1985), gelişme (1985-2007) ve olgunluk (2007-..) dönemleri olarak gruplandırmıştır (ss. 278-280). Toskana'da çiftlik turizminin gelişmesinde Agriturist, Terranostra, Altturist gibi sivil toplum kuruluşlarının öncülüğüyle tarımla uğraşan kişilerin çiftliklerindeki odalarını kiraya vermeleri ve ürettikleri ürünleri ticarileştirmeleri gibi fikirler ortaya atılmış bu fikirler İtalyan hükümetinin çıkardığı teşvik yasaları ile desteklenmiştir (Soykan, 2000, s. 27).

AB kaynaklı fonların desteğiyle, çiftçilerin kırsal yapılarını restore ettikleri ve bununla birlikte turizmle bağlantılı yüzme havuzu, restoran ve spor alanları oluşturdukları görülmektedir. Son yıllarda turistik tesis bağlamında doygunluk seviyesine ulaşan çiftliklerin turistlerin kırsal alanlarda daha fazla vakit geçirmelerini sağlamak için doğa aktiviteleri, yemek kursları, şarap tadım turları, bahçıvanlık eğitimi, binicilik, spor aktiviteleri gibi seçeneklerle sundukları hizmetleri geliştirmeye çalıştıkları görülmektedir (Şekil 4.8).

Şekil 4.8 : İtalya'nın Toskana Bölgesi'nde çiftlik turizminin uygulandığı çok sayıdaki işletmeden bir örnek Siena, Agriturismo San Lorenzo çiftliği (Url-8).

Avrupa'nın zengin ülkelerinde turistlerin kırsal alanlarda daha fazla vakit geçirmelerini sağlamak amacıyla turizm faaliyetlerini çeşitlendirmeye gittikleri görülmektedir. Almanya'da bulunan Spreewald Bölgesi kırsal turizmin, tarım

turizmi, spor turizmi, doğa turizmi ve kültür turizmi ile bir arada uygulandığı başarılı bir örnektir.

Almanya'nın başkenti Berlin'in 100 kilometre güneydoğusunda yer alan Spreewald kültürel peyzajı, Spree nehrinin parçaladığı doğal peyzaj ve bölge halkının tarımsal ihtiyaçlarla nehri tarlalarına doğru su kanalları inşa ederek genişletmesiyle oluşmuştur (Şekil 4.9; Ministerium für Umwelt, Gesundheit, und Verbraucherschutz Land Brandenburg, 2012, s. 1). İnsan ve doğanın ortak ürünü olan Spreewald Bölgesi'nde Lübben, Lübbenau, Vetschau belediyeleri ve bu belediyelere bağlı 37 köyde yaklaşık 50.000 kişi yaşamını sürdürmektedir (Ministerium für Umwelt, Gesundheit, und Verbraucherschutz Land Brandenburg, 2012, s. 1).

Şekil 4.9 : Almanya'nın Spreewald Bölgesi'ndeki Lehde Köyü'nden görünüşler (2015).

Almanya'da UNESCO tarafından 1991 yılında Biyosfer Rezerv Alanı ilan edilen Spreewald Bölgesi'nde Lübbenau belediyesi sınırları içerisinde yer alan Lehde Köyü'nde bütün Spreewald Bölgesi'ndeki turizm yönetim sisteminin bir parçası olarak su sporları, spa ve sağlık turizmi, kano gezileri, çiftlik turizmi, doğa yürüyüşleri, bisiklet gezileri, kamping, yeme-içme turizmi, izcilik, vb. gibi kırsal turizm faaliyetleri gerçekleştirilebilmektedir (Ministerium für Umwelt, Gesundheit,

und Verbraucherschutz Land Brandenburg, 2012, s. 2). Almanya hükümeti tarafından koruma altına alınan köyde, halkın oluşturduğu su kanalları sonucu oluşan adacıklar arasındaki bağlantı ahşap köprülerle ve botlarla sağlanmaktadır (Ministerium für Umwelt, Gesundheit, und Verbraucherschutz Land Brandenburg, 2012, ss. 23-24). Günümüzde yalnızca 150 kişinin yaşadığı köyde yer alan açık hava müzesi de ziyaretçilere bölgenin XIX. yüzyıldaki kırsal yaşamı hakkında bilgi vermektedir.

Avusturya Alp'lerinde Kostanz gölüne yakın bir noktada bulunan Bregenzerwald, otlakları, ormanları, dağları ve vadileri ile oldukça ilgi çekici bir bölgedir (EC, 1999, s. 83). Tarımın hala önemli gelir sağladığı bölgedeki toplam işgücünün %40'ı tarım sektöründe istihdam edilmiştir (EC, 1999, s. 83). Bölgede geleneksel olarak süt ve peynir üretimi ön plandadır. Tarım ürünleri ile ilişkili olarak oluşturulan peynir rotası, ziyaretçilere yerel ürünleri sunmakta ve dolaylı olarak tarımsal üretimi desteklemektedir. Tarım dışında bölge halkının diğer önemli gelir kaynağı da kırsal turizmdir. Bölgeyi yaz aylarında doğa yürüyüşleri ve kış aylarında kayak amacıyla ziyaret eden turistlerin sayısı yıllık yaklaşık 1,5 milyon civarındadır (EC, 1999, s. 84). 15.000 kişilik yatak kapasitesinin çoğunu bölgenin geleneksel yapı malzemesi olan ahşap ile inşa edilmiş kırsal yapılar oluşturmaktadır (EC, 1999, s. 84). Bregenzerwald'de ziyaretçilere; üretilen tarım ürünleri ile ilişkili düzenlenen rotalarla organik besinler, doğa yürüyüşü ve kış sporları imkanları, belirli noktalarda oluşturulan çeşitli müzelerle kültürel bir ortam ve restore edilmiş kırsal yapılarda konaklama imkanı sunulmaktadır. Kırsal turizmin geleneksel dokunun korunması ve bölge halkının yaşam kalitesinin artırılmasında önemli roller oynadığı bölgede tarımsal üretimin devamlılığı, üretici ile ziyaretçiler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve turizmin doğal ve kültürel değerlere zarar vermeden kontrollü olarak gelişimi hedeflenmiştir (EC, 1999, ss. 85-86). Bregenzerwald turizm planı doğrultusunda bölgede yapılabilecek aktiviteleri çeşitlendirmek amacıyla bölgedeki köylerden geçen peynir, mimari gezi, doğa yürüyüşü gibi özelleşen kültürel rotalar hazırlanmıştır. Bu rotalarla ilişkili olarak bölgedeki köylere, tarım ve kırsal yaşam müzeleri, restoranlar, kış sporları merkezi gibi bölgedeki kırsal turizmin çeşitlenmesini sağlayacak birimler dağıtılmıştır.

Bregenzerwald Bölgesi'ndeki Krumbach Köyü'nde aralarında Sou Fujimoto, Ensamble Studio, dvvt, Alexander Brodsky, Rintala Eggertsson ve Pritzker ödülü

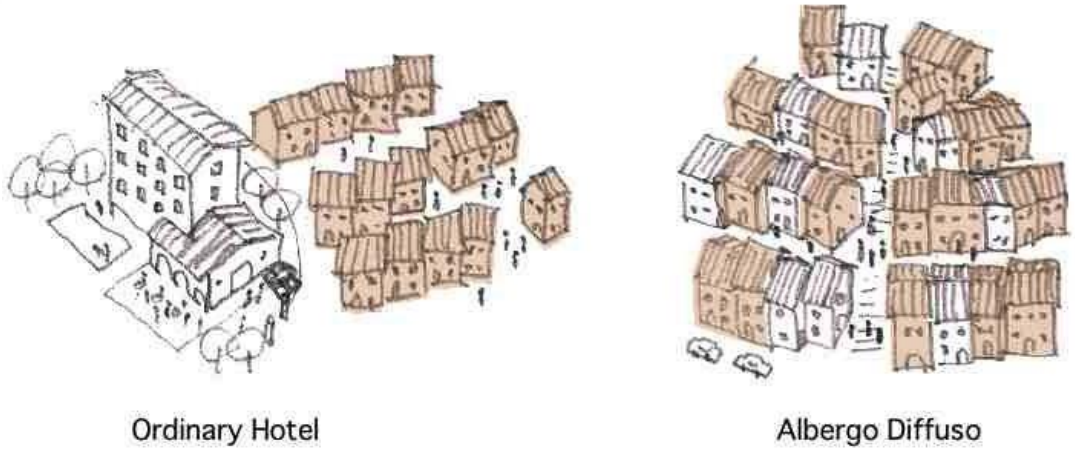
sahibi Wang Shu ve Lu Wenyu gibi isimlerin bulunduğu dünyaca ünlü mimarlık ofislerine küçük otobüs durakları tasarlatılmış ve uygulanmıştır. Bu şekilde bölgenin doğal özellikleri ve geleneksel mimarisi gibi değerlerine çağdaş mimarinin de eklemlenmesi sağlanmıştır (Şekil 4.10).

Şekil 4.10 : Avusturya-Bregenzerwald Bölgesi'nde yer alan Krumbach Köyü'nden görünüşler (Url-9).

Kırsal alanlarda turizm faaliyetleri geliştirerek nüfusunu kaybetmiş köyleri yeniden canlandırmada kullanılan yöntemlerden biri de son yıllarda İtalya'nın bazı bölgelerinde uygulanan "Albergo Diffuso" (Dağınık Otel) uygulamasıdır (Şekil 4.11). 1980'li yıllarda geçmişte gerçekleşen üst üste depremler nedeniyle terk edilmiş İtalya'nın kuzeydoğusunda bulunan Friuli-Venezia Giulia Köyü'nde ilk kez uygulanan Albergo Diffuso (AD) yaklaşımında terk edilmiş yapıların iyileştirilerek turistik amaçlarla kullanılması ilkesi benimsenmiştir (De Montis ve diğ, 2015, s. 12). Terk edilen kırsal yerleşimlerde konaklama hizmetini sağlayabilmek adına; yapılacak tasarımlarda özgün dokunun korunması ve geleneksel yapım tekniklerinin kulanılması önceliği gözetilerek, geleneksel yapı ustalığı, vb. unutulan zanaatların canlandırılması ve ziyaretçiler için anlamlı ve çekici bir kırsal peyzajın yaratılması hedeflenmektedir (De Montis ve diğ, 2015, s. 12).

AD yaklaşımı doğrultusunda; gerçekleştirilen restorasyon uygulamaları ve geleneksel yapım teknikleri kullanılarak inşa edilen çağdaş yapılar ile hem terk edilme sonrası yok olma sürecine girmiş kültürel mirasın korunması ve çağdaş donatılarla güçlendirilmesi gerçekleştirilmiş olacak, hem de bölgede yaşanan kalıcı nüfus kayıplarının önüne geçilmesi sağlanacaktır. Dall'Ara (2010), AD yaklaşımında geleneksel otellerin benimsediği dikey kullanımın yerine, yatay bir düzlemde tarihi kırsal yerleşimlerde bulunan dağınık durumdaki yapıların kullanılmasının benimsendiğini aktarmaktadır (Şekil 4.11). AD'de konaklama birimleri; resepsiyon ve diğer ortak mekanların bulunduğu ana binanın 200 metre çeperinde yer alan dağınık birimlerden oluşmaktadır.

Şekil 4.11 : Albergo Diffuso yaklaşımı (Dall'Ara, 2015).

De Montis ve diğ (2015), AD yaklaşımının İtalya'nın Sardunya adasındaki Ogliastra ili sınırlarında yer alan ve 1950'li yıllarda yaşanan sel felaketleri sonrası İtalyan hükümeti tarafından tahliye edilen Osini Köyü'nde uygulanmasını önermiştir (Şekil 4.12). Son yıllarda yapılan yeni hidro-jeolojik plan çerçevesinde risk derecesi düşürülen Osini'de yeterli önlem alınması durumunda köyde yeniden yaşamın başlamasının mümkün hale geldiği görülmektedir. Osini Köyü'nde yeniden yaşamın turistik faaliyetler çevresinde gelişmesi öngörülmüş ve bu bağlamda köyde ihtiyaç duyulan çağdaş kullanımlara yönelik tarihi dokuya saygılı yeni tasarımların geliştirilmesi ve geleneksel dokunun korunması önerilmiştir.

De Montis ve diğ (2015), Osini Köyü'ndeki geleneksel yapıların konaklama ve işletme açısından uygunluğu, birbirlerine uzaklıkları, yıpranma ve özgünlük durumları gibi kriterler doğrultusunda geleneksel dokuda yer alan yapılar arasından bir seçim yaparak dağınık otel konsepti çerçevesinde yeniden işlevlendirilmesini önermişlerdir. Osini'de uygulanması önerilen dağınık otel yaklaşımında; geleneksel yapıların korunması ve yeni işleve uyarlanması için gerçekleştirilen müdahalelerin sınırlı tutulması yaklaşımı olumlu olmakla birlikte yerleşimde sürekli yaşayan bir nüfusun öngörülmemesi ve geleneksel kırsal yaşamın arka planda tutulması önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte geleneksel doku içerisinde onarılacak ya da yeniden işlevlendirilecek yapıların, köyde yer alan yapıların yalnızca bir bölümünü oluşturması, yerleşimin bütünlük değeri açısından dikkate alınması gereken bir noktadır.

Şekil 4.12 : İtalya'nın Sardunya adası, Ogliastra ilinde yer alan Osini Köyü'nden görünüşler (Url-2).

4.2.2 Türkiye örnekleri

2011 tarihli Türkiye'nin ilk kırsal kalkınma planında kırsal alanlardaki ekonominin geliştirilmesi ve iş imkanlarının artırılması stratejik amacı doğrultusunda belirlenen önceliklerden biri de kırsal ekonominin çeşitlendirilmesidir. Bu amacın

gerçekleştirilmesine yönelik eylemlerden biri de kırsal turizmin geliştirilmesidir. Plan'da (T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2011, s. 82), kırsal turizmin Türkiye'de henüz yeterince yaygınlaşmadığı ve kurumsallaşmadığı belirtilmiştir. Ayrıca bu turizm çeşidinin kırsal kesimde yeni iş ve istihdam olanakları yaratacağı ve bununla birlikte doğal ve kültürel değerlerin ortaya çıkarılması ve korunmasına fayda sağlayacağı belirtilmiştir. Günümüzde büyük kentlere yakın kırsal alanlarda günübirlik rekreasyon etkinlikleri daha fazla ilgi çekerken, sayısı az olmakla birlikte konaklama hizmetinin sağlandığı köylere de rastlanmaktadır. Kırsal kalkınma planında kırsal alanlardaki turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi için, tarım-turizmi faaliyeti yürüten işletme sayısının artırılması, yöresel kültür mirasını barındıran özellikli köylerin korunması, kırsal turizm için barınma kapasitesinin artırılması ve ilçelerin tanıtımının artırılması öngörülmüştür (T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2011, s. 82). Bu kapsamda birçok ilde İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından belirlenen köylerde eko-turizm odaklı çalışmaların gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu yaklaşımlarda köylerin sahip olduğu kültürel mirastan daha çok doğal özelliklerinin ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Dünyanın farklı coğrafyalarındaki kırsal turizm faaliyetlerinin, Türkiye'deki uygulamalara yansıması incelenirken farklı bölgelerden farklı kültürel ve sosyo-ekonomik koşullardaki örnekler tercih edilerek en geniş yelpazeye ulaşılması hedeflenmiştir. Dünyadaki uygulamaların, Türkiye'nin kırsal alanlarındaki yansımaları ve Türkiye'de yoğun bir biçimde yaşanan kırsal alanların nüfuslarının azalması sorunu karşısında turizmin nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin korunmasında bir araç olarak kullanımı olasılığı, var olan örnekler üzerinden olumlu ve olumsuz tüm yönleriyle irdelenmiştir.

Türkiye'de özellikle Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinde, büyük kentlerin veya gelişmiş turizm merkezlerinin yakınındaki bazı köylerin, hafta sonu yürüyüşlerinde gezi güzergahı üzerinde oldukları için daha çok ilgi çektiği söylenebilir (Ahipaşaoğlu ve Çeltek, 2006, s. 31). Kentlilerin haftasonu tatillerinde yaşadıkları şehre yakın kırsal alanlara piknik yapmaya, kültürel gezi yapmaya, denize girmeye, ya da yeme-içme etkinliklerine katıldıkları görülmektedir. Bu kapsamda kültürel özellikleri nedeniyle daha önceki yıllarda Bursa-Yıldırım-Cumalıkızık, Karabük-Safranbolu-Yörük, İzmir-Selçuk-Şirince gibi köylerin adlarını duyurmayı başardıkları ve kültür turizmine konu oldukları görülmektedir (Şekil 4.13- Şekil 4.19).

UNESCO tarafından 2014 yılında Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri ile birlikte Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilen Cumalıkızık Köyü'nün organik dokusunu; özgün plan ve yapım tekniklerini koruyarak günümüze ulaşan geleneksel yapılar, tarım alanları ve ormanlar oluşturmaktadır (Şekil 4.13). Polat 1991 tarihli çalışmasında köydeki geleneksel mimariyi olumsuz etkileyen en önemli etkenlerden birinin değişen sosyo-ekonomik yapı ve bu değişimin beraberinde getirdiği fiziksel değişiklikler olduğunu (s. 125), Yılmaz ise (1999), ekonomik olarak kötü duruma düşen köylülerin ilk olarak her yıl düzenli olarak yaptıkları evlerinin bakımlarını bıraktıklarını ifade etmiştir (s. 57).

1990'lı yıllarda geleneksel mimarinin korunmasında ve köyün ekonomisinde yaşandığı ifade edilen sorunlar kısmen devam etmekle birlikte köyü turistik amaçlarla ziyaret edenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Köyde ziyaretçilere yönelik hediyelik eşya ve yerel tarım ürünlerinin satıldığı tezgahlar, yeme-içme mekanları ve bir müze yer almaktadır. Artan ziyaretçi sayısı köy halkının tarım ve hayvancılığı bırakıp turizme yönelmesi sonucunu beraberinde getirmiştir. Cumalıkızık Yönetim Planı'nda (2013), köydeki geleneksel yaşamın ve kırsal karakterin sürdürebilmesi için turizmin yanı sıra tarımı destekleyen ekonomik bir modelin uygulanması önerilmektedir (ss. 208-213). Köyde turizm, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi konularında Bursa turizm planı ile entegre olmuş yöreye özgü turizm planının olmaması, köyün taşıma kapasitesinin hesaplanmamış ve planlı olmamasından kaynaklanan turist yoğunluğu, turizm baskısının yönetilememesi, gelen turistlerin konaklama sorunu, konaklamaya ait yöreye özel bir standartın olmaması, alternatif turizmde düşük gelişim eğilimi, Cumalıkızık ile ilgili tanıtımın iyi yapılamaması, markalaşmış bir ürünün olmaması, köyün yalnızca meydan bölümünün ön plana çıkması, köyün popüler kültürün de etkisiyle giderek bir film platosuna dönüşmesi, tanıtım yapacak rehberlerin bulunamaması, yapılabilecek etkinlikler hakkında yetersiz bilgilendirme, turizm ofislerinin yetersiz olması olarak belirlenen sorunların çözümüne yönelik Cumalıkızık'ın yaşayan ve yaşatılan bir köy olarak özgün kimliği ile varlığını sürdürebilmesi için turizm altyapısının oluşturması, ulusal ve uluslararası turizm destinasyonları içerisinde köyün tanınırlığının arttırılmasına yönelik politikaların oluşturulması, turizm tanıtım ofislerinin kurulması ve rehberlik hizmetlerinin kalitesinin ve standartlarının yükseltilmesini sağlayacak

bir sistemin oluşturulması hedefleri belirlenmiştir (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013, ss. 220-224).

Cumalıkızık'a artan ilgi, köydeki kültür varlıklarının onarımında da bir artış sağlamış, ancak restorasyon uygulamaları sürecindeki denetim eksikliği, restorasyon projelerinin uluslararası ilke ve standartlarda yapılamaması, uygulamalarda özgün karakterdeki malzemelerin kullanılmaması, yanlış müdahalelerle yapıların özgünlüğünü kaybetmesi, hızlı yapma eğiliminin olması dolayısıyla restorasyonların niteliğinin düşük olması, restorasyon çalışmalarında ara kalifiye eleman eksikliği, köy içinde ve çevresinde yapılan bazı yapıların tarihi dokuya uygun olmaması gibi sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013, ss. 202-207).

Şekil 4.13 : Bursa-Yıldırım, Cumalıkızık Köyü'nden görünüşler (2014).

İzmir'in Selçuk ilçesi sınırlarında bulunan Şirince Köyü, özgün kırsal mimarisi ile son yıllarda alternatif tatil olanakları arayan turistlerin ilgi odağı haline gelmiştir (Şekil 4.14; Köşklük Kaya, 2012, s. 119). XIX. yüzyıla tarihlenen bir Rum yerleşimi olan Şirince'nin yerli nüfusunun 1924 yılında Türk ve Yunan hükümetleri tarafından imzalanan mübadele protokolü ile Yunanistan'a göçü kararlaştırılmış, buradan ayrılan halkın yerine ise Selanik ve Kavala'dan gelen mübadiller yerleştirilmiştir

(Köşklük Kaya, 2012, s. 119). Mübadele sonrası köye yerleşen halkın, Muğla-Fethiye-Kayaköy, Gümüşhane-Merkez-Dumanlı, İzmir-Karaburun-Sazak, Muğla-Bodrum-Sandima, vb. birçok mübadele köyünde görüldünün aksine, yerleştirildikleri köyü terk etmeyerek, uyum sağladıkları ve yaşamlarını devam ettirdikleri görülmektedir. Efes gibi önemli turistik merkezlere yakın olan Şirince, topoğrafyaya uyumlu olarak tasarlanmış konutlar, eski Rum ilkokulu, kiliseler, çarşı ve köy meydanının oluşturduğu kırsal mimarisiyle, yerli ve yabancı turistlerin sıkça ziyaret ettikleri bir yerleşimdir (Şekil 4.14).

Şekil 4.14 : İzmir-Selçuk, Şirince Köyü'nden görünüşler (2010).

Şirince'ye gelen ziyaretçiler, pansiyon olarak yeniden işlevlendirilen köy konutlarında konaklayabilmekte ya da tarlalarda üretilen meyve ve üzümlerden elde edilen şarapları, zeytin ürünlerini, köy kadınlarının kendi imalatları olan dantelleri, oyaları, erişte, tarhana, reçel, pekmez gibi yerel üretim olan gıda ürünlerini köyün çarşısından satın alabilmektedir. Köyde aile pansiyonlarının yanı sıra aşçılık, doğal beslenme, organik tarım, vb. konularda kurslar veren butik oteller ve eğitim amaçlı konaklama birimleri de yer almaktadır. Köyde turizme katkı amacıyla düzenlenen bağ bozumu festivali de şarapçılık ve tarımsal üretimi teşvik etmektedir. Köy halkının turizmden gelir elde etmesiyle konutlarını restore ederek; pansiyona,

kahvaltı, gözleme ve geleneksel yemeklerin yenebileceği küçük lokantalara ya da bölgeye özgü hediyelik eşya, obje ve ürünlerin satılabileceği dükkanlara çevirdikleri görülmektedir. Yerleşimde gerçekleştirilen turizm faaliyetleri sonrasında köydeki yapıların büyük çoğunluğu turistik amaçlarla kullanılır hale gelmiş bununla birlikte bölgedeki yapılaşma talebinde artış görülmüştür. Yeni inşa edilen yapıların tasarımlarında geleneksel mimarinin taklit edilmeye çalışılması köydeki özgün dokunun okunurluğunu azaltmıştır.

Türkiye'de kültür turizmi açısından popüler olan köylerden biri de Karabük ili Safranbolu ilçesi sınırlarında yer alan Yörük Köyü'dür (Şekil 4.15). Yörük Köyü, düz bir arazide organik bir yerleşim düzeninde konumlandırılmış çoğunluğu alt katları kagir, üst katları kerpiç dolgulu ahşap karkas yapı tekniğiyle inşa edilmiş konutlar, camiler, çamaşırhane ve kahvehanelerden oluşmaktadır. Köyden kente göç olgusunun bir sonucu olarak Yörük Köyü, nüfusunun yarıdan fazlasını kaybetmiştir (Kiper, 2006, s. 176). Özgünlük ve bütünlük değerlerini koruyan Yörük Köyü'nde nüfus kaybı sonucu kültür varlığı yapılar boş kalmakta ve giderek harap olma sürecine girmektedir.

Şekil 4.15 : Karabük-Safranbolu, Yörük Köyü'nden görünüşler (2013).

UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Safranbolu ilçesine bağlı olan Yörük Köyü'nde yaşayan halkın ekonomik koşullarının iyileştirilmesi ve kültür mirasının korunmasını sağlamak için turizm bir araç olarak görülmektedir. Bu kapsamda geleneksel konutlardan bir bölümünün müze-ev, pansiyon, resim galerisi, hediyelik eşya satış birimleri, gözleme evi gibi kullanımlara uyarlandığı görülmektedir. Sokaklarda ise köy halkının ürettiği tarhana, çeşitli meyve kuruları, reçeller, pekmez, salça vb. gıda ürünleri satarak ek gelir elde etmeye çalıştıkları görülmektedir. Köy halkının son yıllarda gelişen turizm dolayısıyla gelirlerinin arttığı görülmekle birlikte, göç verme eğiliminin henüz aşılamadığı ve kültür varlıklarının restorasyonlarında istenen seviyeye gelinemediği görülmektedir.

Kırsal turizm uygulamalarının ilginç bir örneği de Antalya ili Korkuteli ilçesi sınırları içerisinde yer alan terk edilmiş Beğiş Köyü'dür. Yörükler tarafından XIX. yüzyılda kurulduğu düşünülen Beğiş Köyü, sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerle zaman içerisinde nüfusunu %90 oranında kaybetmiş ve köyde bulunan ahşap döşemeli yığma sistemle inşa edilmiş geleneksel yapılar kaderine terk edilmiştir (Şekil 4.16). 2012 tarihinde bir turizmci tarafından köydeki yapılardan 10 tanesi satın alınarak kırsal yaşam köyü fikriyle yeniden düzenlenmiştir. Yakın çevrede yaşayan halk tarafından "Susuz köy" olarak anılan Beğiş Köyü'nde proje kapsamında köy evlerine konaklama işlevi doğrultusunda müdahaleler yapılmış, araziye bir yüzme havuzu inşa edilmiş ve köyün su, elektrik, internet gibi temel altyapı hizmetleri kurulmuştur. Geleneksel olarak ahır olarak kullanılan alt katlar mutfak, restoran, şarap mahzeni gibi mekanlara dönüştürülürken, asıl yaşamın geçtiği üst katlar ise yatak odasına dönüştürülmüştür (Şekil 4.16). Köydeki evleri satın alarak bir turistik işletme haline getiren Mehmet Biçer, Pure Life Village (Sade Yaşam Köyü) olarak adlandırdığı projesi için "artık insanların deniz-kum-güneş tatilinden sıkıldıklarını" ve alternatif tatil imkanları aradıklarını belirtmiştir (Url-10). Biçer, şehrin kalabalığından, yoğun temposundan uzaklaşmak ve doğayla iç içe olmak isteyenlere önerdiği otelinde, ziyaretçilerin her türlü yaşamsal konfora sahip olarak dinlenebileceklerini bununla birlikte isteyenlerin bahçede domates, biber gibi tarım ürünlerini yetiştirebileceklerini, ineklerden süt sağabileceklerini, spor yapabileceklerini, yüzme havuzunda yüzebileceklerini, çevre köylerde ve otelin çiftliğinde üretilen organik tarım ürünlerini tadabileceklerini belirtmektedir (Url-10). Biçer, otelinde çevre köylerde yetişen doğal tarım ürünlerini tercih ederek köylülerin

tarımsal üretimlerini de teşvik ettiklerini ve zaman içerisinde oluşturdukları örneğin köye geri dönüşleri özendireceğini belirtmektedir (Url-10).

Terk edilmiş bir köydeki yapıların onarılarak yeniden bir yaşamın kurulması ilk bakışta olumlu gibi görünse de, restorasyonlarda özgünlük kriterinin ne ölçüde dikkate alındığı tartışmalıdır. Bununla birlikte köy halkının bir tatil köyüne dönüşen eski konutlarına ancak kalan turistler için ürettikleri tarım ürünlerini getirmeleri ya da otel personeli olarak çalışmaları durumunda girebilmeleri düşündürücüdür.

Şekil 4.16 : Antalya-Korkuteli Beğiş Köyü'nün bir turizm Köyü'ne çevrildikten sonraki durumunu gösteren fotoğraflar (Url-10).

Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesi sınırlarında yer alan ve kısmen Birecik baraj gölü suları altında kalarak boşaltılan Savaşan köyü'nde günümüzde gelişen turizm oldukça ilginçtir. Köy eğimli bir arazi üzerinde topoğrafyaya uyumlu bir ya da iki katlı olarak inşa edilmiş toprak damlı konutlar, cami, kahvehane, vb. yapılardan oluşmaktayken Birecik Barajı'nın yapımı nedeniyle kamulaştırılarak boşaltılmıştır. Köyün bir bölümünün (cami minaresi ve yamaçta konumlanan geleneksel konutlar) su üstünde kalması ile oluşan pitoresk görüntüler turizmcilerin ilgisini çekmiş ve daha önce tahliye edilen köye turistik ziyaretler başlamıştır. Bu doğrultuda Birecik baraj gölünden Savaşan Köyü'ne ulaşan tekne, kano ve bot turları organize edilmeye

başlanmıştır (Şekil 4.17). Köyün günümüzdeki ilginç görüntüsü film yapımcılarının da dikkatini çekmiş ve çektikleri birçok dizi ve film için köyü bir film platosu olarak kullanmışlardır. Artan ilgi sonrası tamamen boşaltılan köydeki yapılardan birkaçı göl manzarası ile ilişkili olarak restoran, kafeterya vb. işlevlerle tekrar hizmet vermeye başlamışlardır.

Şekil 4.17 : Kısmen Birecik Barajı suları altında kalan Şanlıurfa-Halfeti, Savaşan Köyü'nün görünüşleri (2014).

Son yıllarda kırsal alanlara artan turistik ilginin bir diğer boyutu da organik tarım yöntemlerini kullanarak doğal ürünler yetiştirmek ve tüketmek isteyen kent nüfusunun köylerde yer alan ekolojik çiftliklere ya da büyük kentlerde belediyelerin sağladığı hobi bahçelerine yöneldikleri görülmektedir. BM Kalkınma Programı desteğiyle Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği tarafından oluşturulan Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi Tecrübe Takası (TaTuTa) Projesi ile hem yerel halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesi hem de kırsal alanlara yönelik artan talebin karşılanması amaçlanmaktadır. TaTuTa'nın websayfasında projenin amaçları: Ekolojik yaşam hareketinin içerisindeki bireyler arasındaki iletişimin güçlendirilmesi, ekolojik üretimin öncelikle kırsal nüfus için, doğal döngülerle dost, sürekli bir yaşamsal kaynak oluşturması yönünde sağlıklı örneklerin oluşturulması, kentlerde yaşayan insanların ekolojik çiftliklerdeki yaşamı deneyimleyerek, ekolojik yaşam ile ilgili sorumlulukları içselleştirmesi, tüketici ve

üretici faaliyetlerinde ilk elden ekolojik yöntem, deneyim ve bilgi paylaşımının sağlanması, doğa dostu üretim ve tüketim modellerinin desteklenmesi yoluyla toprak, hava ve su kalitesinin, biyolojik çeşitliliğin, iklimlerin ve diğer doğal döngülerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesine katkı sağlanması olarak belirtilmiştir (Url-11). Çiftlikleri ziyaret etmek isteyen ziyaretçiler, TaTuTa web sayfasında yer alan harita yardımıyla ziyaret etmek istediği çiftliği, ziyaret dönemini ve türünü belirleyerek başvuru yapmaktadırlar. Çiftliklere ziyaret "gönüllü" ve "konuk" olmak üzere iki farklı şekilde olabilmektedir. Buna göre gönüllüler; konaklama süresince kendi imkan ve deneyimleri doğrultusunda çiftliğe işgücü, bilgi ve/veya tecrübe sağlayan, konuklar ise; konaklama ve aldığı hizmetlerle ilgili mali desteğini aracısız olarak çiftliğe veren ziyaretçilerdir. Çiftliklere ziyaretçi olabilmek için Buğday Derneği üyesi olmak önkoşul olarak tanımlanmıştır. Web sayfasında ayrıca TaTuTa sistemine kayıtlı ekolojik çiftliklerin konumu, ulaşım, haberleşme, konaklama, vb. özelliklerinin yanı sıra mevsim ve aylara göre çiftlikte ihtiyaç duyulan işler (budama, fidan dikimi, meyve hasadı, toplanan meyve ve sebzelerden pekmez, reçel, salça, turşu vb. üretimi, hayvan bakımı, temizlik işleri, vb.) hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır (Url- 11).

Şekil 4.18 : TaTuTa sistemine bir tarımsal kalkınma kooperatifi kurarak dahil olan Antakya-Samandağ, Vakıflı Köyü'nden görünüşler (Url-11).

TaTuTa sistemine bir tarımsal kalkınma kooperatifi kurarak katılan Türkiye topraklarındaki son Ermeni köyü olarak bilinen Vakıflı'da, Bayazıt vd.'nin 1966 yılında yaptıkları çok kapsamlı belgelemelerde; köyün göze çarpan en önemli plastik özelliğinin dağınıklığı olduğu ve yaşları 50 yılı aşmayan, doğanın içinde bahçeli bir düzende konumlandırılmış 56 kadar evin bulunduğu belirtilmiştir (s. 87). Yerleşimin günümüze ulaşan dokusunu Bayazıt vd.'nin (1966) sözünü ettiği evler arasından günümüze ulaşan az sayıdaki yapı, yeni inşa edilen yapılar, kilise, eski okul ve öğretmen lojmanı oluşturmaktadır (s. 87).

Son yıllarda köyün tarımsal üretiminin ve turizm potansiyelinin geliştirilmesine yönelik bir kalkınma kooperatifi kurulmuş ve köy içerisinde mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan geleneksel bir yapının restorasyonu gerçekleştirmiştir (Url-11). Böylece TaTuTa sistemiyle köye gelecek olan gönüllü ya da konukların kalabilecekleri bir konuk evi elde edilmiş ve köyde gerçekleştirilen organik tarımın yanında çiftlik turizminin gelişimi yönünde bir adım atılmıştır. Köyün kooperatifine bağlanan konuk evi, bahçe-tarla işleri, üretim, işleme ve paketleme işlerinde yardımcı olacak gönüllüler ve konuklara ayrılmıştır. Köy halkı ekolojik yöntemlerle ürettiği narenciye, nar ekşisi ve reçel gibi ürünleri kurdukları kooperatif aracılığıyla satarak ek gelir elde etmektedir (Şekil 4.18).

Kırsal alanlara ilginin artması STK'ların yanı sıra kamu kurumlarının da ilgisini çekmiş ve bu kapsamda il kültür ve turizm müdürlükleri tarafından eko-köy olarak belirlenen köylerde turizmin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Düzce İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından Akçakoca ilçesinin Dadalı Köyü Türkiye'nin çeşitli noktalarında eko-köy olarak belirlenen köylerden biridir. Yerel yönetim ile İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından köyün tanıtımı ve kırsal turizmin gelişmesine yönelik periyodik olarak doğa yürüyüşleri, kültürel geziler, meyve ve çiçek toplama, ATV safari, traktör gezisi, kına gecesi ve çeyiz serme gibi etkinlikler düzenlenmektedir (Şekil 4.19). Köyün geleneksel geçim kaynağını oluşturan tarım ve hayvancılıkta organik yöntemlerle üretim teşvik edilmekte, bununla birlikte elde edilen ürünlerle hazırlanan geleneksel yemekler köye gelen ziyaretçilere sunularak köy halkına ek gelir sağlanmaktadır. Köyde tarım ürünlerinin satıldığı satış birimleri ve geleneksel yemeklerin sunulduğu bir köy odasının yanı sıra köy halkının bir bölümünün bazı odalarını gelen ziyaretçilerin konaklamalarına yönelik pansiyon olarak işlettikleri görülmektedir. Dadalı'daki turizm uygulaması

köy halkına ekonomik olarak katkı sağlasa da köydeki geleneksel dokunun korunmasında henüz istenen gelişmeyi sağlayamamıştır.

STK'ların geliştirdiği TaTuTa projesi ya da kamu kuruluşlarının Eko-köy projesi gibi projelerde örnek köy ve çifliklerin ekonomik olarak kalkınmalarında başarılar sağlansa da köylerin kültürel zenginliklerini yansıtan geleneksel yapıların korunması konusunun arka planda olduğu görülmektedir.

Şekil 4.19 : Düzce İl Kültür Müdürlüğü tarafından eko-köy olarak ilan edilen Düzce-Akçakoca, Dadalı Köyü'nden görünüşler (Url-2).

4.3 Yerleşimlerin Yeniden İskanı

Nüfusunu kaybetmiş köylerin yeniden kullanım senaryolarından üçüncüsü bu yerleşimlerin özgün işlevleriyle yeniden düzenlenerek kullanılmasıdır. Nüfuslarını kaybeden bu yerleşimlerin yeniden yaşama kavuşmaları, eski sakinlerinin ya da dışarıdan gelecek yeni yerleşimcilerin iskanı olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Terk edilen köylerde tekrar yaşamın başlayabilmesi için geçmiş yüzyılların ihtiyaçları doğrultusunda inşa edilmiş kırsal yapıların asgari yaşam koşulları açısından uygunluğu önemli bir konudur. Yeni yerleşimciler, tarım odaklı geleneksel yaşam biçimini benimseyebileceği gibi daha farklı aktivitelerle de yaşamlarını sürdürülebilirler. Bu bağlamda geçmiş tarım toplumunun ihtiyaçları

doğrultusunda oluşturulan kırsal yapıların günümüz insanının gereksinimlerini karşılayabilip karşılamayacağı konusu bu yerleşimlerin yeniden iskanında ve geleneksel yapılara verilecek yeni işlevlerde göze alınmalıdır. Son yıllarda kentlerde yaşayan yüksek ve orta gelir grubundan kişilerin kentin çeperinde yer alan kırsal alanlara taşınarak işlerine gidip geldikleri ya da tatillerini geçirmek için ikincil konut edinme eğiliminde oldukları görülmektedir.

Yeni-kırsal (neo-rural) nüfus olarak adlandırılan bu yerleşimcilerin kimi örneklerde kırsal yerleşimlerdeki terk edilmiş yapıları satın alarak kendi istekleri doğrultusunda dönüştürdüğü görülmektedir. Terk edilme sonucu bakımsız kalan kültür varlıklarının; orta ve yüksek gelir grubuna ait kişiler tarafından yeniden işlevlendirilerek çoğunlukla kapıları kapalı yeni bir yaşam çevresine dönüştürülmesini bir tür kırsal soylulaştırma (rural gentrification) olarak değerlendirmek mümkündür (Dinçer ve Dinçer, 2005, s. 2).

Roberts & Hall (2003) kentsel-endüstriyel yaşam biçiminden kaçış amacıyla kırsal alanlarda gerçekleştirilen rekreasyonel tüm uğraşları, kentsel değerlerin kırsal alanlara empoze edilmesi, transferi olarak değerlendirmiştir (ss. 35-36). Geleneksel yaşamın bir yansıması olan kırsal çevrenin, yeniden iskanında bu yaşam çevrelerinin geçmişle olan bağlarının yitirilmemesi ve geri dönmeye istekli olan eski sakinlerin de gözetilmesi gerekmektedir. Savaş, terör ve güvenlik gibi kaygılarla yaşadıkları yerlerden göç etmek zorunda kalan halkın, değişen siyasi koşullar sonrasında geri dönüş projeleriyle yeniden köylerine yerleşmelerinin teşvik edildiği çeşitli örnekler de bulunmaktadır. Köylerin eski sakinlerinin ya da yeni yerleşimcilerin yeniden iskânının sürdürülebilir olması için geleneksel yapıların restorasyonu ve fiziksel altyapı olanaklarının iyileştirilmesinin yanında kültürel, sosyo-ekonomik ve fiziksel koşulların da geliştirilmesi bir gerekliliktir.

4.3.1 Eski sakinlerin yeniden iskanı

Terkedilmiş kırsal yerleşimlerde yaşamın yeniden oluşmasının ilk seçeneği, yerleşimin eski sakinleri ile yeniden iskan edilmesidir. Bu seçeneğin gerçekleşebilmesinin ön şartı köylerini çeşitli nedenlerle terk eden kişilere ulaşılabilmesi ve bu kişilerin evlerine geri dönmek için istekli olmalarıdır. Eski yerleşimcilerin köylerine geri dönmeleri için yasal açıdan herhangi bir engelin olmaması da bir diğer gerekliliktir. Eski sakinlerin yeniden iskan edilmesine örnek

olarak, savaş, terör gibi insan kaynaklı felaketler ya da politik baskılar sonrası yaşadıkları yerlerden göç etmek zorunda kalan halkın, değişen siyasi koşullar sonrasında köylerine geri dönüşlerinin teşvik edilmesi verilebilir.

4.3.1.1 Avrupa[15] örnekleri

Çeşitli nedenlerle köylerini terketmek zorunda kalan köylülerin değişen koşullar sonrası eski yerleşimlerine geri dönüşlerine örnek olarak 1992-1996 yıllarındaki Bosna Savaşı sırasında boşaltılan Čapljina'ya bağlı Poçitel (Počitelj) köyü verilebilir. Poçitel köyü; sahip olduğu kale, cami, mescit, hamam, imaret ve medrese gibi anıtsal yapıları ve konutları ile tipik bir Osmanlı kasabası görünümündedir (Akın, 2001, ss. 127-128). Bosna savaşı sırasında bombalanan köyde yer alan kültür varlıkları büyük zararlar görmüştür. Savaşın sona ermesiyle ulusal ve uluslararası kuruluşların da desteğiyle rehabilitasyon çalışmaları gerçekleştirilerek zarar gören kültür varlıkları onarılmış ve böylece köyde yaşam yeniden başlamıştır (Şekil 4.20).

Şekil 4.20 : Bosna Hersek'in Čapljina Bölgesi'ndeki Poçitel Köyü'nün görünüşleri (Mevlüde Kaptı Arşivi, 2011).

[15] İncelenen örnekler arasında, Avrupa'da yer almayan Irak'tan bir yerleşim de bulunmaktadır.

Bosna-Hersek hükümeti tarafından 2000 yılında başlatılan Poçitel'in kalıcı olarak korunması programı ile hasarlı ve yıkılan binaların restorasyonu ve yerinden edilmiş halkın evlerine geri dönüşü teşvik edilerek yerleşimin tekrar canlandırılması hedeflenmiştir (ICOMOS, 2008, s. 36). UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer alan Poçitel'de gerçekleştirilen çalışmalar ve gelişen turizm ile savaşın yaraları sarılmaya çalışılmıştır.

Eski sakinlerin köylerine geri döndükleri bir diğer örnek de Irak'ın kuzeyinde yer alan Nineveh özerk yönetimine bağlı Alqosh Köyü'dür. Terör ve güvenlik sorunları nedeniyle köylerini boşaltan köylüler, tehlikenin sona ermesiyle evlerine geri dönmüşlerdir. Hristiyanlık dini açısından kutsal olan köyün geleneksel dokusunu Rabban Hermizd manastırı ve onu çevreleyen düz çatılı yığma taş konutlar oluşturmaktadır (Şekil 4.21).

Şekil 4.21 : Irak'ın Nineveh Bölgesi'ndeki Alqosh Köyü'nün görünüşleri (Url-2).

4.3.1.2 Türkiye örnekleri

Ülkemizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölge'lerinde terör ve güvenlik sorunları dolayısıyla köylerini terk edenlerin geri dönüşlerinin kolaylaştırılması amacıyla İçişleri Bakanlığı tarafından Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi (KDRP) geliştirilmiştir. Proje, geri dönülecek köylerde hayatın yeniden başlatılması ve kalıcı

hale getirilmesi için gerekli köy altyapısının oluşturulmasına yönelik çalışmalar ile tarım, hayvancılık ve el sanatları gibi faaliyetlerin ıslahına yönelik gerekli çalışmaları içermektedir. KDRP kapsamında bugüne kadar valilik tarafından sosyal ve rehabilitasyon içerikli projeler, meslek edindirme ve istihdam projeleri, yurt projeleri, yol, su, elektrik, kanalizasyon vb. altyapı yatırımları, tahrip olan okul, sağlık ocağı ve diğer tesislerin onarılarak kullanılır hale getirilmesi, geri dönen yurttaşlara kendi konutlarını yapabilmeleri için inşaat malzemesi verilmesi, tarım ve hayvancılık faaliyetleri gibi çalışmaların gerçekleştirildiği belirtilmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2015).

Yaklaşık 50 yıl öncesinde Mardin'in Midyat ilçesine bağlı 750 nüfuslu bir Yezidi yerleşimi olan Oyuklu Köyü, bölgede yaşanan güvenlik sorunları nedeniyle terk edilmiştir (Sami, 2009, s. 70). Köylülerin bir bölümünün İstanbul, İzmir başta olmak üzere büyük kent merkezlerine yerleştikleri, bir bölümünün ise Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa gibi batı ülkelerine iltica ettikleri bilinmektedir (Sami, 2009, s. 70). Oyuklu Köyü'nde konutlar, Yezidi inanışının bir gereği olarak güneşe dönük olacak biçimde konumlandırılmıştır (Sami, 2009, s. 71).

Şekil 4.22 : Eski sakinlerinden bir bölümünün geri döndüğü Mardin-Midyat, Oyuklu Köyü'nden görünüşler (Sami, 2009; Güzeldere, 2015).

Eğimli bir arazide taş-yığma sistemle inşa edilmiş konutların pencere sayıları ve dama çıkmayı sağlayan taş merdivenler geleneksel dokunun karakteristiğini oluşturmaktadır (Şekil 4.22; Sami, 2009, s. 71). Oyuklu Köyü'nden Almanya'ya iltica etmiş 29 aileden biri olan Erdem ailesinin köylerine geri dönerek yaşamaya başlamaları, terk edilerek doğa şartları karşısında savunmasız kalan köyün kültürel mirasının korunması ve köyde yaşamın yeniden başlayabilmesi için bir başlangıç olarak değerlendirilebilir (Güzeldere, 2015).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki güvenlik sorunları nedeniyle terk edilen köylerin bir diğer örneği de Şırnak-İdil'e bağlı Yuvalı Köyü'dür (Şekil 4.23). Ulusal basında gündem bulan Yuvalı halkının köylerine geri dönüşüyle ilgili köylülerin yaşamın yeniden canlanması için öncelikle elektrik, yol ve su gibi altyapı hizmetlerinin sağlanması ve ardından devletin barınmak için köylülere ev yapılması konusunda destek olunması gerektiği belirtilmiştir (DHA, 2013).

Şekil 4.23 : Güvenlik problemleri nedeniyle boşaltılan Şırnak-İdil, Yuvalı Köyü'ne köylülerin geri dönüşü (Doğan Haber Ajansı, 2013).

Köye dönüş projesi kapsamında kırsal yerleşimlerin sahip olduğu geleneksel mimarinin korunması ya da değerlendirilmesi konusunda herhangi bir öngörünün olmayışı büyük bir eksikliktir. Köylerine geri dönen halkın yaşamsal koşullarının ve

altyapı hizmetlerinin sağlanması kadar köylerin sahip olduğu kırsal mimarinin korunması da son derece önemlidir. Bu açıdan Şırnak-İdil, Yuvalı ya da Mardin-Midyat, Oyuklu örneklerinde görüldüğü gibi yerli halkın köylerine geri dönmeye istekli olduğu durumlarda, fiziksel ortamın rehabilitasyonu için sağlanacak kamu ve özel sektör desteğinin altyapı olanaklarının geliştirilmesinde olduğu kadar kırsal mimarinin korunması ve değerlendirilmesine de yönlendirilmesi bir gerekliliktir.

Devletin köye dönüş projesinin yanında büyük kentlerde yaşayan kırsal kökenli nüfusun ilerleyen yaşlarda emeklilikleri ile beraber doğdukları köylere geri dönüşleri de söz konusudur. Bu yerleşimcilerin geri dönüşlerinde doğup büyüdükleri memleketlerine özlem, akrabalık ilişkileri ve kendilerine miras kalan arazilerine sahip çıkma istekleri gibi faktörler rol oynamaktadır. Kırsal kesimlerden kente göç eden bu kesimlerin bir bölümünün köyleriyle bağlarını hiç koparmadıkları ve tatillerini buralarda geçirdikleri görülmektedir. Bu kesimin yakınlarının ve akrabalarının da yaşadıkları köylerine geri dönüşleri daha sık görülmektedir. Eski köy sakinleri döndüklerinde hala ayaktaysa ata yadigarı evlerini onararak ya da arazilerine yeni yapı inşa ederek yaşamlarının geri kalanını sürdürmektedirler.

Büyük kentlerde artan pahalılık, dar gelirli kesimlerin kentlere yerleşmelerini gittikçe zorlaştırmaktadır. Kırsal kesimlerden büyük kentlere daha iyi bir yaşam umuduyla göç eden ailelerin ekonomik olarak umduklarını bulamaması, psikolojik sorunlar yaşaması ya da kent yaşamına adapte olamamaları sonrasında köylerine geri döndükleri örneklere de rastlanmaktadır.

4.3.2 Yeni yerleşimcilerin iskanı

Kırsal yerleşimlerin yeniden iskan edilmesinin ikinci seçeneği kırsal alanlarda yaşamak isteyen kişi ya da grupların köylere yerleşerek yaşamaya başlamasıdır. Son yıllarda kentlerdeki yaşama şartlarından şikayet eden doğa ile bütünleşik genç kuşaklar ve tatillerinin bir bölümünü sakin bir şekilde kırsal alanlarda geçirmek isteyen entellektüellerin bu alanlara yönelik taleplerinin giderek arttığı görülmektedir. Büyük kentlerde nüfusun her geçen gün artması, kentlerin çeperlerinde yer alan kırsal alanlara doğru genişlemesi ve kente yakın kırsal bölgelerin kentin bir parçası haline dönüşmesi sonucunu doğurmaktadır. Kentlerin köylere doğru genişlemesinin yanında mobil iletişim ve ulaşım imkanlarının gelişmesi de kente daha uzak kırsal yerleşimleri oturulabilir, yaşanabilir kılmaktadır.

Özellikle üst gelir grubundan kişilerin teknolojik ilerlemelerle işlerini telefon ve internet üzerinden yürütebilir hale gelmeleri sonrasında, kentin kirli havasından, gürültüsünden, kalabalıklığından kurtulmak gibi kaygılarla kırsal alanlara yerleştikleri gözlenmektedir. Kimi örneklerde kentten kıra olan bu göç dalgası özellikle denize kıyısı bulunan köylerde ikincil konut kullanımı biçiminde gerçekleşirken kimi örneklerde ise, kalıcı iskana dönüşmektedir. Genellikle üst ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin talep ettiği bu yaşam biçiminde yapıların bahçeli, az katlı evler şeklinde dağınık ya da kooperatif biçiminde toplu olduğu görülmektedir. Bu tür geri dönüş yöneliminin emeklilik sonrası kent yaşamından sıkılarak kentlerden ayrılmak isteyen yaş grubu ile doğayla barışık genç kuşaklarda daha yaygın olduğu görülmektedir. Her iki yaş grubunun büyük çoğunluğunun yüksek çevre bilinci ve ekolojik yönelimleri olduğu söylenebilir. Yeni yerleşimcilerin kimi örneklerde kırsal yerleşimlerdeki var olan yapıları satın alarak kendi istekleri doğrultusunda dönüştürdüğü ya da köylerin içinde ya da yakın çevresinde arsa alarak yeni yapı yaptığı görülmektedir. Kırsal yerleşimlerin kent kökenli yeni yerleşimciler tarafından geleneksel kırsal yaşantıdan uzak yeni bir yaşam çevresine dönüştürülmesini kırsal soylulaştırma olarak değerlendirmek mümkündür. Ekolojik konularda bilinçli kimi kişilerin kentlerden ayrılarak, kırsal alanlarda doğal mimari, organik tarım ve hayvancılık gibi ekolojik yaşam prensibine dayanan alternatif bir yaşama biçimini tercih ederek kırsal alanlara yerleşmeleri de yeniden iskanın farklı bir örneğidir. Eko-köy olarak adlandırılan bu tarz yerleşimler, nüfusunu kaybetmiş köylerde kurulabildiği gibi yaşamın devam ettiği köyler ile bu köylere yakın boş arazilerde de kurulabilmektedir.

4.3.2.1 Avrupa örnekleri

Teknolojideki değişimler ve ulaşım olanaklarının gelişmesi sonrasında işlerini telefon ve internet gibi iletişim araçları üzerinden yürütebilen kimi grupların büyük kentlerin stresli ortamından uzaklaşma kaygısıyla kent çeperlerinde yer alan kırsal alanlarda yaşamaya başladıkları ya da ikincil konut edindikleri görülmektedir. İspanya'nın Katalonya Bölgesi'nde Girona Belediyesi sınırları içerisinde Barcelona'ya üç saat kadar uzaklıkta bulunan La Tallada d'Empardá, Peratallada ve Palau Sator gibi kırsal yerleşimlerin de kentten köye gerçekleşen tersine göç sürecini son yıllarda yaşamaya başladıkları bilinmektedir (Solana-Solana, 2010, ss. 512-513). Solana-Solana (2010), kırsal soylulaştırma olarak tanımladığı bu sürecin kırsal

alanlarda edinilen evlerin çoğunluğunun yalnızca iş çıkışı saatlerinde, haftasonlarında ya da yaz aylarında mevsimlik kullanılması durumunu getirdiğini ve bu durumun da aslında kırsal alanlarda görülen farklı bir tür insansızlaşma süreci olduğunu belirtmiştir (s. 513). Katalonya kırsal mimarisini "masia" adı verilen büyük çiftlik evleri ve daha basit kırsal konutlar oluşturmaktadır (Solana-Solana, 2010, ss. 513). Köyden ev alacak kişiler sosyal statülerine göre büyük çiftlik evlerini ya da kırsal konutları satın alarak kendi beğenileri doğrultusunda restore ettirerek kullanmaktadır. Kentli nüfusun köylerden ev satın almaları konut fiyatlarını yükseltmiş ve bu durumun bir sonucu olarak yerli nüfus köylerini terk etmiştir (Solana-Solana, 2010, s. 509). Tarımsal üretim ya da kırsal yaşamla herhangi bir ilgisi olmayan kent nüfusunun köylere yerleşmesi, köyleri üreten yerler olmaktan çıkarıp tüketici durumuna getirmiştir (Solada-Solada, 2010, s. 514). Katalonya Bölgesi'nde yer alan Palau Sator Köyü çevresindeki farklı köylerde görüldüğü gibi, yakın mesafede bulunan büyük kent merkezlerinde yaşayan nüfusun tersine göçüne sahne olmaktadır. Solana-Solana (2010), Palau Sator'a artan ilginin köydeki kültür varlıklarının onarımını hızlandırdığını ancak köyün haftasonlarında ziyaret edilmeye gelinen yapay bir kırsal yerleşim haline dönüştüğünü belirtmiştir (Şekil 4.24; s. 513).

Şekil 4.24 : İspanya'nın Katalonya Bölgesi'nde yer alan Palau-Sator Köyü'nün görünüşleri (Url-2).

Ekolojik prensiplere bağlı komünal bir yaşam biçimini tercih eden kişiler tarafından 1997 yılında eski Doğu Almanya sınırlarındaki Altmark Bölgesi'nde yer alan Poppau Köyü'nün bir kilometre yakınında kurulan Sieben-Linden eko-köyünün 77 hektarlık alanı içerisinde saman balyaları ve ahşap gibi doğal malzemelerle inşa edilmiş konutlar, ortak mutfak, meditasyon evi, çocuk oyun alanları, kütüphane, kafeterya ve tarım alanları bulunmaktadır (Gesota, 2007, ss. 32-33; Şekil 4.25). Sieben-Linden eko-köyünde ekolojik sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için toplulukta yaşayanların kendi çabalarıyla oluşturdukları güneş panelleri ile ihtiyaç duydukları enerji üretilmekte, organik tarım ve hayvancılık yöntemleriyle ise köyde yaşayan kişilerin gıda ihtiyaçlarının yaklaşık %70'i karşılanmaktadır (Gesota, 2007, s. 34). Doğrudan demokrasi yöntemiyle yönetilen köyün ekonomik gelirlerini üretilen fazla enerjinin ve tarım ürünlerinin satılması ve köye gelen ziyaretçilere ücret karşılığı verilen özel kurslar oluşturmaktadır (Gesota, 2007, s. 34). Sieben-Linden'in ortaya koyduğu ekolojik temelli alternatif yaşam modeli ekolojik açıdan kendi kendine yeten yeni bir yerleşimin kurulmasıyla gerçekleştirilse de, tüm dünyadan köyü görmeye gelen turistlerin yarattığı ekonomik canlılık, eko-köye bir kilometre mesafede yer alan Poppau köyünü de ekonomik olarak desteklemiş ve buradaki kültür varlıklarının restorasyonuna dolaylı olarak fayda sağlamıştır.

Şekil 4.25 : Almanya'nın Altmark Bölgesi'nde kurulan Sieben-Linden Köyü'nün görünüşleri (Url-12).

4.3.2.2 Türkiye örnekleri

Kırsal yerleşimlerin yeni yerleşimciler tarafından iskanı, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de görülmektedir. Aydın'ın Soma ilçesinde yer alan Doğanbey Köyü bu durumun çarpıcı bir örneğidir (Şekil 4.26). 1924 tarihinde gerçekleşen mübadele ile nüfus yapısı farklılaşan yerleşim, 1955 yılında gerçekleşen deprem sonrasında büyük hasar görmüştür (Dinçer ve Dinçer, 2005, s. 4). Köy halkı deprem sonrasında hasar gören yapılarını onararak burada yaşamaya devam etmiş, ancak 1985 yılında gerçekleşen toprak kayması sonrasında yerleşim afet bölgesi ilan edilerek tahliye edilmiştir (Dinçer ve Dinçer, 2005, s. 4).

Doğanbey Köyü 1990'lı yılların sonunda İstanbul'da yaşayan bir grup entellektüelin dikkatini çekmiş ve köyde harap durumda bulunan yapıları satın alarak onarma fikri hayata geçirilmiştir (Dinçer ve Dinçer, 2005, s. 4). Böylece köyde yıllar sonra yeni bir yaşantının başlaması sağlanmıştır. Erder (1995), köydeki evleri satın alan yeni yerleşimcilerin büyük çoğunluğunun yaptıkları onarımlarda, uluslararası koruma ilkelerini dikkate almadıklarını ve Doğanbey'in dönüşü olmayan bir yapılaşma sürecine girdiğini belirtmiştir (s. 70).

Şekil 4.26 : Aydın-Söke, Doğanbey Köyü'nden görünüşler (2013).

Köyün yeni sakinlerinin; büyük mekanlar elde ettmek için küçük mekanlardan oluşan evleri satın alıp birleştirdiği, yeni bir bahçe ve avlu düzeni getirdikleri, yolları motorlu taşıtların geçebilecekleri şekilde genişlettikleri ve boş arazilere ise yeni yapılar yaptıkları gözlenmektedir (Erder, 1995, s. 70). Dinçer ve Dinçer (2005), Doğanbey'de gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarının harap durumda olan yerleşimi yeniden hayata döndürdüğünü, ancak kırsal soylulaştırma olarak değerlendirilebilecek bu süreçte kültürel mirasın yalnızca bir dekor olarak görüldüğünü ve yerleşimin eski sosyal yapısı ile yeni sosyal yapısı arasında en küçük bir bağın bile kurulmamış olduğunu belirtmişlerdir (s. 4). Doğanbey'deki sürecin benzerlerinin Türkiye'nin Ege ve Akdeniz kıyılarındaki kimi köylerde de yaşandığı söylenebilir. Çanakkale ili, Ayvacık ilçesindeki Adatepe ve Behram köyleri bu yerleşimler arasında ilk akla gelenlerden birkaçıdır.

Türkiye'deki kırsal yerleşimlerin yeni yerleşimcilerle iskanına; İstanbul'da yaşayan 15 kişilik bir grubun Marmariç Permakültür Ekolojik Yaşam Derneği adıyla kurdukları oluşumun İzmir'in Bayındır ilçesinin Dernekli Köyü'ne bağlı yaklaşık 20 sene önce terk edilmiş Mersinli (Marmariç) mevkisini, devletten 49 yıllığına kiralayarak (Marmariç Ekolojik Yaşam Derneği, 2011, s. 14) permakültür[16] esaslarına dayanan sürdürülebilir bir yerleşim kurma girişimi bir diğer örnek olarak gösterilebilir (Şekil 4.26). Mersinli mevkisindeki yapıların terk edilme sorunuyla bağlantılı olarak bakımsız kaldıkları ve bu durumun bir sonucu olarak çatısı çöken yapıların yalnızca beden ya da temel duvarlarının günümüze ulaştığı, bazılarının ise strüktürel açıdan daha az sorun taşıdığı görülmektedir. Köyün yeni yerleşimcilerinin yerleşimdeki yapılardan bir bölümünü onararak konut işlevine uyarladığı, köyün eski okul binasının ise Türkiye Permakültür Araştırma Enstitüsü'nün kurslarının verildiği bir merkeze çevrildiği görülmektedir (Güleryüz, 2013, s. 138). Yapılan restorasyonlarda malzeme kaynağı olarak yıkılmış yapılardan kalan taşlar ve köy ormanından elde edilen ahşap malzemenin kullanıldığı belirtilmiştir (Güleryüz, 2013, s. 137). Köydeki restorasyon uygulamalarında yeniden kullanımla bağlantılı olarak yapıların özgün plan şemalarında, cephe özelliklerinde ya da yapım tekniklerinde bazı değişikliklere gidildiği görülmektedir. Yerleşimde yapılan onarımların yanı sıra

[16] Permakültür (Permaculture): Permanent- Agriculture; insanların maddi ve maddi olmayan ihtiyaçlarını, doğal ekosistemin işleyişini örnek alarak, parçası oldukları doğaya ve üzerinde yaşadıkları dünyaya zarar vererek değil, yarar sağlayarak karşılamalarını sağlayan bir tasarım ve bakım bilimidir (Marmariç Ekolojik Yaşam Derneği, 2011: 4).

köye permakültür eğitimi almaya gelen ziyaretçilerin konaklamalarına yönelik ahşap bungalovlar inşa edildiği, kiraz, elma ve ceviz ağaçlarından oluşan bir ağaçlandırma çalışmasının yapıldığı ve köyde yapılacak tarım için gerekli olan suyu sağlamak üzere arazide bir gölet, teraslar ve yağmur hendekleri oluşturulduğu görülmektedir (Marmariç Ekolojik Yaşam Derneği, 2011, ss. 12-13).

Yerleşimin kurucuları tarafından Mersinli'nin tarım için elverişsiz olan toprağının permakültür prensiplerine göre düzenlenerek verimli hale getirilmesinin uzun süre alacağı tahmin edilmektedir. Köy sakinlerinin henüz kentle olan ekonomik bağlarını koparmadıkları ve kırsala yerleşmeden kentte yaptıkları işlerine dışarıdan devam ettikleri bilinmektedir (Güleryüz, 2013, s. 145).

Şekil 4.27 : İzmir-Bayındır, Dernekli Köyü Mersinli (Marmariç) Mevkisi'nden görünüşler (Url-2).

Yeni yerleşimcilerin geleceğe dair planı; köydeki tarım faaliyetlerinin köyün ihtiyaçlarını karşılayacak seviyeyi geçerek ihtiyaç fazlası tarım ürünleri elde edilmesi ve buradan gelecek gelirin köyün geçimini sağlamasıdır (Güleryüz, 2013, s. 146). Mersinli yerleşiminin bir diğer gelir kaynağı ise permakültür konusunda verilen sertifikalı eğitim programlarıdır. Nüfusunu kaybetmiş bir kırsal yerleşimin kentte yaşayan bir grup yeni yerleşimci tarafından permakültür felsefesiyle yeni bir yaşam

alanına çevrildiği ilginç bir örnek olan Mersinli yerleşiminde yapılan restorasyon uygulamalarında ve köy peyzajına yapılan müdahalelerde özgünlük konusunun hangi ölçüde ele alındığı tartışmalıdır.

4.4 Uygun Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Kırsal yerleşimlerde yaşamın devam etmesi, kültür varlıklarının korunması ve yerel halkın yaşam seviyesinin yükseltilmesi amacıyla geçmişten bugüne müzeleştirme, turizm ve yeniden iskan olmak üzere üç farklı şekilde uygulamaya konulan tüm yaklaşımların, Avrupa'daki ve Türkiye'deki örnekler üzerinden tartışılması nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimleri koruma yaklaşımının oluşturulabilmesi için en önemli aşamalardan biridir. Zengin doğal ve kültürel değerlere sahip olan kırsal yaşam çevrelerinin korunması, ancak buralarda yaşamın ya da yeniden bir kullanımın sağlanmasıyla mümkün olabilir. Bu açıdan kırsal yerleşimlerin terk edilmesinin engellendiği ya da terk edilme sonrasında yeniden yaşamın kurulduğu farklı coğrafyalardan örnekler incelenmiştir (Şekil B.1).

Kırsal yerleşimlerin yeniden değerlendirilmesine yönelik olarak incelenen örnekler ile Üçüncü bölümde kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetme nedenlerinin anlaşılmasına yönelik incelenen örnekler, hazırlanan bir tablo yardımıyla yerleşimlerin kırsal miras değerleri, terk edilme durumları, nüfusunu kaybetme nedenleri, nüfus kaybının yarattığı etkiler, mevcut ya da yeniden kullanım biçimleri ve gerçekleştirilen faaliyetlerin yarattığı etkiler olmak üzere altı grupta değerlendirilmiştir (Çizelge B.1). Bu gruplandırma uyarınca kırsal yerleşimlerin değerlerinin ortaya konulmasında ICOMOS Türkiye tarafından hazırlanan Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde (2013: 4-5) "Koruma Değerleri" başlığı altında sınıflandırılan değer tanımları üzerinden yola çıkılmıştır. İncelenen örneklerin sahip oldukları değerlerin tespitinde ise ulaşılabilen örneklere yönelik yerinde yapılan incelemeler ve literatürden edinilen bilgilerden faydalanılmıştır. Yerleşimlerin terk edilme durumları; sahip oldukları nüfusun %100-75'ini koruyorsa "Terk Edilmemiş", %75-50'sini koruyorsa "Kısmen Terk Edilmiş", %50-25'ini koruyorsa "Büyük Ölçüde Terk Edilmiş" ve %25-0'ını koruyorsa "Tamamen Terk Edilmiş" olarak, nüfusunu kaybetme nedenleri ise Üçüncü bölümde ayrıntılı olarak açıklanan; insan kaynaklı sosyo-kültürel ve ekonomik, politik nedenler, çatışmalar ve diğer nedenler ile doğa kaynaklı olarak sınıflandırılmıştır. Kırsal yerleşimlerdeki nüfus kaybının yarattığı etkiler ise; kültüre, doğaya ve insana olmak üzere üç grupta

incelenmiştir. İncelenen örneklerin değerlendirilmesinde yerinde yapılan incelemeler ve literatür araştırmalarından faydalanılmıştır. Ancak nüfus kaybının kültüre, doğaya ve insana yarattığı etkilerin analizinin yapılabilmesi için disiplinler arası çalışmaların gerçekleştirilmesi; kültüre olan etkilerin değerlendirmesinde Mimarlık, Mühendislik, vb. uygulamalı bilim dalları ile Tarih, Arkeoloji, vb. sosyal bilim dallarının, Doğa'ya olan etkilerin değerlendirmesinde; Biyoloji, Kimya, Yer Bilimleri, vb. Doğa Bilimleri dallarının, insana yönelik etkilerin değerlendirilmesinde ise Sosyoloji, Psikoloji, Antropoloji, Ekonomi, Siyaset, vb. Sosyal bilim dallarının değerlendirme çalışmalarına katılması bir zorunluluktur. Yerleşimlerin mevcut ya da yeniden kullanımları ya da değerlendirme biçimleri de müzeleştirme, turizm ve yeniden iskan olmak üzere üç grupta sınıflandırılmış ve bu yerleşimlerde gerçekleştirilen faaliyetlerin etkileri de olumlu ve olumsuz yönleri ile irdelenmiştir (Çizelge B.1).

İncelenen örnekler arasında terk edilme sonrasında müze olarak işlevlendirilen örneklerde, kültür varlıklarının fiziksel yıpranmasının durdurulmasının sürekli bir yaşamın sürdüğü yerleşimlere göre daha zor olduğu görülmektedir. İngiltere'den Tyneham (Şekil 3.3), A.B.D.'den Bodie (Şekil 4.2), Fransa'dan Oradour-sur-Glane (Şekil 4.3) ve Türkiye'den Kayaköy (Şekil 4.4) bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Kuşkusuz kırsal yerleşimlerin savaş, vb. nedenlerle terk edilmesi sonrasında bir anı mekanı olarak düzenlenmesi anlamlı seçeneklerden biridir. Ancak böyle bir kullanımda savaş, çatışma, vd. nedenler dolayısıyla büyük tahribat görmüş kültür varlıklarının konservasyonlarının ve sürekli bakımlarının yapılması, doğa koşullarının mimari miras üzerindeki tahribatının engellenmesi için bir zorunluluk olarak görülmelidir. Kırsal mimarinin korunmasına yönelik tarihteki ilk uygulamalar olarak ortaya çıkan kırsal yapıların taşınarak bir açık hava parkında toplanması yaklaşımları ise dönemleri açısından anlaşılır yaklaşımlar olmakla birlikte bu tür bir müzeleştirme yaklaşımının çağdaş koruma anlayışında yeri yoktur. Geleneksel yapıların bağlamlarından kopmasına neden olan bu uygulamaların yakın tarihte hala uygulanıyor olması düşündürücüdür. Türkiye'den Altınpark bu tür bir yaklaşıma örnek olarak gösterilebilir (Şekil 4.5).

Nüfus kaybetme ya da terk edilme sorununun yaşanmadığı, yoğun bir turizmin gerçekleştirildiği kimi yerleşimlerde ise, kırsal hayatın turizme oranla geri planda kaldığı ve geleneksel yaşamın terk edildiği görülmektedir. Türkiye'den Şirince köyü bu durumun çarpıcı bir örneği olarak gösterilebilir (Şekil 4.14). Kimi örneklerde ise

terk edilmiş kırsal yerleşimlerdeki geleneksel yapıların bir bölümünün onarılarak yalnızca turizme yönelik bir kullanımın gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum ayrı ayrı unsurların oluşturduğu geleneksel dokunun parçalarından yalnızca bir bölümünün korunup diğer bölümlerin göz ardı edilmesi riskini beraberinde getirmektedir. Yalnızca turizm kullanımının gözlendiği Türkiye'den Sarıhacılar (Şekil 3.9) ile Beğiş (Şekil 4.16) ve İtalya'dan Osini (Şekil 4.12) bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Nüfusu kaybeden yerleşimlerin yalnızca müze olarak kullanılmasında olduğu gibi yalnızca turizme yönelik bir kullanımın da kimi durumlarda sürekli bir yaşam sağlamadığı ve dolayısıyla kültür varlıklarının korunmasında zorlukların yaşandığı görülmektedir. Kırsal alanların terk edilmesinin engellenmesi ve kalkınmasına yönelik bir araç olarak kullanılan turizm; zaman zaman yalnızca belirli bir bölgeye yönelik yoğun bir talep yaratmakta ve yore halkının bütünüyle geleneksel yaşamdan vazgeçerek turizme yönelmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu açıdan risk taşıyan Slovakya'nın Vlkolinec (Şekil 4.6), Almanya'nın Lehde (Şekil 4.9) ve Avusturya'nın Krumbach (Şekil 4.10) yerleşimlerinde, uygulamaya konulan ziyaretçilere yönelik konaklama, vb. hizmetlerin bölge ölçeğinde planlanması yaklaşımı, yerleşimlerin yakın çevresinin de kalkınması anlamında başarılı örneklerdir. Kırsal yerleşimlerin korunması ve kırsal göçün önlenmesinde kullanılan en önemli araçlardan biri de kırsal kalkınma uygulamalarıdır. Yukarıdaki başarılı örneklerde kırsal kalkınma politikalarının kırsal mirasın korunması ve kırsal yaşamın sürekliliğini destekleyici bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak kırsal kalkınma uygulamaları ile ekonomik refahın yükselmesinin kırsal yaşamın sürekliliğini sağladığı görülse de kimi örneklerde kültür mirasının korunması konusunda eksiklikler görüldüğü anlaşılmaktadır. Kırsal kalkınma ve kültürel mirasın korunması konusunda eşgüdümün yeterince sağlanamadığı yerleşimlere Türkiye'den Vakıflı (Şekil 4.18) ve Dadalı (Şekil 4.19) örnek olarak gösterilebilir.

Yaşanan çatışmalar, savaşlar, güvenlik problemleri, vd. nedenlerle zorunlu olarak tahliye edilen kırsal yerleşimlerin terk edilmesine neden olan koşullar ortadan kalktıktan sonra yeniden iskan edildiği görülmektedir. Bu geri dönüşlerle yaşamın tekrar başlamasının sağlandığı görülmekle birlikte kimi örneklerde kültürel mirasın korunmasının gündeme dahi gelmediği, halkın geri dönüş sonrasında yıpranmış geleneksel yapılarını onarmak yerine yıkarak yeni malzemelerle konutlar inşa

ettikleri görülmektedir. Yerleşimde yeniden başlayan yaşam olumlu olmakla birlikte, kültür varlıklarının geri dönülemez şekilde yitirilmesine Türkiye'den Akçadam (Şekil 3.10), Oyuklu (Şekil 4.22), Yuvalı (Şekil 4.23) ve Irak'tan Alqosh (Şekil 4.21) örnek olarak gösterilebilir. Öte yandan altyapı imkanlarının kısıtlılığı ve yaşam koşullarındaki zorluklar nedeniyle geri dönüşlerin de sınırlı oranda kaldığı görülmektedir. Savaş nedeniyle terk edilme sonrasında hem yaşamın yeniden kurulduğu hem de kültür varlıklarının korunmasının başarıldığı Bosna-Hersek'in Poçitel yerleşimi, başarılı bir örnek olarak değerlendirilebilir (Şekil 4.20).

Nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin değerlendirilmesindeki bir diğer seçenek ise özellikle kentlerden kırlara tersine göç yoluyla gelen yerel halkın dışındaki yerleşimcilerin bu yerleşimlerde yaşamaya başlamalarıdır. Bu tür kullanımlar; geleneksel yaşam çevrelerinde kırsal yaşamın sürdürülememesine ve peyzajın değişimine neden olmaktadır. Terk edilme sonrası yaşamın yeniden başlaması olumlu olmakla birlikte yaşamın belirli mevsimlerle sınırlı kalması ve kültür varlıklarının restorasyonlarındaki büyük müdahaleler görülen olumsuz etkilerdir. İspanya'dan Palau Sator (Şekil 4.24) ve Türkiye'den Doğanbey (Şekil 4.26) kırsal soylulaştırma olarak tanımlanan bu tür bir yeniden kullanıma örnek gösterilebilir. Kentten kıra göç eden diğer bir kesim ise ekolojik eğilimlere sahip kişilerdir. Bu yönde bir dönüşümü ve yaşam biçimini tercih eden kişilerin kimi örneklerde kırsal bölgelerdeki boş bir alanda yeni bir yaşam çevresi kurdukları kimi örneklerde ise terk edilmiş köyleri tercih ettikleri görülmektedir. Almanya'dan Sieben-Linden (Şekil 4.25) ve Türkiye'den Mersinli (Şekil 4.27) yerleşimleri bu tür bir kullanıma örnek olarak gösterilebilir. Doğa dostu bir felsefeyle yaşamın şekillendirildiği bu örneklerde geleneksel yapılara yapılacak müdahalelerin sınırlı tutulması son derece önemlidir.

Nüfusunu yitirmiş köylerin yeniden kullanımları için geliştirilecek yaklaşımlarda, eğer ulaşılması hala mümkünse yerleşimlerin eski sakinleri (yerel halk) sürece mutlaka dahil edilmeli ve yerli halkın hak ve menfaatlerine saygı gösterilmelidir. Bu yerleşimlerdeki kültür varlıklarının korunması ve yaşamın sürdürülebilmesi için ülkelerin kırsal politikalarıyla uyumlu olarak müzeleştirme, turizm ve yeniden iskan seçeneklerinin her üçünün bir arada ya da bağımsız olarak uygulanabileceği görülmektedir. Ancak uygulanacak yaklaşımların bu alanların korunması ve kırsal yaşamın sürdürülmesi için bir araç olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Müzeleştirme,

turizm ya da yeniden iskan yaklaşımlarının uygulanmasında, köylerde terk edilme sonrası uzun yıllar bakımsız kalan geleneksel dokunun kırılganlığı, kültürel peyzaj değerleri, biyolojik çeşitlilik ve somut olmayan değerler dikkate alınmalıdır.

5. NÜFUSUNU YİTİREN KIRSAL YERLEŞİMLER İÇİN ÖNERİLEN KORUMA YAKLAŞIMI

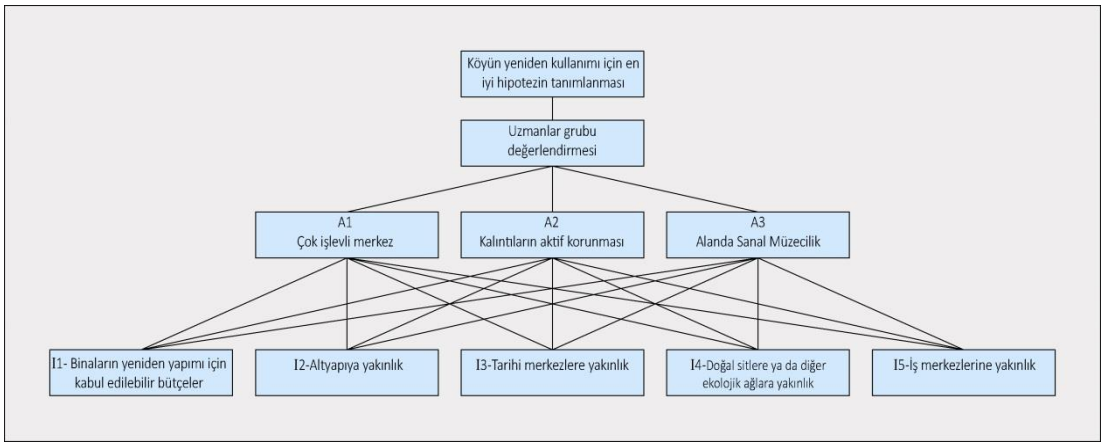
Geçmiş yüzyılların ihtiyaçları ve gereksinimleri doğrultusunda oluşturulmuş kırsal çevreler, çeşitli nedenlerle nüfuslarını kaybederek terk edilmekte ve bu sürecin bir sonucu olarak kırsal alanlardaki kültürel ve doğal varlıklar yitirilmektedir. İnsanların, evcil ve yabani hayvanların, konutların, üretim yapılarının, yolların, ağaçların, tarım ve orman alanlarının, su kaynaklarının ve geleneklerin bir bütün olarak oluşturdukları kırsal yaşam çevreleri; sahip oldukları özgünlük, bütünlük, tarihsel, belgesel, estetik ve sanatsal, teknik ve teknolojik, enderlik-teklik, grup, kullanım, folklorik, somut olmayan, süreklilik, anı, mitolojik, ekonomik, işlevsel, geleneksel, eğitim, vb. değerleriyle dönemlerinin yaşam biçimlerini aktaran canlı tanıklarıdır. İnsan ve doğanın ortaklaşa katkılarıyla oluşturulan kırsal yerleşimlerin nüfus kaybetmesinin bir sonucu olarak kültür varlıklarının bakımsız kalması ve yok olması sorununun çözümüne yönelik; literatürde farklı yaklaşımlar önerildiği görülmektedir.

Kendine özgü birçok sorunu bünyesinde barındıran nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin sahip oldukları kırsal mirasın korunması ve bu alanların sürdürülebilir bir sosyo-ekonomik yapıya kavuşturulabilmesi için bu bölümde öncelikle önerilen uluslarası yaklaşımlar irdelenmiştir. Önceki çalışmaların boşlukları tespit edilerek nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimler için özelleşmiş bir koruma yaklaşımı önerisi geliştirilmiştir. Önerilen koruma yaklaşımının disiplinler arası katkılarla geliştirilebileceği ve gelecekte kırsal yerleşimlerin korunması konusunda yapılacak bilimsel çalışmalarda kullanılabileceği düşünülmektedir.

5.1 Uluslararası Yaklaşımların İrdelenmesi

Nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerde yaşamın yeniden başlatılabilmesi ve kırsal mirasın yeniden değerlendirilebilmesi için “analitik hiyerarşi”, “çoklu değerlendirme ölçütleri”, “yöresel çiftlik mimarisinin belgelenmesi ve yeniden kullanımında metodolojik yaklaşım”, “köy yenileme”, “kırsal mirasın sunumu yoluyla koruma”, “terk edilmiş köylerdeki kültürel mirasın korunması ve çok yönlü değerlendirilmesi”, vb. gibi farklı yaklaşımların uygulanmasının önerildiği görülmektedir.

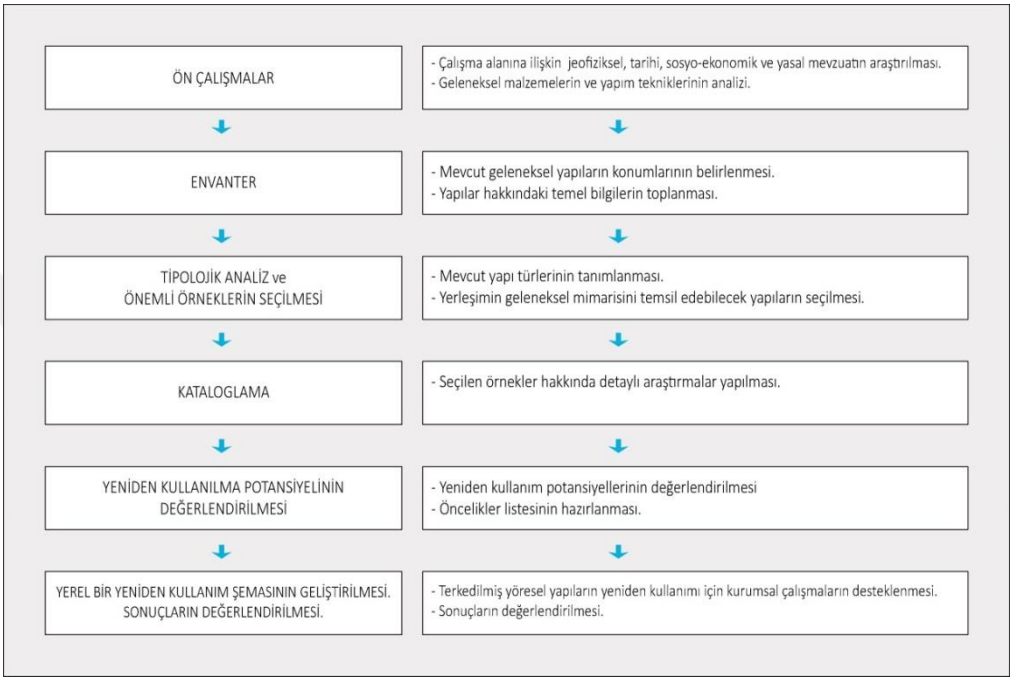
Russo ve diğ (2013), kırsal yapıların yeniden kullanılması için seçeneklerin tanımlanmasında önerdiği analitik hiyerarşi yöntemini (Analytic Hierarchy Process) İtalya'nın Sicilya adasındaki terk edilmiş bir köyde örneklemiştir (ss. 323-342). Terk edilmiş kırsal yerleşimlerin yeniden kullanım alternatiflerinin kıyaslanması, değerlendirilmesi ve tasniflenmesinde kullanılan analitik hiyerarşi yönteminin amacı yerleşimler için alternatifler arasından en iyi kullanım senaryosunun belirlenmesi olarak ifade edilmiştir. (Russo ve diğ, 2013, s. 325). Üç aşamalı olarak uygulanan analitik hiyerarşi yönteminin ilk aşaması, bir grup uzmanın yerleşimin hangi işlevle değerlendirilmesi gerektiğine karar vermesi olarak tanımlanmıştır. Uzman değerlendirmesi sonrasında çok amaçlı bir merkez yaratılması (A1), kalıntıların aktif restorasyonu (A2) ya da sanal bir müze oluşturulması (A3) alternatifleri ikinci aşamayı, kabul edilebilir yeniden yapım maliyetleri (I1), altyapı olanaklarına erişim (I2), tarihi merkezlere yakınlık (I3), ekolojik ağlar ya da doğal alanlara yakınlık (I4) ve iş merkezlerine yakınlık (I5) gibi girdiler ise üçüncü aşamayı oluşturmaktadır. Russo ve diğ (2013), üç aşamalı analitik hiyerarşi yönteminin yukarıda belirtilen üç alternatif ve beş girdinin katsayılarının göze alındığı bir matris uyarınca terk edilmiş bir kırsal yerleşimin yeniden işlevlendirilmesindeki en iyi seçeneğin belirlenebileceğini savunmuştur (s. 325; Şekil 5.1).

Şekil 5.1 : Üç aşamalı analitik hiyerarşi analizi şeması (Russo ve diğ, 2013).

Zavadskas ve Antucheviciene (2007), ise terk edilmiş kırsal yapıların onarılmasında çoklu değerlendirme ölçütleri (multiple criteria evaluation) yönteminin kullanılmasını önermiştir (ss. 436-451). Çoklu değerlendirme ölçütleri yöntemi sekiz ana aşamadan oluşturulmuştur. Yöntemin birinci aşaması; terk edilmiş kırsal yapıların yeniden değerlendirme olasılıkları ile ilgili ilk tespitlerin yapılması, ikinci

aşaması; yeniden kullanım seçeneklerinin belirlenmesi, üçüncü aşaması ise değerlendirme kriterlerinin tanımlanması olarak belirlenmiştir. Belirlenen değerlendirme kriterlerinin ağırlıklarına göre şekillenen diğer aşamalarda kullanılan "fuzzy decision matrix" yardımıyla terk edilmiş kırsal yapılar için en uygun yeniden kullanım seçeneğine karar verilmektedir (Zavadskas ve Antucheviciene, 2007, s. 442).

Şekil 5.2 : Kırsal bölgelerdeki yöresel çiftlik mimarisinin belgelenmesi ve yeniden kullanımı için önerilen altı aşamalı metodolojik yaklaşım (Fuentes, 2010).

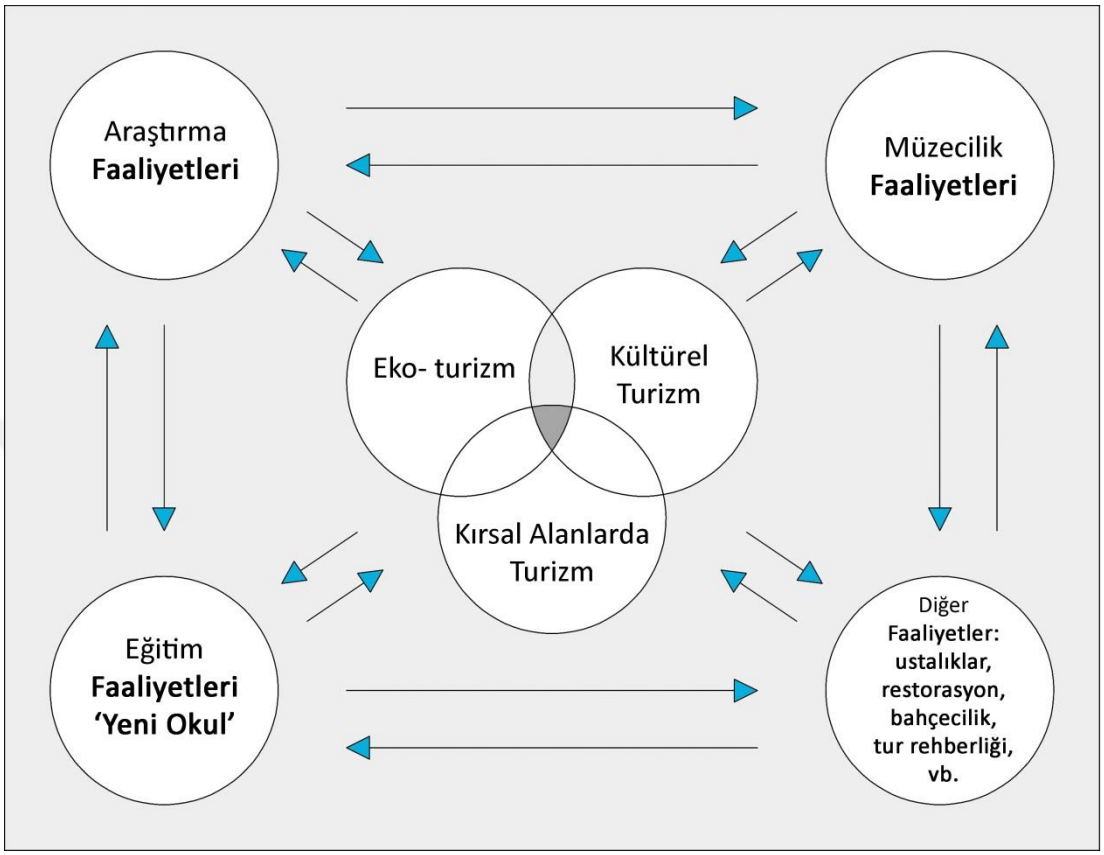
Fuentes'in (2010), yöresel çiftlik mimarisinin belgelenmesi ve yeniden kullanımı için önerdiği altı aşamadan oluşan metodolojik yaklaşımın ilk aşamasını, alanla ilgili tarihsel, sosyo-ekonomik ve yasal durum, geleneksel malzeme ve yapım tekniklerinin analizi, vb. bilgilerin derlendiği "Taslak çalışmalar" oluşturmaktadır (Şekil 5.2; ss. 119-129). İkinci aşama "Envanter çalışmaları", üçüncü aşama "Tipolojik çalışmalar ve önemli örneklerin tespiti", dördüncü aşama "Kataloglama", beşinci aşama "Yeniden kullanım potansiyelinin değerlendirilmesi", altıncı aşama ise "Yerel bir yeniden kullanım rehberinin hazırlanması"dır. Yöntemin beşinci adımı olarak tanımlanan yeniden kullanım potansiyelinin değerlendirilmesi aşamasında terk edilmiş kırsal yapıların yeniden değerlendirilmesinde konum, ulaşılabilirlik, peyzaj değeri, yerleşim karakteri, yakın çevre özellikleri, mülkiyet yapısı, yasal statü, mimari, tarihi ya da diğer özgün değerler, boyut, plan biçimi, kat sayısı, aydınlanma

durumu, özelleştirilmiş alanlar, strüktür durumu ve özgünlük durumu gibi değişkenler dikkate alınmaktadır (Şekil 5.2; Fuentes, 2010, s. 127).

Wilson (1999), Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi sonrası sosyalist yönetimin düştüğü Doğu Almanya coğrafyasındaki köylerde yaşanan nüfus kaybının engellenmesi ve kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi hedefine yönelik 1950 yılından itibaren Batı Almanya'da uygulanan köy yenileme (Dorferneurung) kavramını önermiştir (ss. 247-255). Tarım politikalarının bir parçası olan Dorferneurung yaklaşımı, geçimini tarımdan sağlayan köylerin, XX. yüzyılın şartlarına uygun olarak modernizasyonu, ihtiyaç duyulan çağdaş donatıların geleneksel dokuya eklenmesi, altyapı olanaklarının iyileştirilmesi ancak tüm bunlar gerçekleştirilirken kırsal mirasın korunmasını kapsamaktadır (Wilson, 1999, s. 248). Dorferneurung yaklaşımı, 1991 yılından itibaren geçmişte ekonomik sistemi kooperatifçilik ve devletin tarım destekleri üzerine kurulu olan Doğu Almanya'daki kırsal alanların pazar ekonomisi koşullarına uyarlanması ve yaşam standartlarının Batı seviyesine getirilmesi hedefi ile uygulamaya konulmuştur (Wilson, 1999, s. 248). Bu kapsamda Doğu Almanya'da kırsal kalkınma politikaları; tarım dışı istihdam olanaklarının yaratılması, altyapı olanaklarının iyileştirilmesi, tarihi yapıların restorasyonu ve terk edilmiş çiftlik evlerinin alternatif ekonomik kullanımlar için yeniden işlevlendirilmesi üzerine kurgulanmıştır. Dorferneurung tarihi yapıların restorasyonu dışında, köyün geleneksel dokusunu oluşturan çevresel değerli yapıların da onarılmasını, köydeki yolların yenilenmesini, ulaşım olanaklarının geliştirilmesini, sel vb. doğal afetlere karşı önlem alınmasını, su kaynaklarının temizlenmesini ve yeni yeşil köy meydanları ve sosyal yapılar inşa edilmesini kapsamaktadır (Wilson, 1999, s. 249).

Porto ve diğ (2012) ise, geleneksel kırsal yapıların kültürel miras özelliklerinin sunumu ile çekiciliklerinin artırılmasında yerel yönetimlerin kullanımına yönelik dört aşamalı bir yöntem önermektedir (ss. 421-436). Yöntemin ilk aşaması; kültür mirasının turizm kullanımına yönelik sunumu için öncelikle tarihi, kültürel, çevresel ve sosyal değerlerinin tanımlanması ve turizm potansiyelinin değerlendirilmesi, ikinci aşaması; anketler aracılığıyla ziyaretçi profilinin tespiti, üçüncü aşaması; sunumu gerçekleştirilecek kırsal yapıların belirlenerek hakkındaki bilgilerin derlenmesi, son aşaması ise kültür mirası sunum stratejisinin hazırlanmasından oluşmaktadır (Porto ve diğ, 2012, s. 424). Yöntemin son aşamasında hazırlanması

beklenen sunum stratejisi, alt hedeflerin ve bunların gerçekleştirilmesi için eylem planlarının hazırlanması, çalışma grupları ve paydaşların belirlenmesi ile sunum için gerekli araçların üretilmesi konularından oluşmaktadır (Porto ve diğ, 2012, s. 424).

Şekil 5.3 : Kültürel park konsepti bağlamında eko-kültürel turizm (Filipe ve Mascarenhas, 2011).

Filipe ve Mascarenhas'ın (2011), terk edilmiş köylerdeki kültürel mirasın korunması ve çok yönlü değerlendirilmesi için Portekiz'de yer alan Broas Köyü'nde örneklediği model uyarınca, terk edilmiş kırsal yerleşimlerin korunması için turizm, müzecilik, vb. yaklaşımlarla yeniden işlevlendirilebileceği belirtilmektedir (ss. 21-45). Bu doğrultuda Filipe ve Mascarenhas (2011), Broas köyünün çok yönlü aktivitelerle desteklenecek bir kültür parkı olarak işlevlendirilebileceğini önermektedir (s. 38). Kültür parkı yaklaşımı; toplum açısından çağdaş bir eğitim ve araştırma olanağı sağlayan, aynı zamanda kültürel turizm ve kırsal alanlardaki diğer turistik faaliyetlerin geliştirilmesi ile yeni ekonomik kaynak yaratan kültürel miras yönetiminin ve kırsal müzeciliğin yeni bir türü olarak tanımlanmıştır (Şekil 5.3). Broas köyünde bu tür bir yaklaşımın geliştirilebilmesi için önerilen uygulama rehberinde terk edilme ve buna bağlı olarak kültürel mirasın yitirilmesi problemi

karşısında etkin bir kamuoyu oluşturulması, teknik bir uygulama komisyonu ve içerisinde turizmcilerin, mülk sahiplerinin, yerel yönetimlerin ve girişimcilerin yer aldığı bir uzlaştırma heyetinin kurulması önerilmiştir (Filipe ve Mascarenhas, 2011, ss. 40-41).

Nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerde yaşamın tekrar nasıl başlayabileceği ve kültürel mirasın yeniden değerlendirilerek korunmasının kırsal kalkınma politikalarıyla nasıl ilişkilendirileceği konularının yanı sıra tarımsal bir üretimle ilişkili kırsal yapı türlerinin yeniden işlevlendirilmesi için de farklı önerilerin geliştirildiği görülmektedir.

Fuentes ve diğ (2010), geleneksel çiftlik yapılarının yeniden işlevlendirilmesi konusunu İspanya'daki terk edilmiş yer altı şarap mahzenleri üzerinden tartışmaktadır (ss. 738-748). Tarım sektöründeki büyük dönüşümlerin, ekonomik aktivitelerin endüstrileşmesinin ve kırdan kente göç olgusunun İspanya'da ve diğer gelişmiş ülkelerde kırsal nüfusun azalmasına neden olduğu belirtilmektedir. İspanya'nın birçok noktasında yukarıdaki sorunlar bağlamında terk edilerek işlevsiz kalan şarap mahzenlerinin, bulundukları bölgelerdeki bağlardan üretilecek özel üretim şarapların yıllandırılmasında ya da restoran, şarap tadım vb. turistik amaçlarla kullanılabileceği belirten Fuentes (2010), terk edilmiş yapıların yeniden kullanımının bölge ekonomisine katkı sağlayarak kırdan kente göç olgusunun ivmesini tersine çevireceğini ve kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayacağını ifade etmişlerdir (ss. 742-747).

Van Der Vaart ise (2005), işlevsiz kalmış çiftlik yapılarının tarım dışı fonksiyonlarla yeniden kullanımının nasıl gerçekleştirilebileceğini Hollanda-Friesland sınırları içerisinde bulunan kullanım dışı kalmış yaklaşık 15.000 yapı üzerinden sorgulamaktadır (ss. 143-152). Friesland'daki yeniden kullanımlar büyük oranda konut fonksiyonuna yönelik gerçekleşmiş ve kırsal alanlardaki yapıları onararak yerleşen grupların yarattığı ekonomik canlılık kültürel mirasın korunmasını olumlu yönde etkilemiştir (Van Der Vaart, 2005, s. 146).

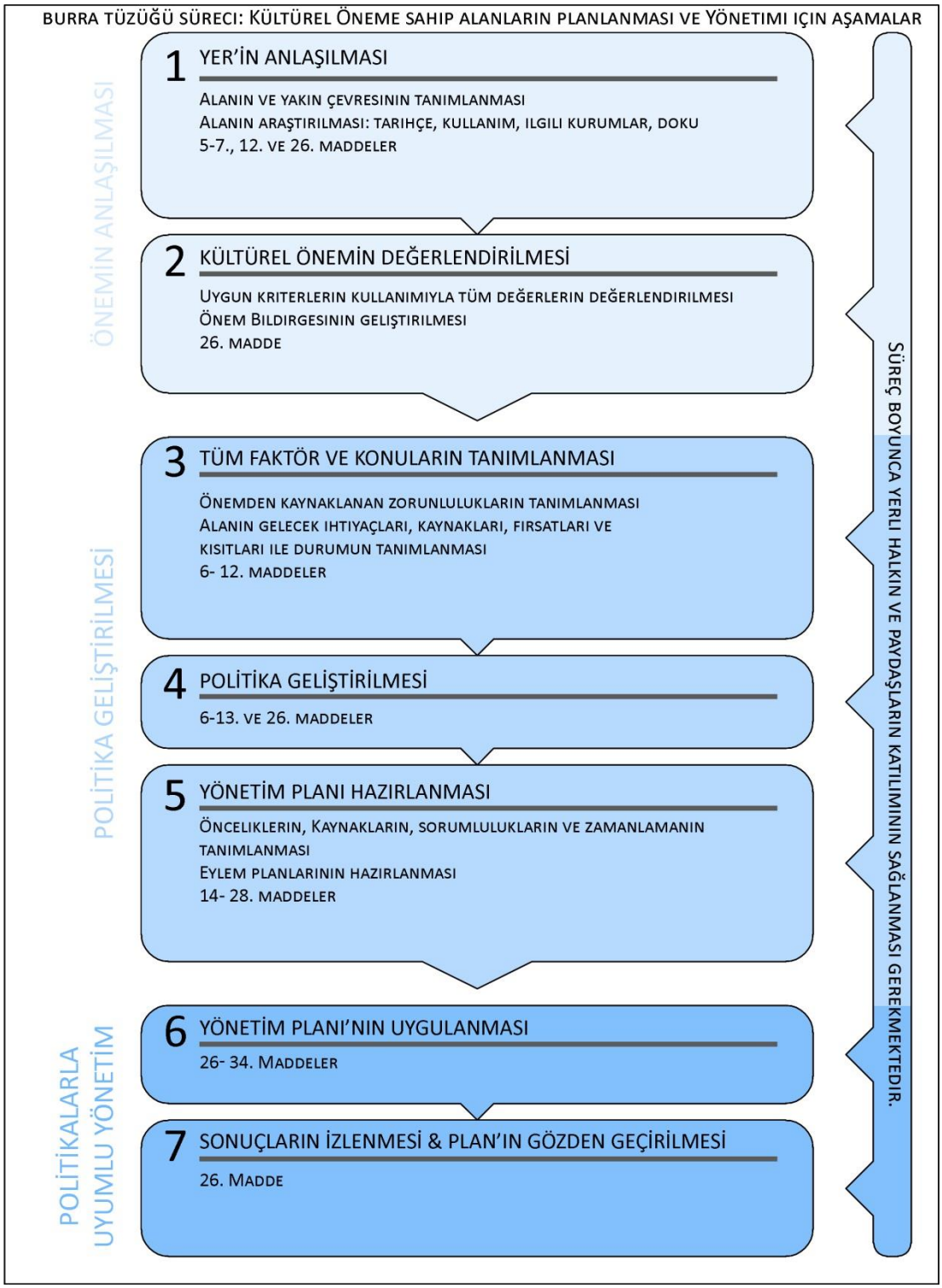
Kırsal yerleşimlerinin nüfusunu kaybetmesinin İtalya'da da yaygın bir sorun olduğunu belirten Figlia ise (2012), bu sorunun yoğun olarak yaşandığı Aspromonte ve Belice Vadisi'nde bulunan köylerde yaptığı incelemelerde, kırsal yapıların taşıdığı yerel değerlerle bölgesel birer kaynak olduklarını vurgulamıştır (s. 2). Kırsal

yerleşimlerde sona eren hayatın, kırsal kalkınma politikalarının bir parçası olarak belirlenen turizm ya da ekolojik yaşam gibi kullanımlarla tekrar başlatılabileceği belirtilmiştir (Figlia, 2012, s. 14-16).

Nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerle ilgili doğrudan bir vurgu yer almasa da Burra Tüzüğü'nde kırsal ya da kentsel ayrımı yapılmadan kültürel öneme sahip tüm alanların planlanması ve yönetimi için "önemin anlaşılması, politika geliştirilmesi ve politikalarla uyumlu yönetim" olmak üzere üç aşamalı bir süreç önerilmiştir (Şekil 5.4; ICOMOS Avustralya, 2013).

Kültürel değere sahip alanların iyi yönetilmesinin korumanın ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirildiği tüzükte, bu alanların planlanması ve yönetilmesine ilişkin önerilen sürecin ilk aşaması; alanın tanımlanması, yazılı, sözlü, fiziksel bilgilerin bir araya getirilmesi, yerin öneminin değerlendirilmesi ve önem bildirgesinin geliştirilmesinden, ikinci aşaması; yerin öneminden kaynaklanan zorunlulukların tanımlanması, alanın gelecek ihtiyaçları, kaynakları, fırsatları ve kısıtları ile durumunun tanımlanması, politika seçeneklerinin tanımlanması, değerlendirilmesi ve eylem planlarının oluşturulmasından, üçüncü aşaması ise yönetim planının uygulanması, uygulamaların izlenmesi ve yeniden değerlendirilme aşamalarından oluşmaktadır.

UNESCO Dünya Mirası Merkezi (WHC)'nin Dünya Mirası'na aday gösterilecek alanlar için bir zorunluluk olarak belirlediği "yönetim planı" kavramını; kültürel ve doğal miras alanlarının hangi yöntemler, kaynaklar, uzmanlar ve program ile nasıl korunacağını tarifleyen ve sürekli revize edilen yol gösterici rehberler olarak tanımlamak mümkündür. Feilden ve Jokilehto (1993), yönetim planlarının hazırlanması sürecinin ilk araştırmaların gerçekleştirilmesi, alanın ve koruma alanı sınırlarının tanımlanması, kaynakların tanımlanması ve değerlendirilmesi, kısıtlamaların belirlenmesi ve hedeflerin açıklanması, projelerin tanımlanması, iş programlarının ve senelik planların hazırlanması, uygulama ve gözden geçirme aşamalarından, IUCN ise (2008), giriş, alanın karakteristiklerinin ve doğal değerlerinin tanımlanması, sürece kimlerin ve ne zaman katılacaklarının belirlenmesi, vizyon ve hedeflerin belirlenmesi, yönetim seçeneklerinin açıklanması, yönetim politikalarının belirlenmesi, yönetim eylemlerinin belirlenmesi, planın uygulanması ve gözden geçirme aşamalarından oluşması gerektiğini belirtmişlerdir.

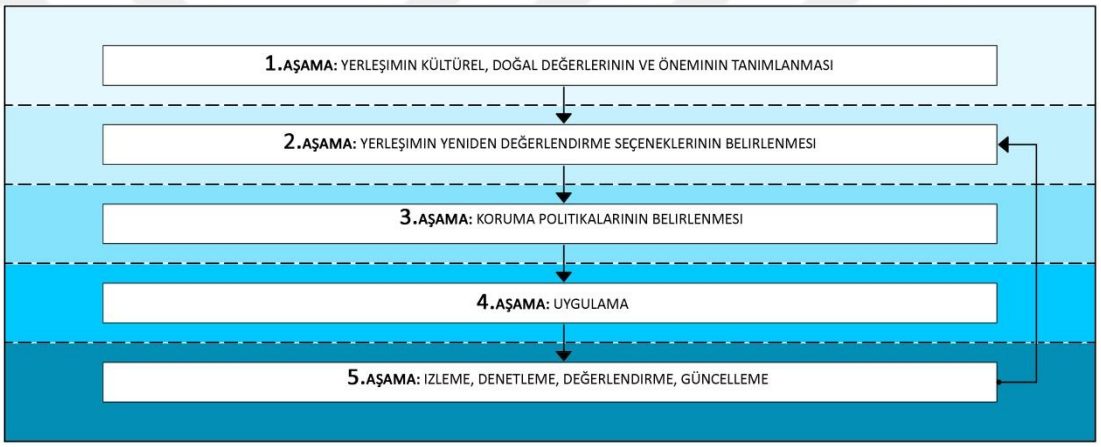

Şekil 5.4 : Burra tüzüğü süreci (ICOMOS Avustralya, 2013).

5.2 Önerilen Koruma Yaklaşımı

Kültürel ve doğal mirasın yönetimi ve nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin yeniden değerlendirilmesi ile ilgili yukarıda özetlenmeye çalışılan farklı yaklaşımlar görülmekle birlikte, kendine özgü birçok sorunu bünyesinde barındıran nüfusunu

yitirmiş kırsal yerleşimlerin sahip oldukları kültürel ve doğal mirasın korunması ve bu alanların sürdürülebilir bir sosyo-ekonomik yapıya kavuşturulabilmesi için özelleşmiş bir yöntemin eksikliği görülmektedir. Tez çalışması, nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetme nedenlerini ortaya koyup, bu çevrelerin ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda gelecek kuşaklara aktarılabilmeleri için özelleşmiş kapsamlı bir koruma yaklaşımı ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda önerilen koruma yaklaşımı: "Yerleşimin doğal, kültürel değerlerinin ve öneminin tanımlanması", "Yerleşimin yeniden değerlendirme seçeneklerinin belirlenmesi", "Koruma politikalarının belirlenmesi", "Uygulama" ve "İzleme, denetleme, değerlendirme, güncelleme" olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır (Şekil 5.5; Şekil 5.9).

Şekil 5.5 : Koruma yaklaşımının aşamaları (2015).

Koruma yaklaşımının ilk aşamasını nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimin doğal ve kültürel değerlerinin ve taşıdığı önemin belirlenmesi oluşturmaktadır (Şekil 5.6). Terk edilmiş ya da neredeyse terk edilmekte olan kırsal yerleşimlerin sahip oldukları doğal ve kültürel değerlerin saptanması, bu yerleşimlerin neden korunması gerektiği sorusunun yanıtlanması açısından koruma yaklaşımının ilk aşamasını oluşturmaktadır.

Ülkelerin sahip olduğu kültürel ve doğal miras envanter sisteminin bir parçası olması gereken, kırsal yerleşimlerin bulundukları çevrelerin biyo-çeşitliliği ile somut ve somut olmayan değerlerinin belgelenmesi, korunması gerekli kırsal yerleşimlerin taşıdıkları önemin tanımlanması için bir ön koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusların doğal ve kültürel miras envanterini kentler için dahi henüz tam olarak tamamlayamadıkları düşünülecek olursa, kırsal yerleşimlerin doğal ve kültürel

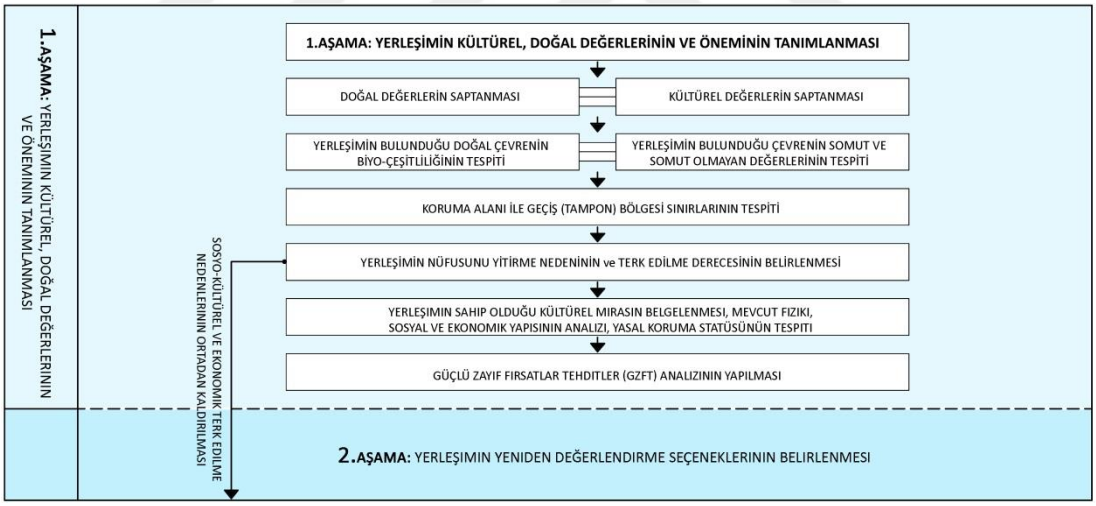
değerlerinin tanımlanması, mevcut envanter sistemlerine de katkı sağlayacaktır. Doğal ve kültürel değerleri tanımlanan kırsal yerleşimlerde koruma alanı ve geçiş bölgesi sınırlarının belirlenmesi bir gerekliliktir. Kırsal yerleşimlerde koruma sınırları belirlenirken insan ve doğa etkileşiminin ortaklığı sonucu oluşan geleneksel yerleşimler, tarım ve orman alanları, su kaynakları ve ulaşım bağlantıları gibi unsurlar dikkate alınmalıdır. Koruma sınırları, birincil öneme sahip geleneksel yapılar, yollar, meydanlar, tarım alanları vb. unsurların oluşturduğu yerleşimi kapsayan çekirdek koruma alanı ve bu sınırın dışında, alanı fiziki, görsel ve sosyal olarak etkileyen geçiş (tampon) bölgesinden oluşmalıdır.

Sınırları, doğal ve kültürel değerleri belirlenen kırsal yerleşimlerin, terk edilme durumlarının ortaya konulması ve nüfusunu yitirmelerine sebep olan etkenlerin belirlenmesi son derece önemlidir. Korunması gerekli değerlere sahip kırsal yerleşimlerde yaşayan nüfusun yaşam alanlarını terk etmesinin birçok nedeni bulunmaktadır (Çizelge 3.1). Kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetme nedenlerinin belirlenmesi, koruma yaklaşımının bir sonraki adımı olan "Yerleşimin Yeniden Değerlendirme Seçeneklerinin Belirlenmesi" aşamasında alınacak kararları yönlendirecek en temel konulardan biridir. Kırsal yerleşimlerin insan kaynaklı sosyo-kültürel ve ekonomik, politik, diğer ve doğa kaynaklı nedenlerle nüfusunu yitirdiği örneklerde, ülkelerin kırsal kalkınma politikaları ve üst ölçekteki planlama kararları ile uyumlu olacak şekilde nüfus kaybetme nedenlerinin ortadan kaldırılması, terk edilen kırsal alanlarda yaşamın yeniden başlaması ve dolayısıyla korumanın gerçekleşebilmesi için bir gerekliliktir. Nüfus kaybına neden olan etkenlerin ortadan kaldırılma şansının olmadığı kimi örneklerin yeniden değerlendirilme olasılıkları, farklılaşmaktadır.

Nüfus kaybının altında yatan nedenlerin belirlenmesi ile eş zamanlı olarak yerleşimlerin sahip oldukları kültürel ve doğal mirasın belgelenmesi, korunacak alanın yasal statüsü, arazi kullanımı ve planlama kararları, uluslararası koruma sözleşmeleri ve ülkelerin kültür ve tabiat varlıklarını koruma mevzuatlarının tespiti ile mevcut fiziki, sosyal ve ekonomik yapılarının analizlerinin yapılması gerekmektedir. Yerleşimlerin yasal koruma statülerinin tespiti sırasında koruma altına alınmamış ya da yetersiz bir koruma statüsüne sahip olduğu belirlenen yerleşimlerin daha önce açıklanan ölçütler uyarınca belirlenecek sınırlar doğrultusunda bir koruma statüsüne kavuşturulması son derece önemlidir. Bu

noktada ülkelerin ulusal koruma yasalarının da çağdaş koruma ilkeleri doğrultusunda insan ve doğanın ortaklaşa katkılarıyla oluşturulmuş kırsal yerleşimlerin ihtiyaçlarını karşılacak şekilde güncellenmesi, koruma çalışmalarında başarılı olunabilmesinin ön koşullarından biri olarak görülmelidir. Bununla birlikte korunacak alanın sahip olduğu doğal kaynaklar ve durumları, kültürel mirasın yıpranmışlık durumu, mülkiyet yapısı, kullanım durumu, altyapı olanaklarının mevcut ve önerilebilecek kullanımlar açısından yeterliliği, ulaşım olanakları, arazi kullanımı ve planlama kararları ile sosyo-ekonomik göstergeler, yerleşimlerin geleceğe taşınabilmesi için öngörülecek yeniden değerlendirme seçeneğinin şekillendirilmesinde gerekli bilgilerdir.

Disiplinler arası bir çalışma gerektiren belgeleme süreci sonucunda alanla ilgili tüm veriler derlenerek, korunacak bölge hakkındaki bilgi altyapısı oluşturulmalıdır. Elde edilen tüm verilerin analizi ve sentezi sonrasında, korunacak kırsal yerleşimin güçlü ve zayıf yönleri, taşıdığı fırsatlar ve karşı karşıya olduğu tehditler (GZFT analizi) belirlenmelidir.

Şekil 5.6 : Koruma yaklaşımının birinci aşamasının alt basamakları (2015).

"Yerleşimlerin Doğal, Kültürel Değerlerinin ve Öneminin Tanımlanması" aşamasının ardından koruma yaklaşımında önerilen ikinci basamak, nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerdeki yaşamın yeniden kurgulanması olasılıklarının tartışılacağı "Yerleşimlerin Yeniden Değerlendirme Seçeneklerinin Belirlenmesi" aşamasıdır (Şekil 5.7). Nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin yeniden değerlendirilmesi aşamasının ilk adımı; koruma sınırları belirlenen alanın korunması ile ilgili ulusal ve uluslararası ortakların ve paydaşların belirlenmesi ile korumaya

sağlanacak finansal kaynakların tespit edilmesidir. Kırsal yerleşimlerin korunması ile ilgili paydaş ve ortaklar; yasalar çerçevesinde sorumlu olan merkezi ve yerel yönetimlere bağlı tüm birimler, koruma ile ilgili ulusal ve uluslararası kuruluşlar, üniversiteler, meslek odaları temsilcilikleri, finansal kaynak sağlayan sponsorlar, sivil toplum örgütleri, ulusal ve yerel medya kuruluşları, mülkiyet sahibi yerel halk ve kullanıcılar, bölgeyi ziyaret edecek yerli ve yabancı turistler, bölgede çalışan yerli ve yabancı turizm şirketleri ve rehberler, vb. olarak sıralanabilir. Nüfusunu yitirmiş kırsal yerleşimlerin sahip olduğu kültürel ve doğal mirasın etkili bir şekilde korunması ve yeniden değerlendirilmesi ile bu yerleşimlerde sürdürülebilir bir ekonomik yapının kurulabilmesi ancak ilgili ve yetkili her kişi, kurum ve kuruluşun katkılarıyla oluşturulan bir toplum bilincinin yaratılması ile mümkündür. Bu açıdan korumaya yönelik gelecek hedeflerinin belirlenmesinde ve başarıya ulaşmasında; başta alınacak kararlardan etkilenecek mülkiyet sahibi yerel halk olmak üzere, alınacak kararları etkileyecek uzmanların, meslek odalarının, sivil toplum kuruluşlarının ve karar verici merkezi-yerel yönetim organlarının katılımının sağlanması son derece önemlidir.

Nüfusunu yitirmiş kırsal yerleşimlerde mülkiyet sahibi yerel halkın ekonomik güçlerinin oldukça kısıtlı olduğu düşünülecek olursa zengin kültürel ve doğal mirasa sahip kırsal alanlarda kalkınmanın ve korumanın gerçekleştirilmesi, sağlanacak ekonomik kaynaklara bağlıdır. Gülersoy ve Ayrancı (2011), merkezi ve yerel yönetimin bir başka ifadeyle kamunun; koruma, planlama ve yaşam kalitesini iyileştirme eylemlerinde tek başına yeterli kapasiteye sahip olmadığını, farklı ölçeklerdeki uygulamaların gerçekleştirilebilmesi için ilgili kurumlar arasında ortaklık mekanizmasının geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir (s. 125). Kamu-özel sektör ortaklıkları, koruma uygulamalarında finansal kaynak sağlamanın yanında etkin bir yönetim biçimi de sunmaktadır (Gülersoy ve Ayrancı, 2011, s. 125). Kırsal alanların kalkınması ve bu alanlardaki kültürel mirasın korunması konusunda, kamu kaynaklarının sınırlı olması göz önüne alınarak; doğrudan kamu kaynaklarının kullanılması yaklaşımının yanında uluslararası kaynakların kullanımını, özel sermayeyi ve yerel girişimcileri teşvik edici yaklaşımların da ülke politikalarının bir parçası haline getirilmesi bir gerekliliktir. Mitchell ve diğ (2009), kültürel peyzaj alanlarının korunması için kaynak yaratma stratejilerini kamu ya da özel sektörün doğrudan sağladığı dışsal kaynaklar ve bu alanların taşıdığı geleneksel potansiyelin

ortaya çıkarılmasıyla elde edilebilecek içsel kaynaklar olmak üzere iki gruba ayırmışlardır (ss. 73-78). Bu sınıflandırma uyarınca nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerdeki kültürel ve doğal mirasın korunmasına yönelik olası kaynakları; tarım, ormancılık, kırsal kalkınma ve diğer köy işlerine ayrılan doğrudan kamu kaynakları, kamu-özel sektör ortaklıklarının, ticaret ve sanayi odalarının, özel kişi ya da firmaların ve ulusal ya da uluslararası diğer kuruluşların korumaya ayırdıkları kaynaklar olarak sıralamak mümkündür. Yukarıda sayılan dışsal kaynaklara ek olarak söz konusu yerleşimlerle geçmişe dönük bağları olan ancak günümüzde büyük kentlerde ya da farklı yerlerde yaşayan varlıklı kişilerin ya da hemşehri derneklerinin olası katkıları da düşünülebilir.

Nüfusunu yitirmiş kırsal yerleşimlerin sahip oldukları kültürel ve doğal mirasın korunması için yalnızca fiziksel çevreye yönelik tek yönlü gerçekleştirilen harcamaların tek başına başarılı olamayacağı açıktır. Bu açıdan sağlanan kısıtlı kaynakların nüfusunu kaybetmiş yerleşimlerdeki kültürel ve doğal varlıkların korunması ile birlikte bu yerleşimlerin sürdürülebilir bir ekonomik yapıya kavuşturulması için de kullanılması son derece önemlidir. Kültürel peyzaj alanlarında sürdürülebilir bir ekonomik yapının kurulması için kamu ve özel sektörün doğrudan kaynakları (dışsal kaynaklar) yanında, Mitchell ve diğ (2009)'nin kendi içerisinde "alan-uyumlu sürdürülebilir uygulamalar" ve "alan yönetiminden elde edilen gelirin yönlendirilmesi" olmak üzere iki gruba ayırdığı içsel kaynakların da devreye sokulması önemlidir (ss. 73-78). İçsel kaynaklara alana gelen ziyaretçilerden alınan ücretlerin korumaya yönlendirilmesi ve alana özgü etiketlerle korunan alan imajından da faydalanarak kaliteli turistik objelerin ve tarım ürünlerinin yetiştirilerek satılması örnek olarak gösterilebilir.

Nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin yeniden değerlendirilmesi seçenekleri belirlenmeden önce paydaşlar ve finansal kaynakların tespiti sonrasında öncelikle yerel halkın köylerine geri dönüş olasılığının araştırılması gerekmektedir. Kırsal yerleşimlerin yeniden değerlendirilmesinde, bu yaşam çevrelerinin geçmişle olan bağlarının silinmemesi ve geri dönmeye istekli olan eski sakinlerin gözetilmesi son derece önemlidir.

Kırsal yaşam çevrelerinin geleneksel geçim kaynaklarını oluşturan tarım ve ormancılık gibi alanlarda sağlanacak destekler ve buna benzer kırsal kalkınma yaklaşımlarıyla yaratılacak güçlü kırsal ekonomiler, nüfus kaybına neden olan sosyo-

ekonomik ve psikolojik etkenlerin ortadan kaldırılmasını sağlayarak, yerel halkın köylerine geri dönüşünü teşvik edecektir. Nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerde yerel halkın geri dönüş olasılıkları doğal, politik ve diğer terk edilme nedenlerine bağlı olarak her zaman olanaklı değildir. Öte yandan geleneksel sakinlerin geri dönüşünün olanaklı olduğu durumlarda da geri dönüşe ve kırsal yaşamın canlandırılmasına yönelik sağlanan teşviklere rağmen eski sakinlerin tamamının ya da bir bölümünün geri dönmek istemeyebileceği göz önünde tutulmalıdır. Bu açıdan kültürel ve doğal mirasın korunmasının ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının sağlanabilmesine yönelik yerel halkın geri dönüş olasılığının araştırılması sonrasında geri dönmeye istekli olan eski sakinler, kırsal alanlarda yaşamak isteyen ya da bu alanları dinlenme, eğitim, kültürel, sportif, ya da farklı kaygılarla kullanmak isteyen veya bu alanlara yatırım yapmak isteyen olası kişi ya da kurumların ihtiyaç ve beklentilerinin tespiti yeniden değerlendirme seçeneklerinin belirlenmesinde dikkatle ele alınması gereken diğer bir adımdır. Olası kullanıcıların ihtiyaç ve beklentilerinin yerleşimin fiziksel durumu ile uyumlu olması dikkat edilmesi gereken bir diğer konudur. Geçmiş yüzyıllarda inşa edilmiş kırsal çevrelerin günümüz yaşam koşullarına uyarlanırken özgünlük ve bütünlük değerlerine saygı gösterilmesi son derece önemlidir. Yeniden işlevlendirmede mimari mirasın yıpranmışlık durumu da dikkat edilmesi gereken diğer bir unsurdur. Büyük müdahaleler ve yeniden yapımlar gerektiren uygulamalardan zorunlu kalmadıkça kaçınılmalıdır. Uygulamaya konulacak tüm yeniden işlevlendirme ya da koruma çalışmalarında yerleşimlerin terk edildiği tarihsel döneme ilişkin izlerin korunması ve bu konuda bilgi verici sunum tekniklerinin geliştirilmesi önemlidir.

Nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin yeniden değerlendirme seçenekleri olarak belirlenen; "müzeleştirme", "turizm" ya da "yerleşimlerin yeniden iskanı", yaklaşımları yerleşimlerin nüfus kaybetme nedenleri, sosyo-ekonomik yapıları, fiziksel durumları, güçlü ve zayıf yönleri, potansiyeli, taşıdığı riskleri, finansal kaynakları ve yasal statüleri doğrultusunda, tek başlarına uygulanabileceği gibi, tamamının bir arada uygulanması da mümkündür. Yeniden değerlendirme seçeneklerinin belirlenmesinde, yerleşimin sahip olduğu koşullar ve olası kullanıcıların ihtiyaç ve beklentileri temel şekillendirici unsurlardır. Bu aşamanın bir sonraki adımı, belirlenen yeni kullanım ya da kullanımlar doğrultusunda yerleşimin

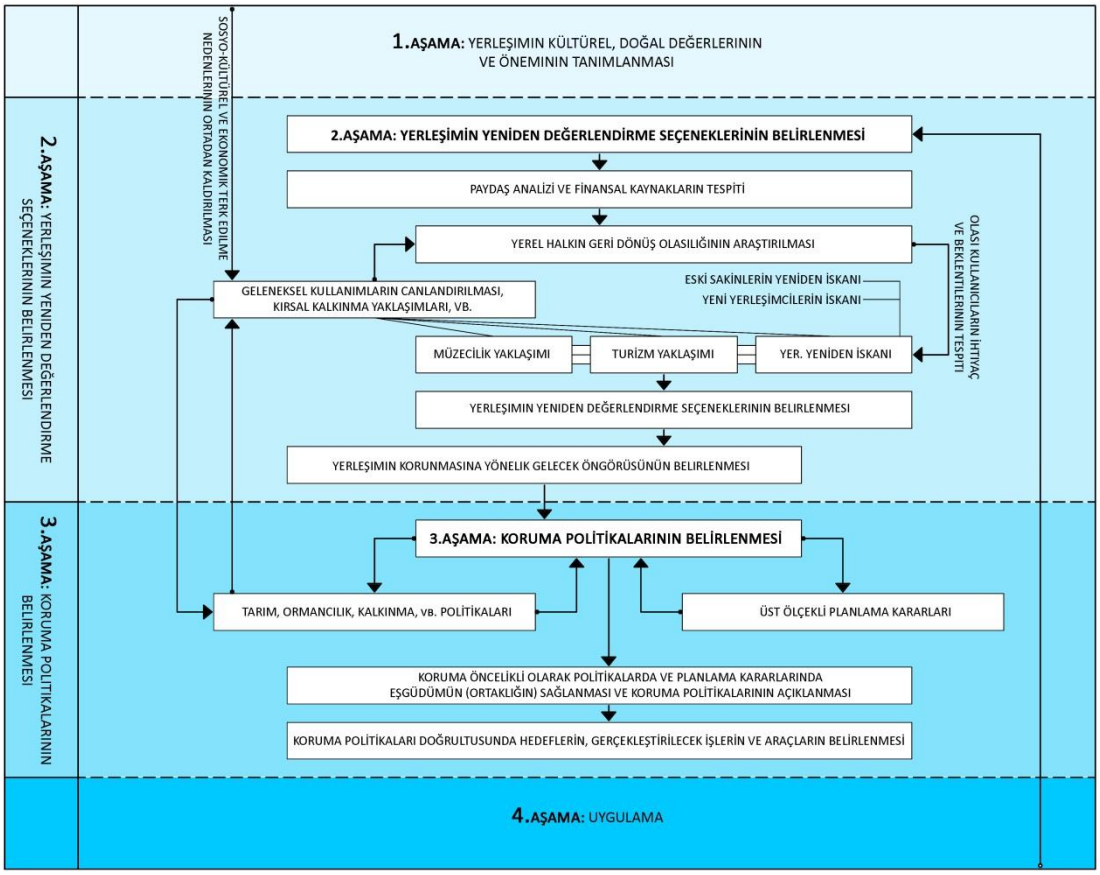
korunmasına ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının kurulmasına yönelik tüm paydaşların katılımıyla saptanacak ortak bir gelecek öngörüsünün belirlenmesidir.

Nüfusunu yitirmiş kırsal yerleşimlerdeki kültürel-doğal mirasın korunmasına yönelik koruma politikalarını ve bu politikalar doğrultusunda hayata geçirilecek uygulamaları şekillendirecek en önemli adım olan ortak gelecek öngörüsünün belirlenmesi aşamasında, tüm ilgili kişi ve kuruluşların planlama ve uygulama süreçlerine katılması ve kararların uzlaşıyla alınması koruma uygulamalarının başarıya ulaşması açısından son derece önemlidir. Koruma yaklaşımının son aşaması olan "İzleme, Denetleme, Değerlendirme ve Güncelleme" aşamasında uygulanan koruma politikalarının hedeflerine ulaşamaması ve uygulama aşamasındaki başarısızlık durumunda ise yerleşimlerin yeniden değerlendirme seçeneklerinin belirlenmesi sürecinin ve buna bağlı olarak ortaya konulan ortak gelecek hedefinin tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Yerleşimlerin doğal, kültürel değerlerinin ve önemlerinin belirlenmesi ve yeniden değerlendirme seçeneklerinin belirlenmesinin ardından koruma yaklaşımında önerilen üçüncü basamak kırsal mirasın korunması için geliştirilecek; "Koruma Politikalarının Belirlenmesi" aşamasıdır (Şekil 5.7). Koruma politikaları; ülke politikalarıyla bütünleşik olarak, yerleşimlerin ekolojik dengesinin ve doğal, kültürel değerlerinin sürdürülmesi için finansal kaynağın, araçların, koruma yönteminin ve önceliklerin belirlenmesine yönelik açılımlar sağlamalıdır. Kırsal yerleşimleri koruma politikalarının başarıya ulaşması ancak ulusların kırsal kalkınma, çevre, orman, tarım, su, kentleşme, turizm, eğitim, enerji, ekonomi, planlama, yönetim vb. politikaları ile uyumlu olması halinde gerçekleşebilir. Bu açıdan ülkelerin ulusal tarım, ormancılık, kalkınma vb. politikalarının ve üst ölçekli planlama kararlarının koruma öncelikli olarak tekrar gözden geçirilmesi ve bir ortaklığın sağlanması gerekmektedir. Koruma öncelikli olarak ulusal politikalarda değişikliğe gidilmesi sonrasında, açıklanan koruma politikaları doğrultusunda ulaşılması planlanan hedeflerin, gerçekleştirilecek işlerin ve araçların belirlenmesi gerekmektedir.

Kırsal yerleşimlerin koşulları göz önüne alınarak belirlenen yeniden kullanım senaryosunun gerektirdiği müdahale biçimleri mimari mirasın sahip olduğu değerlere ve koruma ilkelerine göre tanımlanmalıdır (ICOMOS Türkiye, 2013, s. 24). Koruma müdahalelerinde özgün niteliklerin korunması ve en az müdahale esas olmakla birlikte gerekli görüldüğü takdirde bakım, basit onarım ya da esaslı onarım

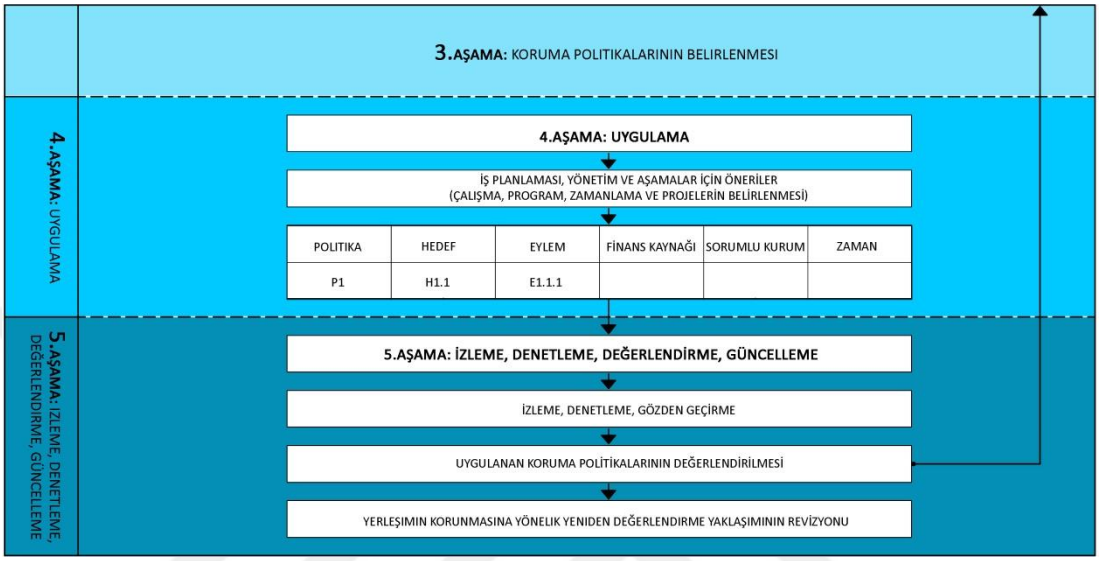
kapsamında, sağlıklaştırma-rehabilitasyon, yeniden kullanım-yeni işleve uyarlama, taşıma, anastylosis, yeniden yapım gibi müdahale yaklaşımları ya da acil koruma önlemleri, koruma, temizleme, sağlamlaştırma, bütünleme-reintegrasyon, yapısal iyileştirme, güçlendirme gibi müdahale biçimlerinden birine ya da birkaçına bütüncül bir anlayışla başvurulabilir (ICOMOS Türkiye, 2013, ss. 24-27).

Şekil 5.7 : Koruma yaklaşımının ikinci ve üçüncü aşamalarının alt basamakları (2015).

Koruma yaklaşımının dördüncü adımı "Uygulama" aşamasıdır (Şekil 5.8). Bu aşamada koruma projelerinin hangi aşamalarda ve hangi zaman aralığında kimler tarafından hangi yöntem ve kaynakla yapılacağının belirlenmesi gerekmektedir. Orbaşlı (2010), kısa, orta ve uzun vadeli olarak gerçekleştirilmesi hedeflenen projelerin iş programlarının yapılması için "Politika-Zaman-Sorumlu Kurum-Finans Kaynağı" başlıklarının kullanılmasını önermiştir (s. 56). Belirlenen koruma politikalarının bir çeşit görev dağılımı olarak da adlandırılabilecek bu iş programında önerilen politikaların uygulanması ile ulaşılmak istenen hedefler, bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için yapılacak işler, bu işlerin kim tarafından üstlenileceği, nasıl finanse edileceği ve hangi zaman aralığında yapılacağı belirlenmelidir.

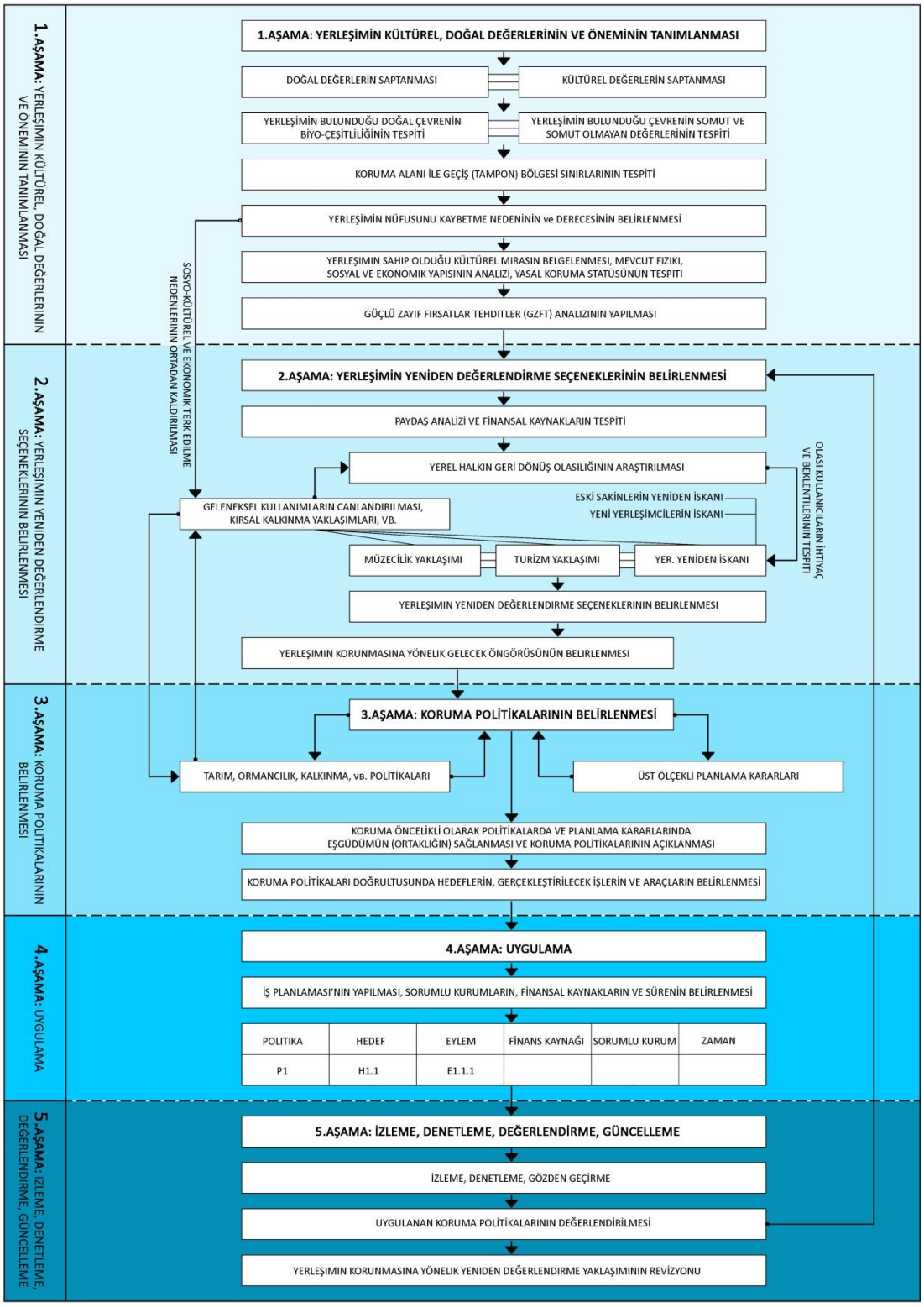
Koruma uygulamalarına liderlik ederek başarıya ulaşılmasında yerel yönetimlere büyük bir sorumluluk düşmektedir. Uygulama ve izleme aşamalarında alınacak kararlardan etkilenecek yerel halk, alınacak kararları etkileyecek uzmanlar, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve karar verici merkezi-yerel yönetim organlarının temsilcilerinin katılımının sağlanması son derece önemlidir.

Şekil 5.8 : Koruma yaklaşımının dördüncü ve beşinci aşamalarının alt basamakları (2015).

Koruma yaklaşımının son adımını "İzleme, Denetleme, Değerlendirme ve Güncelleme" aşaması oluşturmaktadır (Şekil 5.8). Nüfusunu yitirmiş kırsal yerleşimlerin sürekliliğinin ve sahip olduğu kırsal mirasının korunmasının sağlanması ancak planlanan uygulamaların ve projelerin izlenmesi ile değişen koşullar karşısında hızlı değişikliklerin ve paydaşlar arasında işbirliği, bilgi ve tecrübe alış-verişi ile mümkün olabilecektir. Bu aşama koruma politikaları doğrultusunda uygulanması öngörülen projelerin iş programına uygun bir şekilde yürütülüp yürütülmediğini ve dolayısıyla kırsal yerleşimlerdeki kültürel ve doğal varlıkların korunmasında ve sürdürülebilir bir yaşamın kurulmasındaki başarının izlendiği bir süreçtir. Uygulamaların denetiminin objektif bir şekilde yapılması için ise ilgili tüm paydaşların temsilcilerinin de sürece katkı sağlayabileceği bağımsız bir uzman ekip kadrosunun kurulması ve gerçekleştirilen projeleri periyodik dönemler halinde değerlendirmesi önerilmektedir. Yapılan değerlendirmeler neticesinde kırsal mirasın korunması konusunda gözlenen olumsuz durumların tespiti halinde yerleşimin korunmasına yönelik tüm paydaşların katılımıyla belirlenen yerleşimin yeniden değerlendirilmesi seçeneğinin ve buna bağlı olan ortak gelecek öngörüsünün

yeniden tartışılması ve sürecin tekrar ele alınması gerekmektedir. Böylece yenilenemez bir kaynak olan kültürel ve doğal mirasın etkin şekilde korunması sağlanmış olacaktır.

Şekil 5.9 : Koruma yaklaşımının tüm aşamaları (2015).

6. ÖNERİLEN KORUMA YAKLAŞIMININ PİLOT BÖLGE (LÜBBEY KÖYÜ[17]) ÜZERİNDE İRDELENMESİ

Nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerin korunması için önerilen koruma yaklaşımının pilot çalışma alanı; çok ciddi koruma sorunlarını ve potansiyelini bir arada barındıran İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki 30 ilçeden biri olan Ödemiş ilçesine bağlı Lübbey Köyü olarak belirlenmiştir. Lübbey Köyü; beşinci bölümde önerilen koruma yaklaşımının aşamaları uyarınca sorgulanmış ve yerleşimin geleceğine yönelik bir yol haritası ortaya konulmuştur. Bu çerçevede "Konum, coğrafi özellikler ve çevre yerleşimler", "Kültürel, doğal değerleri ve önemi", "Terk edilme süreci, nedenleri ve Lübbey Yaylağı" ile "Yasal, fiziksel ve sosyal analiz çalışmaları" bölümleri önerilen koruma yaklaşımının ilk aşamasını, "Yerleşimin geleceğine yönelik öneriler" bölümünde sırasıyla ele alınan "Yeniden değerlendirme seçenekleri", "Koruma politikaları", "Uygulama önerileri ve eylem planı" ve "İzleme, denetleme ve değerlendirme süreci" ise ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci aşamaları oluşturmaktadır.

6.1 Konum, Coğrafi Özellikler ve Çevre Yerleşimler

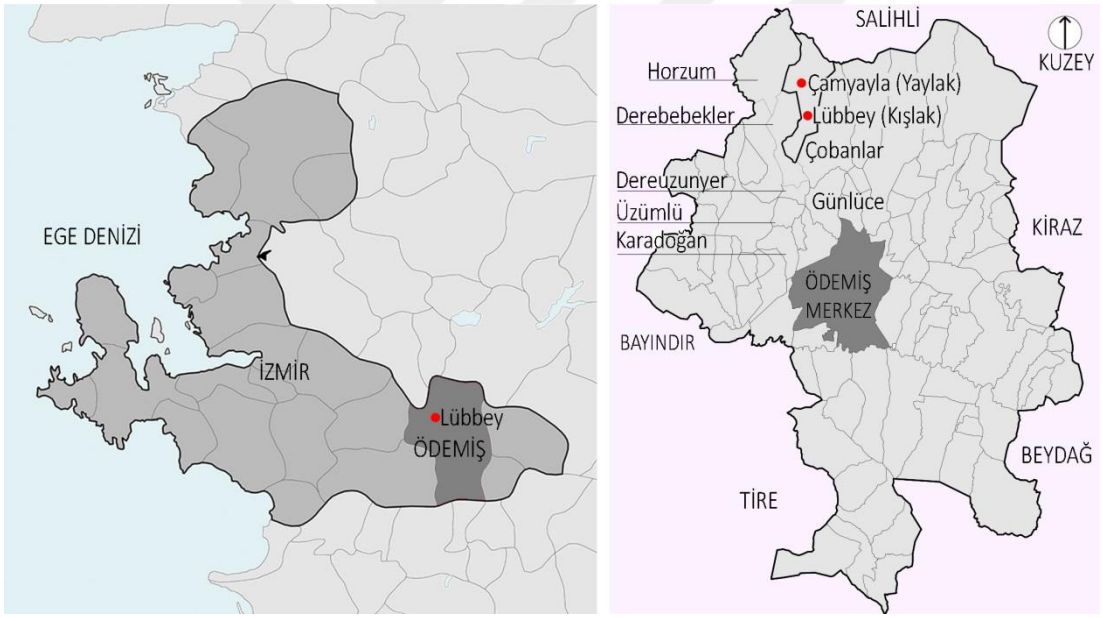
6.1.1 Konum ve coğrafi özellikler

Batı Anadolu'da, Küçük Menderes Havzası'nda, İzmir ili sınırları içerisinde yer alan Lübbey Köyü, Rahmanlar vadisinde Ödemiş ilçe merkezinden yaklaşık 14 kilometre uzaklıktadır. Lübbey Köyü'nün beş kilometre kuzeyinde ise köyün yaylası bulunmaktadır (Şekil 6.1-Şekil 6.2). Günümüzde eski yerleşimin bulunduğu Lübbey ve köy sakinlerinin Lübbey'i terk edip kalıcı olarak yerleştikleri Lübbey Yaylağı, Çamyayla Mahallesi olarak anılmaktadır. Çamyayla Mahallesi'nin doğusunda

[17] Metin içerisinde kullanılan Lübbey Köyü; geçmişte kışlak olarak kullanılan eski yerleşimi, Lübbey Yaylağı (Çamyayla) ise köy sakinlerinin Lübbey'i terk edip kalıcı olarak taşındıkları köyün yaylasını tariflemektedir.
2014 yerel seçimleri sonrasında yürürlüğe giren 12/11/2012 tarih ve 6360 sayılı 'On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun' ile birlikte İzmir il sınırları içerisindeki bütün köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılarak, köyler mahalle olarak, bağlı bulundukları ilçenin belediyesine katılmıştır. Söz konusu yasa ile Lübbey Kışlağı'nın ve Yaylağı'nın her ikisi birden Çamyayla Mahallesi olarak Ödemiş Belediyesi'ne bağlanmıştır.

Horzum, güneyinde Derebebekler, batısında Çobanlar mahalleleri ve kuzeyinde Manisa'nın Salihli ilçesi bulunmaktadır (Şekil 6.1).

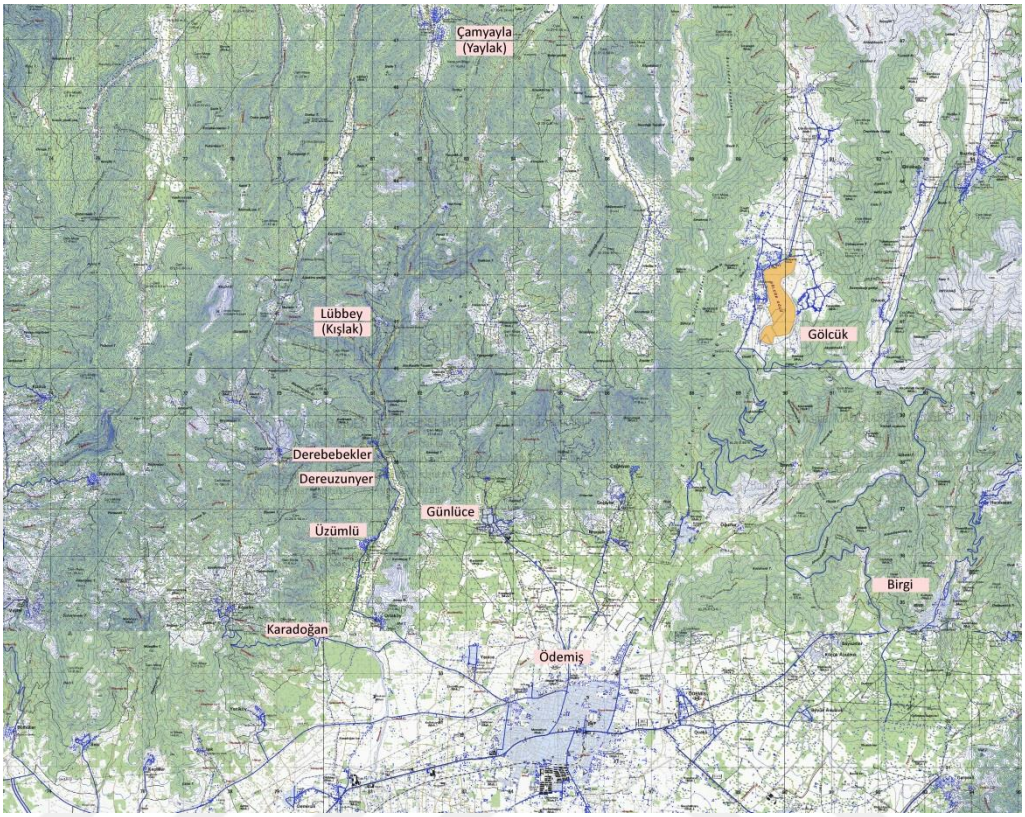
1960'lı yıllara dek yaşamlarını kış aylarında Lübbey Kışlağı'nda (Şekil 6.3), yaz aylarında Lübbey Yaylası'nda (Şekil 6.4) geçiren köy halkı bu tarihten itibaren yaşanan göç süreci ile yalnızca yaz aylarını geçirdikleri Lübbey Yaylası'na kalıcı olarak göçmüşlerdir. Ödemiş Kaymakamlığı İlçe Nüfus Müdürlüğü kayıtlarında köyün 1904 tarihli nüfus sayımında nüfusunun 238 erkek ve 248 olmak üzere toplam 486 kişiden (77 hane) oluştuğu görülmektedir. Günümüzde köy halkının yerleştiği Çamyayla'nın nüfusu 467'dir (Ödemiş Kaymakamlığı İlçe Nüfus Müdürlüğü). Bu iki nüfus istatitistiği karşılaştırıldığında, köyün nüfusunun geçen 113 yılda 21 kişi azaldığı görülmektedir. Köyden göç edenlerin büyük çoğunluğunun Çamyayla'ya, bir bölümünün ise Ödemiş ilçe merkezi başta olmak üzere, İzmir ve İstanbul gibi büyük kent merkezlerine yerleştiği bilinmektedir.

Şekil 6.1 : Lübbey'in Ödemiş ve İzmir ili içindeki konumu (2013).

Deniz seviyesinden yaklaşık 500 metre yükseklikte çam ormanları arasında konumlanan Lübbey Köyü, Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Ödemiş kent merkezine ve çevresindeki ovalara kıyasla köyde ölçülen ortalama sıcaklık değerleri daha düşüktür. Ödemiş kent merkezinde ölçülen yıllık ortalama sıcaklık 17˚C iken, bu değer Lübbey Köyü'nde 11˚C'dir (Vardar, 2013). Yıllık yağış miktarının 850 milimetre civarında olduğu yerleşimde kar yağışlı gün sayısı ortalama ikidir (Vardar, 2013). Yoğun bir orman dokusunun içinde konumlanan Lübbey'in bitki örtüsü, iğne

yapraklı ağaçların yanı sıra ceviz, çınar, kızılağaç, defne, üzüm, zeytin, incir, kestane ve çeşitli meyve ağaçlarından oluşmaktadır.

Şekil 6.2 : Lübbey ve yakın çevresini gösteren harita (Harita Genel Komutanlığı).

Şekil 6.3 : Lübbey Köyü'nden görünüşler (2013).

Şekil 6.4 : Çamyayla'dan görünüşler (2013).

6.1.2 Çevre yerleşimler[18]

İzmir'in güneydoğusunda Küçük Menderes Havzası'nda önemli bir kırsal nüfusu barındıran Ödemiş, sahip olduğu kırsal yerleşimlerinin doğasıyla, geleneksel mimarisiyle, gelenekleriyle ve yaşam kültürüyle zengin bir kırsal mirasa sahiptir.

Kırsal alanlardaki nüfusun azalması ve yaşlanması eğilimi, tüm Türkiye'de olduğu gibi Ödemiş'te de görülmektedir. 1927 tarihli nüfus sayımında ilçede yaşayan toplam nüfusun yaklaşık %78'inin kırsal alanlarda yaşadığı bilinmektedir. 2012 yılı adrese dayalı nüfus kayıt verilerine göre ise toplam nüfusu 129.005 olan Ödemiş'te kırsal alanlarda yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı %41'dir (DİE, 2012). 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı kanun öncesinde Ödemiş ilçesi 9 belde belediyesi ve 74 köyden oluşmaktayken, yasa sonrası belde belediyeleri ve köy tüzel kişilikleri kaldırılarak ilçe belediyesine bağlı mahallelere dönüştürülmüş ve Ödemiş ilçesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırlarına dahil edilmiştir. Yapılan bu düzenleme sonrasında ilçedeki nüfusun tamamı kent nüfusu olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde mahalleye dönüştürülen 74 köyün nüfus yapıları incelendiğinde 12'sinin

[18] Ele alınan yerleşimler, alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.

200'ün altında, 26'sının 200 ile 500 arasında, 20'sinin 500 ile 1000 arasında ve yalnızca dört tanesinin 1000 ve 2000 arasında nüfusa sahip oldukları izlenmektedir (Ödemiş Kaymakamlığı İlçe Nüfus Müdürlüğü, 2015; Şekil E.1).

Nüfusları sayıca çok olan köylerin büyük çoğunluğunun Ödemiş ilçe merkezine yakın köyler olduğu, merkezden uzak dağ ve yayla köylerinin terk edilme sürecini, daha şiddetli yaşadığı anlaşılmaktadır. Kırsal alanlarda yaşayan nüfusun öncelikle Ödemiş ilçe merkezine ve oradan da büyük kentlere göç ettiği gözlenmektedir. 1950'lerde yoğunlaşan kırdan kente göç olgusu, zaman içerisinde köylerin tamamen boşalması ve bunun bir sonucu olarak kırsal mirasın yitirilmesi sonucunu doğurmuştur. Nüfus kaybetme sürecinin yansımalarını, tamamen terk edilmiş Lübbey Köyü'nde gördüğümüz gibi kısmen terk edilmiş ve tamamen terk edilme sürecine girmiş köylerde de izlemek mümkündür. Özellikle ekilebilir arazileri sınırlı olan ve tarımsal ürün çeşitliliğine geçişi gerçekleştirememiş köylerde, terk edilme sürecinin daha yoğun hissedildiği görülmektedir.

Ödemiş ilçe sınırları içerisinde nüfusunu kaybetme sürecine girmiş kırsal yerleşimlerdeki geleneksel mimari miras doğa şartları karşısında erimekteyken, özgünlüğünü bir ölçüde korumayı başarmıştır. Kent merkezine daha yakın konumda ve nüfus açısından daha kalabalık olan köylerde ise yeni yapılaşma baskısı sonucunda geleneksel mimari mirasın özgünlük ve bütünlük değerleri bu kez insan eliyle yok edilmektedir. Bu durum geleneksel mimari mirasın korunması ile ilgili bir ikilemi de beraberinde getirmektedir. Koruma bilincinin henüz kentlerde bile yeterince gelişmediği ülkemizde kırsal yapılar ve geleneksel mimari değersiz görülmekte ve kolaylıkla feda edilebilmektedir.

Yasal mevzuat açısından ise bu alanlara ilişkin 2863 sayılı koruma kanunu gereği tespit, tescil görevi tanımlanan Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarının köylerde yaptıkları tespit çalışmaları herhangi bir bütünlükten uzak ve oldukça sınırlıdır. Kırsal yerleşimlerin bulundukları yerlerin ovalarda ya da dağ yamaçlarında konumlanmış olmaları yerleşimin tarımsal üretimini ve yerel halkın günlük yaşam biçimini etkilediği gibi yerleşimin karakterini de belirlemektedir. Ödemiş ilçe merkezi ve ilçe merkezine yakın köylerin düz arazide konumlandırıldıkları, ilçe merkezine daha uzak vadilerin içlerindeki yamaçlarda ise dağ köylerinin konumlandığı görülmektedir. Kırsal yerleşimler etrafında köy camisi, köy okulu, köy konağı, ticari birimler ve ortak kullanımın gereği diğer yapıların yer aldığı bir

merkez çevresinde, arazinin yapısına göre konumlandırılmıştır. Köylerdeki yerleşimin sınırlarını yeryüzü şekilleri, su kaynakları, orman alanları ve tarım alanları belirlemektedir. Eğimin arttığı yamaç yerleşimlerinin daha dağınık özellik gösterdiği, ova yerleşimlerinin ise daha toplu olduğu söylenebilir. Ova yerleşimlerinde sokak genişlikleri, parsel büyüklükleri ve tarım alanları, yamaç yerleşimlerine göre daha büyük genişliktedir. Yamaç yerleşimlerinde arazi eğimine göre konumlandırılan konutlar birbirlerine göre paralel değil serbest olarak yerleştirilmiş ve yapılardan arta kalan alanlar sokakları oluşturmuştur. Bu tür yerleşimlerde yapıların ön cepheleri eğime bakacak yönde konumlandırılmıştır. Ova yerleşimlerinde ise yapıların konumlandırılmasında topoğrafyanın bir belirleyiciliği yoktur (İYTE, 2012, s. 8). Yapıların birbirine göre konumlanışında topoğrafya, coğrafi koşullar ve ekonomik koşulların etkisininin yanında mülkiyet, güvenlik ve akrabalık ilişkilerinin de etkisi büyüktür.

Ödemiş çevresindeki kırsal mimariyi diğer bütün kırsal yerleşimlerde olduğu gibi, iklim, topoğrafya gibi doğal unsurlar ile tarımsal üretim, ticari ilişkiler, gelenekler ve güvenlik gibi beşeri unsurların belirlediği yaşam biçimleri şekillendirmiştir. Yapılar bölgede kolaylıkla bulunabilen kayrak taşı ya da akarsulardan elde edilen dere taşı ile ormanlardan elde edilen ahşaplar kullanılarak inşa edilmişlerdir. Genellikle ahşap döşemeli yığma sistemle iki katlı inşa edilen yapıların, alt katları ahır olarak kullanılırken üst kat ise asıl yaşamın geçtiği bölümdür. Ahır olarak kullanılan alt katlarda çok az açıklığa rastlanır. Üst katlar odalar, sofa ve abdestlik birimlerinden oluşmakta, odaların arasındaki bölücü duvarlarda ise yapım sistemi olarak arası kerpiç dolgulu ahşap karkas sistemin kullanıldığı görülmektedir. Sokak kaplamaları da tıpkı yapıların duvarlarında olduğu gibi kayrak taşı ya da dere taşlarıyla oluşturulmuştur. Dağ köylerinde yapı malzemesi olarak ahşap malzemenin kullanımı daha yaygınken, ova köylerinde ise kerpiç malzeme daha sık kullanılmaktadır.

Ödemiş sınırlarındaki kırsal yerleşimlerde gözlenen nüfus kaybı eğiliminin doğal seyrine ek olarak kimi köylerin gerçekleştirilen kamu yatırımları nedeniyle de boşaldığı görülmektedir. Bu durumun çarpıcı bir örneği olarak Devlet Su İşleri (DSİ) tarafından Rahmanlar Vadisi'nde yapımına 2014 yılında başlanan Rahmanlar içme suyu barajının su tutma alanında kalmaları nedeniyle Derebebekler ve Dereuzunyer köylerinin kamulaştırılarak boşaltılması verilebilir (Şekil 6.5-Şekil 6.9; Şekil C.1-Şekil C.5).

Ödemiş merkezden Rahmanlar Vadisi'ne doğru yola çıkıldığında sırasıyla Yeniceköy, Ortaköy, Üzümlü, Dereuzunyer, Derebebekler, Lübbey, Çamyayla ve Horzum'a ulaşılmaktadır (Şekil 6.1). Lübbey'e dört ve beş kilometre uzaklıktaki Dereuzunyer ve Derebebekler köyleri; Rahmanlar vadisinde Lübbey'in yanı sıra özgünlüğünü ve bütünlüğünü büyük oranda koruyabilmiş diğer yerleşimlerdir.

Lübbey'e komşu olan Derebebekler ve Dereuzunyer köylerinin baraj inşaatının tamamlanmasının ardından sular altında kalacak olması Lübbey'in devamı niteliğindeki mimari kültürün de yitirilmesi sonucunu doğuracaktır. Buradan hareketle kültürel süreklilik açısından korunması gerekli bu yerleşimlerin sahip oldukları kültürel mirasın, yerleşimler baraj suları altında kalmadan mimari açıdan belgelenmesine yönelik bir araştırma projesi[19] yürütülmektedir.

Şekil 6.5 : DSİ tarafından yapımına başlanan Rahmanlar Vadisi'ndeki içme suyu barajı inşaatından ve kaldırılmakta olan yapılardan görünüşler (2014).

Tez çalışması kapsamında Ödemiş ilçesinde bulunan tüm kırsal yerleşimlere yönelik fotoğrafik belgelemeler gerçekleştirilmiş, Lübbey'e yakın mesafede bulunan benzer yerleşimler için ise Ödemiş'e ve Lübbey'e göre konumlarını gösterir bir kroki, hava

[19] Yürütülen çalışmalar hakkında detaylı bilgi için bakınız: **Kahya, Y., Güler, K., Bilge, A. C., Dinibütün, B. & Solmaz, F.** (2016). Küçük Menderes Havzası'nda Rahmanlar Baraj Gölü Suları Altında Kalacak Dereuzunyer Kırsal Yerleşmesinin Mimari Açıdan Belgelenmesi. İTÜ BAP Birimi 39042 numaralı Proje. İstanbul.

fotoğrafı ve köylerin günümüz görünüşlerini içeren şekiller düzenlenmiştir. Bu doğrultuda ele alınan kırsal yerleşimler sırasıyla Derebebekler (Şekil 6.6-Şekil 6.7), Dereuzunyer (Şekil 6.8-Şekil 6.9), Günlüce (Şekil 6.10), Horzum (Şekil 6.11), Karadoğan (Şekil 6.12) ve Üzümlü (Şekil 6.13) köyleridir.

6.1.2.1 Derebebekler Köyü

1970'li yıllardan beri yapılması gündemde olan Rahmanlar Barajı sonrası Dereuzunyer ve Derebebekler köylerinin sular altında kalacağına yönelik söylentiler, köylerin nüfus kaybını ve kendiliğinden insansızlaşmasını beraberinde getirmiştir. Ödemiş ilçe merkezinden dokuz kilometre uzaklıkta olan Derebebekler Köyü'nün geleneksel dokusunun özgünlüğünü kısmen koruyabilmiş olması, halkın kamulaştırma söylentileri nedeniyle köye yatırım yapmak istememesi ile ilişkilendirilebilir. 2015 yılı nüfus verilerine göre köyde yaşamını devam ettiren kişi sayısı 160'dır (Ödemiş Kaymakamlığı İlçe Nüfus Müdürlüğü, 2015).

Derebebekler Köyü'nün yerleşim dokusunu; günümüzde atıl durumda bulunan okul, kahvehane ve muhtarlığa açılan bir meydan, cami, mezarlık ve bir ya da iki katlı konutların oluşturduğu görülmektedir (Şekil 6.6-Şekil 6.7). Konutların büyük çoğunluğunun birbirine bitişik inşa edildiği görülmekle birlikte, bir bölümünün yüksek bahçe duvarlarıyla çevrelenen bir bahçe içerisinde konumlandırıldığı görülmektedir. Yapılar arasında kalan alanların oluşturduğu sokakların bazı noktalarında birkaç hanenin ortak kullandığı fırınlar yer almaktadır.

Toplu yerleşim karakteri gösteren köyde geleneksel yapı malzemesi olarak kayrak taşı, ahşap ve kerpiçin kullanıldığı görülmektedir. Köy camisi ve mezarlık Lübbey yolu üzerinde (güney yönünde) konumlandırılmıştır (Şekil 6.7). Caminin yaklaşık 50-60 santimetre kalınlığındaki yığma beden duvarları, konutlar ve diğer geleneksel yapılarda olduğu gibi, kayrak taşı ile oluşturulmuş ancak zaman içerisinde sıvanmıştır. Minaresi olmayan caminin ahşap dikmelerle desteklenen son cemaat yerinin karşısında bir çeşme bulunmaktadır. Konutların alt katları ahır olarak kullanılırken, odalar ve odaların açıldığı yarı açık sofa mekanından oluşan üst katlar asıl yaşamın geçtiği mekanlardır. Geleneksel yapılarda çatılar iki, üç ya da dört eğimli olacak şekilde ahşap iskeletli ve alaturka kiremit kaplı olarak biçimlendirilmiştir. Arazi özelliklerine göre konumlandırılan yapılar arasında kalan boşlukların meydana getirdiği sokakların bir bölümünün kayalık zeminden

oluşmakta olduğu bir bölümünün ise kayrak taşı ile kaplandığı görülmektedir. Geleneksel sokak örüntülerinin dışında sonraki yıllarda araç kullanım ihtiyaçları doğrultusunda kimi yolların genişletilerek kaldırım taşı ile kaplandığı görülmektedir. İçme suyu, elektrik, kanalizasyon ve telefon altyapısının kısmen mevcut olduğu yerleşimde zaman içerisinde tuğla dolgulu betonarme yapı sistemiyle inşa edilmiş bir ya da iki katlı birkaç yapı bulunmaktadır. Köy okulunun kapatılması sonrasında yerleşimde yaşayan az sayıda çocuğun eğitim için Yeniceköy'e gidip geldikleri bilinmektedir.

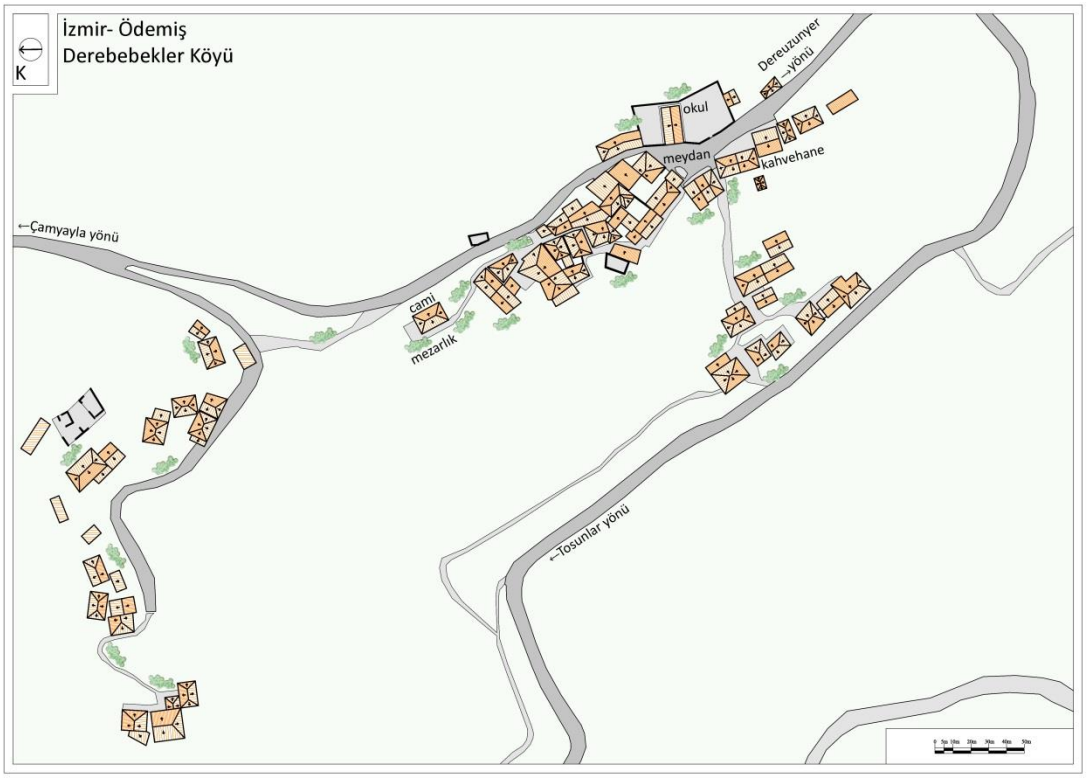

Şekil 6.6 : Rahmanlar Barajı nedeniyle boşaltılan Derebebekler Köyü (2014).

Lübbey ve Çamyayla arasındaki yaylak-kışlak ilişkisinin bir benzeri Derebebekler ve Başova Yaylası arasında da görülmektedir. Köy sakinlerinin kış aylarını kışlak olan Derebebekler'de yaz aylarını ise yaylak olan Başova Yaylası'nda geçirdiği bilinmektedir. Orman köyü özellikleri gösteren Derebebekler'de yaşamını hala sürdüren az sayıdaki kişi geçimini sosyal yardımlardan sağlamaktadır. Yerleşimde az miktarda büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık ile zeytin, nar, roka, nane ve maydonoz gibi tarım ürünleri de üretilmektedir.

Derebebekler Köyü'nün günümüze büyük oranda korunarak ulaşan geleneksel dokusu bölgenin kırsal yerleşim tarihi, yaşam biçimi, mimari biçimlenişi, bölgesel

malzeme ile yapım teknolojisi, geleneksel yapı ustalıkları ve somut olmayan kültürel mirası hakkında kapsamlı bilgiler vermektedir. Rahmanlar Barajı'nın su tutma seviyesinde yer aldığı için kamulaştırılarak boşaltılan köyde geleneksel yapıların önemli bir bölümü yol genişletme çalışmaları kapsamında 2015 yılında kaldırılmıştır. Yerleşimin tahliyesi öncesinde mimari açıdan belgelenmesi gelecek kuşaklar açısından büyük önem taşımaktadır (Şekil 6.6-Şekil 6.7; Şekil C.1).

Şekil 6.7 : Derebebekler Köyü vaziyet planı (Kâhya vd., 2016).

6.1.2.2 Dereuzunyer Köyü

Derebebekler ile aralarında yalnızca bir kilometre mesafe bulunan Dereuzunyer Köyü'nün Ödemiş ilçe merkezine uzaklığı sekiz kilometredir. Yerleşimin geleneksel dokusunun özgünlüğünü kısmen koruyabilmiş olması, Derebebekler'de olduğu gibi halkın inşa edilecek Rahmanlar Barajı nedeniyle gerçekleşeceğini düşündüğü kamulaştırma söylentileri nedeniyle köye yatırım yapmak istememesi ile ilişkilendirilebilir. 2015 yılı nüfus verilerine göre köyde yaşamını devam ettiren kişi sayısı 157'dir (Ödemiş Kaymakamlığı İlçe Nüfus Müdürlüğü, 2015).

Dereuzunyer Köyü'nün belirgin bir merkezi bulunmamakla birlikte Ödemiş yolu üzerinde bir kahvehane, muhtarlık ve bu yapılara yakın bir konumda tuğla dolgulu

betonarme sistemle sonradan inşa edilmiş bir cami yer almaktadır. Konutların arazi özelliklerine göre bitişik ya da yüksek bir bahçe duvarıyla çevrelenmiş ayrık bir düzende bir ya da iki katlı olarak kurulduğu tespit edilmiştir (Şekil 6.8-Şekil 6.9). Dereuzunyer Köyü'nde konut ve yardımcı yapıların dışında bir cami, iki çeşme, bir imam evi (eski cami), bir muhtarlık, bir kahvehane ve ortak kullanıma yönelik dört sokak fırınının bulunduğu tespit edilmiştir (Şekil 6.8-Şekil 6.9; Şekil C.2-Şekil C.5). Zeytin ağaçları, tarlalar ve çam ormanı ile çevrelenen köyün eski camisi, zemin kat duvarlarının üzerine tuğla dolgulu betonarme yapı sistemiyle bir kat eklenmesi ile köy imamının kullanımına tahsis edilmiştir. Köyde 1980'li yıllar sonrasında birkaç konutun tuğla dolgulu betonarme sistemle inşa edilmiş olduğu tespit edilmiştir. Üretilen yeni konutların da geleneksel konutlar gibi bir ya da iki katlı ve iki, üç ya da dört eğimli ahşap iskeletli çatılara sahip oldukları görülmektedir.

Şekil 6.8 : Rahmanlar Barajı nedeniyle boşaltılan Dereuzunyer Köyü (2014).

Su, elektrik, kanalizasyon ve telefon altyapısının kısmen bulunduğu köyde kimi sokakların beton parke ile kaplandığı görülmektedir. Köyde yaşayan ilköğretim çağındaki az sayıdaki çocuk, taşımalı eğitim sistemi kapsamında Yeniceköy'e gitmektedir. Yerleşimde hala yaşamını sürdüren az sayıdaki kişinin geçimini sosyal yardımlardan sağladığı anlaşılmaktadır. Yapılan sözlü görüşmelerde köylülerin

geçmişte geçimini büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıktan sağladıkları öğrenilmiştir. Dereuzunyer halkının bir bölümünün geçmişte yaylak olarak Derebebekler Köyü'nün de yaylağı olan Başova Yaylası'nı kullandıkları köylülerden öğrenilmiştir.

Şekil 6.9 : Dereuzunyer Köyü vaziyet planı (Kâhya vd., 2016).

6.1.2.3 Günlüce Köyü

Ödemiş merkeze yalnızca beş kilometre uzaklıkta bulunan Günlüce Köyü'nde 2015 yılı nüfus verilerine göre 1.458 kişi yaşamaktadır (Ödemiş Kaymakamlığı İlçe Nüfus Müdürlüğü, 2015). Geniş tarım arazileri, zeytin, kestane ve ceviz ağaçlarının çevrelediği köy bir Lidya kenti olan Hypaipa'nın üzerine kurulmuştur (Altınoluk, 2015, s. 19; Tül, 2014, s. 58). Günlüce yakınlarında bulunan M.Ö. VI. Yüzyıla tarihlendirilmiş aslan heykelleri Hypaipa'nın bulunduğu alanda Lidya Krallığı'nın egemenliğini işaret etmekle birlikte, yerleşimin bir kent devleti statüsünü ancak M.Ö I. yüzyılda taşımış olduğu belirtilmektedir (Altınoluk, 2013, s. 198). Altınoluk'a göre (2013), Hypaipa'nın yalnızca Roma İmparatorluğu döneminde sikke darpettirmiş olması bu görüşü desteklemektedir (s. 198). Hypaipa antik kentinin yapı taşlarının oldukça geniş bir alana yayıldığı gözlenmektedir. Bu yapı taşlarına özellikle Ödemiş çevresindeki eski mezarlıklarda, camilerde, kiliselerde, evlerde ve Dolaylar,

Mursallı, Genev, Karadoğan, Demircili, Yeniköy, Işıklar gibi köylerde sıklıkla rastlamak mümkündür (Altınoluk, 2013, s. 195).

Ödemiş'teki kırsal yerleşimlerde yoğun bir biçimde gözlenen insansızlaşma eğiliminin eski adı Tapay/Dapbey olan Günlüce'de aynı oranda hissedilmediği ve köyde yaşamın canlılığını koruduğu görülmektedir. Günlüce'nin eski adı olan Dapbey'in Lübbey ile benzerliği dikkat çekicidir.

Şekil 6.10 : Günlüce (Dapbey) Köyü'nden görünüşler (2014).

Nüfusunu yitiren yerleşimlerdeki geleneksel yapıların bakımsızlık nedeniyle giderek harap duruma düştükleri ancak herhangi bir müdahale olmadığı için özgünlüklerini bir ölçüde korudukları gözlenmektedir. İnsansızlaşma gibi bir sorunun yaşanmadığı Günlüce'de geleneksel dokunun özgünlük ve bütünlük değerlerinin ise özellikle 1980'li yıllar sonrasında yoğunlaşan ve geleneksel yapıların yerine inşa edilen yeni yapılaşmadan zarar gördüğü düşünülmektedir. Günlüce'nin terk edilmemesinde Ödemiş'e yakınlığının ve geniş tarım alanlarına sahip olmasının etkisi büyüktür. Köy halkının büyük bir bölümü, geçimini zeytin, kestane, ceviz, patates, karpuz, arpa, buğday gibi tarımsal ürünlerin ticaretinden ya da büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıktan, bir bölümü ise sosyal yardımlardan ya da tarım işçiliğinden sağlamaktadır. Açık olan okul ve sağlık evi ile diğer köylere kıyasla daha iyi

durumdaki elektrik, içme ve sulama suyu, telefon gibi temel altyapı hizmetleri, köydeki nüfus kaybını kısmen engellemiştir.

Köyün kısmen korunabilmiş geleneksel yerleşim dokusunu; muhtarlık, sağlık evi, dükkanlar ve kahvehanelerin tanımladığı meydan, ilköğretim okulu, yakın tarihte inşa edilmiş cami, mezarlık, hela ve konutlar oluşturmaktadır. Günlüce'de birçok yapının bünyesinde köyün üzerine kurulduğu Hypaipa antik kentinden devşirilen yapı malzemelerinin kullanıldığı gözlenmektedir (Şekil 6.10). Altınoluk (2013), Hypaipa'daki ilk ve tek kazının Osman Hamdi Bey tarafından görevlendirilen Demosthenes Baltazzi tarafından 1882 yılında gerçekleştirildiğini aktarmıştır (s. 196). Baltazzi'nin kazı raporunda, antik Hypaipa'nın yerinde kurulmuş olan Tapay'da 24 kadar Türk evinin bulunduğu, eski şehrin bir vadinin iki tarafında kurulduğu, aralarındaki bağlantının köprülerle sağlandığı ve bunlardan Cin köprüsü isimli köprünün çok geniş kemeri nedeniyle dikkat çekici olduğu gibi bilgiler bulunmaktadır (Altınoluk, 2013, s. 196). Baltazzi'nin sözünü ettiği arkeolojik kalıntıların bir bölümünü günümüzde de izlemek mümkündür (Şekil 6.10).

Yerleşimde az sayıda kalan geleneksel yapılarda kayrak taşı, ahşap ve kerpiç malzeme kullanılmıştır. Ova yerleşimi karakteri taşıyan Günlüce'de konutlar, meydan çevresinde bitişik; meydana ulaşan yollar boyunca ise yüksek bahçe duvarlarıyla sınırlandırılmış ayrık düzende konumlandırılmıştır. Büyük bölümü beton parke ile kaplanmış sokaklar boyunca geçmişte birkaç hanenin ortak kullandığı fırınlardan kalıntılar yer almaktadır. Az sayıda kalan geleneksel yapıların bir ya da iki katlı oldukları, yeni yapıların ise büyük oranda iki ya da üç katlı inşa edildiği tespit edilmiştir. Geleneksel konutlar iki, üç ya da dört eğimli ahşap iskeletli çatılarla sonlandırılmışken yeni yapıların bir bölümünde teras çatıların tercih edildiği gözlenmektedir.

6.1.2.4 Horzum Köyü

Çam ormanları arasında konumlanan Ödemiş ilçe merkezine en uzak (31 kilometre) köylerden biri olan Horzum Köyü'nde günümüzde 763 kişi yaşamaktadır (Ödemiş Kaymakamlığı İlçe Nüfus Müdürlüğü, 2015). Darıovası ve Gencer Yaylası olmak üzere iki alt yerleşimi bulunan Horzum'un biri Darıovası mevkisinde olmak üzere iki camisi bulunmaktadır. Köy halkının alış-veriş vb. ticari ilişkilerini Ödemiş ilçe merkezine kıyasla ulaşımın daha kolay olduğu Manisa iline bağlı Turgutlu ilçesinde

yürüttüğü görülmektedir. Horzumlular'ın büyük bir bölümü geçimini büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık ile domates, barbunya fasülyesi, yeşil fasülye, erik ve elma gibi tarım ürünleri üretiminden, bir bölümü ise sosyal yardımlardan sağlamaktadır.

Köy halkının tarımdan gelir elde edebilmesi ekonomik canlılığı kısmen koruyarak yerleşimin nüfus yitirme hızını kısmen yavaşlatmıştır. Ancak yerleşimde yaşamını devam ettiren halkın çok büyük bir bölümünün geleneksel yapılarını yıkarak tuğla dolgulu betonarme sistemle bir, iki ya da üç katlı yapılar inşa ettikleri gözlenmiştir. Yerleşimde kalan çok az sayıdaki geleneksel yapının ise günümüzde kullanılmadığı, mülkiyet sahiplerinin köyden daha önce göç ettiği tespit edilmiştir (Şekil 6.11). Horzum'un yerleşim dokusunu kahvehane, dükkanlar ve muhtarlığın yer aldığı meydan, ilköğretim okulu, sağlık evi, cami ve konutlar oluşturmaktadır. Köyde ayrıca görev yapacak öğretmenin ve imamın kullanımına yönelik iki lojman bulunmaktadır.

Şekil 6.11 : Horzum Köyü'nden görünüşler (2014).

Yerleşimde çok az sayıda kalan harap durumdaki bir ya da iki katlı geleneksel yapılar, kayrak taşı, ahşap ve kerpiç malzeme kullanılarak üretilmiştir. Horzum'da konutlar, arazi özelliklerine göre şekillendirilmiş yollar boyunca genellikle bahçe içerisinde ayrık düzende konumlandırılmıştır. Yolların büyük bölümü beton parke ile

kaplanmıştır. Geleneksel konutlar iki, üç ya da dört eğimli ahşap iskeletli çatılarla örtülüdür. Ödemiş ilçe merkezinden 2-3°C daha serin ve daha fazla yağış alan Horzum'da yeni inşa edilen yapıların da geleneksel yapılardaki çatı sistemine benzer şekilde ahşap iskeletli ve kiremit kaplı olarak üretildiği gözlenmiştir (Vardar, 2013).

6.1.2.5 Karadoğan Köyü

Ödemiş merkezden beş kilometre uzaklıkta seyrek ağaçlıklarla çevrili geniş tarım arazilerinin arasında konumlanan Karadoğan Köyü'nde günümüzde 640 kişi yaşamaktadır (Ödemiş Kaymakamlığı İlçe Nüfus Müdürlüğü, 2015). Köyde nüfus kaybı eğiliminin 1950'li yıllardan bu yana sürdüğü ve ortalama yaşın artmış olduğu görülmektedir.

Yerleşimin merkezini muhtarlık, köy odası, kahvehaneler ve dükkanların şekillendirdiği bir meydan oluşturmaktadır. Cami, çeşmeler, samanlık, ahır, depo gibi yardımcı yapılar ve birkaç hanenin ortak kullandığı fırınlar, konutlar dışında yerleşim dokusunu oluşturan diğer yapılardır. Karadoğan Köyü'ndeki kimi yapılarda Hypaipa antik kentinden taşındığı düşünülen yapı kalıntılarının devşirme malzeme olarak kullanıldığı görülmektedir (Altınoluk, 2013, s. 195). Yerleşimde nüfus kaybına bağlı olarak terk edilen yapıların bir bölümünden geriye yalnızca temel duvarları kalmıştır. Geleneksel yapılar kayrak taşı, ahşap ve kerpiç malzeme kullanılarak üretilmiştir. Kerpiç kullanımının orman köylerine kıyasla daha yaygın olduğu köyde kârgir beden duvarları kerpiç ya da kayrak taşı kullanılarak oluşturulmuş, iç mekan bölüntüleri, döşeme ve çatılarda ise ahşap kullanılmıştır. Zemin katları ahır, sofa ve odalardan oluşan, üst katları yaşama mekanı olan konutlar, arazi eğimine göre şekillenen yollar boyunca ayrık düzende konumlandırılmıştır (Şekil 6.12). Kimi parsellerde konutların yanında ahır, ambar, samanlık gibi yardımcı yapılar bulunmaktadır. Köyde bir bölümü beton parke ile kaplanmış sokaklar boyunca geçmişte birkaç hanenin ortak kullandığı fırınlara rastlamak mümkündür. Geleneksel yapılarda çatı, iki, üç ya da dört eğimli ve kiremit örtülü olarak tasarlanmıştır.

Karadoğan halkı, geçimini büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, zeytin, patates, karpuz, salatalık gibi tarım ürünleri üretimi ve sosyal yardımlardan sağlamaktadır. Köyde yaşayan okul çağındaki çocuklar taşımalı eğitim sistemi kapsamında Yeniceköy'e gitmektedir.

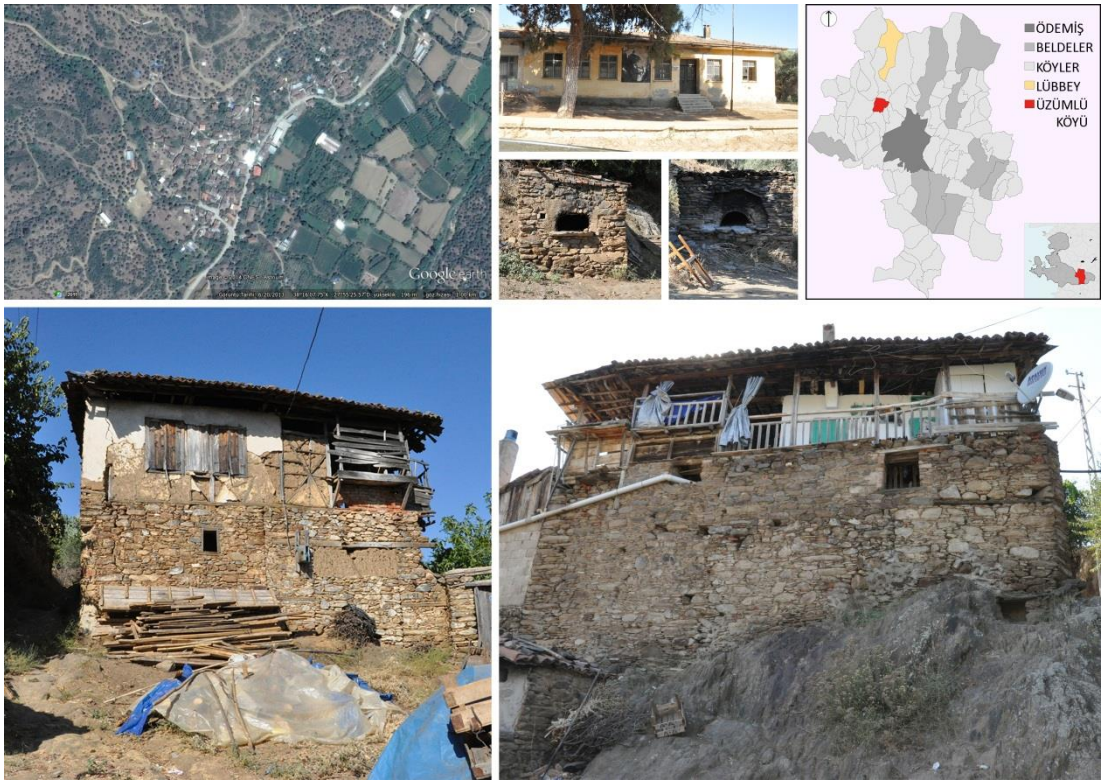
Şekil 6.12 : Karadoğan Köyü'nden görünüşler (2014).

6.1.2.6 Üzümlü Köyü

Orman ve ova köyü karakterlerinin her ikisini birden gösteren Üzümlü Köyü'nün Ödemiş ilçe merkezine uzaklığı yedi kilometredir. Kısmen çam ormanları, zeytinlikler, nar ağaçları ve tarım arazilerinin çevrelediği köyde güncel nüfus verilerine göre 288 kişi yaşamaktadır (Ödemiş Kaymakamlığı İlçe Nüfus Müdürlüğü, 2015; Şekil 6.13). Rahmanlar Barajı dolayısıyla Üzümlü'nün Derebebekler ve Dereuzunyer köylerinde olduğu gibi tamamının sular altında kalması söz konusu değilse de tarım arazilerinin bir bölümü inşaat nedeniyle kamulaştırılmıştır. Üzümlü Köyü'nün yerleşim dokusunu; konutlar, kahvehaneler, cami, mezarlık, muhtarlık, köy konağı, okul ve zeytinyağı fabrikası şekillendirmektedir. Köy kooperatifine bağlı zeytinyağı fabrikası, köy ekonomisinin canlı kalmasını ve dolayısıyla yerleşimin tamamen insansızlaşmasını engellemiştir. Zeytin üretiminin yanı sıra köy halkının az da olsa büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkla uğraştığı ve nar, mısır, arpa, buğday gibi tarım ürünlerini yetiştirdiği bilinmektedir.

Köyde bir ya da iki katlı olarak inşa edilen geleneksel yapılarda kayrak taşı, ahşap ve kerpiç malzeme kullanılmıştır (Şekil 6.13). Beden duvarları kârgir olan yapıların iç mekan bölüntüleri, döşemeleri ve çatılarında ahşap kullanılmıştır. Ödemiş yolunun

kenarında konumlandırılan muhtarlık, kahvehaneler ve cami köyün merkezini tanımlamaktadır. Konutlar ise arazi eğimine göre şekillenen yollar boyunca ayrık düzende dağınık bir biçimde konumlandırılmıştır. Bir bölümü beton parke ile kaplanmış sokaklar boyunca geçmişte birkaç hanenin ortak kullandığı fırınlar yer almaktadır (Şekil 6.13). Çatılar iki, üç ya da dört eğimli olarak biçimlendirilmiş ve kiremit örtü ile sonlandırılmıştır. Yerleşimde inşa edilen az sayıdaki yeni yapıda ise teras çatının uygulanmasının tercih edildiği tespit edilmiştir. Taşımalı eğitim sistemi kararının alınmasından sonra köy okulunun kapatılması nedeniyle, yerleşimde yaşayan okul çağındaki çocuklar ilköğretim için Yeniceköy'e gitmektedirler.

Şekil 6.13 : Üzümlü Köyü'nden görünüşler (2014).

6.2 Kültürel, Doğal Değerleri ve Önemi

Lübbey Köyü; kültür ile doğanın iç içe geçmiş olduğu adeta topoğrafyanın doğal bir uzantısı olan yerleşimiyle ve günümüze özgünlüğünü büyük ölçüde koruyarak ulaşmış olan camisi, çamaşırhanesi, kahvehaneleri, okulu, çeşmeleri, konutları, depo yapıları, mezarlığı, tarlaları, orman alanları, bitki örtüsü, Ödemiş ilçesine su ve elektrik sağlayan eski elektrik santrali, yaban hayatı, içerisinde hala yaşayan beş hanesi ve evcil hayvanlarıyla döneminin kırsal yaşamı, mimari yaklaşımı, yapı

teknolojisi, yapım teknikleri, peyzaj özellikleri ve geleneksel yapı ustalıkları hakkında kapsamlı bilgiler vermektedir (Şekil 6.3).

Yerleşimde topoğrafyanın ve doğal zeminin kullanılmasıyla konumlandırılan yapılar ile yapıların arasında kalan sokaklar, çok sayıda vista noktası ve pitoresk görüntüler oluşturmaktadır. Yerleşim düzeni, yapım tekniği ve tasarımıyla Küçük Menderes Havzası'ndaki kırsal mimarinin özgün bir örneği olan Lübbey'in, insanoğlu ve doğanın ortaklaşa katkılarıyla oluşan kültürel peyzaj değerleri, köyün terk edilmesi sonrasında yok olma riski ile karşı karşıya kalmıştır. Giderek köhneleşen ve belli bir döneminin yaşam biçimini yansıtan detayları bünyesinde barındıran kültür varlıklarından bir bölümünün harabeye dönüştüğü, bir bölümünün ise hala doğa şartlarına direndiği görülmektedir. Bir bütün olarak korunması gereken yerleşimdeki kültür varlıklarının yıpranmışlık durumları her geçen gün kötüye gitmektedir.

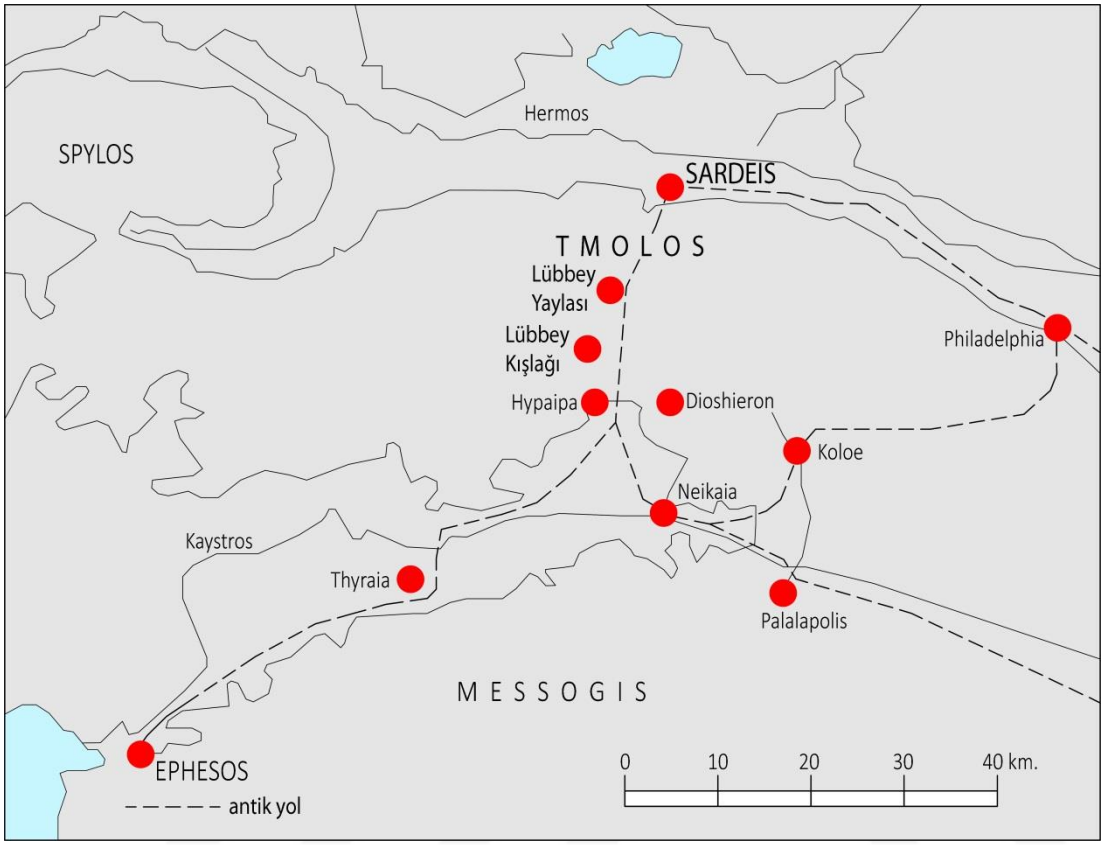
6.2.1 Tarihsel gelişimi

Lübbey'in ne zaman kurulduğuna ilişkin herhangi yazılı ya da görsel bir belgeye ulaşılamamakla birlikte, köyün özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun konar-göçer toplulukları yerleşik iskana geçirme politikalarını yoğunlaştırdığı XVIII. ya da XIX. yüzyılda kurulmuş olabileceği düşünülmektedir. Daha önceki dönemlere ilişkin tarihsel bir belgeye rastlanmamış olmasının yanı sıra bu düşüncenin oluşmasında Lübbey Köyü'ndeki yapılar ve yapı kalıntıları arasında köyün geçmişinin daha eski tarihli olabileceğine dair herhangi bir kalıntının olmaması da etkilidir. Ödemiş nüfus kayıtlarında yapılan incelemelerde doğum yeri Lübbey olan kişiler arasında en erken doğum tarihinin 1830/1831 (Hicri 1245) yılına tarihlenen Hacı İbrahim oğlu Molla Mehmet olduğu tespit edilmiştir (Başaranbilek, 2015, s. 5).

Köylülerin günümüzde kalıcı olarak yerleştikleri Lübbey Yaylası'nın (Çamyayla) ise Efes ve Sardes arasındaki antik yol üzerinde konumlandığını ileri süren araştırmacılar bulunmaktadır (Şekil 6.14).[20] Lübbey Yaylası'nı, Gencer Çayı'nın kaynağına yakın elli evden oluşan antik bir kasaba olarak tanımlayan Foss (1978), yerleşimin "V" formunda olduğunu, evlerin yamaç boyunca tarlalar arasına inşa edildiğini ve bölgede antik dönemde yerleşimin var olduğunu gösteren en büyük kalıntıların yerleşimi çevreleyen

[20] Efes ve Sardes arasındaki antik yol hakkında detaylı bilgi için bkz: (Sevin, 1974, s. 42), (Foss, 1978, ss. 39-43), (Meriç, 1983, ss. 202-212), (French, 1997, ss. 189-196), (Botha, 1998, ss. 71-80), (Altınoluk, 2013, ss. 19-22), (Kalkan, 2014, ss. 448-455), (Tül, 2014, ss. 26-35).

mezarlar olduğunu belirtmiştir (ss. 39-43). Köylülerin tarlalarını kazdıklarında birçok antik parça ortaya çıktığı savı köy halkı tarafından günümüzde de dillendirilmektedir.

Şekil 6.14 : Efes ve Sardes arasındaki antik yolu gösteren harita.[21]

Ortaya çıkan kalıntılar arasında parçalanmış Roma camları, birkaç bezemesiz geç Roma dönemi çanak çömleği, bronz paralar **(**M.S. I. yüzyıla ait olduğu düşünülen bir bronz Sardes pseudoautonomous, Constantius II ve Constantin X Ducas (1059-1067) parası ile (Maurice yada Justinian) dönemi follesleri), kitabe, mermer sütun ve diğer yapı kalıntıları bulunmaktadır (Şekil 6.15; Foss, 1978, ss. 39-43).

Köylüler yerleşimde geçmiş yıllarda birçok kitabenin ortaya çıktığını, ancak hepsinin akibetinin taş olarak kullanılmak üzere parçalanmak ya da orman işletmesi tarafından yol yapımında kullanılmak üzere taşınmak olduğunu belirtmişlerdir (Foss, 1978, ss. 39-43). Foss'un üzerindeki yazıları tamamen silinmiş, küçük bir dere üzerinden geçmek için köprü olarak kullanıldığını belirttiği mermer kitabeye günümüzde de rastlanmaktadır (Şekil 6.16). Foss (1978), kitabelerin bölgedeki yerleşimin Hellenistik dönemde de var olduğunu desteklediğini, diğer kalıntıların ise bölgenin Roma ve Bizans

[21] Harita (Kalkan, 2014: 451)' den yararlanılarak tekrar düzenlenmiştir.

döneminden beri sürekli bir yerleşime sahne olduğu fikrini uyandırdığını belirtilmekle birlikte, Lübbey Yaylası'nın geçmişi hakkında kesin bir tanımlama yapabilmek için mevcut bulguların yeterli olmadığını ifade etmiştir (ss. 39-43; Şekil 6.15).

Foss'un Lübbey Yaylası'nın Efes ve Sardes arasındaki yol üzerinde olduğuna dair kapsamlı betimlemelerine karşın Belke ve Mersich (1990), Efes ve Sardes arasını birbirine bağlayan antik bir yolun varlığından bahsetmemişlerdir (s. 149). Lübbey Yaylası ve Lübbey Kışlağı'nın yerleşim tarihinin kesin olarak saptanabilmesi için bilimsel nitelikli yüzey araştırmalarına ve arkeolojik kazılara ihtiyaç duyulmaktadır.

Şekil 6.15 : Lübbey Yaylası'ndan bir görünüş (Foss, 1978).

Ödemiş Kaymakamlığı arşivinde yapılan incelemelerde Cumhuriyetin ilk yıllarında Lübbey Köyü'nün komşu köylerle sınır problemleri yaşadığı ve bu sorunun mahkemeye götürülmüş olduğu gözlenmektedir. 1962 tarihli bir arşiv belgesinde köyün adının Lübbey olarak, 1978 tarihli bir diğer belgede ise Çamyayla olarak kullanıldığına dayanılarak, 1962-1978 arasındaki bir tarihte isim değişikliğine gidildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 6.16 : Mermer kalıntılar ve kaya mezarından görünüşler (2014).

6.2.2 Yerleşim özellikleri ve kültürel peyzaj değerleri

Lübbey'deki geleneksel doku, bölgenin arazi yapısı, iklimsel özellikleri, yakın çevrede ulaşılabilen malzeme kaynakları ve geleneksel yapım teknikleri doğrultusunda şekillendirilmiştir. Köy halkı barınma ve diğer fiziksel gereksinimlerini karşılayacak yapılarını inşa etmek için kullandığı taş malzemeyi zeminin kazılması ile kolaylıkla elde edilebilen kayrak taşından, ahşap malzemeyi köyü çevreleyen ormanlardan, kerpiç malzemeyi ise topraktan üreterek elde etmiştir. Yapılar, eğimli arazide birbirlerinin görüş açısını kesmeden konumlandırılmıştır (Şekil 6.18-Şekil 6.22). Sokakların bir bölümü kayalık zeminden oluşmakta bir bölümü ise yapıların duvarları ve üst kata ulaşımı sağlayan merdivenlerde de kullanılan kayrak taşı ile kaplanmıştır. Sokak kaplamasında ve yapılarda aynı malzemenin kullanılması görsel bir süreklilik ve bütünlük sağlamıştır (Şekil 6.17).

Zemin katta masif olarak yükselen kagir duvarlar, çıkmalar, ahşap payandalar, pencere açıklıkları, bacalar, merdivenler ve saçaklar da geleneksel dokunun diğer tamamlayıcı unsurlarıdır. Kimi yapılarda üst katlardaki çıkmalar organik dokudaki dar sokakların tamamını kapatarak bir gölgelik oluşturmuştur. Yapılarla birlikte köy peyzajını oluşturan diğer öğeler evlerin etrafındaki sebze bahçeleri, zeytinlikler, meyve ağaçları, Lübbey çayı ve çam ormanlarıdır. Yerleşimdeki evlerin bir

bölümünün bahçe içerisinde tek başına konumlandırıldığı görülürken, büyük çoğunluğunun birbirine bitişik inşa edildiği görülmektedir (Şekil 6.18-Şekil 6.19). Geleneksel yapı ustaları, birbirine bitişik inşa ettikleri iki evin arasına ayrıca bir duvar yapma gereği duymamışlar, yaptıkları ortak duvarla her iki evin de sınırlarını çizmişlerdir. Yakın akraba olan ev sahiplerinin konutlarını tek bir duvarı paylaşarak inşa ettirmiş olmaları; kendilerini daha güvenli hissetme ihtiyacıyla ve ortak bir duvar yapımının daha az maliyetli olması ile açıklanabilir.

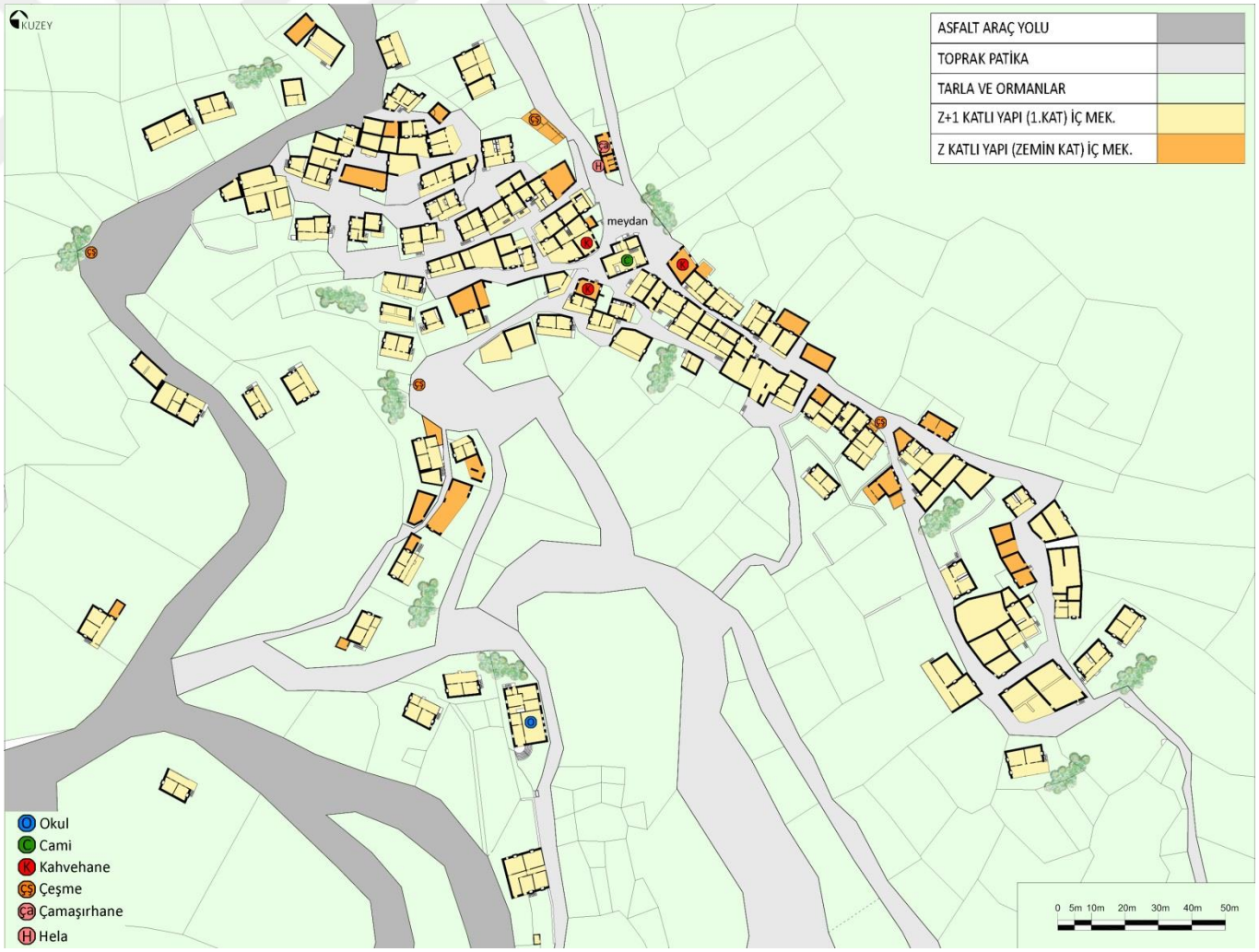

Şekil 6.17 : Lübbey'deki sokaklardan görünüşler (2013).

Köyün geleneksel merkezi cami, çamaşırhane, hela, çeşme ve kahvehanelerin bulunduğu meydan etrafındadır (Şekil 6.18-Şekil 6.19). Konutlar bu meydan etrafında yamaca yaslanarak ve caminin güneyinde yer alan sokak üzerinde sağlı sollu konumlandırılmıştır. 1949 yılında yapılan köy okulu vadinin güney tarafında, 1932 tarihinde inşaatı tamamlanan elektrik santrali ise Lübbey çayı üzerindedir. Çay üzerinde yer alan değirmenin ise köy halkı ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere göre bir sel sırasında yıkıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 6.18 : Lübbey Kışlağı vaziyet planı (2013).

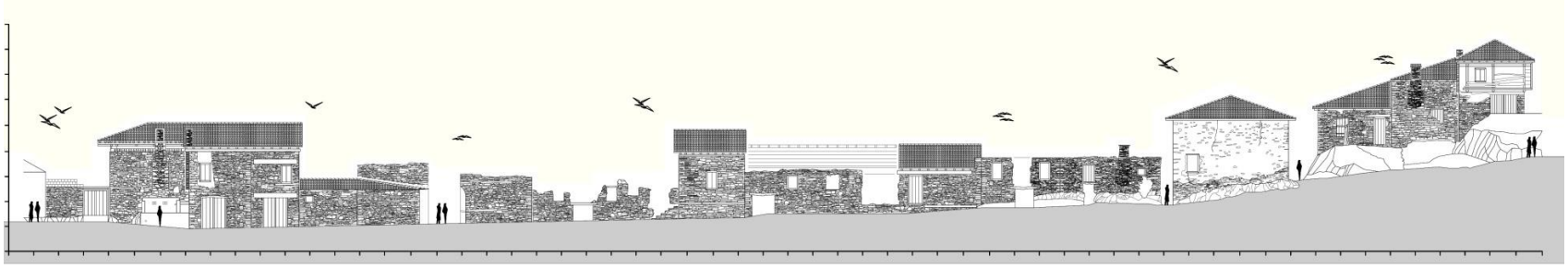
Şekil 6.19 : Lübbey Kışlağı yerleşim planı (2013).

Şekil 6.20 : Lübbey Kışlağı yerleşim kesiti (K Kesiti) (2013).

Şekil 6.21 : Lübbey Kışlağı'ndan bir görünüş (G1 Görünüşü) (2013).

Şekil 6.22 : Lübbey Kışlağı'ndan bir görünüş (G2 Görünüşü) (2013).

6.2.3 Mimari özellikleri

6.2.3.1 Yapı türleri

Lübbey Köyü'nün geleneksel dokusunu; konutlar, depolar, ahırlar, kümesler, cami, ortak kullanımın bir gereği olarak kahvehaneler, çamaşırhane, hela, çeşmeler, okul, geçmişte Ödemiş'in elektrik ve su ihtiyacının bir bölümünü karşılayan elektrik santrali, sokaklar, ağaçlar, tarlalar, orman alanları, mezarlık ve bitki örtüsü oluşturmaktadır. Bu bölümde geleneksel dokuyu oluşturan yapı türleri detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Köyün camisi, çamaşırhane, hela, çeşme ve kahvehanelerin bulunduğu meydan etrafındadır (Şekil 6.23).

Şekil 6.23 : Köy meydanı vaziyet planı (2013).

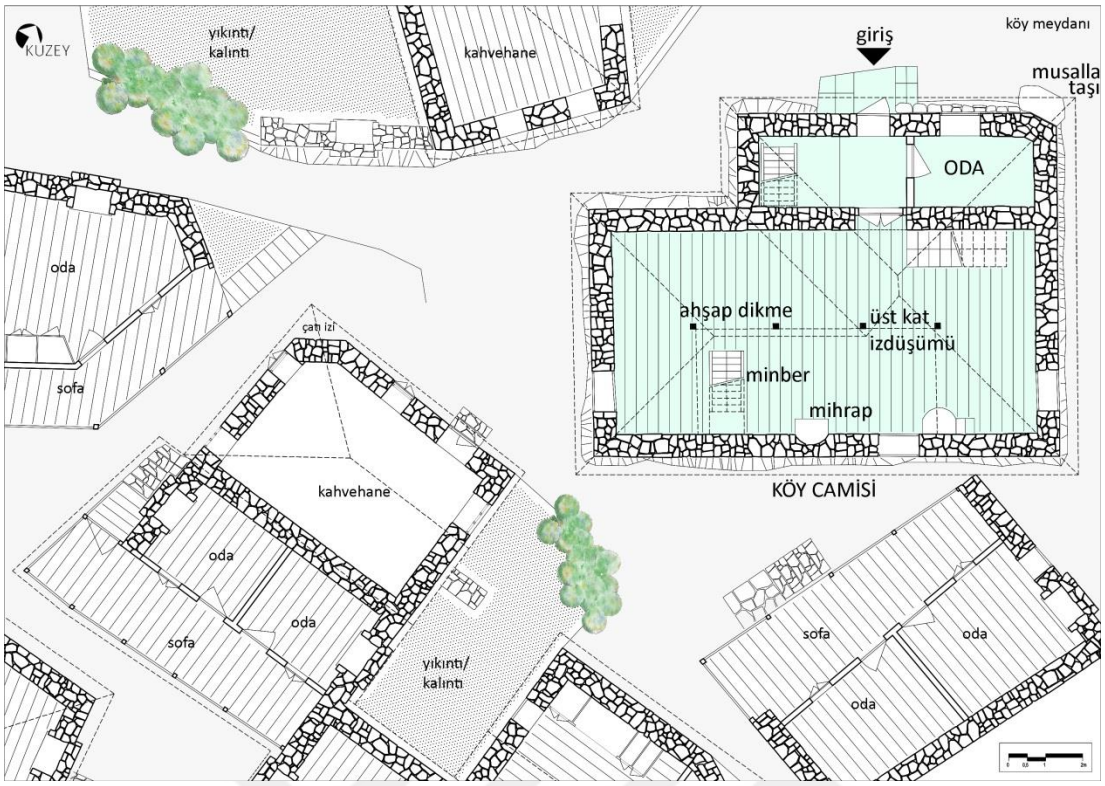
Geleneksel dokuyu oluşturan en önemli yapılar, köy halkının günlük hayatının geçtiği, barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik inşa ettiği konutlardır (Şekil 6.24). Sofa ve odalardan oluşan konutların asıl yaşama katına dışarıdan kayrak taşlarıyla oluşturulmuş merdivenlerle ulaşılır. Yarı açık sofa mekanında abdestlik, raflar, dolaplar ve ocak gibi mimari elemanlar yer almaktadır. Konutlardaki odaların sayısı ve büyüklüğü ev sahibinin sosyo-ekonomik durumu ve ihtiyaçları doğrultusunda

farklılık göstermekle birlikte neredeyse tamamında yüklük işlevi gören ahşap dolaplar ve ocaklar yer almaktadır.

Şekil 6.24 : Konutlardan örnekler (2013).

Köyün önemli kamusal yapılarından biri olan camisi de geleneksel dokuyu oluşturan konutlar ve diğer yapılar gibi geleneksel yapı malzemeleri ve yapım tekniğiyle inşa edilmiştir (Şekil 6.25-Şekil 6.26). Kayalık bir zemin üzerinde kayrak taşı ile oluşturulan caminin iç ve dış duvarları yaklaşık 55 santimetre kalınlığındadır. Duvarların düşey düzlemde belli kotlarda 10/12 santimetre kesitindeki ahşap hatıllarla desteklendiği tespit edilmiştir. Döşemeler, çatı strüktürü, minber, pencere ve kapı doğramalarında ahşap malzeme kullanılmıştır. Caminin duvarlarında dört halifenin isimleri ile çeşitli manzara, çiçek ve bitkilerin resmedildiği duvar resimleri bulunmaktadır. Caminin son cemaat yerinin, köye gelen misafirlerin konaklayabileceği köy odası ihtiyacını karşılamak üzere kapatıldığı yapıdaki izlerden ve köy halkının sözlü anlatımından anlaşılmaktadır (Şekil 6.25-Şekil 6.26). İçerisindeki zengin bezeme programı ile dikkat çeken cami, çatısından su almakta ve her geçen gün sorunları artmaktadır.

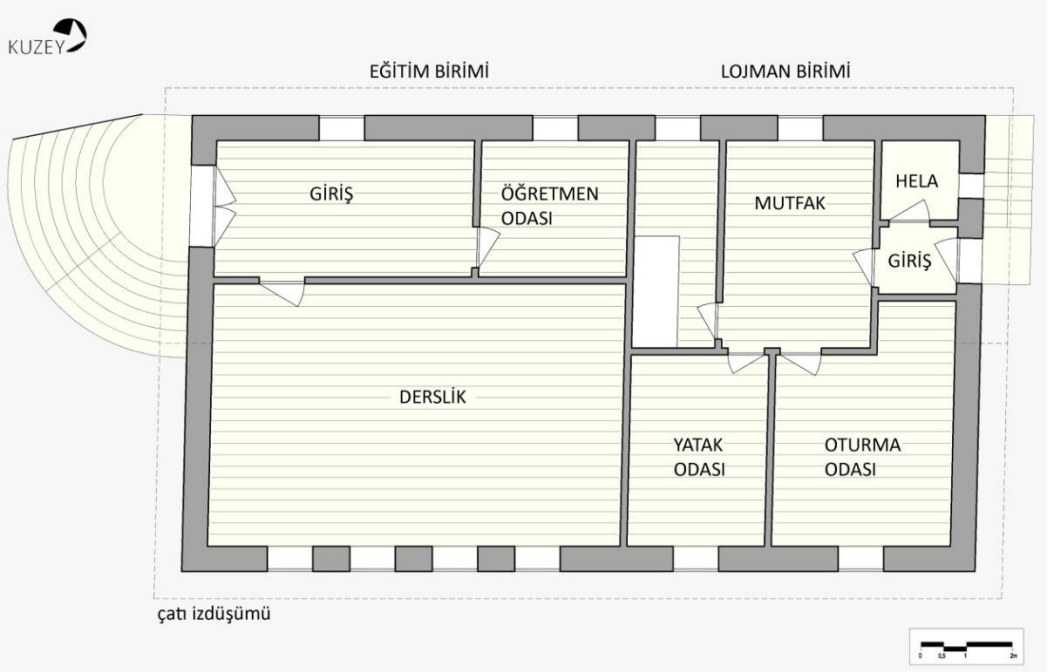
Şekil 6.25 : Köy camisinin zemin kat planı (2013).

Şekil 6.26 : Köy camisinden iç ve dış mekan görünüşleri (2013).

Çamyayla'da yaşayan orta yaş ve üstündeki köy halkının büyük çoğunluğunun mezun oldukları Lübbey Köyü İlkokulu'nun yapım tarihi 1949'dur. Ödemiş İlçe

Milli Eğitim Müdürlüğü arşivinde yapılan incelemelerde Lübbey Köyü İlkokulu'nun ilk mezununu 1955 yılında verdiği öğrenilmiştir. Köy okulu, bir derslik, bir öğretmen odası ve köy öğretmeninin kullanımına tahsis edilen lojman birimlerinden oluşmaktadır (Şekil 6.27-Şekil 6.28).

Şekil 6.27 : Köy okulunun plan restitüsyonu (2013).

Şekil 6.28 : Köy okulunun iç ve dış mekan görünüşleri (2013).

Okulun duvarlarında harman tuğlası ve kayrak taşı, döşeme ve çatı strüktüründe ahşap, çatı örtü malzemesi olarak da alaturka kiremit kullanılmıştır (Şekil 6.28). Dersliğin bulunduğu eğitim birimine kayrak taşlarıyla oluşturulmuş oval bir merdivenle, lojman birimine ise doğrusal ve daha dar bir merdivenle girilmektedir. Köy öğretmenin lojmanı; oturma odası, yatak odası, mutfak ve hela birimlerinden oluşturulmuştur. Ödemiş Kaymakamlığı arşivinde yapılan incelemeler okulun 1978 yılında harap olduğunu göstermektedir. O tarihten bu yana çatısı çöken okul, her geçen gün doğa koşulları karşısında yıpranmaktadır (Şekil 6.28).

Cami ve kahvehane gibi kamusal mekanlar ve konutlarla çevrili köy meydanının bir köşesinde çamaşırhane ve hela yapısı konumlandırılmıştır (Şekil 6.29). Köyün erkeklerinin tuvalet ihtiyacını cami yakınındaki helada, kadınlarının ise bu ihtiyacını evlerin çevresinde geçici olarak oluşturulan ve etrafı ahşaplarla kapatılan çukurlar aracılığıyla giderdiği anlaşılmaktadır. Geçmişte köyün girişinde yer alan çeşmeden gelen suyun bir bölümü hela ile bitişik çamaşırhaneye aktarılmaktadır. Çeşmeden gelen suyun çamaşırhanenin içerisinde yer alan ocakta ısıtıldığı ve sıcak suyun hem çamaşır yıkamakta hem de kadın ve çocukların banyo ihtiyacını gidermekte kullanıldığı bilinmektedir (Şekil 6.31).

Şekil 6.29 : Çamaşırhane ve heladan görünüşler (2013).

Geçmişte köyün erkek bireylerinin çalışma dışında kalan zamanlarını geçirdikleri, sosyal hayatlarının merkezindeki kahvehaneler, cami çevresinde konumlandırılmıştır (Şekil 6.30). Köyün terk edilmesi ile ilgili basına yansıyan haberlerin etkisiyle, özellikle İzmir ve Ödemiş'ten doğa sporları ve fotoğraf kulüplerinin köye günübirlik

ziyaretler gerçekleştirmeye başlaması, kahvehanelerden birinin yeniden işletilmeye başlamasını sağlamıştır.

Şekil 6.30 : Kahvehanelerden görünüşler (2013).

Şekil 6.31 : Çeşmelerden görünüşler (2013).

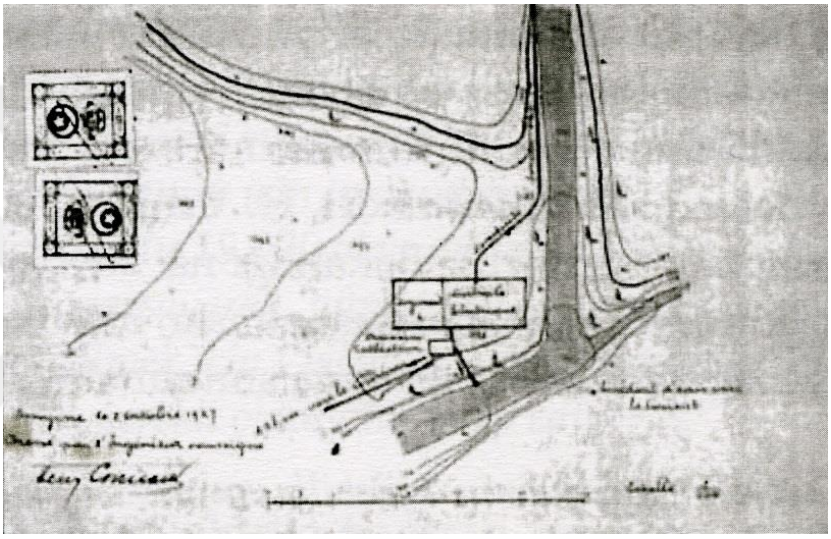
Yerleşimin yaklaşık 500 metre kuzeyinde bulunan çam ormanı içerisinde yaklaşık 40 yıldır yeni gömü yapılmayan köyün mezarlığı bulunmaktadır (Şekil 6.32). Mezarların bir bölümü 50-60 santimetre yüksekliğindeki duvarlarla çevrilmişken kimilerinin yalnızca tek bir mezar taşından oluştuğu görülmektedir. Mezarlıktaki bazı mezar taşlarında Osmanlıca yazılar yer almaktadır.

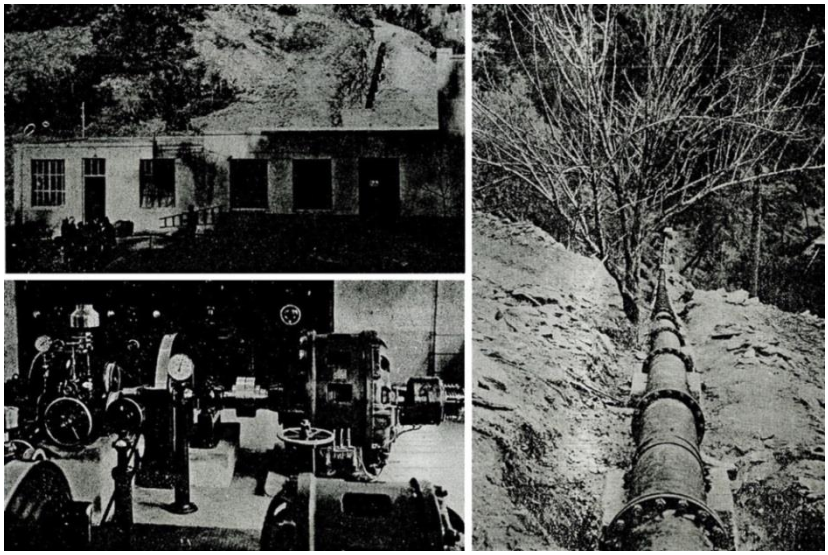
Şekil 6.32 : Lübbey Mezarlığı'ndan görünüşler (2014).

Lübbey Köyü sınırları içerisinde yer alan ve uzun yıllar Ödemiş'in elektrik ve içme suyu ihtiyacını karşılayan hidroelektrik santralinin, Kazım Dirik'in İzmir Valisi olarak görev yaptığı (1926-1935) 1932 yılında hizmete girdiği bilinmektedir (Şekil 6.33-Şekil 6.35; Keskin, 2008, s. 37; Evcimen ve Keskin, 2011, s. 79). Ödemiş sokaklarının elektrik ile ilk kez aydınlatılması ise bu tarihten önce Yunan işgali (1919-1922) sırasındadır. Bu tarihten önce XIX. yüzyıl sonlarında Küçük Menderes Havzası'ndaki maden ocaklarında elektriğin kullanıldığı bilinmektedir (Keskin, 2008, s. 29). Cumhuriyetin ilk yıllarında bir ilçeye elektrik ve su getirme çabalarının bir yansıması olan santral binası günümüze bazı değişiklikler geçirerek gelebilmiştir (Şekil 6.35). Ödemiş'e ilk elektriği sağlayan özgün donanımların ve boru hatlarının bir bölümü günümüze ulaşabilmiştir. Santral binası ile benzer tarihlerde inşa edilen

lojman binası ise günümüzde kullanılamaz haldedir (Şekil 6.35). Ödemiş'in elektrikle tanışma hikayesinin bir tanığı olarak Lübbey Köyü elektrik santrali, ilçenin endüstri mirası ve kent tarihi açısından büyük önem taşımaktadır. Köylülerle yapılan sözlü görüşmelerden Ödemiş Belediyesi'nin santralden taşıdığı bir hat ile köyün camisi ve kahvehanelerinin aydınlatılmasını sağladığı anlaşılmaktadır. Köyün modern bir elektrik şebekesine sahip olması ise uzun yıllar sürmüştür. Ödemiş Kaymakamlığı arşivindeki yazışmalarda köy muhtarının 1978 yılında köye elektrik şebekesi döşenmesi için yaptığı başvurudan o tarihte köyün elektrik altyapısının hala olmadığı anlaşılmaktadır.

Şekil 6.33 : Ödemiş Belediyesi elektrik santralinin yerleşim planı (BCA, Bayındırlık Bakanlığı Fonu, 230.01/121.17.02'den aktaran Keskin, 2008).

Şekil 6.34 : Ödemiş elektrik santralinin kurulduğu sıradaki iç ve dış mekan görünüşleri ile boru hatları (Hüsrev, 1934).

Şekil 6.35 : Ödemiş Belediyesi elektrik santrali ve lojmanının görünüşleri (2013).

6.2.3.2 Plan ve cephe özellikleri

Kırsal mimaride evlerin plan şemaları ve cephe özellikleri; yaşam koşulları değişmediği sürece tekrar etmektedir. Ev sahiplerinin ekonomik koşulları ve gereksinimleri ise yapılardaki mekanlarda küçük farklılıklar oluşturmuştur. Büyük çoğunluğu iki katlı olan konutların zemin katları ahır olarak kullanılırken üst katlar asıl yaşamın geçtiği sofa ve odalardan oluşmaktadır (Şekil 6.39-Şekil 6.43). Lübbey'deki evlerin plan şeması, dışarıdan taş merdivenle ulaşılan yarı açık bir sofa ve bu sofadan geçilen, içerisinde ocak ve dolapların yer aldığı bir odadan oluşmaktadır (Şekil 6.36-Şekil 6.42). Evlerin neredeyse tamamının ışık ve temiz hava ihtiyacını sofaya açılan ahşap kapaklı pencerelerden giderdiği görülmektedir.

Sayıları az olsa da konutların kagir duvarlarında da pencerelerin bulunduğu örnekler bulunmaktadır. Odaların içerisinde yer alan diğer mimari elemanlar ise ocaklar ve nişler ile yüklük, gusülhane ve rafların yer aldığı dolaplardır. Sofaların büyük çoğunluğunda ocak ve abdestlik bölümü yer almaktadır. Su kullanımı için özelleşmiş bir mimari elaman olan "Abdestlikler" sofanın sokağa bakan bölümünde konumlandırılmıştır (Şekil 6.40). Abdestliklerin yıkama bölümünün yanında mutfak için kullanılmak üzere raflar ya da dolaplar olabilmektedir.

Şekil 6.36 : "Sofalı ve bir odalı" ve "Sofalı ve iki odalı" konut plan tipleri (2013).

Şekil 6.37 : "Sofalı ve iki odalı" konut plan tipi (2013).

Sofaların büyük çoğunluğunda yer alan ve yemek pişirmek için kullanılan ocaklar ise mekanın dar köşesinde konumlandırılmıştır (Şekil 6.41). Köyde sayıları az olmakla

birlikte sofası olmayan ve alt kattan ahşap bir merdivenle yaşama katına geçilen evler de bulunmaktadır (Şekil 6.38). Ahır duvarlarında hayvanların su ve yem ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik düzenlenmiş yemlikler bulunmaktadır (Şekil 6.43). Kimi evlerin zemin katlarında köylülerin kapanca[22] adını verdikleri, kapakların kaldırılması ile ulaşılan ve birkaç evin bodrum katları arasında geçişi sağlayan ahşap kapılar yer almaktadır. Yapılan sözlü görüşmelerde bu geçitlerin bütün evler arasında olduğu ve geçmişte yaşanacak herhangi bir tehlike anında saklanmak için kullanıldığı belirtilmiştir. Ancak söz konusu geçitlerin bütün yapıları değil, yalnızca cami arkası sokakta yer alan birkaç yapıyı birbirine bağladığı, zemin kattan bodrum kata inişler için yapıldığı düşünülen kapancaların büyük bölümünün ise günümüze ulaşmadığı görülmektedir. Üretilen sebze ve meyvelerin kurutulmasında kullanılan yaklaşık 1,20-2,00 metre yüksekliğe sahip çatı arasına sofa üzerinden ulaşılmaktadır.

Şekil 6.38 : "Sofasız ve iki odalı" konut plan tipi (2013).

[22] Güvenlik ve emniyet amacıyla merdiven kovasını örten ahşap kapak (Akan, 2011, s. 242).

Şekil 6.39 : Yapıların yaşama katına ulaşımı sağlayan merdivenler (2013).

Şekil 6.40 : Köydeki çeşitli konutların sofa mekanından görünüşler (2013).

Şekil 6.41 : Oda iç mekanlarından ve ocaklıklardan görünüşler (2013).

Şekil 6.42 : Dolap ve yüklüklerden görünüşler (2013).

Şekil 6.43 : Zemin katın ahır olarak kullanıldığı örneklerden görünüşler (2013).

6.2.3.3 Yapım tekniği, strüktür ve malzeme özellikleri

Lübbey Köyü'ndeki yapıların kuruluşuna doğal kayalık zeminin üzerine kayrak taşıyla oluşturulan ve belirli kotlarda ahşap hatıllarla desteklenen zemin kat duvarının oluşturulmasıyla başlanmıştır. Büyük çoğunluğu temelsiz olarak inşa edilen evlerin zeminindeki kayaçlar taşıyıcı sistemin bir parçası olarak kullanılmıştır (Şekil 6.44-Şekil 6.46). Temelde kayaçların kullanıldığı örneklerle birlikte sayıları az da olsa kayraktaşı zeminin yaklaşık 60-100 santimetre derinliğinde ve 80-100 santimetre genişliğinde kazılarak temel duvarlarının oluşturulduğu yapılar da bulunmaktadır. Temel biçimine ve boyutlarına bağlı olmaksızın yapıların kayrak taşı ve çamur harcıyla oluşturulmuş kagir beden duvarları yaklaşık 50-60 santimetre kalınlığındadır. Duvarlarda köşeler nitelik olarak görece büyük ve düzgün yüzeyli taşlarla örülmüştür. Belirli seviyelerde gözlenebilen ahşap hatıllar; yatay düzlemde 70-100 santimetrede bir ahşap hatıllarla birbirine bağlanmıştır. Kapı ve pencere boşlukları 10/12 santimetre dikdörtgen ya da 10 santimetre çapındaki yuvarlak kesitli ahşap kirişlerle geçilmiştir. Bazı örneklerde kapı ve pencere lentolarının duvar boyunca uzatılarak hatıl olarak çalışmaları sağlanmıştır.

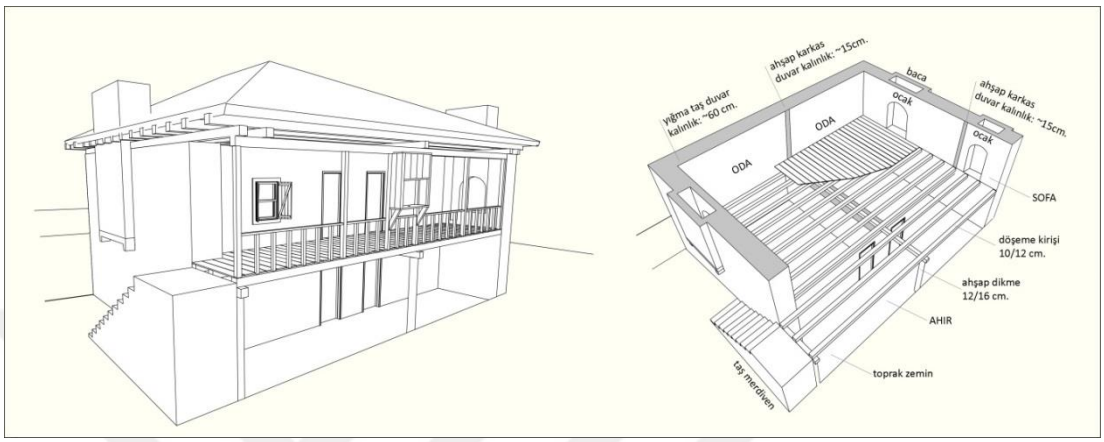

Şekil 6.44 : Zemin kat duvarlarının mevcut kayalık zemin üzerine oturtulduğu temel sisteminden örnekler (2013).

Duvarlarda kapı ve pencere boşlukları da ahşap hatıllarla desteklenmiştir. Yapıların döşemelerinde, doğramalarında ve çatı strüktüründe baskın olarak çam ağacının, iç mekandaki mimari elemanlarda ise çam ve ceviz ağacının kullanıldığı görülmektedir. Çıkmalar üst katta sokağa doğru taşarak yaşama katı planını oluştururur (Şekil 6.46). Masif zemin kat duvarları üst katlarda yaklaşık 1,50-2,00 metre kadar sokağa taşırılarak yarı açık sofa mekanı oluşturulmuştur. Zemin kat ve üst kat planlarının ilişkisine göre çıkmalar, yüklerini aktardıkları zemin kat duvarlarına paralel ya da onlardan farklı bir doğrultuda bir ya da iki yönde oluşturulabilir. Üst kattaki çıkmaların ve çatıdan gelen yüklerin zemine aktarılmasında ise dik açılı olarak doğrudan zemine ya da zemin kat duvarlarındaki ahşap hatıllara açılı olarak sabitlenen ahşap dikme ve payandalar kullanılmıştır. Evlerde genellikle kagir zemin kat duvarları üç yönde devam ettirilirken iç mekan bölüntülerinde zemin katta yığma taş üst katta kerpiç ya da tuğla dolgulu ve çamur sıvalı ahşap karkas sistem kullanılmıştır.

Köyde sayıları az olmakla birlikte dört duvarı da kagir olan yapılar bulunmaktadır ancak bu yapıların da iç mekan bölüntülerinde ahşap karkas sistem kullanılmıştır. Ahşap karkas duvar, düşeyde 100-150 santimetre aralıkla yerleştirilen 12/14 santimetre

kesitindeki dikmeler ve bu dikmeleri birbirine sabitleyen çaprazlarla oluşturulmuştur. Evlerin zemin katlarının döşemesi sıkıştırılmış toprakken, birinci katların döşemesi ise ahşap kirişler üzerine çakılarak oluşturulan ahşap kaplamadır. Zemin kat mekanlarının ve üst kattaki yarı açık sofa mekanının tavanları kaplanmazken, odaların tavanları ahşap malzemeyle kaplanmıştır.

Şekil 6.45 : Lübbey'deki geleneksel bir konutun aksonometrik görünüşü (2013).

Şekil 6.46 : Birinci kattaki çıkmaları taşıyan ahşap payandalar (2013).

Yapıların çatılarının büyük çoğunluğu ahşap strüktürlü ve alaturka kiremit kaplıdır (Şekil 6.47) ancak depo ve ahır olarak kullanılan kimi yapılarda toprak örtülü düz

damlara da rastlanmaktadır (Şekil 6.48). Düz damlarda kagir duvarların ve mekanın ortasında yer alan ahşap dikmelerin üzerine yaklaşık 10/10 santimetre kesitindeki ahşap kirişler konulmakta ve bu kirişler üzerine ise sırasıyla çam dalları, meşe yaprağı ve sıkıştırılmış toprak gelmektedir. Köyde yaygın olarak görülen iki, üç ya da dört eğimli çatılar, üst kat planına göre biçimlendirilmiştir. Eğimleri %25-35 arasında değişen oturtma çatıların saçak genişlikleri 40 santimetre ile 70 santimetre arasında değişmektedir. Duvarların üzerine yerleştirilen ahşap kirişlerin üzerine, öncelikle taban aşıkları yerleştirilmiştir. Taban aşıklarının üzerine de çatı eğimi doğrultusunda yaklaşık 1,00-1,50 metre aralıklarla ahşap dikmeler konulmuştur. Dikmelerin üzerine oturtulan aşıkların kesitleri yaklaşık 8-10 santimetre ölçülerindedir. Aşıkların üzerine yaklaşık 5/10 santimetre kesitlerindeki mertekler 30-40 santimetre aralıklarla oturtulmuştur. Yüksekce tutulan çatı arası mekanı üretilen sebzelerin kurutulmasında kullanılmaktadır ve bir bölümünün açık bırakıldığı bir bölümünün ise ahşap kaplamalarla kapatıldığı gözlenmektedir.

Şekil 6.47 : Ahşap konstrüksiyonlu çatı örneklerinden görünüşler (2013).

Şekil 6.48 : Düz damlı bir yapıdan ve konstrüksiyondan görünüşler (2013).

6.2.4 Somut Olmayan Değerler

Köylülerin Lübbey Kışlağı ve Yaylası arasında gerçekleştirdiği mevsimlik göçler artık yalnızca hafızalarda kalmıştır. Bir Türkmen yerleşimi olan Lübbey'de kültürel olarak göçer kültürün izlerinin yansımalarını köylülerin kalıcı olarak yerleştikleri Çamyayla'daki sosyal yaşamda görmek mümkündür. Kökeni Orta Asya'ya uzanan yaylak/kışlak geleneğinde kış ayları daha korunaklı olan Kışlak'ta geçirilirken yaz ayları çadırlar kurularak barınma ihtiyacının karşılandığı Yaylak'ta geçirilir.

Şekil 6.49 : İzmir-Torbalı'da bir yörük çadırı (Url-2).

Tanyeli (1996), belirli bir bölge içerisinde tanımlı ve her sene aynı güzergahı takip eden bu tür bir göçerliği "transhumance" olarak tariflemiştir (ss. 405-471). Anadolu Selçuklu dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş yıllarında göçer Oğuz topluluklarının Anadolu'nun Türkleşmesini sağladıkları için merkezi idarenin

çıkarları ile örtüştüğü, fakat bu tarihsel dönemlerden sonra göçer aşiretlerden vergi toplamada yaşanan sorunlar ve güvenlik gibi gerekçelerle Osmanlı İmparatorluğu'nun XVIII. yüzyıldan itibaren göçerleri yerleşik hayata geçmeye zorladıkları bilinmektedir (Türkay, 1979). Lübbey Köyü'nün belirli bir dönemine işaret eden göçer kültürün somut izleri günümüze ulaşamamışsa da bu kültüre ait somut olmayan değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması son derece önemlidir (Şekil 6.49). Düğünlerde düzenlenen şenlikler, geleneksel düğün yemekleri ve yardımlaşma da köydeki diğer somut olmayan değerlerdir.

6.2.5 Doğal Değerler

Akdeniz ikliminin görüldüğü Lübbey'de doğal bitki örtüsünü kara çam, ceviz, kestane, yabani zeytin ve meşe ağaçları oluşturmaktadır. Köyde tarım arazilerinin içinde ve çevresinde otlar ve otsu bitkiler dışında, köy halkının diktiği incir, zeytin, erik, ayva ve nar gibi meyve ağaçları da görülmektedir. Köyde yaşamaya devam eden beş haneye ait az sayıda küçükbaş hayvan, kümes hayvanları, kediler ve köpekler olmak üzere az sayıda evcil hayvanlar dışında terk edilme sonrası sayılarında artış görülen yaban domuzu, sincap, tavşan, çeşitli sürüngen türleri gibi yaban hayvanları da bulunmaktadır.

6.3 Nüfusunu Kaybetme Süreci, Nedenleri ve Lübbey Yaylağı (Çamyayla)

Köyde yapılan sözlü tarih araştırmaları ve kaynaklardan elde edilen bilgiler köy halkının geçimini ormanlar ve hayvancılıktan sağladığını göstermektedir (Uysaler, 1963). 1960'lı yıllarla birlikte köy halkının esas geçim kaynağını oluşturan ormanlardan faydalanmasına getirilen kısıtlamalar sonrasında köy halkı, arazi yapısı daha az eğimli ve tarım için daha elverişli durumda olan ve geçmişte yalnızca yaz aylarında geçici olarak göçtüğü Lübbey Yaylası'na kalıcı olarak taşınmıştır (Şekil 6.50-Şekil 6.51; Şekil 6.53). Lübbey Yaylası'na elektrik ve su şebekesinin daha erken döşenmesi ve ulaşım olanakları ve arazi yapısının Lübbey'e oranla daha iyi olması, köylülerin yaylaya göçünü hızlandıran etkenlerdendir. 1960'lı yıllarla birlikte köylülerin bir bölümü kışlaktaki evlerini tamamen terk ederek yaylada yaptıkları yeni evlere göç etmişlerdir. Yukarıda açıklanmaya çalışılan sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlere bağlı olarak Lübbey'den Çamyayla'ya kalıcı olarak ilk göçün 1960'lı yıllarda başladığı bilinmektedir. Bu yıllarda hala geleneksel yapım tekniklerinin ve yapı üretim alışkanlıklarının devam ettiği bilinmektedir. Lübbey Yaylası'nda günümüzdeki

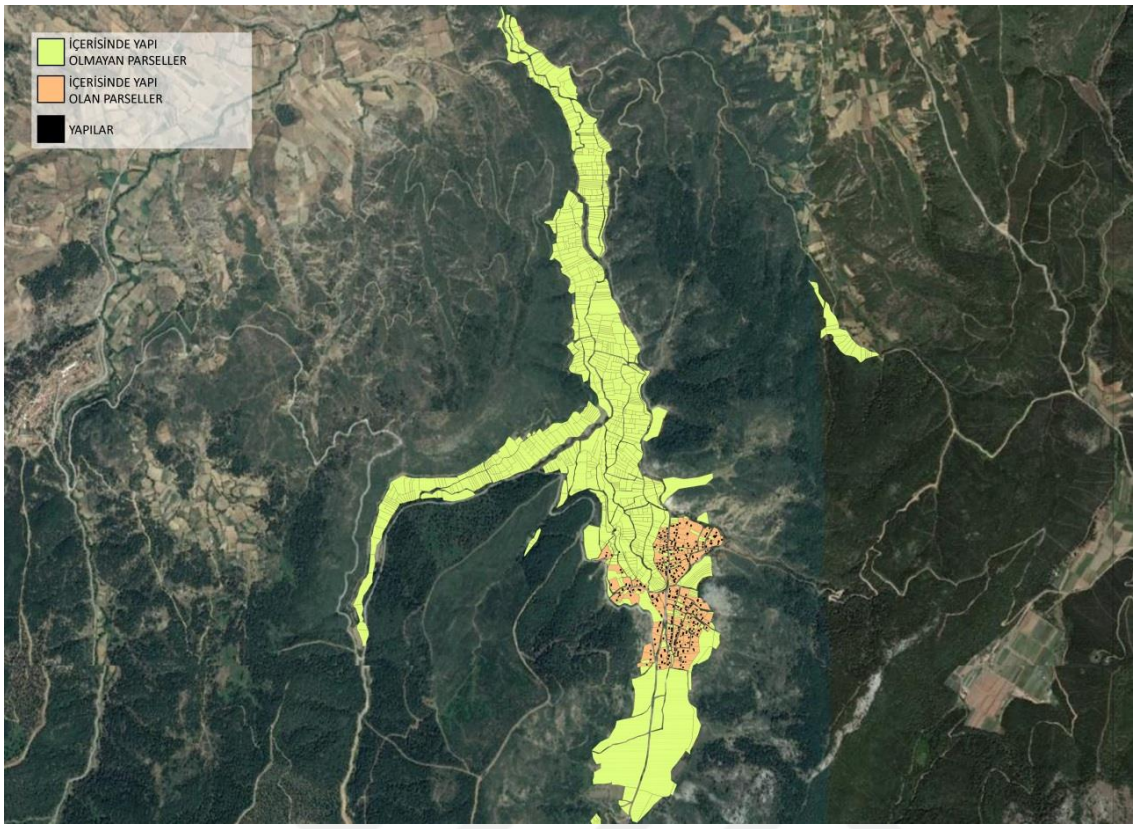
yapıların yaklaşık üçte biri Lübbey kışlağındaki geleneksel mimarinin (plan, kesit-cephe biçimlenişleri, malzeme ve yapım tekniği) bir devamı niteliğindedir.

Foss'un 1970'li yıllarda Lübbey Yaylası'na yaptığı ziyarette 50 kadar evin olduğunu belirtmesi, köyün terk edilme sürecinin 1978 yılında geldiği noktayı aydınlatmaktadır. İlerleyen yıllarda yapılan yapıların ise artık yeni yapı malzemesi seçeneklerinin de artmış olması nedeniyle betonarme karkas ve tuğla dolgulu olarak yapıldığı gözlenmektedir. Yeni okulun Lübbey Yaylası'nda yapılmış olmasının da köyün terk edilme sürecini hızlandırdığı çok açıktır.

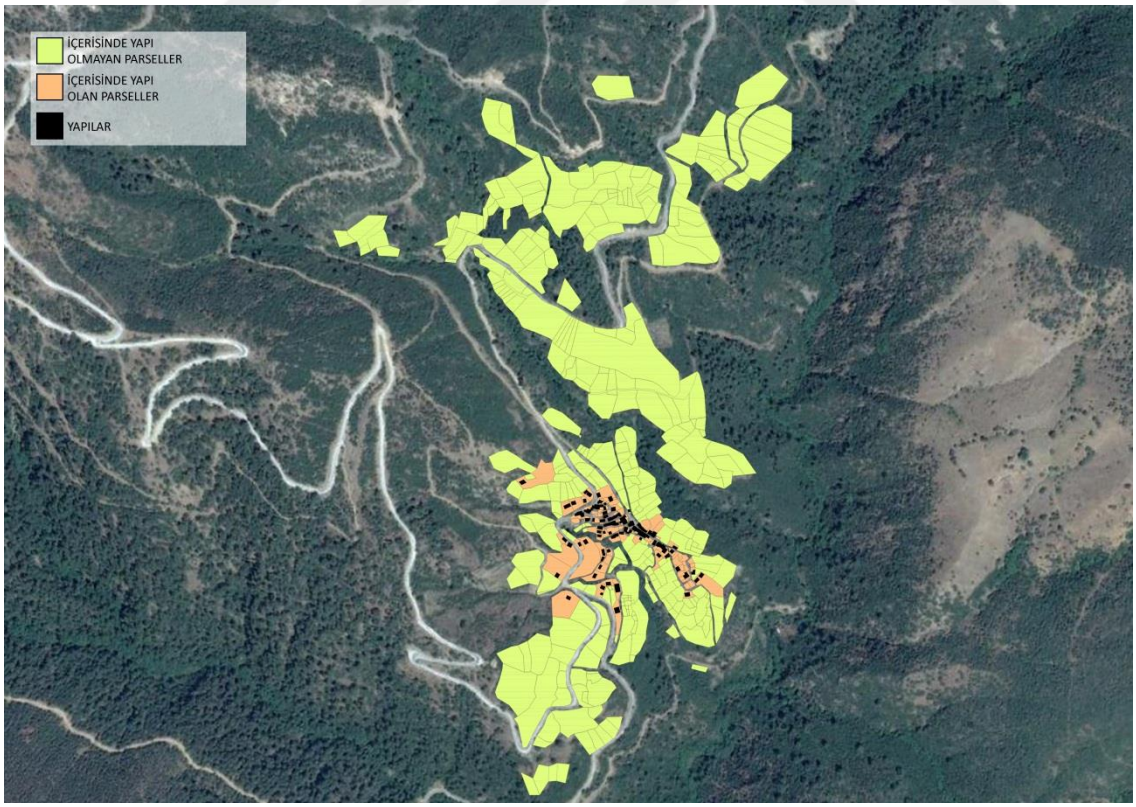
Lübbey'lilerin 1960'larda başlayan göç süreci ile kalıcı olarak yerleştikleri Çamyayla'da günümüzde 467 kişi yaşamaktadır. Arazi yapısının az eğimli ve tarıma elverişli olduğu Çamyayla'da evler kışlaktaki bitişik yerleşim düzeninden farklı olarak tarım alanları içerisinde dağınık şekilde konumlanmıştır (Şekil 6.50-Şekil 6.53).

Şekil 6.50 : Çamyayla'dan görünüşler (2013).

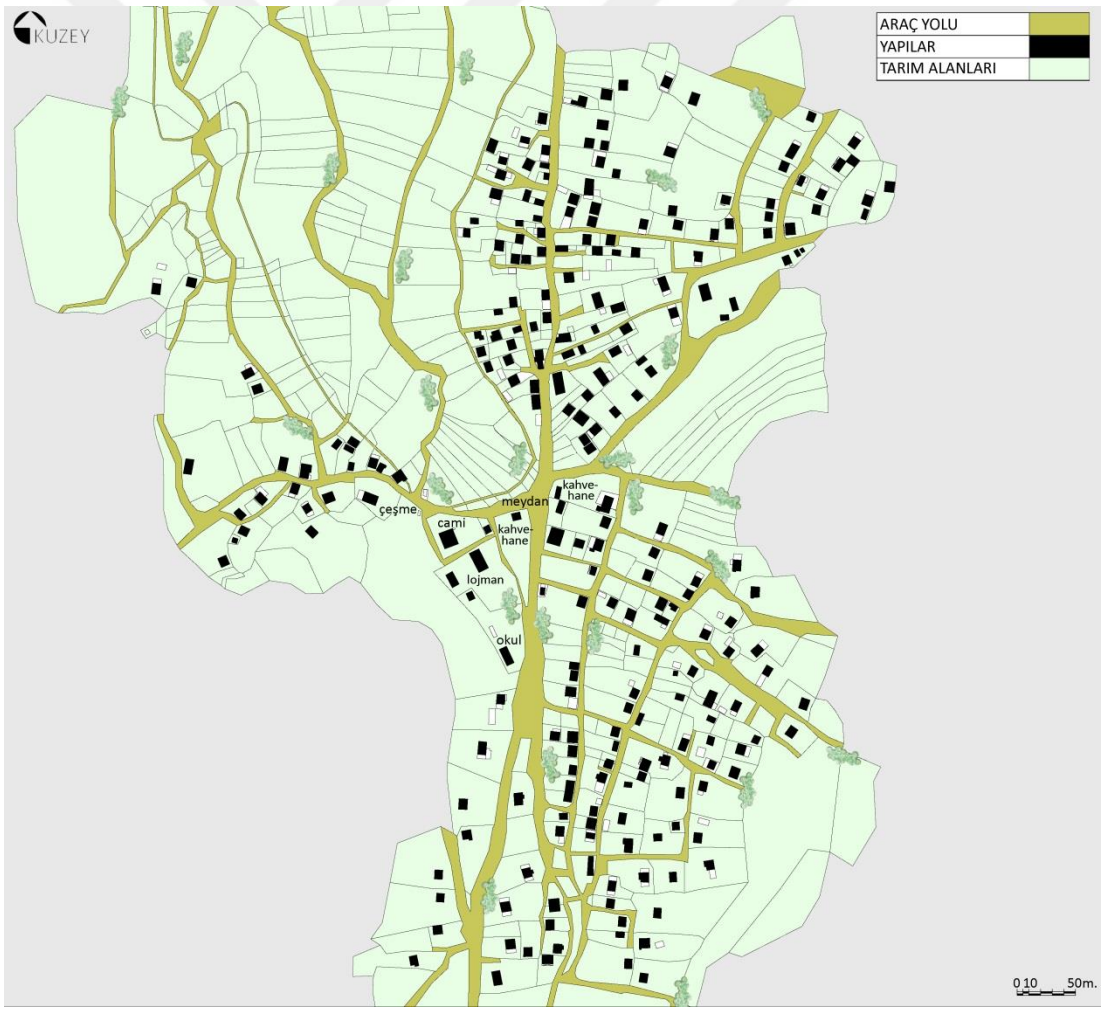
Şekil 6.51 : Lübbey Yaylası (Çamyayla) parsel yapılaşma durumu (2014).

Şekil 6.52 : Lübbey Kışlağı parsel yapılaşma durumu (2014).

Yerleşimin merkezinde bir cami, beş sınıflı bir ilköğretim okulu, beş kahvehane ve bir muhtarlık binası yer almaktadır. Yayla'daki okulda ilköğretimi tamamlayan çocuklar, ortaöğretim için taşımalı eğitimle Ödemiş'e gitmektedir. Konutlar köy merkezinin etrafında ve Horzum'a ulaşan araç yolu boyunca uzanan tarım alanları içerisinde konumlandırılmıştır.

Günümüzde köyün erkek bireylerinin tarım dışında kalan boş zamanlarını kahvehanelerde geçirdikleri, kadınların ise evlerde toplandıkları görülmektedir. Geleneksel komşuluk ilişkilerinin sürdüğü köyde, alışveriş, sağlık, kültürel ve diğer ihtiyaçlar Ödemiş'den sağlanmaktadır. Çamyayla'da aktif olarak çalışan bir bakkal bulunmaktadır. Ödemiş'te bulunan ekmek fırınları her sabah köye uğramakta, meyve-sebze ve diğer ihtiyaçlar için ise köy bakkalının yanı sıra haftanın belirli günlerinde köye uğrayan gezici tüccarlardan alış-veriş yapılmaktadır.

Şekil 6.53 : Lübbey Yaylağı (Çamyayla) yerleşim planı (2014).

Yaz aylarında Çamyayla'dan Ödemiş'e günde bir kez sabah gidiş ve akşam dönüş olmak üzere köylüler tarafından işletilen bir minibüs gidip gelmektedir. Köylülerin 14 kilometre uzaklıktaki Ödemiş ilçe merkeziyle ilişkileri oldukça yoğundur. Büyük çoğunluğunun tarlalarında kullanmak üzere traktör sahibi olduğu görülmektedir. Ödemiş'in tüm köylerinde olduğu gibi Çamyayla'da da motorbisiklet kullanımı yaygındır. Köy sakinleri, ilçe merkezindeki ihtiyaçlarını giderebilmek için sahip oldukları motorbisiklet ve traktörleri yoğun olarak kullanmaktadır. Köy halkının güncel geçim kaynağını oluşturan barbunya fasülyesi üretimi için köyde artezyen su kuyularının yapıldığı görülmektedir. Köy sakinleri yaz aylarında ailelerin kadın ve erkek ortaklaşa çalışarak ürettikleri ürünleri tarladan toplayarak köy merkezine getirmekte ve köye her akşam gelen tüccarlara satmaktadır. Köy halkının geleneksel olarak küçükbaş hayvancılık ve kümes hayvancılığını sürdürdüğü, ancak yaylada geçmişte yaptığı buğday, çavdar ve mısır tarımını terk ettiği görülmektedir. Köylülerin geçmişte ürettiği bu ürünleri kışlağa taşımadan önce öğüttükleri su değirmeninden günümüze yalnızca beden duvarları kalmıştır. Köyde geleneksel yaşamın, sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

6.4 Yasal, Fiziksel ve Sosyal Analiz Çalışmaları

6.4.1 Yasal durum analizi

Eylül 2015 tarihinde İzmir I Numaralı KVKBK Arşivi'nde bulunan Lübbey dosyasında[23] yapılan incelemelerde yerleşime ilişkin en erken tarihli belgenin[24] o tarihte mülkiyeti köy tüzel kişiliğinde bulunan 274 ada 1 parsel'de kayıtlı köy camisinin 5226-3386 sayılı yasalar ile değişik 2863 sayılı yasa kapsamında korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tesciline ve koruma grubunun I. grup olarak belirlenmesine ilişkin belge olduğu saptanmıştır. 2012 tarihinde yerel ve ulusal basında çıkan "tarihi köye sahip çıkılması" yönündeki haberlerin İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü aracılığıyla İzmir II Numaralı KVKVK'ye iletilmesi sonrasında kurul uzmanlarınca yerleşimdeki geleneksel konutlar ve ticari yapılar ile kentsel sit alanı sınırlarının tesciline yönelik bir dosya[25] hazırlanarak kurulun görüşüne iletilmiştir. İzmir I Numaralı

[23] Lübbey'in de bulunduğu Ödemiş ilçesine ilişkin sorumluluk, 2015 yılında yapılan değişiklikle İzmir II Numaralı KVKBK'den alınarak İzmir I Numaralı KVKBK'ye devredilmiştir.
[24] İzmir II Numaralı KTVKBK'nın 08/10/2009 tarih ve 5138 sayılı kararı.
[25] İzmir II Numaralı KVKBK'nın 20/05/2014 tarih ve 610 sayılı uzman raporu.

KVKBK'nin dosya üzerinde yaptığı incelemeler sonrasında konu hakkında kararın alınabilmesi için yerinde inceleme yapılması gerektiğine karar verilmiştir.[26] İzmir I Numaralı KVKBK alınan karar gereği yerinde yaptığı inceleme sonrasında; Camiye ek olarak 50 adet taşınmazın kültür varlığı olarak tescil edilmesi kararlaştırılmış ve bu taşınmazların içinde bulunduğu alanın kentsel sit özellikleri taşıdığı belirlenmiştir.[27] Kentsel sit ve etkileşim geçiş alanı sınırlarının belirlenmesini de içeren karar sonrasında, yerleşimde bulunan 146 taşınmazın 51'i (%35) kültür varlığı olarak tescil edilmiştir (Şekil 6.54).

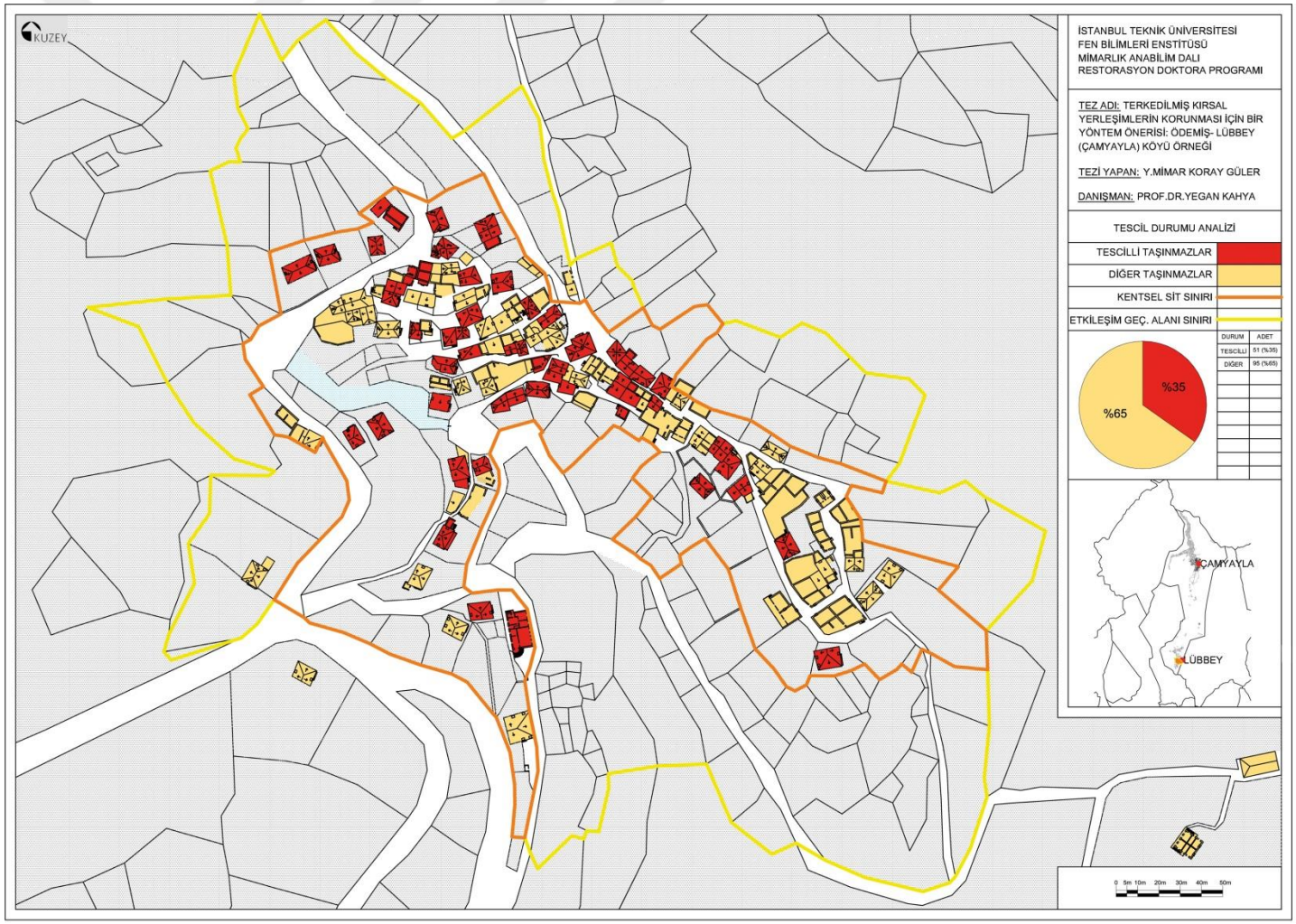
Daha önceki bölümlerde Türkiye'de kırsal mimari bağlamında koruma mevzuatının gelişimi ve mevcut koruma mevzuatının çağdaş koruma ilkelerinin gereklerinin bir bölümünü karşılamakta yetersiz kalması sorunları detaylı şekilde tartışılmıştır. Güncel mevzuat uyarınca kırsal alanlardaki geleneksel yerleşimler "kentsel sit alanı" olarak tanımlanabilmekte, geleneksel yapılar ise korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilebilmektedir. Geçerli mevzuatın yedinci maddesinde tanımlanan kültür varlıklarının tespit ve tesciline ilişkin "Devletin imkanları göz önünde tutularak, örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eserin tescil edileceği" ifadesi nesnel bir değerlendirmenin yapılmasını zorlaştırmakta öte yandan kırsal yerleşimleri oluşturan konutların, üretim yapılarının, yolların, ağaçların, tarım ve orman alanlarının ve su kaynaklarının bir doku bütünlüğü içinde korunmasının gerekliliği karşısında tehdit oluşturmaktadır.

Buradan hareketle ICOMOS Türkiye'nin Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde önerilen kırsal sit ve kültürel peyzaj kavramlarının koruma mevzuatında tanımlanmasının, insan ve doğanın ortaklaşa olarak ayrılamaz bir biçimde oluşturdukları bu tür alanların korunması konusundaki yetki ayrışmasından vazgeçilerek ortak bir mevzuatın oluşturulmasının ve ulusal kırsal miras envanterinin hızla tamamlanmasının, her geçen gün eriyen kırsal mimarinin yok olması karşısında atılması gereken acil adımlar olduğunu söylemek mümkündür.

Lübbey için geçerli mevzuat doğrultusunda, İzmir I no'lu KVKBK tarafından belirlenen kentsel sit ve etkileşim geçiş alanı sınırları ve yerleşimdeki yapılar arasından seçilen 51 adet taşınmazın tescil edilmesi, tez kapsamında yetersiz

[26] İzmir II Numaralı KVKBK'nın 21/05/2014 tarih ve 3867 sayılı kararı.
[27] İzmir I Numaralı KVKBK'nın 18/03/2016 tarih ve 952 sayılı kararı.

bulunmuş ve bu doğrultuda koruma yasasında gereksinim duyulan değişikliklerin yapılması gerektiği kabul edilerek öneri bir kırsal sit alanı ve tampon bölge sınırı belirlenmiştir (Şekil F.1). Geçmişteki yaylak-kışlak geleneğinin biçimlendirdiği Lübbey ve Çamyayla ilişkisi göz önüne alınarak tarihi köydeki geleneksel yapıların yoğun olduğu kırsal sit sınırlarının dışında kalan Çamyayla yerleşimi ve diğer alanların tampon bölge olarak belirlenmesi önerilmiştir (Şekil F.1). Lübbey'de bulunan geleneksel yapıların tamamının bir arada oluşturduğu doku bütünlüğünün önemi göz önüne alınarak, yerleşimdeki tüm geleneksel yapıların kültür varlığı olarak tescil edilmesinin İzmir I Numaralı KVKBK'nun gündemine alınarak tekrar değerlendirilmesi önerilmektedir (Şekil F.1).

Şeki 6.54 : Lübbey kentsel sit sınırı ve tescilli yapıları gösteren harita (2016).

6.4.2 Sosyo-ekonomik analizler

Lübbey Köyü'nün sınırlarını ve formunu tanımlayan ormanlar, köy halkının geçmişteki geleneksel geçim kaynağını oluşturmuştur. Köy halkı ormanlardan elde ettiği ağaçları doğrudan ya da mangal kömürü haline getirdikten sonra Ödemiş ve çevresinde satarak geçimini sağlamıştır. Oldukça eğimli bir arazide konumlanan Lübbey'de evlerin etrafındaki sınırlı tarım alanlarında sebze, meyve gibi evin kendi tüketimine yönelik tarımsal faaliyetler ile hayvancılık faaliyetleri de yapılmaktadır. Köy sakinleri geçmişte yaz aylarını, hayvancılık faaliyeti ile ilişki olarak daha geniş mera ve otlak alanları olan Yaylak'ta geçirmişlerdir. Lübbey'de kalan beş hanenin ve Çamyayla'nın demografik yapısı çoğunlukla 50 yaş ve üzeri kişilerden oluşmaktadır. Günümüzde Lübbey'lilerin kalıcı olarak yerleştiği Çamyayla'nın oldukça verimli tarım arazilerinde yoğun olarak barbunya fasülyesi ekimi yapılmaktadır. Köylüler, barbunya fasülyesi tarımının yanı sıra ceviz, kestane, çeşitli sebze ve meyve üretimi ve hayvancılık faaliyetlerinde de bulunmaktadır. Barbunya tarımından elde edilen gelir köyden kente olan göçü kısmen engellese de Çamyayla'nın nüfusunun azalma ve yaşlanma eğiliminde olduğu görülmektedir. Sosyal güvenceli iş bulma isteği, genç erkeklerin eğitim için büyük kentlere gitmeleri ve genç kadınların şehirde çalışan erkeklerle evlenme eğilimi, köydeki nüfusun azalmasına ve yaşlanmasına etki eden faktörlerdir.

6.4.3 Fiziksel analizler

Köydeki geleneksel dokunun güncel durumunun belirlenmesi, zaman içerisinde geçirdiği değişimin anlaşılabilmesi ve dolayısıyla doku bütünlüğünün korunabilmesi için öncelikle yapıların detaylı olarak incelenmesi, envanterinin yapılması ve yapı stokunun özelliklerinin birçok açıdan analiz edilmesi gerekmektedir. Buradan hareketle köydeki yapı stoku işlev, kat sayısı, yapısal sağlamlık durumu, özgünlük durumu, yapım tekniği, mülkiyet durumu, kullanım durumu ve doluluk-boşluk durumu açılarından incelenmiştir. Köyde bulunan 146 yapının işlevi dikkate alınarak yapılan incelemede yapıların 128'inin konut, 8'inin ahır/depo, üçünün ticari, üçünün çeşme, birinin eğitim, birinin dini, birinin hela/çamaşırhane ve birinin de enerji fonksiyonu için inşa edilmiş olduğu tespit edilmiştir (Şekil 6.55). Tamamı ahşap hatıllı yığma sistemle inşa edilmiş yapıların %77'sinin zemin artı bir kattan oluştuğu %23'ünün ise yalnızca zemin kattan oluştuğu belirlenmiştir (Şekil 6.56).

Köydeki yapıların 14 tanesi kalan beş hane tarafından kullanılmakta iken, 24'ü kısmen kullanılmakta, 43 tanesi ise kullanılmamaktadır (Şekil 6.57). Çamyayla'da oturan Lübbey'lilerin küçük bir bölümü senede birkaç gün evlerinin etrafındaki tarlalar ile ilgilenmek için evlerini açarak köyde kısa süreli de olsa vakit geçirmektedirler. Bu yapılar kısmen kullanılan yapılar olarak değerlendirilmiştir. Köyde yer alan 65 yapı ise kullanılamaz haldedir. Bunlardan 37 tanesi kısmen harap durumdayken geriye kalan 28 tanesinden geriye yalnızca temel duvarları kalmıştır. Köyde kullanılan yapılar arasındaki kahvehanenin öyküsü dikkat çekicidir. Köyü terk edenlerin aksine kahvehaneyi satın alarak Lübbey'e yatırım yapan Mehmet Güler; son yıllarda köyü ziyaret edenlere çay, kahve servisi yaparak geçimini sürdürmeye çalışmaktadır. Cami'nin ise yalnızca cuma günleri kapısı açılmaktadır. Köyde sürekli kalan beş aile kendi evleri dışında komşularının ayakta olan evlerinden dokuz tanesini de depo gibi işlevlerle kullanmaktadır.

Yapıların özgünlük durumu değerlendirmesinde yapılar korunmuşluk durumları açısından iyi, orta ve kötü olarak sınıflandırılmıştır (Şekil 6.58). Bu sınıflandırma belirli ölçütler doğrultusunda yapılmıştır (Ulusoy Binan, 2013, s.17). Kullanılamaz durumdaki yapılar özgünlük açısından değerlendirme dışında tutulmuştur. Korunmuşluk durumu iyi olarak değerlendirilen yapıların özgün yapım sistemine sahip olmalarına, cephe düzeni, çatı biçimlenişi ve örtü malzemesi açısından, özgün mimari karakterlerini korumalarına dikkat edilmiştir. Özgün mimari niteliklerini bir ölçüde kaybetmiş, plan ve cephe düzenlerine kısmi müdahaleler yapılmış, kapı pencere doğramaları kısmen değiştirilmiş veya zarar görmüş yapılar orta derecede korunmuş olarak değerlendirilmiştir. Plan ve cephe düzeni büyük ölçüde değiştirilen, detaylarına ağır müdahaleler yapılan, yapının neredeyse tanınmasını önleyici müdahaleler gören, kapsamlı restitüsyon çalışmaları gerektiren yapılar korunmuşluk durumu açısından kötü olarak tanımlanmıştır. Köydeki yapıların % 29'unun özgünlükleri iyi olarak değerlendirilmiştir. Orta kategorisindeki yapılar toplamın % 24'ünü, kötü kategorisindekiler ise %3'ünü oluşturmaktadır. Değerlendirme dışında tutulan yapıların oranı ise %44'tür. Kullanılamaz durumdaki bu yapıların %54,3'ünün beden duvarları ve plan şemaları okunabilecek durumdayken %46,7'sinin yalnızca temel duvarları kalmıştır.

Yapılar yapısal sağlamlık durumu açısından; iyi, orta, kötü, kısmen yıkık ve tamamen yıkık olmak üzere beş kategoride sınıflandırılmıştır. Herhangi bir strüktürel

problemi olmayan yapılar iyi, çeşitli strüktürel sorunları olan ama kullanılabilir durumda olanlar orta, ciddi strüktürel problemleri olan ve kullanılması büyük riskler taşıyan yapılar kötü, plan ve cephe düzeni okunabilmek koşuluyla yıkıntı durumda olan yapılar kısmen yıkık, parsel içerisinde yalnızca temel izleri kalmış olan yapılar ise tamamen yıkık olarak tanımlanmıştır. Çalışma alanında ‘’iyi’’ değerlendirmesine giren yapıların oranı yalnızca %14’ tür. Strüktürel açıdan orta olarak değerlendirilen yapılar toplam yapıların %30’unu, kötü olarak değerlendirilenler %12’sini, kısmen yıkık olarak sınıflandırılanlar %25’ini ve tamamen yıkık olarak belirlenenler %19’unu oluşturmaktadır (Şekil 6.59).

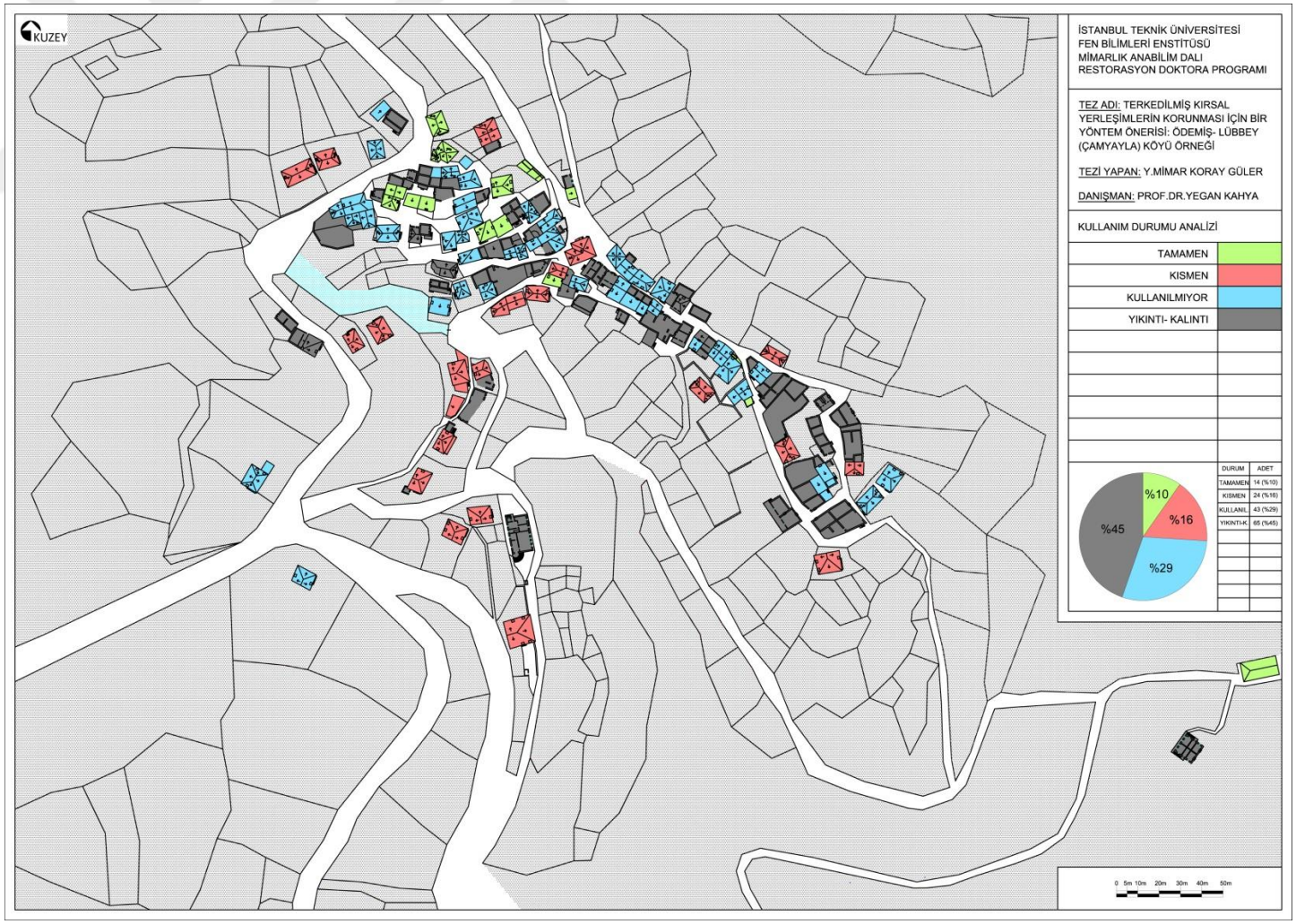
Yerleşimin altyapı olanaklarının ise son derece kısıtlı olduğu görülmektedir. Kanalizasyon, doğalgaz, internet ve telefon gibi hizmetlerin bulunmadığı, elektrik, içme suyu şebekesi ve tarıma yönelik sulama imkanlarının ise son derece yetersiz olduğu görülmektedir. Yerleşimde yaşamın yeniden başlayabilmesi için bu tür altyapı yatırımlarının yerleşimin geleneksel dokusuna zarar vermeyecek önlemler alınarak hızla tamamlanması gerekmektedir. Bununla birlikte konut iç mekanlarında ıslak hacimlerinin bulunmaması, günümüz konfor ve hijyen şartları açısından bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Geleneksel yaşam kültürünün bir uzantısı olarak oldukça mütevazi ve küçük mekanlardan oluşan kır yapılarının olası yeniden işlevlendirilmeleri sırasında, yapıların genetiklerinden gelen bu özelliklere saygı gösterilmesi ve büyük müdahalelerden olabildiğince kaçınılması bir gereklilik olarak görülmelidir.

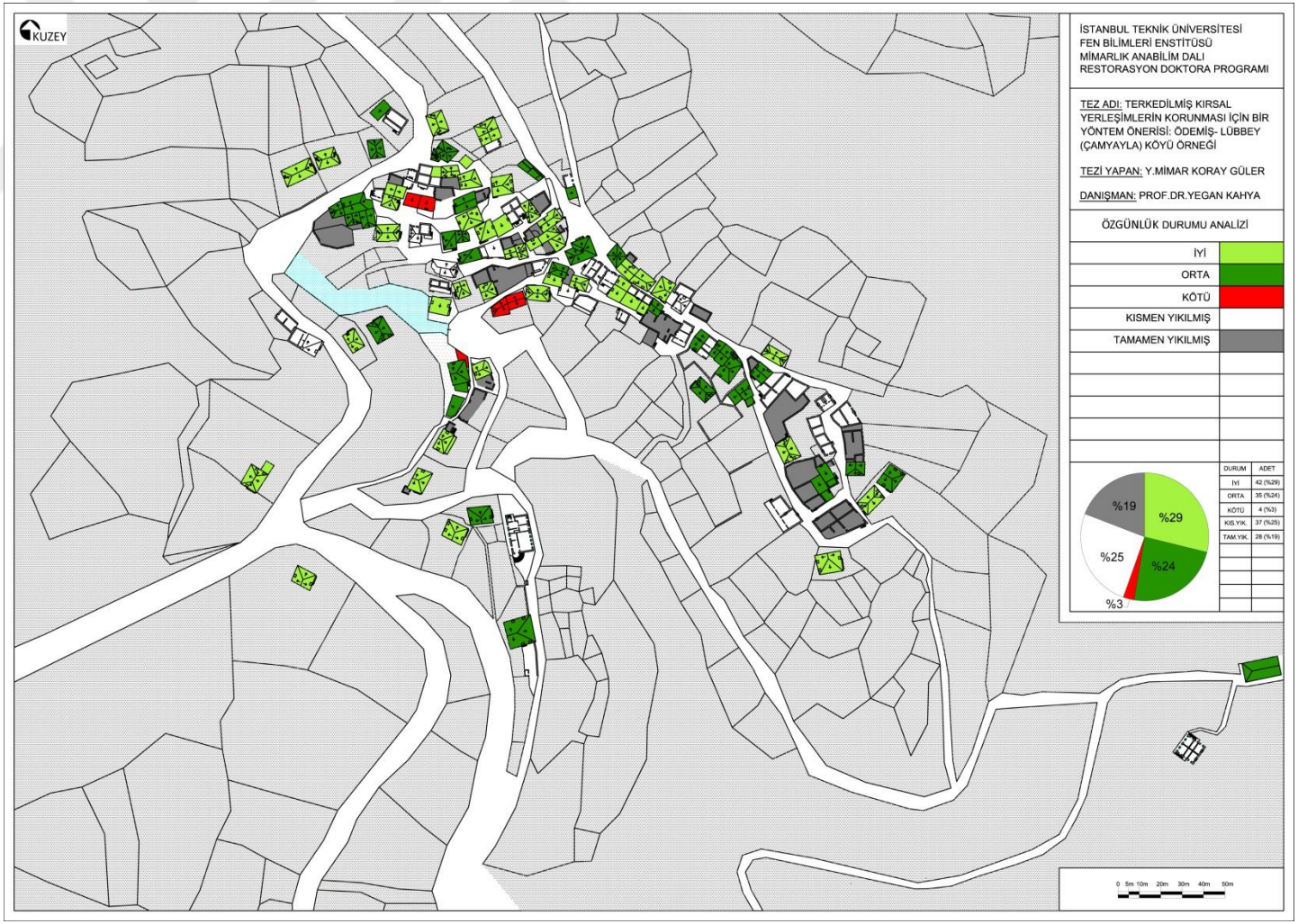
Şekil 6.55 : İşlev analizi (2013).

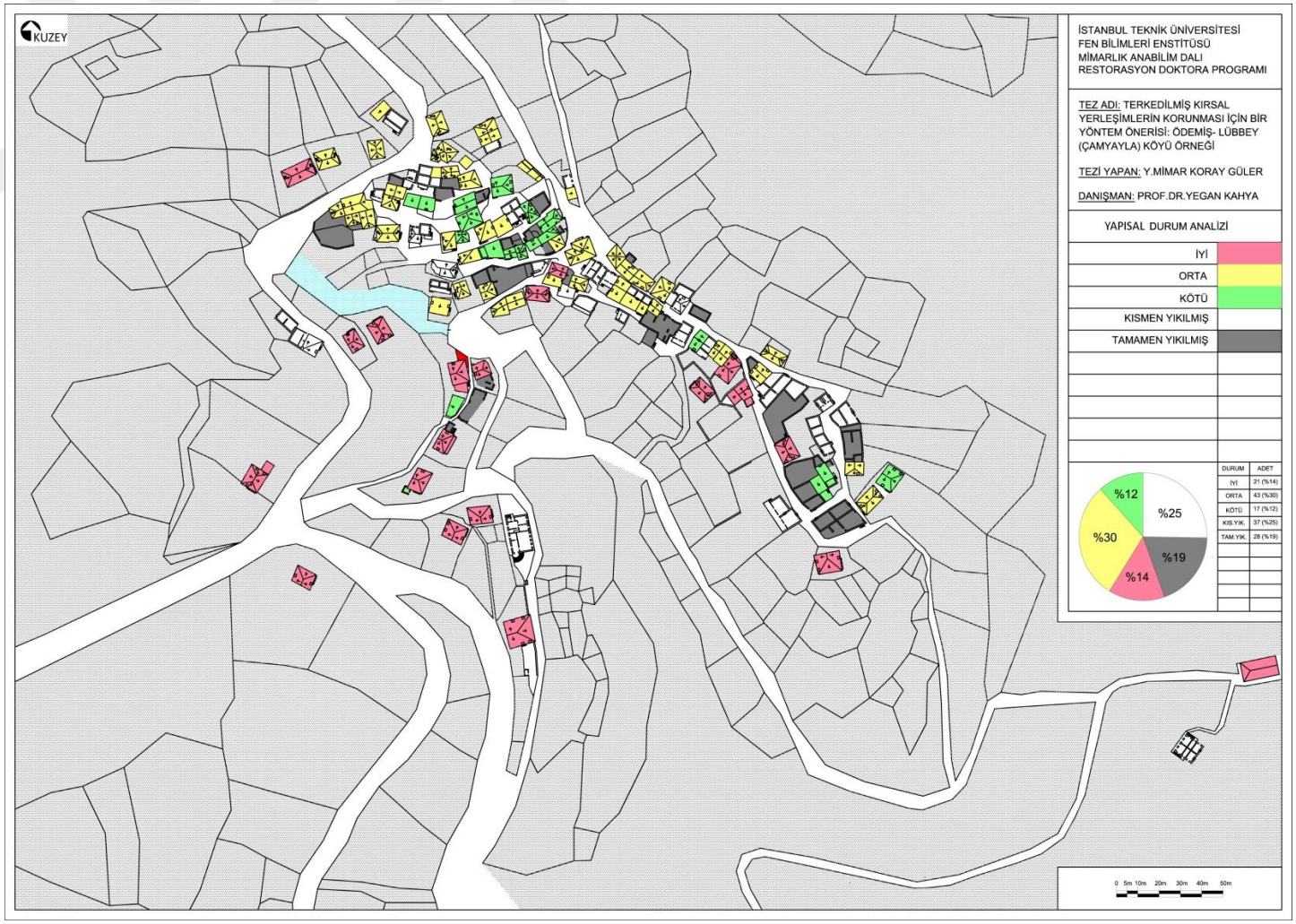
Şekil 6.56 : Kat sayısı analizi (2013).

Şekil 6.57 : Kullanım durumu analizi (2013).

Şekil 6.58 : Özgünlük durumu analizi (2013).

Şekil 6.59 : Yapısal sağlamlık durumu analizi (2013).

6.4.4 GZFT analizi

Lübbey Köyü ve yakın çevresine ilişkin oluşturulan bilgi altyapısının analizi ve sentezi sonrasında, yerleşimin yapısından kaynaklanan güçlü ve zayıf yanlarının ve dış çevreden kaynaklanan fırsatların ve tehditlerin belirlenmesi için GZFT analizi gerçekleştirilmiştir (Çizelge 6.1). Yerleşimin geleceğine yönelik geliştirilecek koruma politikalarının başarılı olabilmesi ancak yerleşimi etkileyen iç ve dış etkenlerin dikkate alınması ile mümkün olur. Koruma politikaları, sahip olunan güçlü yanların nasıl yapılandırılacağı, fırsatlardan en üst düzeyde nasıl yararlanılabileceği, karşı karşıya olunan tehditlerin nasıl azaltılabileceği ve zayıf yanların nasıl ortadan kaldırılabileceği konularında açılımlar sağlamalıdır.

Çizelge 6.1 : Lübbey Köyü'nün güçlü ve zayıf yanları.

Güçlü Yanlar	Zayıf Yanlar
-Yerleşimin geçmişinin antik dönemlere uzanması (Efes ve Sardes antik kentleri arasındaki tarihi yol üzerinde bulunması) -Yerleşimin özgünlük ve bütünlük değerlerini iyi derecede korumuş olması -Yerleşimin XIX. yüzyıl kırsal yaşamının anlaşılabilmesi açısından önemli bir eğitim değerine sahip olması -Yerleşimin Türkiye'nin UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde bulunan Birgi'ye ve Ödemiş, İzmir gibi kentsel odaklara yakın mesafede olması -Yerleşimin halihazırda fotoğraf, doğa sporları, vb. kulüplerin gezi güzergahlarında yer alması ve ziyaret ediliyor olması[28] -Ödemiş kent tarihi ve endüstri mirası açısından önemli bir yapı olan Ödemiş Belediyesi eski elektrik santralinin köy sınırları içerisinde bulunması -Yörük kültürünün bir parçası olan Yaylak-Kışlak geleneğinin önemli bir örneği olması -Yerleşimin ve yakın çevresinin tarım, hayvancılık ve ormancılık açısından gelişme potansiyelinin bulunması -Yerleşimde kültürel turizmin yanı sıra, organik tarıma dayalı eko-turizmin, gastronomik turizmin ve doğa turizminin geliştirilmesi için uygun bir ortam olması	-Köyün korunması konusundaki farkındalığın yeterince gelişmemiş olması -Korumaya yönelik ilgisizlik, yönetim boşluğu ve liderlik eksikliği -Yerleşimin tamamen terkedilmiş olması -Yerleşimdeki yapıların terkedilmeyle bağlantılı olarak her geçen gün yıpranma derecelerinin artması ve giderek yok olma sürecine girmesi -Restorasyonların gecikmesi -Restorasyon uygulamalarında büyük boyutlu müdahaleler gerekmesi -Köy halkının ekonomik gücünün restorasyonlar için yetersiz olması -Tarım alanlarının terkedilme sonrası kıraçlaşma riskinin bulunması -Geleneksel konutların ıslak mekanlara sahip olmaması ve küçük mekanlardan oluşması (Yeniden işlevlendirmede zorluklar) -Turizm ve müzeciliğe yönelik kullanımlar için köyün altyapısının yetersiz olması -Köyde elektrik, içme suyu, internet, kanalizasyon, doğalgaz, vb. temel altyapı olanaklarının bulunmaması/ yetersizliği -Kamu hizmetlerinin yetersizliği, kültürel, sosyal donatıların bulunmaması -Ödemiş ilçe merkezinden köye toplu ulaşım olanağının bulunmaması -Güvenlik eksikliği -Yerel halkın bir bölümünün köye geri dönmek istemeyip, yapılarını elden çıkarmayı istemeleri

[28] Köyün korunması için farkındalık yaratılması ve doğa sporları ile fotoğraf kulüplerinin ilgilerinin çekilmesi konusunda, ÇEKÜL Vakfı Küçük Menderes Temsilcisi Emin BAŞARANBİLEK'in önemli katkıları bulunmaktadır.

Çizelge 6.1 (devam) : Lübbey Köyü'nün güçlü ve zayıf yanları.

Güçlü Yanlar	Zayıf Yanlar
-Köyün yaylasında (Çamyayla'da) yaşayan yerel halkın bir bölümünün köye geri dönüşe ve olası restorasyonlar sonrasında geleneksel yapılarında yaşamaya ya da turizm işlevi ile bu yapıları değerlendirmeye istekli olmaları	-Ziyaretçilere yönelik herhangi bir bilgilendirmenin ve gezi güzergahının bulunmaması -Proje bazlı desteklerin elde edilebilmesi için gereken yüksek bilgi birikimi ve girişimciliğin bulunmuyor olması

Çizelge 6.2 : Lübbey Köyü için fırsatlar ve tehditler.

Fırsatlar	Tehditler
-Dünyada ve Türkiye'de kırsal alanlara ilginin artması -Köye yönelik yerel ve ulusal basının ilgisi, yapılan haberlerin sayısının artması ve belgesel filmlerin çekilmesi ile yerleşimin korunması konusunda olumlu bir kamuoyunun oluşmuş olması -Yapımı devam eden Rahmanlar Barajı sonrası gelişecek sulama imkanlarının tarım olanaklarını geliştirecek olması -Yerleşimde bulunan elli bir adet tescilli kültür varlığının restorasyon çalışmaları için, Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı kapsamındaki kaynakların kullanım olasılığının bulunması -İzmir Kalkınma Ajansı'na köydeki koruma çalışmaları için hazırlanacak projeler aracılığıyla kaynak yaratılması fırsatının bulunması -Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurulu'nun sağladığı 302-4 Kırsal turizm ve rekreasyon faaliyetleri desteği'nin Lübbey'de turizmle bağlantılı işlev değişiklikleri ve yatırımlar için proje bazlı değerlendirilebilecek olması -Köyde istihdam yaratacak projeler için KOSGEB'den kaynak sağlama fırsatının olması -Koruma ve kırsal kalkınma konularında proje üretilmesi koşuluyla AB bütçesinden kaynak yaratılma fırsatının bulunması -Tarım Kanunu kapsamında 2016 yılında uygulanmaya başlanan kırsalda yaşayan genç çiftçilerin mahallinde uygulayacağı bitkisel, hayvansal, yöresel tarım ürünleri ve tıbbi ve aromatik bitki üretimine yönelik projelerine 30.000 TL'ye kadar destek sağlanmasının köye geri dönüşü teşvik edici olması -Lübbey kökenli ekonomik durumu iyi kişilerle irtibat kurularak köydeki kültürel mirasın korunması konusunda kaynak yaratılma fırsatının bulunması	-Yerleşimde kültür varlığı niteliği taşıyan yapıların bir bölümünün yasal bir koruma statüsünün bulunmaması -Koruma Kanunu'nda "kırsal sit" ve "kültürel peyzaj" tanımlarının bulunmaması -KAİP'in hazırlanmamış olması -Kültür varlığı niteliği taşıyan ancak tescili gerçekleştirilmemiş yapıların korunması için Koruma Kanunu kapsamında sağlanan ekonomik desteklerden faydalanılamaması -Son yıllarda yaşanan köklü toplumsal değişiklikler sonrasında kırsal bölgelerin genç kuşakların eğitim, kültür, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalması -Geçmiş yıllarda köydeki geleneksel yapıların mülkiyetlerinin bir turizm şirketine satılarak köyün bir tatil köyüne dönüştürülmesi girişimlerinin olması -Köyün satılarak tatil köyüne dönüştürülmesi girişimlerinin engellenmesi sonrasında, köydeki kültür varlıklarının restorasyon şansının kaçırıldığını düşünenlerin olması. -Köye yönelik yatırımlar için gerekli olan Ödemiş Belediyesi ve İzmir Büyükşehir Belediyesi işbirliğinin yetersiz olması -Terk edilen köylere yerel halkların geri dönüşlerinin sağlanması için, kırsal kalkınma politikalarında terk edilmeyle bağlantılı sorunlara yönelik açılımların yetersiz olması -Lübbey'e geri dönüşler sonrasında kalıcı bir ekonomik model sağlanmaması durumunda terkedilme ve göç sürecinin tekrar etme riskinin bulunması -Yerel yönetimin köyün korunmasına yönelik çalışmalarının yetersiz olması, koruma sürecine önderlik edecek bir mekanizmanın kurulmamış olması -Yerleşimin 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun hükümleri uyarınca Riski Alan ilan edilmesi ihtimali

6.4.5 Paydaş analizi

Lübbey'in kültürel ve doğal mirasının korunması ve sürdürülebilir ekonomik bir yapının kurulmasına yönelik paydaş ve ortakları; başta günümüzde Çamyayla'ya göç eden Çamyayla halkı olmak üzere, İzmir Büyükşehir ve Ödemiş Belediyeleri ile Çamyayla Mahallesi Muhtarlığı, Kültür ve Turizm, Gıda, Tarım ve Hayvancılık, Orman ve Su İşleri, Çevre ve Şehircilik, Kalkınma, Milli Eğitim, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme, İçişleri, vd. bakanlıklar ile bu bakanlıklar bünyesindeki İzmir Valiliği, Ödemiş Kaymakamlığı, İzmir I No'lu KVKBK Müdürlüğü, İzmir Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Ödemiş Müzesi, İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, İzmir Tabiat Varlıklarını Koruma I. Şube Müdürlüğü, vb. kamu kurumları, Mimarlar Odası İzmir Şubesi, Mimarlar Odası Ödemiş Temsilciliği, Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi, vb. gibi meslek odaları temsilcilikleri, ilgili üniversiteler, ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, ÇEKÜL Vakfı Küçük Menderes Temsilciliği, TEMA, Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF)-Türkiye Temsilciliği, Buğday Derneği, Doğa Derneği, İzmir ve Ödemiş Ticaret-Sanayi Odaları, vb. sivil toplum örgütleri, yerli ve yabancı ziyaretçiler, yerel ve ulusal medya organları, yerli ve yabancı turizm-müzecilik şirketleri ve rehberler olarak sıralanabilir.

6.4.6 Sözlü görüşmeler

Tez kapsamında yukarıda sıralanan tüm ortak ve paydaşları bir araya getirme imkanı bulunmadığından; Lübbey'in korunmasına ve geleceğine yönelik soruları içeren bir yazılı bir metin (Çizelge D.1) hazırlanarak ilgili kişiler, kurum temsilcileri ve Çamyayla halkıyla sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir.[29] Görüşmeler sırasında genel hatlarıyla Lübbey gibi birkaç yüzyıl öncesinde yapılmış eski köy evlerini barındıran köylerin korunmaya değer bulunup bulunulmadığı, Lübbey'de yaşamın yeniden başlayabilmesi için nelerin yapılabileceği, yerel halkın geri dönüşünün mümkün olup olmadığı, bununla birlikte müzeleştirme, turizm ve yeniden iskan seçeneklerinden hangisinin ya da hangilerinin daha uygun olacağı ve yapılı çevrenin restorasyonun taşıdığı önem gibi konular üzerinde durulmuştur.

İlgili uzmanlar, kişiler ve kurum temsilcileri ile yapılan görüşmeler sonucunda her bir paydaşın köyün korunması gerektiği konusunda hemfikir oldukları görülmektedir.

[29] Ulaşılabilen ve görüşme isteğini kabul eden kişilerin listesi için bakınız: Çizelge D.2.

Bununla birlikte katılımcıların Lübbey'e yönelik diğer düşünceleri ve önerileri ise aşağıdaki gibidir:

Katılımcılardan bir bölümü Lübbey'de ve diğer kırsal yerleşimlerdeki terk edilme/ insansızlaşma sorununu son yıllarda yaşanan köklü ekonomik ve sosyal değişimlere bağlamakta ve özellikle kırsal bölgelerin genç kuşakların eğitim, kültürel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığını belirtmektedirler. Lübbey'de elektrik, içme suyu, doğalgaz, kanalizasyon, vb. temel altyapı hizmetlerinin dahi bulunmadığı ya da yetersiz olduğunu ve köye yönelik bu tür altyapı hizmetlerinin İzmir Büyükşehir ve Ödemiş Belediyeleri işbirliği ile çözülebileceğini ifade etmişlerdir.

Geçmiş yıllarda Lübbey'deki geleneksel yapıların mülkiyetlerinin bir turizm şirketi tarafından satın alınarak köyün bir turizm köyüne dönüştürülmesi girişiminden, olayın basına yansımasının ardından gelen kamuoyu tepkileri sonucunda vazgeçilmiştir.[30] Köydeki mülkiyet yapısının doğrudan ve toptan el değiştirmesinin kolaycı ve doğru bir çözüm olmayacağı düşüncesi Ödemiş'in büyük bir çoğunluğu tarafından kabul edilen bir görüş olmakla birlikte, köydeki yapıların restorasyon şansının kaçırıldığını düşünenler de bulunmaktadır. Konunun yerel basının dışında ulusal basında da yankı bulması, Lübbey hakkında belgesel filmlerin çekilmesi ve yeni gazete, televizyon haberlerinin yapılmasına neden olmuştur. Köye yönelik haberlerin artması, ilginin sıcak tutulması ve köyün korunması konusundaki farkındalığı artırıcı bir etkide bulunmuştur. Tez çalışmaları sırasında bu yönde Yeni Asır, Aljazeera Turk-Dergi ve Küçük Menderes gazeteleriyle tezin konusu ve hedefleri hakkında bilgi verici röportajlar gerçekleştirilmiştir (Şekil G.1-Şekil G.3). Köye yönelik medya ilgisinin de etkisiyle vazgeçilen süreç olumlu olmakla birlikte tüm görüşmelerde belirtildiği üzere, köydeki yapıların terk edilme ile bağlantılı olarak hızlı bir yıpranma sürecinde oldukları ve restorasyon çalışmalarının acil olarak gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Yapılan görüşmelerde; köyde yaşamın yeniden başlayabilmesi için iktisadi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve köy hakkında alınacak kararlarda Çamyayla halkının ve ilgili diğer tüm kesimlerin görüşlerinin alınması gerektiği, buna yönelik

[30] Konu hakkındaki haberlerden biri için bakınız: http://www.egedesonsoz.com/haber/izmir-de-sahibinden-satilik-koy/819825 Erişim Tarihi 26/02/2016.

kooperatif, vb. oluşumların kurulabileceği, olası geri dönüşler ve koruma uygulamaları kapsamında sağlanacak ekonomik desteklerin öncelikle yerel halkın kullanımına yönelik olması gerektiği yönünde görüşler belirtilmiştir. Kimi katılımcılar, Lübbey ve benzer durumdaki köylere yönelik yerel halkın geri dönüşlerinin teşvik edilmesi için kırsal kalkınma politikalarında terk edilme ve buna bağlı sorunların çözümüne yönelik açılımlar yapılmasının, organik tarımın ve diğer küçük üretimlerin desteklenmesinin yerinde olacağı yönünde görüş bildirmişlerdir. Köye olası geri dönüşler sonrasında kalıcı bir ekonomik model sağlanamaması durumunda terk edilme ya da insansızlaşma sürecinin tekrar edebileceği uyarısı dikkat çekicidir.

Tez çalışmaları sırasında farklı aralıklarla köy muhtarları ve köy halkıyla yapılan görüşmelerde ise ata yadigarı olarak nitelendirdikleri köyün korunması için kendi ekonomik güçlerinin yetmeyeceğini, devletten destek beklediklerini, koruma uygulamaları sonrasında ise köy halkının bir bölümünün Lübbey'e geri dönebileceği, yapılarını mevsimlik kullanabileceği ya da turizm hizmetine yönelik değerlendirebileceği öte yandan bir bölüm halkın geri dönmek istemeyip yapılarını elden çıkarmak isteyebileceği, yönünde görüşler ifade edilmiştir.

Katılımcılardan bir bölümü özellikle müzeciliğe yönelik köyün geçmişinin anlatılacağı bir bilgilendirme merkezinin eksikliğinin hissedildiği bununla birlikte köy sınırlarında yer alan Ödemiş Belediyesi elektrik santralinin de benzer bir kullanımla değerlendirilebileceği yönünde görüşler belirtmişlerdir.

Köy halkı ve görüşme yapılan kişiler arasında köyün geleceğini turizmle ilişkilendiren kişilerin sayısı oldukça fazladır. Buna yönelik köy merkezli gezi, yürüyüş rotalarının hazırlanması gerektiği ifade edilmiştir. Efes ve Sardes arasındaki antik yolun bir kültürel rotaya dönüştürülerek ilginin artırılabileceği fikri de dikkat çekici önerilerden biridir. Köye yönelik ilginin artırılmasına yönelik kültürel ve sanatsal etkinliklerin düzenlenebileceği, köyde kültürel turizm dışında organik tarıma dayalı eko-turizm ve gastronomik turizmin geliştirilebileceği belirtilmiştir. Yerel halkın iskanının yanında köyde akademik çevrelerin eğitim ve kültürel faaliyetler amacıyla kullanabilecekleri bir yapının kurulması da öneriler arasındadır.

Lübbey'de yaşamın yeniden başlaması için yapılı çevrenin restorasyonun önemli olduğunu belirten katılımcıların bu sürece yönelik değerlendirmeleri arasında; yerel

yönetimin tüm koruma sürecini sahiplenip öncülük etmesi gerektiği, projelendirme ve sonrası aşamalar için üniversitelerle işbirliğinin gerçekleştirilebileceği, yakın çevrede bulunan ve başarılı bir örnek olarak değerlendirilen Birgi'deki koruma birikimden faydalanılabileceği görüşleri bulunmaktadır. Bununla birlikte köydeki restorasyon çalışmaları için Ödemiş Belediyesi'nin kaynaklarının yetersiz olduğu, İzmir Büyükşehir Belediyesi ve merkezi yönetimin desteğine ihtiyaç duyulduğu, daha önce köyden ayrılmış ancak Lübbey kökenli ekonomik durumu iyi kişilerle temasa geçilerek ata yadigarı yapılarını onarmaları konusunda destek istenebileceği gibi önerilerde bulunulmuştur.

6.4.7 Koruma çalışmaları için kullanılabilecek finansal kaynakların analizi

Mitchell ve diğ (2009)'nin, kültürel peyzaj alanlarının korunması için olası kaynakları kamu ya da özel sektörün doğrudan sağladığı dışsal kaynaklar ve bu alanların taşıdığı geleneksel potansiyelin ortaya çıkarılmasıyla elde edilebilecek içsel kaynaklar olmak üzere ikiye ayırdığı sınıflandırma uyarınca; Lübbey'e yönelik olası dışsal kaynakları koruma, tarım, ormancılık, kırsal kalkınma ve köy işlerine ayrılan diğer tüm kamu kaynakları, kamu-özel sektör ortaklıklarının, ticaret ve sanayi odalarının, özel firmaların ve ulusal ya da uluslararası diğer kuruluşların korumaya ayırdıkları kaynaklar olarak sıralamak mümkündür. Yukarıda sayılan dışsal kaynaklara ek olarak Lübbey'e dönük bağları olan, ancak günümüzde büyük kentlerde ya da farklı yerlerde yaşayan varlıklı kişilerin olası katkıları da düşünülebilir. Lübbey'e dönük alana gelen ziyaretçilerden alınan ücretlerin korumaya yönlendirilmesi ya da alana özgü etiketlerle korunan alan imajından da faydalanarak nitelikli turistik objelerin ve tarım ürünlerinin yetiştirilerek satılması gibi içsel kaynakların aktif hale getirilebilmesi için öncelikle kırsal kalkınma teşvikleri, restorasyon uygulamaları, gezi güzergahlarının yapılması, vb. gibi yatırımlarla köyün ziyaret edilebilir hale gelmesi gerekmektedir. Bu koşulların sağlanması için öncelikle dışsal kaynaklara gereksinim duyulmakla birlikte köyde gerçekleştirilecek koruma uygulamalarının ve yeniden başlayacak yaşantının sürdürülebilir hale getirilmesinde yerleşimin kendi iç potansiyeline dönük bu tür uygulamaların desteklenmesi son derece önemlidir.

Yukarıda özetlenen olası finansal kaynaklar arasında doğrudan korumaya yönelik destekleri tanımlayan mevcut yasal düzenlemeler aşağıdaki gibidir:

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanması ve Katkı Payı" maddesi uyarınca özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının; korunması, bakımı ve onarımı için Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ayni, nakdi ve teknik yardım yapacağı ve bu amaçla, Bakanlık bütçesine yeterli ödeneğin konulacağı karara bağlanmıştır. Bununla birlikte belediyelerin ve il özel idarelerinin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılmak üzere Emlak Vergisi Kanunu uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin %10'u nispetinde "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı" tahakkuk ettirileceğini ve ilgili belediyesince emlak vergisi ile birlikte tahsil edileceğini belirtilmektedir. Tahsil edilen bu miktar, il özel idaresi tarafından açılacak özel hesapta toplanarak, il özel idaresince ve belediyelerce kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan projeler kapsamında kamulaştırma, projelendirme, planlama ve uygulama konularında kullanılmak üzere il özel idaresine ve il sınırları içindeki belediyelere vali tarafından aktarılır ve bu pay valinin denetiminde kullanılır. Yasa uyarınca tanımlanan söz konusu kaynağın Lübbey için de kullanılabilmesinin tek koşulu köyde devam eden tescil çalışmalarının tamamlanmasıdır. Yasa kapsamında sağlanan desteklerden biri de Toplu Konut Kanunu uyarınca TOKİ tarafından verilecek olan kredilerin %10'unun taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonuna ilişkin başvurularda kullandırılmasına yöneliktir. Söz konusu kredi miktarının 140.000 TL'yi geçmemek koşuluyla proje keşif bedelinin en fazla %70'i oranında olacağı belirtilmiştir.

Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Kanunları ile tanımlanan; taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı, yaşatılmasına yönelik proje ve uygulamalar; yurtdışındaki taşınmaz kültür varlıklarının yerinde korunması veya ülkemize getirilmesi; kurtarma kazıları, bilimsel kazı çalışmaları ve yüzey araştırmaları; kültür envanterinin oluşturulması; kütüphane, müze, sanat galerisi ve kültür merkezi ile sinema, tiyatro, opera, bale ve konser gibi kültürel ve sanatsal etkinliklerin sergilendiği tesislerin yapımı, onarımı veya modernizasyonu gibi çalışmalara ilişkin yapılan harcamalar ile bu amaçla yapılan her türlü bağış ve yardımların %100'ünün gelir veya kurumlar vergisinden indirileceğine ilişkin hükümler, özellikle varlıklı kişilerin ve büyük şirketlerin koruma çalışmalarına kaynak aktarımlarını teşvik

açısından önemlidir. Lübbey için de bu yönde kaynak yaratılmasına yönelik girişimlerin gerçekleştirilebileceği görülmektedir.

5449 sayılı kanun uyarınca kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulan Kalkınma Ajansları'nın proje bazında sağladıkları destekler de Lübbey'deki koruma çalışmaları için kullanılabilecek olası kaynaklardan biridir. İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)'nın projelere sağladığı mali destekler yanında bölgedeki sivil toplumu güçlendirmek ve kırsal kapasiteyi geliştirmek amacıyla teknik destek de sağladığı görülmektedir.

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)'nun sağladığı "302-4 Kırsal turizm ve rekreasyon faaliyetleri desteği", Lübbey'de turizmle bağlantılı işlev değişiklikleri ya da yatırımlar için proje bazlı değerlendirilebilecek kaynaklardandır. Benzer şekilde destek alınabilecek kuruluşlar arasında 3624 sayılı kanun ile kurulan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) de bulunmaktadır.

Belirli bir süre için AB politikaları ile ilgili belirli alanları kapsayacak şekilde AB ve aday ülkeler arasında işbirliğini teşvik etmek üzere sağlanan AB destekleri de vatandaşların, işletmelerin, STK'ların ve kamu kurumlarının başvuruları sonrasında değerlendirilebilecek kaynaklar arasındadır. Yukarıda açıklanmaya çalışılan proje bazlı desteklerin elde edilebilmesi için yüksek bir bilgi birikiminin ve girişimciliğin gerektiği ortadadır. Lübbey gibi nüfusunu neredeyse tamamen kaybetmiş bir köyde söz konusu kaynakların kullanımına yönelik bir girişimin kendiliğinden gelişmesini beklemek gerçekçi bir yaklaşım olarak görünmemektedir. Bu yönde girişimleri teşvik etmek ve Çamyayla halkını bu desteklerden haberdar etmenin yanında, başvuruların gerçekleştirilmesi için teknik desteğin sağlanması da bir zorunluluk olarak görünmektedir.

Lübbey'deki koruma çalışmaları için gerekli teknik çalışmaların ve koruma projelerinin hazırlanmasında ise yerel yönetimlerin davetiyle üniversitelerden destek sağlanması mümkündür. Ödemiş kent merkezi, Birgi ve Bademli'deki belgeleme

çalışmalarında, daha önceden bu tür işbirliği deneyimlerine sahip olan Ödemiş Belediyesi'nin Lübbey'deki koruma çalışmaları için de üniversitelerden teknik destek sağlaması mümkündür.

6.5 Yerleşimin Geleceğine Yönelik Öneriler

Beşinci bölümde önerilen koruma yaklaşımının ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci basamaklarını oluşturan "Yeniden değerlendirme seçenekleri", "Koruma politikaları", "Uygulama önerileri ve eylem planı" ve "İzleme, denetleme ve değerlendirme süreci" aşamaları, "Yerleşimin geleceğine yönelik öneriler" bölümünde ele alınmıştır.

6.5.1 Yeniden değerlendirilme seçenekleri

Lübbey'in sahip olduğu kültürel ve doğal mirasın etkili bir şekilde korunması ve yeniden değerlendirilmesindeki en gerçekçi senaryonun ortaya konulabilmesi için farklı görüşler titizlikle ele alınmış ve olası finansal kaynaklar belirlenmiştir.

Yerleşimde yaşamın yeniden başlayabilmesi ve geleneksel sakinlerin köye geri dönüşlerinin teşviki için öncelikle terk edilmeye neden olan sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Kırsal kalkınma yaklaşımları kapsamında sağlanan desteklerin bu tür nedenlerin ortadan kaldırılarak Çamyayla halkının köye dönüşünü cesaretlendirmesi ve yerleşimin yeniden değerlendirilmesi için olası tüm senaryoları desteklemesi gerekmektedir. Bu kapsamda kırsal kalkınma politikalarında terk edilme sorununa yönelik özel önlemler ve geri dönüşü özendirici teşvikler yer almalı, bununla birlikte geleneksel kullanımların canlandırılmasına yönelik uygulamalar devreye sokulmalıdır. Bu açıdan 5488 Sayılı Tarım Kanunu'nun 19. maddesi uyarınca 2016 yılında uygulanmaya başlanan kırsalda yaşayan genç çiftçilerin mahallinde uygulayacağı bitkisel, hayvansal, yöresel tarım ürünleri ve tıbbi ve aromatik bitki üretimine yönelik projelerine 30.000 TL'ye kadar hibe sağlanması kararı olumlu bir gelişmedir. Tarım Kanunu kapsamında sağlanan bu desteğin nüfusunu kaybetmiş köylerdeki kültür varlıklarının restorasyonunda doğrudan kullanılamayacağı görülmekle birlikte Lübbey vd. terk edilmiş köylere genç nüfusun geri dönüşü için tek başına yetersiz ancak önemli bir teşvik olduğu söylenebilir. İhtiyaçları karşılayacak çok yönlü teşviklerle Çamyayla'da yaşayan yerel halkın geri dönüşü teşvik edilmeli aynı zamanda köyün yeniden değerlendirilmesindeki üç alternatif olan müzeleştirme,

turizm ve yeniden iskan yaklaşımlarını da destekleyecek altyapı yatırımları gerçekleştirilmelidir. Yerleşimin geleceğinin kurgulanabileceği üç seçenek açısından da olası kullanıcıların ihtiyaç ve beklentilerinin tespiti son derece önemlidir. Olası kullanıcıların ihtiyaç ve beklentilerinin yerleşimin fiziksel durumu ile uyumlu olması ve müzeleştirme, turizm ya da yeniden iskan seçeneklerinden biri ya da birkaçının uygulanmasına dönük alınacak karar ile eş zamanlı yürütülmesi önemlidir.

Çamyayla'ya farklı zamanlarda yapılan ziyaretlerde köy halkı ve muhtarlar ile yapılan görüşmelerde, köylülerin bir bölümünün Lübbey'e geri dönüşe istekli oldukları ve ata yadigarı olarak değerlendirdikleri yapılarını mevsimlik kullanabileceklerini ya da turizm hizmetine yönelik değerlendirebileceklerini belirtmişlerdir. Geri dönüşe sıcak bakan bu kişilerin Lübbey'deki olası koruma çalışmaları sırasında yapılarının günümüz sağlık koşullarına uygun hale getirilmesini ve elektrik, su, kanalizasyon, internet, vb. altyapı imkanlarına kavuşturulmasını bekledikleri görülmektedir.

Günümüz konfor koşulları açısından Lübbey'deki geleneksel yapıların fiziksel koşullarında görülen yetersizlikler arasında mekanların küçüklüğü, oda sayılarının azlığı, yapılarda ıslak mekanların bulunmaması, yalıtım, tesisat ve ısınma ile ilgili sorunlar göze çarpmaktadır. Islak mekanların bulunmaması ya da helaların konut dışında yer alması yalnızca Lübbey'deki konutlarda değil Anadolu'nun pek çok geleneksel yerleşimindeki konutlarda görülen sorunlardandır. Lübbey'deki konutlarda mutfak kullanımının sofaya eklemlenen abdestlik aracılığıyla giderilmeye çalışıldığı, köyün ortak kullanımına yönelik inşa edilen helanın ise cami yakınında çamaşırhanenin yanında konumlandırıldığı görülmektedir. Özellikle iklim koşullarının zorlaştığı kış aylarında yaşlı nüfusun merdiven inerek evler arasında kalan patikalardan ulaşmak zorunda kaldığı helanın yaşama mekanından uzak konumlandırılmış olması günümüz konfor anlayışı açısından beklentileri karşılamanın çok uzağındadır. Lübbey'in yamaç boyunca gelişen yerleşiminde evlere ulaşım için araba yollarının bulunmaması, yaşlı bir nüfusa sahip Çamyaylalıların olası geri dönüşünü zorlaştıran fiziksel koşullardan biridir. Köylülerin belirttikleri bir diğer sorun ise sahip olunan araçların köyde park edilebileceği herhangi bir alanın bulunmamasıdır. Lübbey'de XIX. yüzyıl kırsal yaşamınının ihtiyaçları ve olanakları doğrultusunda şekillendirilen geleneksel yapıların plan düzenleri incelendiğinde ahır olarak kullanılan zemin katlar dışında yaşamın geçtiği birinci kat mekanlarının bir

sofa ve sofaya açılan bir ya da iki odadan oluştukları görülmektedir (Şekil 6.18-Şekil 6.19). Yan yana gelerek bir doku oluşturan geleneksel yapıların özgün karakterini oluşturan plan özelliklerine mekan büyüklüklerinin ya da oda sayılarının arttırılmasına yönelik günümüz talepleri doğrultusunda müdahale edilmesi düşünülemez ancak ıslak mekanlara yönelik taleplerin geçmişte ahır olarak kullanılan zemin katlarda çözümlenmesi potansiyeli bulunmaktadır. Bir diğer talep olan araç yollarının evlerin kapısının önüne kadar götürülmesi ise yerleşimin organik yapısıyla tamamen zıt ve uygulanması düşünülemeyecek bir istektir. Çamyayla halkının artan sayılarda geri dönüş talepleri olması durumunda ise Lübbey'in geleneksel kırsal peyzaj karakterini bozmayacak potansiyel yapılaşma alanları belirlenmelidir. Yerel halkın geri dönüşlerinde, kendilerine ait geleneksel yapıları yetersiz görmeleri durumunda, büyük müdahaleler gerektiren uygulamalar yerine kendilerine ait başka bir parselde geleneksel dokuyla uyumlu olan ve peyzaja katkı sağlayan yeni bir yapı yapması önerilmektedir. Köylülerin kullandıkları araçlarla evlerinin önüne gitmek istemeleri organik bir dokuya sahip köyün dokusuna aykırıdır ancak köyde yaşamak ya da köyü ziyaret etmek isteyen kişilerin kullanımına yönelik köy peyzajını zedelemeyecek bir noktada açık bir otopark çözümü gerçekleştirilebilir.

Lübbey'de canlı bir kültürel ortam yaratılması köyde yeniden başlayacak yaşamın sürdürülebilirliği destekleyecek en önemli öğelerden biri olarak görülmelidir. Bu açıdan köye özellikle üniversitelerin mimarlık ve ziraat fakültelerinin yaz stajları ya da atölyeler gibi eğitim faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere davet edilmesi köye yönelik ilginin canlı tutulmasını sağlayacaktır. Üniversitelerle yapılacak bu yönde işbirlikleri ile hem Lübbey'in kültürel ortamına, hem de üniversite öğrencilerinin eğitim süreçlerine; köyün taşıdığı eğitim potansiyelinin değerlendirilmesi ile katkı sağlanmış olacaktır.

Yerel halkın ya da dışarıdan gelecek yeni yerleşimcilerin Lübbey'deki geleneksel konutlarda yeniden yaşayabilmelerine yönelik ihtiyaç ve taleplerinin bir bölümünün yapıların turizme ya da müzeciliğe yönelik kullanımı açısından da geçerli olduğu açıktır. Bunların dışında turizme yönelik kullanımlarda kullanıcıların olası ihtiyaç ve beklentilerini; toplu ulaşım, konaklama, yeme-içme, kamp kurma, dinlenme, spor yapma, tarımsal faaliyetlere katılma, yerel lezzetler ve sağlıklı besinlerle beslenme, köy halkıyla iletişim kurma ve hediyelik eşya ya da yerel ürünlerin satın

alınabileceği alışveriş imkanlarının sağlanması, doğa yürüyüşleri ya da doğa fotoğrafçılığı rotalarının oluşturulması, geleneksel yaşamın ele alındığı yöresel festivallerin düzenlemesi vb. faaliyetler ile sakin bir ortamda faklı bir tatil beklentisi olarak özetlemek mümkündür.

Lübbey'e gelmek isteyen ziyaretçilere ve köy halkına yönelik toplu ulaşım hizmetinin sağlanması, köyün erişilebilirliği açısından atılması gereken adımlardan biridir. Köydeki geleneksel yapıların turizm işleviyle yeniden değerlendirilmelerinde; küçük mekanlardan oluşan odaların konaklama hizmetine yönelik düzenlenebileceği ancak ıslak mekanların her odada yer almasının yapıları mekansal açıdan çok zorlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle konaklama hizmetinin bir parçası olarak düşünülmesi gereken banyo, tuvalet gibi ihtiyaçların giderilmesi için öncelikle ortak kullanıma yönelik çağdaş bir yapının inşa edilmesi önerilmektedir. Bununla birlikte geçmişte ahır olarak kullanılan zemin katlarda uygun hacimlerin bulunması durumunda ise bu mekanlarda da ihtiyaca dönük düzenlemelere gidilebilir. Yeme içme mekanlarına yönelik talepler için köy halkının ürettiği ürünlerin de satışının ve sunumunun gerçekleşebileceği, öncelikle köy merkezinde bulunan kahvehanelerin onarım sonrasında değerlendirilmesi ya da yetersiz kalması durumunda çağdaş bir yapının inşası olasıdır. Kamp olanakları açısından da sınırlı sayıda çadıra hizmet verecek alanların düzenlenmesi düşünülebilir ancak köyün fiziksel dokusunun karavanla konaklamak isteyen ziyaretçiler için uygun olmadığı düşünülmektedir. Bu tür bir kullanım için Lübbey'in hemen yakınında inşa edilen Rahmanlar Barajı sonrasında oluşacak baraj gölü çevresi ve Çamyayla düşünülebilir. Tarım turizmine yönelik Lübbey'deki uygun alanların kullanımı önerilmekle birlikte, dağlık arazi yapısı nedeniyle sınırlı tarım alanına sahip köyün yanı sıra Rahmanlar baraj gölü çevresinde ve Çamyayla'da belirlenecek kamp alanları yakınında da bu tür bir hizmet verilebilir. Lübbey'e özgü yerel ürünlerin satışının gerçekleştirilebileceği satış birimleri için de geleneksel yapıların dükkan olarak kullanımı ya da açık hava satış birimlerinin düzenlenmesi düşünülebilir. Özellikle kentlerden gelen ziyaretçilerin taleplerine yönelik diğer hizmetlerin yanında Lübbey'in de içerisinde bulunduğu bölgede doğa yürüyüşü rotalarının hazırlanması ziyaretçi sayısının artmasını beraberinde getirecektir. Geçmişte Sardes ve Efes Antik kentlerini birbirine bağlayan güzergahta bulunduğu belirtilen Hypaipa ve Lübbey'den de geçen antik yolun yapılacak bilimsel

araştırmalarla yeniden canlandırılarak bir arkeolojik-kültürel gezi rotası olarak tanımlanması Hypaipa ve Lübbey'le birlikte yol üzerindeki diğer kırsal yerleşimlere olan ilgiyi de artıracaktır. Doğa yürüyüşü ya da kültür rotaları dışında köyün kültür turizmi açısından taşıdığı potansiyelin değerlendirilmesi için tanıtım, erişilebilirlik ve sunuma yönelik bilimsel araştırmaların ve uygulamaların devamlılığı büyük önem taşımaktadır.

Lübbey'in bütünüyle dondurularak bir açık hava müzesine dönüştürülmesi olası seçeneklerden biri olarak görülebilir ancak içerisinde yaşamın olmadığı bir yerleşimin sahip olduğu kültürel mirasın korunmasının zorluğu ve maliyeti ortadadır. Lübbey'deki kültür mirasının mülkiyet değişikliği yoluyla turizm işlevine yönelik işlevlendirilmesi gibi tamamen dondurularak bir açık hava müzesine dönük işlevlendirilmesi de kolaycı bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Ancak re-konstrüksiyonuna yönelik yeterli belgeye ulaşılamayan çok harap durumdaki geleneksel yapıların, sahiplerinin de kullanıma istekli olmaması durumunda, bu kültür varlıklarının mevcut durumunun sağlamlaştırılarak sunumu düşünülebilir. Bu uygulama ile köyün terk edilmesi sonrasındaki döneme ilişkin izlerin bir bölümü de korunmuş olacaktır. Gerçekleştirilecek konservasyon uygulamaları ile yapı kalıntılarının doğa şartları karşısında yıpranması engellenecektir. Köyde gerçekleştirilecek diğer restorasyon uygulamalarında da terk edilme ile ilişkili tarihsel dönemin izlerinin yeniden yapılacak bölümlerin okunabilir hale getirilmesi ile korunması bir bütünlük oluşturacaktır. Lübbey'e gelen ziyaretçilere yönelik köyün mimarisinin ve tarihinin aktarıldığı bir bilgilendirme ve ziyaretçi merkezi ihtiyacı açıktır. Bu ihtiyacın karşılanması için kamu mülkiyetinde olan eski ilkokulun bu yönde kullanılması önerilmektedir. Ödemiş'in elektriğe kavuşmasının canlı tanığı olan ancak zaman içerisinde işlevini kaybeden Lübbey sınırlarındaki Ödemiş Belediyesi Elektrik Santrali'nin de köydeki koruma çalışmalarını destekleyici şekilde bir endüstri müzesi olarak yeniden işlevlendirilebileceği düşünülmektedir. Yeniden işlevlendirme sırasında yapı içerisindeki tüm donanımlar ve araziye yayılmış durumdaki iletim şebekelerinin dikkate alınması bir zorunluluktur. Köyde endüstri müzesi, ziyaretçi ve bilgilendirme merkezi dışında farklı yaştaki ziyaretçilere yönelik kırsal yaşam, el sanatları, köy tarihi, yaylak-kışlak geleneği, geleneksel mimari, geleneksel tarım, ormancılık, hayvancılık, doğa koruma, vb. konular hakkında özel olarak hazırlanacak bilgilendirme ve sunum araçlarına, eğitim amaçlı atölyelere

ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle köyün geçmişinin aktarılmasına yönelik yeni teknolojilerin kullanımı teşvik edilmelidir. Köyün korunması çalışmalarına ek kaynak yaratılması açısından köyde yerleşik kişiler ve yerel halk dışında köyü ziyaret edecek kişilerden giriş ücreti alınması düşünülebilir.

XIX. yüzyılda dönemin ihtiyaçları doğrultusunda inşa edilmiş Lübbey'deki geleneksel yapıların yeniden işlevlendirilmesinde; kültür varlıklarının özgünlük ve bütünlük değerlerine saygı gösterilmesi ve yıpranmışlık durumlarına göre restorasyon kararlarının alınması bir zorunluluktur. Bu bağlamda büyük müdahaleler ya da yeniden yapımlar gerektiren uygulamalardan peşinen vazgeçilmesi gerekmektedir. Bu temel ilkeler doğrultusunda Lübbey'deki geleneksel yapıların fiziksel durumları da göz önüne alınarak; öncelikle yerel halktan geri dönüşe istekli kişilerin olmak üzere dışarıdan köye gelecek kişilerin de bir arada yaşayabileceği, bununla birlikte müzeleştirme ve turizme dönük kullanımların bir arada olabileceği bir yeniden yaşam senaryosunun Lübbey için uygun olacağı düşünülmektedir. Yeniden işlevlendirme sonrasında içerisinde yaşamın devam ettiği, doğa turizmi, tarımsal üretim, rekreasyonel amaçlar ve aynı zamanda bir kırsal yaşam müzesi olarak da ziyaret edilebilecek köydeki koruma çalışmalarında; yerleşimin terk edildiği tarihsel döneme ilişkin izlerin korunması ve yerleşim hakkında bilgi verici sunum tekniklerinin geliştirilmesi önerilmektedir. Lübbey'in yeniden değerlendirilmesi için olası üç seçenek olan müzeleştirme, turizm ve yeniden iskan seçeneklerinin her üçünün bir arada uygulanması önerilmekle birlikte önceliğin yerel halkın yaşam kalitesinin artırılması yoluyla geri dönüşe teşvik edilmesine verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu açıdan köyün tamamının mülkiyet değişikliği yoluyla turizme ya da müzeciliğe yönelik işlevlendirilmesi yerine geleneksel yapılarını kullanmak isteyen yerel halkın geri dönüşünü cesaretlendirici adımların atılması önemlidir. Turizm, müzeleştirme ve yeniden iskana yönelik yeni kullanımlar için sayısı sınırlı tutulmak koşuluyla öncelikle yerel halktan geri dönmeye istekli olmayan kişilerin geleneksel yapılarının restorasyonu değerlendirilmelidir.

Lübbey'in korunmasına yönelik süreci yönetecek, bu sürece etki edecek ya da süreçten etkilenecek tüm taraflarca benimsenebilecek ortak gelecek öngörüsünü; yerleşimdeki kültürel ve doğal mirasın korunarak geleceğe aktarılması, yaşamın yeniden başlaması ve sürdürülebilir kılınması olarak tanımlamak mümkündür.

6.5.2 Koruma politikaları

Lübbey'in korunmasına yönelik yerleşimdeki kültürel ve doğal mirasın korunarak geleceğe aktarılması ile yaşamın yeniden başlaması ve sürdürülebilir kılınması hedeflerinin birbirinden ve üst ölçekteki politikalardan ve planlama kararlarından bağımsız değerlendirilmesi olanaklı değildir. Lübbey'deki kültürel mirasın korunması için uygulanacak koruma politikalarının başarıya ulaşması ancak ulusal ve bölgesel düzeydeki planlama kararları ve kırsal kalkınma, çevre, orman, tarım, su, kentleşme, turizm, eğitim, enerji, ekonomi vb. politikalar ile uyumlu olması halinde gerçekleşebilir. Yerleşimde yaşamın yeniden başlayabilmesi ve yerel halkın köye geri dönüşlerinin teşviki için öncelikle nüfus kaybına neden olan sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Kültürel ve doğal mirasın korunması ve geri dönüşlerin gerçekleşebilmesi için tüm ölçeklerdeki planlama kararlarında ve politika alanlarında koruma öncelikli olmak üzere değişikliklere gidilerek koruma politikaları ile uyumun sağlanması gerekmektedir.

Son yıllarda ülkemizde sayıları giderek artan Lübbey gibi zengin kültürel ve doğal değerlere sahip ancak terk edilmiş ya da terk edilme sürecine girmiş tüm diğer köylerde yaşamın yeniden kurulması ve kültürel-doğal mirasın korunması çok disiplinli bir bilimsel çalışma sonucu gerçekleştirilecek kapsamlı bir politika dönüşümü ile mümkündür. Bu açıdan Lübbey'in korunmasına yönelik gelecek öngörüsünün başarısı da bu yönde gerçekleştirilecek dönüşümlerle birebir bağlantılıdır. Cumhuriyet tarihi boyunca kırsal alanlara ilişkin farklı yaklaşımların geliştirildiği ancak köye ve köylüye yönelik sorunların çözümüne yönelik uygulamaya konulan politikaların bir süreklilik arz etmediği, özellikle değişen iktidarlar ya da kişilerin vizyonu doğrultusunda sil baştan yaklaşımların ortaya konulduğu görülmektedir. Bu açıdan gerçekleştirilecek politika dönüşümlerinin uygulanmasında geçmişin aksine bütüncül, devamlılığı olan ve uzun soluklu bir yaklaşımın benimsenmesi büyük önem taşımaktadır. Geçerli yasalar kapsamında Ödemiş ilçesine bağlı Çamyayla Mahallesi sınırlarında yer alan Lübbey'in geleceğine yönelik değerlendirmelerde başta köyün yakın çevresinde yer alan Rahmanlar vadisindeki kırsal yerleşimler olmak üzere, Ödemiş ilçesi, İzmir ili, Küçük Menderes Havzası ve Ege Bölgesi ölçeğindeki planlama yaklaşımlarında da bir bütünlüğün ve ortaklığın olması gerekmektedir.

Yapılan tüm analizler ve değerlendirmeler doğrultusunda Lübbey'in geleceğine ilişkin önerilen koruma politikaları; "Kültürel, doğal mirasın korunması ve sürdürülebilir bir yönetim sisteminin oluşturulması", "Fiziksel çevrenin ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, yaşamın yeniden kurulması ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının oluşturulması", "Müzeciliğin ve turizmin geliştirilmesi ile ziyaretçi yönetiminin sağlanması", "Kültürel ve doğal değerlerin korunması için eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi", "Risk yönetiminin ve güvenliğin sağlanması" olarak belirlenmiştir.

Lübbey'in geleceğine ilişkin belirlenen beş koruma politikasının birincisi: "Kültürel, doğal mirasın korunması ve sürdürülebilir bir yönetim sisteminin oluşturulması"dır. Söz konusu politika kapsamında belirlenen hedefler ise "Yasal altyapının oluşturulması", "Koruma uygulamalarının yürütülebilmesi için sürdürülebilir bir yönetim mekanizmasının kurulması", "Kültürel mirasın korunmasına yönelik projelerin elde edilmesi ve uygulamaların gerçekleştirilmesi", "Doğal mirasın ve çevrenin korunmasına yönelik projelerin elde edilmesi ve uygulamaların gerçekleştirilmesi"dir.

"Fiziksel çevrenin ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, yaşamın yeniden kurulması ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının oluşturulması" olarak belirlenen ikinci politikanın başarıya ulaşması için ortaya konulan hedefler ise: "Fiziksel çevrenin niteliğinin yükseltilmesi, temel hizmetlere erişimin sağlanması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi", "Yaşamın yeniden başlamasının sağlanması" ve "Kırsal ekonominin geliştirilmesi, istihdam olanaklarının arttırılması ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının oluşturulması"dır.

"Müzeciliğin ve turizmin geliştirilmesi ile ziyaretçi yönetiminin sağlanması" olarak belirlenen üçüncü politikanın hedefleri ise: "Müzecilik ve turizmin geliştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmesinin sağlanması" ve "Ziyaretçi yönetiminin sağlanması"dır.

Belirlenen dördüncü politika olan "Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması İçin Eğitim ve Bilinçlendirme Faaliyetlerinin Gerçekleştirilmesi"nin hedefleri: "Kültürel ve doğal mirasın korunması konusundaki farkındalığı arttırmak" ve "Yerel halkın eğitim seviyesinin yükseltilmesi"dir.

Öngörülen son politika olan "Risk yönetiminin ve güvenliğin sağlanması"nın hedefleri ise: "Köy ve yakın çevresinde acil durum ve afetler karşısında önlemler alınmasının sağlanması" ve "Köyün güvenliğinin sağlanması"dır.

6.5.3 Uygulama önerileri ve eylem planı

Tez kapsamında önerilen nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimleri koruma yaklaşımının dördüncü aşaması; eylem planının hazırlanması, koruma politikaları doğrultusunda ulaşılmak istenen hedeflerin ve bu hedeflere ulaşılabilmesi için yapılması önerilen eylemlerin kimler tarafından hangi sürelerde gerçekleştirileceğinin belirleneceği "Uygulama" aşamasıdır. Bu aşamada gerçekleştirilmesi planlanan işlerin daha önce tamamlanan "Paydaş Analizi ve Finansal Kaynakların Tespiti" bölümünden elde edilen veriler doğrultusunda kimler tarafından hangi zaman aralığında gerçekleştirilmesinin beklendiği, hazırlanan eylem planı tablosuna aktarılmıştır (Çizelge A.1). Yapılacak işlerin gerçekleştirileceği zaman aralıkları; "Kısa (K): Bir yıl içerisinde başlaması ve/veya tamamlanması planlanan işler, Kısa-sürekli (K-S): Bir yıl içerisinde başlaması ve düzenli olarak devam etmesi planlanan işler, Orta (O): Üç yıl içerisinde başlaması ve/veya tamamlanması planlanan işler, Orta-sürekli (O-S): Üç yıl içerisinde başlaması ve düzenli olarak devam etmesi planlanan işler, Uzun (U): Beş yıl içerisinde başlaması ve/veya tamamlanması planlanan işler, Uzun-sürekli (U-S): Beş yıl içerisinde başlaması ve düzenli olarak devam etmesi planlanan işler" olmak üzere altı gruba ayrılmıştır. Eylem planında politikalar: "P.1-P.5, hedefler: H1.1-H5.2, eylemler ise E1.1.1-E5.2.2" şeklinde ardışık düzende numaralandırılmıştır. Benzer şekilde süre ifadelerinin de K, K-S, O, O-S, U, U-S şeklindeki kısaltmaları kullanılmıştır (Çizelge A.1).

6.5.4 İzleme, denetleme ve değerlendirme süreci

Lübbey'de koruma uygulamaların başarılı olabilmesi tüm süreç boyunca ilgili taraflar arasında uyumun ve koordinasyonun sağlanmasına bağlıdır. Lübbey'deki tüm koruma sürecine önderlik etmek ve ilgili taraflar arasında uyumun gerçekleştirilmesini sağlamak üzere gerekli sayı ve nitelikteki uzmandan oluşan bir yönetim ekibinin Ödemiş Belediyesi bünyesinde kurulması önerilmektedir. Uygulama ve izleme aşamalarında tıpkı yerleşimlerin yeniden değerlendirilmesinde ve koruma politikalarının belirlenmesinde olduğu gibi alınacak kararlardan

etkilenecek yerel halk, alınacak kararları etkileyecek uzmanlar, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve karar verici merkezi-yerel yönetim organlarının temsilcilerinin katılımının sağlanması son derece önemlidir.

Uygulamaların denetiminin objektif bir şekilde yapılması için ise ilgili tüm paydaşların temsilcilerinin de sürece katkı sağlayabileceği, Kültür Bakanlığı bünyesinde kurulacak bağımsız bir uzman ekip kadrosunun oluşturulması ve bu ekibin gerçekleştirilen projeleri periyodik dönemler halinde değerlendirmesi önerilmektedir. Bu ekibin yıllık olarak gerçekleştireceği denetimleri değerlendirerek Ödemiş Belediyesi'nde uygulamalara önderlik edecek uzman kadrosuna raporlaması öngörülmüştür. Hazırlanacak değerlendirme raporunda Lübbey'in kültürel ve doğal mirasının korunmasında ve yaşamın devamlılığında karşı karşıya kalınan her türlü sorun, tehdit ve olumsuz yöndeki değişikliklerin tespit edilmesi ve bu olumsuzlukların etkilerinin nasıl azaltılabileceğine yönelik önerilerin yer alması gerekmektedir. Söz konusu değerlendirmelerin uygulama sürecinde yer alan ilgili tüm taraflarla paylaşılarak aktarılması, taraflar arasında bilgi ve deneyim paylaşımını artırarak güncelleme sürecini hızlandırılacaktır. Bununla birlikte raporlar yoluyla uygulama sürecinde görülen aksaklıkların tespit edilmesi, sorunların büyümeden çözülmesini ve kaynak israfının önlenmesini sağlayacaktır. Uygulama sürecine ilişkin güncellemelerin gerçekleştirilmesi ve bu güncellemelerin alanda çalışma yürüten kurumların bir sonraki rapor dönemi çalışma programlarına aktarılabilmesi için Ödemiş Belediyesi bünyesinde kurulan uzman ekibin önderliğinde ilgili tüm paydaşlar arasındaki eşgüdümün sağlanmasına yönelik toplantılar düzenlemesi büyük önem taşımaktadır.

Yapılan değerlendirmeler neticesinde kırsal mirasın korunması konusunda gözlenen olumsuz durumların tespiti halinde yerleşimin korunmasına yönelik tüm paydaşların katılımıyla belirlenen yerleşimin yeniden değerlendirilmesi seçeneğinin ve buna bağlı olan ortak gelecek öngörüsünün yeniden tartışılması ve sürecin tekrar ele alınması gerekmektedir. Böylece yenilenemez bir kaynak olan kültürel ve doğal mirasın etkin şekilde korunması sağlanmış olacaktır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kırsal yerleşimlerin çeşitli nedenlere bağlı olarak nüfusunu yitirmesi, yüzyılların birikimiyle oluşmuş geleneksel çevrelerin bakımsız kalması, giderek köhneleşmesi ve yok olması sürecini ortaya çıkarmaktadır. Doğa ile birlikte kırsal yerleşimleri şekillendiren diğer etken olan insanın yitirilmesiyle bağlantılı olarak ortaya çıkan bu süreç, yalnızca kültürel mirasın kaybına değil, doğal yaşamın, tarımsal peyzajın ve biyo-çeşitliliğin de olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır.

Kırsal yerleşimlerin korunabilmesi; nüfus kaybının önüne geçilmesine ve yaşamın yeniden kurulmasına bağlıdır. Yaşamın yeniden başlaması ise, yerleşimin boşalmasına neden olan etkenlerin ortadan kaldırılması ile olanaklı olabilecektir. Nüfus kaybına yol açan etkenlerin kimi koşullarda (doğal, politik ve benzer diğer nedenlere bağlı olarak) ortadan kaldırılmasının mümkün olamadığı, bu durumda söz konusu yerleşimlerin yeniden değerlendirilmesine yönelik olasılıkların diğerlerine göre farklılaştığı görülmektedir.

Nüfusunu kaybeden kırsal yerleşimlerin yeniden kullanımları için geliştirilecek yaklaşımlarda, eğer ulaşılması hala mümkünse geleneksel sakinler sürece mutlaka dahil edilmeli ve mülkiyet/kullanım haklarına saygı gösterilmelidir. Önceliğin yerel halkın yaşam kalitesinin arttırılması yoluyla geri dönüşe teşvik edilmesine verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Kırsal yerleşimlerin tamamının ya da büyük bir bölümünün mülkiyet değişikliği yoluyla turizme ya da müzeleştirmeye yönelik olarak yeniden işlevlendirilmesi yerine geri dönüşü cesaretlendirici adımların atılarak yerleşimlerin yaşamak için cazip hale getirilmesi önerilmektedir.

Nüfusunu yitirmiş kırsal bölgelerdeki kültür varlıklarının korunması ve yaşamın yeniden başlaması için ülkemizin ulusal kırsal politikalarıyla uyumlu olarak müzeleştirme, turizm ve yeniden iskan seçeneklerinin, yerleşimlerin nüfusunu kaybetme nedenleri, sosyo-ekonomik yapıları, fiziksel durumları, güçlü ve zayıf yönleri, potansiyeli, taşıdığı riskleri, olası finansal kaynakları ve yasal statüleri doğrultusunda bir arada ya da bağımsız olarak değerlendirilebileceği

düşünülmektedir. Ancak seçilecek yaklaşımların bu alanların korunması ve kırsal yaşamın sürdürülmesi için bir araç olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Yeni yaşam senaryolarında sayısı sınırlı tutulmak koşuluyla öncelikle kullanılmayan ve atıl durumda olan geleneksel yapıların onarılarak değerlendirilmesi düşünülmelidir. Bu tür dönüşümlerde yerleşimlerin; sosyal yapısının zedelenmemesine, tekil bir kişi ya da kurumun tekeline/insafına bırakılmamasına ve toplumun tüm kesimlerine açık olmasına dikkat edilmelidir. Geri dönüşe ve kırsal yaşamın canlandırılmasına yönelik teşviklere rağmen eski sakinlerin tamamının ya da bir bölümünün geri dönmek istemeyebileceği de göz önünde tutulmalıdır. Bu açıdan kültürel ve doğal mirasın korunmasının ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının sağlanabilmesine yönelik yerel halkın geri dönüş olasılığının araştırılması sonrasında geri dönmeye istekli olan eski sakinlerin, kırsal alanlarda yaşamak ya da bu alanları dinlenme, eğitim, kültürel, sportif, ya da farklı amaçlarla kullanmak veya bu alanlara yatırım yapmak isteyen olası kişi ya da kurumların ihtiyaç ve beklentilerinin tespiti, yeniden değerlendirme seçeneklerinin belirlenmesinde dikkatle ele alınmalıdır. Belirlenen olası kullanıcıların ihtiyaç ve beklentilerinin yerleşimin mekansal kapasitesi ve mimari özellikleri ile uyumlu olması ise dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli konudur.

Ülkemizin kültürel ve doğal mirasının korunmasına yönelik yalnızca fiziksel çevreye dönük tek yönlü gerçekleştirilen harcamaların tek başına başarılı olamayacağı açıktır. Bu açıdan yaratılan kısıtlı kaynakların nüfusunu yitirmiş yerleşimlerdeki kültürel ve doğal varlıkların korunmasının yanı sıra bu yerleşimlerin sürdürülebilir bir ekonomik yapıya kavuşturulması için de kullanılması son derece önemlidir. Uygulanacak politikaların başarıya ulaşması ancak ülkemizin ulusal kırsal kalkınma, çevre, orman, tarım, su, kentleşme, turizm, eğitim, enerji, ekonomi, planlama, yönetim vb. politikaları ile uyumlu olması halinde gerçekleşebilir. Bu açıdan ülkemizin ulusal tarım, ormancılık, kalkınma vb. politikalarının ve üst ölçekli planlama kararlarının koruma öncelikli olarak tekrar gözden geçirilmesi ve ortak bir bakışın sağlanması gerekmektedir.

Müzeleştirme, turizm ya da yeniden iskan yaklaşımlarının uygulanmasında, yerleşimlerin kültürel peyzaj değerleri, biyolojik çeşitliliği ve somut olmayan değerleri ile birlikte insansızlaşma sonrası uzun yıllar bakımsız kalan geleneksel dokunun kırılganlığı da dikkate alınmalıdır. Geçmiş yüzyıllarda inşa edilmiş kırsal

çevrelerin günümüz yaşam koşullarına uyarlanırken özgünlük ve bütünlük değerlerine saygı gösterilmesi son derece önemlidir. Yeniden işlevlendirme kararının alınmasında mimari mirasın yıpranmışlık durumu temel şekillendirici unsurlardan biridir. Büyük müdahaleler ve yeniden yapımlar gerektiren uygulamalardan zorunlu olmadıkça kaçınılmalıdır. Uygulamaya konulacak tüm yeniden işlevlendirme ya da koruma çalışmalarında yerleşimlerin terk edildiği tarihsel döneme ilişkin izlerin korunması ve bu konuda bilgi verici sunum tekniklerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

Nüfusun yitirilmesi sonrasında müze-köy olarak işlevlendirilen örneklerde, kültür varlıklarının fiziksel yıpranmasının durdurulmasının, yaşamın süreklilik gösterdiği yerleşimlere göre daha zor olduğu görülmektedir. Ancak kırsal yerleşimlerin çok yıprandıkları ya da nüfus kaybına yol açan etkenlerin çeşitli nedenlere bağlı olarak ortadan kaldırılamadığı durumlarda, söz konusu yerleşimlerin korunması için tek seçenek bu yerleşimlerin müze-köy olarak değerlendirilmeleridir. Bununla birlikte kırsal yerleşimlerin, savaş, vb. nedenlerle boşalması sonrasında bir anı mekanı olarak düzenlendiği örneklere de rastlanmaktadır. Bu tür kullanımlarda savaş, terk edilme, vb. nedenler dolayısıyla büyük tahribat görmüş kültür varlıklarının konservasyonlarının ve sürekli bakımlarının yapılması, doğa koşullarının mimari miras üzerindeki yıpratıcı etkisinin engellenmesi için bir zorunluluk olarak görülmelidir. Kırsal mimarinin korunmasına yönelik tarihteki ilk uygulamalar olarak ortaya çıkan kırsal yapıların taşınarak bir açık hava parkında toplanması yaklaşımları, dönemleri açısından anlaşılır uygulamalar olmakla birlikte, çok özel koşullar dışında çağdaş koruma ilkeleri ile bağdaşmamaktadır.

Nüfusunu kaybeden yerleşimlerin yalnızca müze olarak kullanılmasında olduğu gibi yalnızca turizme yönelik bir kullanımın da kimi durumlarda sürekli bir yaşam sağlamadığı ve dolayısıyla bu alanlardaki kültür varlıklarının korunmasında zorlukların yaşandığı görülmektedir. Öte yandan kırsal alanlardaki nüfus kaybının engellenmesi ve kırsal kalkınmaya yönelik bir araç olarak kullanılan turizm; zaman zaman yalnızca belirli bir bölgeye yönelik yoğun bir talep yaratmakta ve yore halkının bütünüyle geleneksel yaşamdan uzaklaşarak turizme yönelmesi sonucunu doğurmaktadır. Nüfusunu kaybeden yerleşimlerdeki kültür varlıkları, boş zamanlarını ya da tatillerini kırsal alanlarda geçirmek isteyen kişilerin taleplerini karşılayacak şekilde turistik fonksiyonlarla yeniden işlevlendirilebilir, ancak

yapılacak olan müdahalelerde turizmin bu alanların korunması ve geleneksel sakinlerin yaşam koşullarının iyileştirmesi için bir araç olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Yaşanan çatışmalar, savaşlar, güvenlik problemleri, vd. nedenlerle zorunlu olarak tahliye edilen kırsal yerleşimlerin, terk edilmeye neden olan koşullar ortadan kalktıktan sonra yeniden iskan edildiği görülmektedir. Bu geri dönüşlerle yaşamın tekrar başlamasının sağlandığı görülmekle birlikte kimi örneklerde kültürel mirasın korunmasının gündeme dahi gelmediği, halkın geri dönüş sonrasında yıpranmış geleneksel yapılarını onarmak yerine yıkarak yeni malzemelerle konutlar inşa ettiği görülmektedir. Bu nedenle geri dönüşler için sağlanacak teşvik mekanizmalarında korumanın bir önkoşul olarak vurgulanmasına gereksinim duyulmaktadır.

Kırsal yerleşimlerin yeniden iskanındaki diğer seçenek ise özellikle kentlerden kırlara tersine göç yoluyla gelen yerel halkın dışındaki yerleşimcilerin bu yerleşimlerde yaşamaya başlamalarıdır. Bu tür kullanımlar; geleneksel yaşam çevrelerinde kırsal yaşamın sürdürülememesine ve peyzajın değişimine neden olmaktadır. Terk edilme sonrası yaşamın yeniden başlaması olumlu olmakla birlikte yaşamın belirli mevsimlerle sınırlı kalması ve kültür varlıklarının restorasyonlarındaki büyük müdahaleler karşılaşılan olumsuz etkilerdir. Kentten kıra göç eden diğer bir kesim ise ekolojik eğilimlere sahip kişilerdir. Bu yönde bir dönüşümü ve yaşam biçimini tercih eden kişilerin kimi örneklerde kırsal bölgelerdeki boş bir alanda yeni bir yaşam çevresi kurdukları kimi örneklerde ise boşalan köyleri tercih ettikleri görülmektedir.

Nüfusunu yitiren kırsal yerleşimlerin korunması için öngörülen koruma yaklaşımı, ülkemizin kendine özgü koşulları, gelenekleri, kırsal politikaları, yasal durumu vb. ile çatışmayacak bir yol haritasını ve koruma ilkelerini içermektedir. Sonuç bölümünde; Türkiye'nin insansızlaşmış ya da nüfusunu giderek kaybeden kırsal yerleşimlerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için tespit edilen sorunların nasıl çözümlenebileceğine yönelik ayrıntılı öneriler geliştirilmiştir. Geliştirilen öneriler "İnsan kaynaklı; sosyo-kültürel ve ekonomik, siyasal, hukuki ve yönetsel ile diğer" ve "doğa kaynaklı" sorunların çözümüne yönelik olmak üzere iki bölümde gruplandırılmıştır.

7.1 İnsan Kaynaklı Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler

7.1.1 Sosyo-kültürel ve ekonomik sorunların çözümüne yönelik öneriler

Kırsal yaşam çevrelerinin geleneksel geçim kaynaklarını oluşturan tarım ve ormancılık sektörlerinin canlandırılması, kamu ve özel sektör yatırımlarının arttırılması, altyapı ve ulaşım olanaklarının iyileştirilmesi, eğitim sağlık, kültür, vb. hizmetlere erişimin kolaylaştırılması, yeni istihdam olanaklarının yaratılması, kent ve kır arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması, kırsal ekonomilerde çeşitlilik sağlanmasına yönelik turizmin ve müzeciliğin geliştirilmesi, yerel halkların geri dönüşü öncelikli olmak üzere kırda yaşamaya istekli kişilerin tersine göçünün teşvik edilmesi vb. gibi önlemlerle sürdürülebilir bir ekonomik yapının oluşturulması, terk edilmeye neden olan sosyo-ekonomik etkenlerin ortadan kaldırılmasını sağlayarak, kırsal alanlarda gözlenen nüfus kaybını yavaşlatacaktır.

Tarım ve ormancılık sektörlerinde verimliliğin artırılması için kırsal halka yeterli teknik ekipman ve finansal kaynakların sağlanması, organik tarım ve iyi tarım uygulamalarının teşviki, tarım ve ormancılık ürünlerinde katma değer artışının sağlanması ve üretim, pazarlama aşamalarında çevre dostu yenilikçi teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılması önerilmektedir. Gelişmiş ülkelerin aksine ülkemizde gerekli önemin yeterince gösterilmediği tarım ve ormancılık sektörlerinin canlandırılması, vb. konularda proje bazında BM ve AB gibi uluslararası kuruluşlar ile TKDK, KOSGEB ve Kalkınma Ajansları gibi ulusal kuruluşlardan destek sağlanabilmektedir. Söz konusu kuruluşlardan destek alınabilmesi için yüksek bir bilgi birikiminin ve girişimciliğin gerektiği ortadadır. Avrupa ülkelerine kıyasla, örgütlenme düzeyi sınırlı olan ülkemiz kırsal nüfusunun sağlanan destek mekanizmalarına erişiminin artırılabilmesi için gereken zorlu bürokratik süreçlerin azaltılması, başvuru süreçlerine ilişkin ücretsiz teknik danışmanlık hizmetlerinin verilmesi ve bilgilendirme toplantılarının düzenlenmesi önerilmektedir.

Kırsal alanlarda gerçekleştirilecek kamu ve özel sektör yatırımlarının ve sağlanan hizmetlerin kalitesinin artırılması ile halkın yaşam koşulların iyileştirilmesi, kırdan kente göçün yavaşlamasına yardımcı olacak diğer adımlardır. Çeşitli nedenlere bağlı olarak ihtiyaç duyulan yatırımların yeterince gerçekleştirilemediği görülmektedir. Kırsal bölgelerin geleneksel dokusuyla uyumlu ve çevre dostu olmak koşuluyla elektrik, içme ve kullanma suyu, internet,

kanalizasyon, doğalgaz, vb. temel altyapı olanaklarının gerçekleştirilmesi, iyileştirilmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

Kırsal bölgelerle kentler arasındaki zayıf ulaşım bağlantıları yalıtılmış, merkezden uzak bir yapı oluşturmaktadır. Kırsal yerleşimlerde yaşamın devamlılığı açısından **kentlerle bağlantının güçlendirilmesi**, ulaşım olanaklarının çeşitlendirilmesi ve toplu ulaşım olanaklarının artırılması büyük önem taşımaktadır. Kara yolu yatırımlarının yanı sıra deniz yolu, demir yolu ve hava yolu bağlantılarının da geliştirilmesi ile kırsal alanların kentlerle olan iletişiminin artırılması sağlanmalıdır.

Fiziksel çevrenin ve ulaşım ağlarının iyileştirilmesinin yanı sıra **kırsal nüfusun eğitim, sağlık, kültür-sanat ve spor hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılmasına** yönelik eksik donatıların giderilmesi ve bu yönde altyapı faaliyetlerinin hızla tamamlanması önerilmektedir. Bu doğrultuda kırsal alanlarda atıl durumda bulunan kamu yapılarının, restorasyonu yapılarak bu ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden işlevlendirilmesi düşünülebilir.

Uzun vadeli, sürdürülebilir bir kırsal ekonomi planı doğrultusunda kırsal yerleşimlerin yöresel karakterlerine uygun **yeni istihdam olanaklarının yaratılması**, kırsal alanlardaki çözülmeyi durdurabilecek adımlardan bir diğeridir. Kent ve kır arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması için sürdürülebilir bir kırsal ekonominin kurulması bir önkoşuldur. Benzer şekilde tarım ve ormancılığa dayalı küçük ölçekli kırsal sanayinin geliştirilmesi, istihdam olanaklarının artırılması için uygulamaya konulabilecek seçenekler arasında değerlendirilebilir.

Kırsal bölgelerde **müzeciliğin ve turizmin geliştirilmesine yönelik yatırımların gerçekleştirilmesi** de ekonomide çeşitlilik ve tarım dışı istihdam yaratabilecek diğer seçeneklerdendir. Turizmin ve müzeciliğin geliştirilmesine yönelik medya tanıtımların gerçekleştirilmesi, yerel ve ulusal medyada kültürel içerikli yayınlarda kırsal mirasa yer verilmesinin sağlanması, uluslararası STK'ların ilgisinin çekilmesi ile kırsal mirasın öneminin sürekli gündemde tutulması sağlanmalıdır. Kültürel ve doğal değerler gözetilerek hazırlanacak yerel ve ulusal düzeydeki kırsal miras güzergahlarında müzelerin, ziyaretçi merkezlerinin ve turizm ofislerinin oluşturulması sağlanmalıdır. Yurtdışındaki benzer kırsal miras güzergahları ile uyumun sağlanması ve ortak çalışmaların gerçekleştirilmesi de toplumlararası

ilişkileri geliştirecek ve ülkemizin zengin kırsal mirasına duyulan uluslararası ilgiyi artıracaktır. Kırsal miras güzergahlarının çeşitli temalar açısından alt açılımlar sağlaması (tematik kültürel ve doğal değerlerin deneyimlenebileceği rotaların oluşturulması) farklı deneyimler yaşamak isteyen tüm kesimlerin ilgisinin çekilmesi açısından katkı sağlayacaktır.

Kırsal bölgelerin insansızlaşmasının önüne geçilmesi ve nüfus dengesinin yeniden kurulabilmesi için çeşitli nedenlere bağlı olarak yaşam çevrelerinden ayrılmış yerel halkların geri dönüşü öncelikli olmak üzere kırda yaşamaya istekli kişilerin tersine göçünü teşvik edici bir ortamın oluşturulmasının kırsal yerleşimlerin geleceğine büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Terk edilme sorununun aşılmasına yönelik sağlanacak bu teşviklerde kırsal mirasın korunmasının bir önkoşul haline getirilmesi, bakımsızlık nedeniyle gittikçe kırılgan hale gelen kültür varlıklarının restorasyonunu olumlu yönde etkileyecektir.

Ülkemizde kırsal alanlardaki nüfusun gençleştirilmesine ve terör sorunları nedeniyle köylerini terk edenlerin geri dönüşlerine yönelik verilmekte olan sınırlı sayıdaki teşviklere, 5488 Sayılı Tarım Kanunu uyarınca 2016 yılında uygulanmaya başlanan kırsalda yaşayan genç çiftçilerin mahallinde uygulayacağı bitkisel, hayvansal, yöresel tarım ürünleri ve tıbbi ve aromatik bitki üretimine yönelik projelerine hibe desteği sağlanması ve Doğu, Güneydoğu Anadolu bölgelerinde güvenlik sorunları dolayısıyla köylerini terk edenlerin geri dönüşlerinin kolaylaştırılması amacıyla İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülen Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi (KDRP) örnek olarak gösterilebilir. Tarım Kanunu kapsamında sağlanan desteğin kırsal yerleşimlerdeki kültür varlıklarının restorasyonunda kullanılması söz konusu olmamakla birlikte genç nüfusun geri dönüşü için tek başına yetersiz ancak önemli bir teşvik olduğu düşünülmektedir. KDRP kapsamında bölge illerindeki valilikler tarafından gerçekleştirilmesi öngörülen sosyal ve rehabilitasyon içerikli projelerin, meslek edindirme, istihdam ve yurt projelerinin, yol, su, elektrik, kanalizasyon vb. altyapı yatırımlarının, tahrip olan okul, sağlık ocağı ve diğer tesislerin onarılarak kullanılır hale getirilmesinin, geri dönen yurttaşlara kendi konutlarını yapabilmeleri için inşaat malzemesi verilmesinin ve tarım-hayvancılığın desteklenmesinin ise yeterince uygulama şansı bulamadığı görülmektedir. KDRP kapsamında sağlanan teşviklerin geri dönüşler için bir fırsat oluşturduğu düşünülmekle birlikte kırsal mirasın korunmasına yönelik herhangi bir önkoşulun getirilmemiş olmasının doğal

ve kültürel miras üzerindeki tahribatı artırıcı bir etkisi olmaktadır. Bu nedenlerle her iki teşvik mekanizması kapsamında kırsal mirasın korunmasının bir öncelik ve önkoşul olarak tanımlanması gerekmektedir.

Kırsal alanlara geri dönüş için verilen desteklerin yanında, doğrudan kültür varlıklarının korunmasına yönelik sağlanan mevcut hibe, kredi ve vergi indirimleri gibi imkanların da arttırılarak yeterli seviyeye getirilmesi gerekmektedir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 12. maddesi uyarınca özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının; korunması, bakımı ve onarımı için Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ayni, nakdi ve teknik yardım yapacağı ve bu amaçla, Bakanlık bütçesine yeterli ödeneğin konulacağı kararlaştırılmıştır. Yasa kapsamında sağlanan desteklerden biri de Toplu Konut Kanunu uyarınca TOKİ tarafından verilecek olan kredilerin %10'unun taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonuna ilişkin başvurularda kullandırılmasına yöneliktir. Gerçek ve tüzel kişiler tarafından yasa kapsamında koruma uygulamaları için yapılan başvurularda 300.000 TL'yi aşmamak koşuluyla öngörülen keşif bedelinin bireysel başvurularda %70'i, toplu başvurularda ise %80'i, oranında sağlanması kararlaştırılan yardımların, ayrılan bütçenin sınırlı olması dolayısıyla Taşınmaz Kültür Varlıklarına Yardım Komisyonu tarafından belirlenen bir miktarda yapıldığı bilinmektedir. Belirlenen miktarın kimi durumlarda uzun yıllar bakımsız kalmış kültür varlıklarının restorasyonu için yetersiz kaldığı görülmektedir. Kültür varlıklarının onarımı için gerekli kaynağın tamamının karşılanması uzun süre kullanılmayan kimi yapılar için büyük önem taşımaktadır. Öte yandan yasa kapsamında kamulaştırma, projelendirme, planlama ve uygulama konularında kullandırılan bu desteğin büyük çoğunluğunun kamu ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) mülkiyetinde olan kültür varlıkları için kullanıldığı, özel mülkiyetteki kültür varlıklarının restorasyonu için kullanılan kaynakların ise daha az olduğu görülmektedir. Sağlanan yardımların kamu ve VGM dışındaki mülk sahipleri tarafından daha az kullanılmasında kuşkusuz yapılan başvuruların sayısının azlığı da etkendir. Bu açıdan mülk sahiplerinin başvurularının artırılması için bilgilendirme toplantılarının düzenlenmesi, yerel yönetimler bünyesinde ücretsiz teknik destek sağlanması ve gerekli bürokratik süreçlerin azaltılması önerilmektedir.

Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Kanunları ile tanımlanan; taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı, yaşatılmasına yönelik proje ve uygulamalara ilişkin

yapılan harcamalar ile bu amaçla yapılan her türlü bağış ve yardımların %100'ünün gelir veya kurumlar vergisinden indirileceğine ilişkin hükümler de özellikle varlıklı kişilerin ve büyük şirketlerin kırsal alanlardaki koruma çalışmalarına kaynak aktarımlarını teşvik açısından önemlidir. Söz konusu vergi indiriminin kırsal mirasın korunması konusunda yeterince değerlendirilebilmesi için yerel yönetimlerin öncülüğünde tanıtımların gerçekleştirilmesi ve kamuoyunun dikkatinin çekilmesi önemlidir.

Kırsal bölgelerde yaşayan halkın yaşam koşullarından duyduğu rahatsızlık ve kırsal alanları geri kalmışlıkla eşdeğer gören toplumsal kabuller özellikle genç nüfusun kırdan kente göçünü tetikleyen psikolojik etkenlerdir. Göçe neden olan sosyo-ekonomik etkenlerin yanında medya ve iletişim araçlarının da etkisiyle halkın yaşam koşullarından duyduğu rahatsızlıklar, daha iyi bir yaşam arayışı ve sosyal sınıf atlama isteği özellikle genç nüfusun köylerde yaşamak istememesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Kırsal alanları yoksunlukla eşdeğer gören toplumsal kabullerin bir sonucu olarak yerel halk, geleneksel kırsal konutlarda yaşama ve kırsal ekonomilerin geleneksel geçim kaynaklarını oluşturan tarım ve ormancılık sektörlerine katılım konularında isteksiz davranmakta ve değersiz bulduğu geleneksel kırsal yapılarını kolaylıkla gözden çıkarabilmektedir.

Kırsal yerleşimlerdeki nüfus kaybının önlenmesinin tek başına korumayı sağlayamayacağı bilinmektedir. Koruma bilincinin henüz kentlerde bile yeterince gelişmediği ülkemizde, kırsal bölgelerde yaşamını sürdüren halkın geleneksel yapılarda yaşamayı istememesi, bu yapıları değersiz görerek yıkması ya da niteliksiz eklerle/onarımlarla tanınmaz hale getirmesi vb. sorunların çözümüne yönelik uygulanacak eğitim ve bilinçlendirme programlarıyla toplum genelinde kırsal mirasın korunması konusunda bir farkındalık yaratılması gereklidir.

Kırsal alanları ve geleneksel yapılarda yaşamayı yoksunlukla eşdeğer gören ön yargıların aşılması ve kırsal mirasın korunması için toplumun tüm kesimlerine yönelik uzun soluklu eğitim programlarının hazırlanması bir zorunluluktur. Bu kapsamda okul öncesi eğitim kurumlarından başlamak üzere örgün eğitim sisteminin tüm aşamalarında kültürel ve doğal mirasın korunmasına yönelik derslerin yer alması, gelecek kuşakların koruma konusundaki duyarlılığının artırılmasını ve kırsal alanları yoksunlukla eşdeğer gören toplumsal algının değişmesini sağlayacaktır. Toplumun tüm kesimlerine yönelik eğitim programlarının yanında kırsal mirasın

korunması konusunda mimarlık, şehir ve bölge planlama, ziraat, biyoloji, çevre, orman, tarih, sosyoloji, ekonomi, vb. gibi farklı bilimsel disiplinlerde uzmanlar yetiştirilmesi ve disiplinler arası çalışma ortamlarının desteklenmesi önerilmektedir.

Ülkemizde koruma konusunda halkın sahip olduğu eksik bilgilerin ve önyargıların oluşturduğu sorunların ortadan kaldırılması için ise kısa vadede korumanın yasal süreci, projelendirme, basit ya da esaslı onarım vb. konularda başta korunacak alanda yaşayan yerel halk olmak üzere bilgilendirici eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi ve bu konularda yerel yönetimler bünyesinde kurulmuş olan KUDEB'ler aracılığıyla ücretsiz danışmanlık hizmeti verilmesinin sağlanması önerilmektedir.

Kırsal bölgeleri terk ederek kentlerde yaşayan kırsal kökenli nüfusun aidiyet duygusunun geliştirilmesi, mevsimlik ya da kalıcı olarak geri dönüşlerin artmasını sağlayacaktır. Nüfusunu kaybeden kırsal yerleşimlerde yaşamın yeniden canlandırılmasına yönelik olası senaryoların kırsal mirasın korunması başta olmak üzere kırsal yaşam kültürü, tarım, ormancılık, turizm, müzecilik, kooperatifçilik, örgütlenme, vb. konulardaki eğitim programlarıyla desteklenmesi, sürdürülebilir bir kırsal yaşam ortamının sağlanmasını kolaylaştıracaktır. Kırsal yaşam kültürünün devam etmesi ve somut olmayan mirasın korunması açısından düzenlenecek yöresel festivaller de kırsal alanlara olan ilgiyi artıracaktır. Kentten kıra göçle yeni gelecek kişilerle, yaşamını köylerde sürdüren yerel halk arasındaki sosyal uyumun artırılması da büyük önem taşımaktadır. Köylerde gerçekleştirilecek turizm ve müzecilik faaliyetlerinin de yerel halk tarafından benimsenerek desteklenmesi bir önkoşuldur.

Tarım ve ormancılık faaliyetlerindeki yenilikler, kırsal turizm, müzecilik vb. konularda uygulamalara geçilmeden önce halkın verilecek eğitimlerle sürece hazırlanmasına yönelik programların oluşturulması önerilmektedir. Geleneksel yapı ustalığı, turist rehberliği, organik tarım ve yenilikçi/çevre dostu ormancılık eğitimleri, kooperatifçilik, örgütlenme, vb. konularda kırsal yerleşimlerde uygulamalı eğitim vermek üzere yerel halktan seçilecek kişilerin yetiştirilmesine yönelik uzun soluklu projelerin geliştirilmesi önerilmektedir.

7.1.2 Siyasal, hukuki ve yönetsel sorunların çözümüne yönelik öneriler

Kırsal alanların korunması konusundaki düşünsel gelişimde ve uygulama boyutunda Avrupa'ya göre gözlenenen gecikmelere karşın, Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren köye ve köylüye yönelik sorunların çözümüne yönelik farklı

yaklaşımların geliştirildiği izlenmektedir. Ancak uygulamaya konulan bu politikaların bir süreklilik arz etmediği, özellikle değişen iktidarlar ya da yöneticilerin öngörüleri doğrultusunda değişen yaklaşımların ortaya konulduğu görülmektedir. Köylerdeki eğitim düzeyinin artırılması ve aydınlanmanın gerçekleştirilmesinde başarılı bir model olan Köy Enstitüleri'nin kapatılması, gerekli üretim araçları eksik olanlara; sermaye ve canlı-cansız demirbaş desteği sağlamak suretiyle topraksız ya da az topraklı çiftçileri toprak sahibi yaparak ülke topraklarının sürekli işlenmesinin sağlanmasını hedefleyen Toprak Reformu'ndan vazgeçilmesi, devlet üretim çiftliklerinin özelleştirilmesi, toplum kalkınması, köy-kent ya da merkez-köy uygulamalarının kısa süreli uygulanmaları gibi örnekler bu durumun çarpıcı örnekleridir. Özellikle son yıllarda benimsenen neo-liberal politikalar doğrultusunda Cumhuriyet'in ilk yıllarında kurulan köye ve köylüye yönelik kamu kuruluşlarının kimilerinin kapatılması kimilerinin ise özelleştirilmesi yaklaşımları, güç kaybeden kırsal bölgelerin daha da zayıflamasını tetiklemiştir. Türkiye'nin kırsal politikalarının AB'den transfer edildiği 2004 sonrası son dönemde de kırsal bölgelerin güç kaybı eğiliminin devam ettiği görülmektedir. Ülkemizin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde son 30 yıldır gözlenen terör olayları ve güvenlik sorunları, ülke genelinde kırsal bölgelerde gözlenen güç kaybının bu bölgedeki yerleşimlerde daha şiddetli hissedilmesine ve kimi yerleşimlerin tamamen terk edilmesine neden olmuştur.

Türkiye'de kırsal mirasın korunmasına yönelik yaklaşımların, kırsal kalkınma, çevre, orman, tarım, su, kentleşme, turizm, eğitim, enerji, ekonomi, planlama, yönetim vb. ulusal politikalar kapsamında yeterince değerlendirilmediği ve koruma öncelikli bütüncül bir yaklaşımın ortaya konamadığı izlenmektedir. Ülkemiz genelinde yapımı devam eden/tamamlanan küçük ya da büyük ölçekli hidro elektrik santraller (HES), termik santraller, rüzgar ve güneş enerjisi santralleri, maden işletmeleri, taş ocakları, sanayi işletmeleri, kara, deniz ve hava yolu ulaşım ağları vb. yatırımların zengin doğal ve kültürel öneme sahip kimi kırsal yerleşimlerin kaldırılmasına yol açtığı gözlenmektedir. Kültürel ve doğal varlıkların korunması konusunda yerel ve ulusal düzeyde çalışan kurumlar arasındaki eşgüdümün sağlanmasında yaşanan bazı zorlukların ülkemizin sınırlı kaynaklarının israfına neden olmaktadır.

İçerisinde yaşayan insanlar, evcil ve yabani hayvanlar, konutlar, üretim yapıları, yollar, ağaçlar, tarım ve orman alanları, su kaynakları, gelenekler gibi somut ve

somut olmayan tüm bileşenlerin bir bütün olarak oluşturdukları ve kendine özgü sorunları ve dinamikleri olan kırsal alanların korunmasına ilişkin, kırsal sit ve kültürel peyzaj kavramlarının yasal mevzuata henüz girmemiş olması büyük bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte son yıllarda yapılan değişiklikler sonrasında; tarihi, kentsel, arkeolojik ve kentsel arkeolojik sitlerin korunması yetkisinin Kültür Bakanlığı'na, doğal sitlerin korunması yetkisinin ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmiş olması, insan ve doğanın ortaklaşa olarak ayrılamaz bir biçimde oluşturdukları kırsal mirasın korunmasını zorlaştırmaktadır. Uluslararası koruma kamuoyunda kültürel peyzajların tüm unsurlarıyla bütüncül bir bakışla ele alınması, geliştirilmesi ve korunmasına yönelik ilkesel açılımlar ve uygulamalar gerçekleştirilmeye başlanmışken Türkiye'nin yasal mevzuatında ve uygulamada gözlenen eksiklikler ile yetki ayrışması söz konusu alanlardaki koruma kararlarını ve uygulamalarını sekteye uğratmaktadır.

Ülkemiz coğrafyasındaki kırsal yerleşimlerin giderek insansızlaştığı günümüzde, kırsal alanlardaki yaşam koşullarının iyileştirilerek kent-kır ve bölgeler arasında fırsat eşitliği sağlayacak uzun soluklu sosyal politikaların uygulanması gerekmektedir. Kırsal mirasın korunmasına yönelik politikaların başarılı olabilmesi; kırsal kalkınma, çevre, orman, tarım, su, kentleşme, turizm, eğitim, enerji, ekonomi, planlama, yönetim vb. ulusal politikalarda koruma öncelikli bir dönüşümün gerçekleştirilerek istikrarlı bir koruma politikasının oluşturulmasına ve bu politikanın uygulanmasını sağlayacak bir örgütlenme yapısının kurulabilmesine bağlıdır.

Kültür Bakanlığı ve yerel yönetimler bünyesinde kırsal mirasın korunması konusunda gerekli uzmanlardan oluşan özel birimlerin kurulması önerilmektedir. Kültür Bakanlığı bünyesinde özel olarak kırsal mirasın korunmasına yönelik kararları almak üzere kurulacak yeni birimler, 648 sayılı KHK ile yapılan değişiklik sonrasında kültürel ve doğal varlıkların korunması konusunda yaşanan yetki ayrışmasına son verilebilmesi için bir fırsat olarak değerlendirilebilir. İnsanın ve doğanın ortaklaşa oluşturduğu kırsal yerleşimlerin korunmasına yönelik yetki ayrışmasının kaldırılarak bütüncül bir bakış açısı sağlayacak açılımların kentsel vd. kültürel peyzaj alanları için de gerçekleştirilmesi gereklidir. Bu çerçevede ICOMOS Türkiye'nin hazırladığı Mimari Mirası Koruma Bildirgesi de dikkate alınarak koruma yasalarına kırsal sit ve kültürel peyzaj kavramlarının girmesi gerekmektedir.

Ülkemizde kırsal bölgelerdeki kültürel ve doğal varlıkların büyük bir bölümünün tespit ve tescil işleminin gerçekleştirilemediği ve dolayısıyla kırsal mirasın yasal koruma altında olmadığı görülmektedir. Korumanın temel aşaması olan korunacak değerlerin tespit ve tescilinde gözlenen bu eksiklik, kırsal yerleşimlerin hiç bir belgeleme dahi yapılmadan yok olması sonucunu doğurmaktadır. Kırsal yerleşimlerin de içinde bulunduğu ülkemizin sahip olduğu tüm kültürel ve doğal varlıklarının tespit ve tescil çalışmalarının gerçekleştirilmesi, tüm koruma kararları ve uygulamaları için olmazsa olmaz bir önkoşul olarak kabul edilmelidir. Envanter çalışmalarının kırsal yaşam çevrelerinin biyo-çeşitliliği ile somut ve somut olmayan değerlerini ortaya koyması gerekmektedir. Tespit ve tescil işlemlerinin tamamlanmamış olmasının doğal bir sonucu olarak korunması gerekli kırsal sitler için KAİP'lerin de hazırlanmadığı görülmektedir.

Yasal mevzuatta görülen eksikliklerin giderilmesine yönelik yapılacak düzenlemelerin tek başına yeterli olmayacağı bilinen bir gerçektir. Çıkarılan yasaların başarılı olabilmesi, nesnel ilkeler çerçevesinde ve gerekli denetimler gerçekleştirilerek uygulanmasına bağlıdır.

Koruma kanunun yedinci maddesinde kültür varlıklarının tespit ve tesciline ilişkin: "Devletin imkanları göz önünde tutularak, örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eserin tescil edileceği" ifadesi değiştirilmeli ve kırsal yerleşimleri oluşturan konutların, üretim yapılarının, yolların, ağaçların, tarım ve orman alanlarının ve su kaynaklarının bir doku bütünlüğü içinde korunması gerektiği vurgulanmalıdır.

Ülkemiz kırsal miras envanterinin hızla tamamlanması gerekmektedir. Tehlike altında olan kırsal yerleşimlere öncelik verilmek üzere kırsal mirasın belgelenmesi bir sistem dahilinde sürekli güncellenerek sürdürülmelidir. Envanter çalışmalarının tamamlanmasının ardından korunması gerekli kırsal yerleşimler için KAİP'lerin hızla tamamlanması gerekmektedir. Yasal koruma altında olmayan kırsal bölgelerde, kültür varlığı değerine sahip taşınmazların mal sahipleri tarafından yeni konut ihtiyacı gerekçesiyle yıkıma uğradıkları izlenmektedir. Tespit, tescil ve envanter çalışmalarının ve buna bağlı olarak KAİP'lerin hazırlanmamış olmasının yanında, köylerin çok büyük bir bölümünün uygulama amaçlı herhangi bir plana sahip olmaması da yıkım sürecini kolaylaştıran etkenlerden biridir. Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan ve planı bulunmayan alanlardaki yapılaşmanın

fen, sağlık ve çevre şartlarına uygunluğunu, plansız alanlar imar yönetmeliği düzenlemektedir. Ancak denetim eksikliğinin ve kırsal bölgelerdeki halkın mimarlık ve mühendislik hizmetlerini almaya gücünün yetmemesinin ya da almak istememesinin bir sonucu olarak; kırsal çevrelerin niteliği düşük ve sağlıksız bir yapılaşma sürecine girdiği görülmektedir. İnşa edilen yeni yapıların gerekli denetimlerden yoksun olması; kontrolsüz, kaçak yapılaşma sorununun, ülke genelinde yaygınlaşarak her geçen gün büyümesine neden olmaktadır. Çoğunlukla geleneksel yapıların yıkılması sonrasında aynı arsa üzerinde ya da tarım alanlarında inşa edilen yapıların geleneksel tarihi dokuyla ve tarım alanlarıyla kurduğu ilişkiler de büyük bir sorun oluşturmaktadır. Kent merkezlerine yakın konumdaki kırsal yerleşimlerin ise planlı olsa dahi, rant baskısı sonucunda yoğun yapılaşmaya sahne olduğu ve kırsal karakterini yitirdiği görülmektedir.

Kırsal yerleşimlerde gereksinim duyulan yeni yapıların tasarımında, kırsal peyzaja uyumlu nitelikli çağdaş yaklaşımların sayısının oldukça az olması da, kırsal çevrelerdeki mimari dokunun geleceği açısından korumadaki başarısızlığın yanında düşündürücü bir diğer konudur. Yapılacak değerlendirmeler sonrasında kırsal sit özellikleri tespit edilmeyen kırsal yerleşimler için de kırsal alan karakterine uygun imar planlarının hazırlanması bir zorunluluk haline getirilmelidir. Böylece ülke genelindeki tüm kırsal bölgelerin bir plan dahilinde değerlendirilmesi sağlanarak, tespit çalışmalarından elde edilen verilerle kültür varlığı değeri taşıdığı tespit edilen kırsal yapıların yıkımı için bir engel oluşturulabilecek ve kontrolsüz, kaçak yapılaşmanın hızı bir nebze de olsa yavaşlatılabilecektir.

2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı kanunla kırsal alanların yönetim biçimlerine ilişkin kapsamlı değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Yasa uyarınca halihazırda büyükşehir belediyesi statüsünde olan ve bu statüye dahil edilen yeni illerin mülki idare sınırları içerisindeki köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılarak aynı isimli mahalle olarak bağlı bulundukları ilçe belediyesine katılması kararlaştırılmış ve büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırları, ilçe belediyelerinin sınırları da ilçe mülki sınırları olarak belirlenmiştir. Köylerin önemli unsurları olan ve mülkiyeti köy tüzel kişiliğine ait olan bütün mallar (mera, yaylak, kışlak, otlak, harman, panayır yeri, vb.) ise kullanım önceliği mahalle sakinlerinde olmak koşuluyla ilçe belediyelerine devredilmiştir. İlçe belediyelerine ya da ilçe belediyelerinin talep etmesi halinde büyükşehir belediyelerine, mahalleye dönüşen

köylerde yapılacak ticari amaç taşımayan yapılar için yürürlükteki imar mevzuatı doğrultusunda yörenin geleneksel, kültürel ve mimari özelliklerine uygun tip mimari projeler yapmaları görevi tanımlanmış, tip mimari projelerin uygulanacağı alan sınırını belirlemede ise ilçe belediyesi yetkili kılınmıştır. Ayrıca tip projelerin gerekli mühendislik projeleri ile birlikte ilgili belediye kanalıyla başvuru sahiplerine ücretsiz verilmesi ve uygulamanın denetlenmesi kararlaştırılmıştır. Yapılacak inşaatlarda tip projeler dışında özel proje uygulanmak istenmesi durumunda ise, ilçe belediyesinden onay alınması gerektiği belirtilmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 2015 yılı itibariyle Amasya, Balıkesir, Bursa, Edirne, Karabük, Trabzon, Şanlıurfa ve Rize olmak üzere sekiz farklı ildeki kırsal alanlarda yapılacak yeni inşaatlara yönelik önerilen tip projeler incelendiğinde; bir, iki ya da üç katlı olarak öngörülen yapıların yapım sisteminin betonarme olarak belirlendiği, yöresel mimariye ait özelliklerin ise cephe düzeyine indirgenerek kaplama malzemesi olarak değerlendirildiği görülmektedir. Tip proje uygulamalarıyla kırsal alanlardaki niteliksiz ve kontrolsüz yapılaşmanın önüne geçilmesi isteği, olumlu olmakla birlikte önceliğin kırsal yerleşimlerde bakımsızlık ve terk edilme sorunları ile karşı karşıya kalan kültür varlıklarının korunmasına verilmesi gerektiği açıktır.

Geçmiş yüzyıllarda inşa edilmiş kırsal çevrelerin günümüz yaşam koşullarına uyarlanırken özgünlük ve bütünlük değerlerine saygı gösterilmesi son derece önemlidir. Kırsal yerleşimlerdeki koruma uygulamalarında mimari mirasın yıpranmışlık durumu dikkate alınmalı, büyük müdahaleler ve yeniden yapımlar gerektiren uygulamalardan zorunlu olmadıkça kaçınılmalıdır. Toprak, taş ve ahşap gibi doğal malzemelerden inşa edilmiş kırsal yapıların sürekli bakımlarının yapılması bir öncelik haline getirilmelidir. Geleneksel yapı ustalarının yetiştirilmesi ve yetiştirilen yapı ustalarından seçilen bir onarım ekibinin yerel yönetimler bünyesinde kurulması sağlanarak geleneksel yapı sahiplerinin ihtiyaç duyduğu basit onarım ve sürekli bakım işlerine destek olunmalıdır. Restorasyon uzmanı mimar denetiminde gerçekleştirilecek sürekli bakım uygulamalarının gerçekleştirilmesi, kırsal mirasın sürdürülmesini kolaylaştırması yanında uzun vadede büyük bir kaynak tasarrufu sağlayacaktır.

Öte yandan kimi geleneksel yapıların halihazırda az sayıda ve küçük hacimlerdeki mekanlardan oluştuğu görülmektedir. Bu nedenle kırsal yerleşimlerde yaşamını sürdürecek halkın günümüz yaşam biçiminin bir parçası olarak gereksinim duyduğu

ıslak mekanların ve ısınma, yalıtım, tesisat, internet vb. gibi çağdaş donatıların çağdaş koruma ilkeleri gözetilerek yapılara eklenmesi düşünülebilir. Değişen yaşam biçimi gereği gereksinim duyulan ilave odalar, özelleşmiş mekanlar ve daha büyük hacimler elde etmeye yönelik büyük müdahaleler ise geleneksel yapıların karakterini ve özgünlüğünü zedeleyecektir.

Terk edilmiş köylere geri dönüşlerde ya da halihazırda yaşamını sürdüren ancak yeni mekanlara gereksinim duyulan durumlarda, mülk sahiplerinin büyük müdahaleler gerektiren uygulamalar yerine başka bir parselde geleneksel dokuyla uyumlu ve kırsal peyzaja katkı sağlayan yeni bir yapı yapması önerilmektedir. Köy imar planında ya da KAİP'de belirlenen potansiyel yapılaşma alanlarından birinde gerçekleştirilecek inşaatlarda; kırsal dokuyla uyumlu çağdaş tasarımların gerçekleştirilmesi öncelikli olmak üzere sınırlı sayıda geleneksel mimarinin yalnızca bir cephe kaplaması olarak değil yapım sistemi, malzeme, plan ve cephe özellikleri ile bir bütün olarak dikkate alındığı projelerin desteklenmesinin daha yerinde olacağı düşünülmektedir. Böylece bir yandan uygulanacak çağdaş tasarımlarla gelecekteki korunması gerekli kültür varlıkları oluşturulmuş olacak, bir yandan da kırsal mimarinin bir bütün olarak özümsendiği tasarımlar aracılığıyla geleneksel yapım sistemlerinin devamlılığı sağlanarak korumaya destek olunacaktır.

Yasal mevzuatta görülen tüm aksaklıklara karşın, kırsal yerleşimlerde gerçekleştirilebilen az sayıda koruma uygulamasında ise gerekli denetimlerin yeterince gerçekleştirilemediği görülmektedir. Rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanmasında ve koruma uygulamalarında, restorasyon uzmanlarının bulunması bir zorunluluk haline getirilmeli ve uygulamaların yetkin firmalar tarafından ve özgün yapı gelenekleri dikkate alınarak gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Koruma uygulamalarında geleneksel yapı malzemelerinin temininde gözlenen sorunların çözümüne yönelik rezerv alanların hazırlanması ve restorasyon yapacak mülk sahiplerine geleneksel malzeme temininde kolaylık sağlanması önerilmektedir.

7.1.3 Diğer sorunların çözümüne yönelik öneriler

Baraj inşaatları ya da maden çalışmalarının planlanmasında doğa ile iç içe bir yaşamın sürdüğü kırsal yaşamın, zorunlu durumlar dışında sona erdirilmemesine dikkat edilmelidir.

Arkeolojik sitler üzerinde konumlanan kırsal yerleşimlerin geleceği hakkında ise yalnızca arkeolojik kalıntıları önemli kabul eden önyargılar ile konuya yaklaşılmaması, bölgenin geçmişinin bir parçası olan tüm tarihsel yerleşim katmanlarına saygı gösterilmesi gerekmektedir.

İnsan sağlığı açısından risk oluşturan yerleşimlerin taşıdığı zararların engellenmesi için alınacak önlemlerde ise gelecekte koşulların değişebileceği ve söz konusu zararların ortadan kaldırılabileceği olasılığı göz önünde bulundurulmalıdır.

7.2 Doğa Kaynaklı Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler:

Toprak, taş ve ahşap gibi doğal malzemelerle inşa edilen kırsal yapıların olağan doğa döngüsüne bağlı olarak yıprandıkları ve sürekli bakım gerektirdikleri bilinen bir gerçektir. Kırsal yapıların ve tarım alanlarının düzenli bakımlarının yapılması, doğa koşullarına bağlı olarak oluşan sorunların büyümeden çözüme kavuşturulması için büyük önem taşımaktadır. Doğanın olağan döngüsünün dışında deprem, yangın, sel baskınları, erozyon, toprak kayması, volkanik patlamalar, çığ, vb. aniden gerçekleşen afetler de kırsal yerleşimlerin tahrip olmasına neden olmaktadır. Ülkemizin doğal kaynaklarının bilinçsizce tüketilmesi ve ülke genelinde artan çevre sorunları da kırsal alanların sahip olduğu zengin doğal mirası tehdit etmektedir. Bu nedenle ülkemiz coğrafyasındaki kırsal mirasın korunması için olası doğal afetlere ve risklere karşı önlemlerin alınması bir gerekliliktir.

Anadolu coğrafyasında bulunan geleneksel kırsal yerleşimlerin büyük bir bölümünün dar ve çıkmaz sokakların şekillendirdiği organik bir formda gelişim gösterdiği bilinmektedir. Bu durum ulaşılabilirliğin kısıtlı olmasına, acil durum ve afet anında müdahalelerin zorlaşmasına yol açmaktadır. Bu konuda kırsal yerleşimlerin geleneksel karakterlerine uygun önlemlerin alınamaması ve altyapı eksiklikleri, başta kırsal nüfusun can güvenliği olmak üzere, bu bölgelerdeki kültürel ve doğal mirasın da afetler karşısındaki kırılganlığını artırmaktadır. Bu nedenle doğal afet risklerine karşı kırsal peyzaj ve geleneksel dokuyla uyumlu olmak koşuluyla önlemlerin alınması ve altyapı eksikliklerinin tamamlanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Agnoletti, M. (2014). Rural landscape, nature conservation and culture: Some notes on research trends and management approaches from a (Southern) European perspective, *Journal of Landscape and Urban Planning*, 126, 66-73.

Ahipaşaoğlu, S. & Çeltek, E. (2006). *Sürdürülebilir Kırsal Turizm*. Gazi Kitabevi Fersa Matbaacılık, Ankara.

Ahunbay, Z. (2009). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Akan, B. (2011). *İzmir Bademli Ethem Ağa Konağı Restorasyon Projesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Akın, N. (2001). *Balkanlarda Osmanlı Dönemi Konutları*. Literatür Yayıncılık Dağıtım, Pazarlama, Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti, İstanbul.

Akozan, F. (1977). *Türkiye'de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatı ve Kanunlar*. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları No: 4, İstanbul.

Altınoluk, S. (2013). *Hypaipa A Lydian City During the Roman Imperial Period*. Ege Yayınları, İstanbul.

Altun, S., Beyhan, G. & Esengil, R. (2007). Sustainable rural tourism in Akseki Sarıhacılar village, *Journal of Open House International*, 32, 98-105.

Anadolu Ajansı. (2014, 1 Haziran). Yangında 31 ev kullanılamaz hale geldi. Erişim adresi http://aa.com.tr/tr/turkiye/yanginda-31-ev-kullanilamaz-hale-geldi/154927

Anonim. (1989). Die Idee des Freilichtmuseums und ihre Verwicklichung, *Schriften und Führer des Österrichischen Freilichtmuseums Stübing bei Graz*, 13, 15-26.

AP. (2006). European Parliament resolution on the protection of the European natural, architectural and cultural heritage in rural and island regions.

AP. & EC. (2013). Regulation (EU) No: 1305/2013 on support for rural development by the European Agricultural Fund for rural development (EAFRD) and repealing council regulation (EC) no: 1698/2005.

Aran, K. (2000). *Barınaktan Öte Anadolu Kır Yapıları*. Tepe Yayınları, İstanbul.

Asquith, L. & Vellinga, M. (2006). (Eds). *Vernacular Architecure in the Twenty-First Century Theory, Education and Practice*. Taylor & Francis, New York.

Aysal, N. (2005). Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 35-36, 267-282.

Aziz, A. (1973). Gökçeada Üzerine Toplumsal Bir İnceleme, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (28)1, 85-119.

Bahçe, S. A. (2013). (Ed). *Alternatif Turizm*. T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1702, Eskişehir.

Başaranbilek, E. (2015). *Lübbey Kışlağı ve Lübbey Camisi*. Mas Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi, İstanbul.

Bavarian Ministry of Agriculture and Forestry. (2015). *Village Renewal*. Rural Development in Bavaria.

Bayazit, N., Sencer, M., Sencer, O., Sey, Y. & Yücel, A. (1966). *Samandağ Bölgesi Köy Araştırmaları Vakıflı Köyü Bir Köy Monografisi.* İTÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Araştırma Kurumu, İstanbul.

Bayram, F. (2005). *Artvin'deki Gürcü Manastırlarının Mimarisi*. Ege Yayınları, İstanbul.

Belke, K. ve Mersich, N. (1990). Tabula Imperii Byzantini, Herbert Hunger (Ed)., *Band 7: Phrygien und Pisidien*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viyana.

Beyazıtlıoğlu, B. (2012). Comprehension of the rural: Ovakent (Adagide), Turkey, *The Historic Environment*, 3/2, 143-163.

Bilgin Altınöz, G. (2006). Çok Katmanlı Kentteki Tarihsel Katmanlaşmayı Çözümlemek: Kent Arkeolojisi. Erişim adresi http://www.metropolistanbul.com/public/temamakale.aspx?tmid=&mid=13 ve Erişim tarihi: 1/10/2013.

Binan, C. (1999). *Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü'nden Günümüze Düşünsel Gelişmenin Uluslararası Evrim Süreci*. Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul.

Boran, B. (1945). *Toplumsal Yapı Araştırmaları*. DTCF Yayınları, Ankara.

Bramwell, B. & Lane, B. (1994). Rural tourism and sustainable rural development. *Ireland Galway Univesity College Proceedings from the Second International School of Rural Development.* Channel View Books, Londra.

Briedenhann, J. & Wickens, E. (2004). Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas-vibrant hope or impossible dream?, *Journal of Tourism Management*, 25, 71-79.

Bronner, S. J. (2006). Building tradition, control and authority in vernacular architecture. In Asquith, L. & Vellinga, M (Eds.), *Vernacular Architecture in the Twenty-First Century*, 23-45. Taylor & Francis, New York.

Başat, G. (2014, 1 Mayıs). Orada Bir Köy Var Uzakta. Al-Jazeera Turk Dergi. Erişim adresi http://dergi.aljazeera.com.tr/2014/05/01/orada-bir-koy-var-uzakta/

Birinci Ecevit Hükümeti Programı. (1974). (26.01.1974-17.11.1974). Erişim tarihi: 8 Ocak, 2015, erişim adresi: http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP37.htm

Bryer, A. (1988). *People and Settlement in Anatolia and Caucasus 800- 1900. Variorum Reprintis.* Londra.

Botha, L. (1998). The Asiatic campaign of Agesilaus-the topography of the route from Ephesus to Sardis, *Acta Classica XXXI*, 71-80.

Bursa Hanlar Bölgesi, Sultan Külliyeleri ve Cumalıkızık Yönetim Planı (2013-2018). (2013). Bursa Büyükşehir Belediyesi & Alan Başkanlığı. Bursa.

Btu Cottbus-Senftenberg & Kulturlandschaft Rundlige im Wendland. (2014). *Neues Bauen-im Rundling*, Workshop der Btu Cottbus-Senftenberg, Cottbus.

Cano, M., Garzón, E. & Sánchez-Soto, J. P. (2013). Historic preservation, GIS, & rural development: The case of Almeria province, Spain, *Applied Geography*, 42, 34-47.

Cavaco, C. (1995). Rural tourism: The creation of new tourist spaces. In (Ed. Montanari, A. & Williams, A.M. (Eds). *European Tourism: Regions, Spaces and Restructuring*, 127-149.

Chigbu, E. U. (2012). Village renewal as an instrument of rural development: Evidence from Weyarn, Germany, *Journal of Community Development*, 43, 209-224.

COE. (1975). Amsterdam Bildirgesi.

COE. (1973). Resolution (73) 3 on rural revival policies in the balance beetween town and country.

COE. (1976). Resolution (76) 26 on the steps which can be taken to reduce depopulation of rural regions.

COE. (1977). The Granada appeal: Rural architecture in regional planning, symposium no:2 of European programme of pilot projects. Granada.

COE. (1989). Recommendation no. R (89) 6 on the protection and enhancement of the rural architectural heritage.

COE. (1990). Recommendation no. R (90) 12 on services and infrastructures in rural areas.

COE. (1995). Recommendation no. R (95) 9 on the integrated conservation of cultural landscape areas as part of landscape policies.

Çeçen, A. (1990). *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halk Evleri*. Gündoğan Yayınları, Ankara.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu (4753 Sayılı). (1945). T.C. Resmi Gazete, 6032, 15 Haziran 1945.

Dell'Ara, G. (2010). *Manuale dell'albergo Diffuso. L'idea, la gestione, il marketing dell'ospitalità diffusa*. Franco Agnelli, Milano.

DeLyser, D. (1998). Good, by God, We're going to Bodie! Landscape and Social Memory in a California Ghost Town. (Yayımlanmamış doktora tezi). Sycrause Üniversitesi, New York.

De Montis, A., Ledda, A., Ganciu, A., Serra, V. & De Montis, S. (2015). Recovery of rural centres and "Albergo Diffuso": A case study in Sardinia, Italy, *Journal of Land Use Policy*. 47, 12-28.

Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Görev ve Kuruluş Kanunu (5433) Sayılı. (1949). T.C. Resmi Gazete, 7231, 13 Haziran 1949.

Devlet Ziraat İşletmeleri Hakkında Kanun (3308 Sayılı). (1938). T.C. Resmi Gazete, 3807, 13 Ocak 1938.

DİE. (1994). İstatistik göstergeler 1923-1992, Yayın No:1682, Ankara.

Dinçer, İ. & Enlil, Z. (2011). Sustainable development and regeneration in rural areas at the metropolitan fringe: The district of Şile, İstanbul. *The 47th ISOCARP Congress,* 1-8. İstanbul.

Dinçer, Y. & Dinçer, İ. (2005). Historical heritage-conservation-restoration in small towns and questions of rural gentrification in Turkey. *ICOMOS 15th General Assembly and Scientific Symposium: Monuments and Sites in Their Setting-Conserving Cultural Heritage in Changing Townscapes and Landscapes.* Xi'an-Çin.

Distelrath, A. (2011). *Yerleşim ve Yaşam Alanı Olarak Ören Yeri Herakleia (Latmos) İçin Bir Koruma Konsepti*. MIRAS 1 Veröffentlichungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Ege Yayınları, İstanbul.

Doğan Haber Ajansı. (2013, 29 Eylül). 19 Yıl Sonra İlk Kez! Posta Gazetesi. Erişim adresi http://m.posta.com.tr/turkiye/haberdetay/19-yil-sonra-ilk-kez-/196490#.VvUO2OLhDDc

Doğan Haber Ajansı. (2015, 27 Nisan). 30 haneli köyü boşaltan dedikodu! Milliyet Gazetesi. Erişim adresi http://www.milliyet.com.tr/30-haneli-koyu-bosaltan-dedikodu--gundem-2050604/

Doğanay, F. (1993). *Merkez Köyler*. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara.

DPT. (1963). Birinci beş yıllık kalkınma planı (1963-1967). DPT Yayınları, Ankara.

DPT. (1968). İkinci beş yıllık kalkınma planı (1968-1972). DPT Yayınları, Ankara.

DPT. (1973). Üçüncü beş yıllık kalkınma planı (1973-1978). DPT Yayınları, Ankara.

DPT. (1979). Dördüncü beş yıllık kalkınma planı (1979-1983). DPT Yayınları, Ankara.

DPT. (1985). Beşinci beş yıllık kalkınma planı (1985-1989). DPT Yayınları, Ankara.

DPT. (1990). Altıncı beş yıllık kalkınma planı (1990-1994). DPT Yayınları, Ankara.

DPT. (1996). Yedinci beş yıllık kalkınma planı (1996-2000). DPT Yayınları, Ankara.

DPT. (1996). Sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005). DPT Yayınları, Ankara.

DPT. (2006). Ulusal kırsal kalkınma stratejisi. DPT Yayınları, Ankara.

DPT. (2007). Dokuzuncu kalkınma planı. DPT Yayınları, Ankara.

Duran, G. S. & Kaya, M. (2001). Geleneksel Akseki evinde ahşap ve özgün detaylar: Düğmeli evler. *Mimarlık Dergisi*. 298, 59-60.

Dural, H. (2004). *Ödemiş Tarihi*. Ödemiş Belediyesi Kültür Yayınları Kent Kitapları Dizisi:1, İzmir.

Durukan, İ. (2004). *Türkiye'de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu sonrası kültür mirası korumasının gelişimi ve uygulama sorunları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

EC. (1999). *Towards Quality Rural Tourism Integrated Quality Management of Rural Tourist Destinations*. Enterprise Directorate General Tourism Unit, Brüksel.

EC. (2006). *The EU Rural Development Policy 2007-2013*. Directorate General For Agriculture and Rural Development, Brüksel.

EC. (2010). Europe 2020 A Strategy For Smart, Sustainable and Inclusive Growth. Erişim adresi http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF ve Erişim tarihi 16/12/2015.

EC. (2012). *The Common Agricultural Policy A Story to be Continued A Partnership Between Europe and Farmers*. Luxembourg: Publication Office of the European Union, Brüksel.

EC. (2013a). *Overview of CAP Reform 2014-2020*. Directorate General of Agriculture and Rural Development, Unit For Agricultural Policy Analysis and Perspectives, Brüksel.

EC. (2013b). *Memorandum: CAP Reform An Explanation of Main Elements*. Brüksel.

EC. (2014). *The European Union Explained: Agriculture A Partnership Between Europe and Farmers*. Luxembourg: Publication Office of the European Union, Brüksel.

ECOVAST. (1994). *A Strategy for Rural Europe*. European Council For The Village and Small Town.

Ekinci, O. (1997). *Kayaköyü Barış ve Dostluk Köyü Olsun*. TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul.

Erder, C. (1995). Kayaköy'e Doğanbey'den Uyarı. *Mimarlık Dergisi*, 261, 70.

Eres, Z. (2008). *Türkiye'de Planlı Kırsal Yerleşmelerin Tarihsel Gelişimi ve Erken Cumhuriyet Dönemi Planlı Kırsal Mimarisinin Korunması Sorunu* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Eres, Z. (2010). Tarihöncesi Kazı Alanlarında Koruma ve Sergileme Kavramının Gelişimine Kısa Bir Bakış. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*. 8, 119-130.

Eres, Z. (2016). *Mimari ve Arkeolojik Koruma Kültürü Üzerine Yazılar.* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Eröz, M. (1991). *Yörükler*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

Eski, B. (2015, 22 Nisan). Türkiye'nin "Son Ermeni Köyü" Vakıflı Köyü'nün Öyküsü. BBC Türkçe. Erişim adresi http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/04/150422_son_ermeni_koyu

Eski Eserler Kanunu (1710 Sayılı). (1973). T.C. Resmi Gazete, 14527, 6 Mayıs 1973.

Europäische Arge Landentwicklung Dorferneuerung. (2015). *Rural Roadmap for a Sustainable Development of European Villages and Rural Communities*.

Europe's Living Landscapes: Cultural Heritage as a Force for Rural Development. (2010).

Evcimen, U. T. & Keskin, B. (2011). Ödemiş Elektrik ve İçme Suyu Şebekesi Projesi. *2. Su Yapıları Sempozyumu*, 79-85, Diyarbakır.

FAO. (2006). *The role of agriculture and rural development in revitalizing abandoned/depopulated areas.* Food and Agriculture Organization of the United Nations, Roma.

Farmer, B. S. (1995). Oradour-sur-Glane: Memory of preserved landscape. *French Historical Studies*, 19/1, 27-47. Duke University Press.

Fersan, N. (1980). *Küçük Anadolu Kentlerinde Tarihsel Dokunun Korunması ile İlgili Bir Yöntem Araştırması*. (Yayımlanmış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi & Kent Basımevi, İstanbul.

Feilden, M. B. & Jokilehto, J. (1998). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. ICCROM, Roma.

Figlia, D. L. (2012). The Abandoned Village as a regional resource, University of Florence, *Department of Urban and Regional Planning*, 1-17. Floransa, İtalya.

Filipe, M. & Mascarenhas, D. M. J. (2011). Abandoned villages and related geographic and landscape context: Guidelines to natural and cultural heritage conservation and multifunctional valorization, *European Countryside*, 2011/1, 21-45.

Fuentes, J. M. (2010). Methodological bases for documenting and reusing vernacular farm architecture, *Journal of Cultural Heritage*, 11, 119-129.

Fuentes, J. M., Gallego, E., García, A. I. & Ayuga, F. (2010). New uses for old traditional farm buildings: The case of the underground wine cellars in Spain, *Journal of Land Use Policy*, 27, 738-748.

Fuentes, J. M., Gallego, E., Guerrero, C. I. & Ocańa, M. S. (2004). The reuse of small agricultural buildings. A methodological and practical example in Ribera Del Duero Soriana, Central Spain. *The 21th Conference on Passive and Low Energy Architecture*, 1-6. Eindhoven.

Foss, C. (1978). Explorations in Mount Tmolus, *California Studies In Classical Antiquity*. 11, 21-60. University of California Press, California.

French, H. D. (1997). Pre-and Early-Roman Roads of Asia Minor: A Hellenistic Station Stone from Ephesus, *Arkeoloji Dergisi*, 5, 189-196.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun (5805 Sayılı). (1951). T.C. Resmi Gazete, 7853. 2 Temmuz 1951.

Geray, C. (2011). *Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları*. Phoenix Yayınevi, Ankara.

Genç, M. (2010). İltizam. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 22, 154-158.

Gesota, B. (2008). *Ecovillages as models for sustainable development: A case study approach*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Freiburg Albert Ludwigs Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, Freiburg.

Gullino, P. & Larcher, F. (2013). Integrity in UNESCO World Heritage Sites A comparative study for rural landscapes, *Journal of Cultural Heritage*, 14, 389-395.

Güler, K. (2015). Lübbey Kırsal Mimarisi ve Koruma Sorunları. *Yörük Obasından Ödemiş Ovasına Uluslararası Birgi Sempozyumu, 18-20 Ekim*, Izmir, Turkiye. (*Basım aşamasında*)

Güler, K. (2016). Batı Anadolu'da Terk Edilmiş Bir Köy: Ödemiş-Lübbey Köyü, *Mimarlık Dergisi*, 391, 50-55.

Gülersoy, N. Z. & Ayrancı, İ. (2011). *Koruma Alanlarında Yönetim Planı*. İTÜ Çevre ve Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul.

Güleryüz, M. (2013). *Bir Ütopya Hareketi Olarak Eko-köyler: Türkiye'deki Örnekler Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Günaydın, G. (2006). *Avrupa Birliği Genişleme Sürecinde Türkiye: Kırsal ve Tarımsal Politikalar*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gürkan, T. (1999). Tarım Politikası (1839-1919). *Osmanlı Ansiklopedisi*, 3, 305-311. Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, İstanbul.

Güzelce, U. (2013, 2 Kasım). Bu köyde evler kanser ediyor. Milliyet Gazetesi. Erişim adresi http://www.milliyet.com.tr/bu-koyde-evler-kanser-ediyor/gundem/detay/1785827/default.htm

Halaçoğlu, Y. (2014). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları VII Dizi-Sayı: 92, İstanbul.

Huxford, J. C. & Blue, A. & Rietzen, H. (2009). Reversing rural abandonment in the Mediterranean: A capacity and vulnerability assesment of

communities on the Ionian island Kefalonia, Greece, *University of Colorado at Boulder Natural Hazards Center*. Online Publication.

Hüsrev, A. (1934). *Ödemiş'te Su ve Elektrik (1923-1933 10 Yıl)*. Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi, İstanbul.

ICOMOS. (1975). Resolutions of the international symposiun on the conservation of smaller historic towns. ICOMOS 4th General Assembly, Rothenburg.

ICOMOS. (1999). Charter on the built vernacular heritage. Meksika.

ICOMOS. (2008). Heritage at risk ICOMOS World Report 2008-2010 on monuments and sites in danger. In Machat, C., Petzet, M. & Ziesemer, J. (Eds). Berlin.

ICOMOS. (2014). The Florence declaration on heritage and landscape as human values. Declaration of the principles and recommendations on the value of cultural heritage and landscapes for promoting peaceful and democratic societies, Floransa.

ICOMOS-Avustralya. (2013). The Burra charter: The Australia ICOMOS charter for places of cultural significance.

ICOMOS-Meksika. (1982). Tlaxcala declaration on the revitalization of small settlements, Tlaxcala.

ICOMOS-Türkiye. (2013). Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi. İstanbul.

IUCN. (2008). Management planning for natural World Heritage properties a resource manual for practitioners. IUCN Programme on Protected Areas, Gland.

İnalcık, H. (1955). Land problems in Turkish history. *The Muslim World*, 45, 221-228.

İnan, A. A. (1972). *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

İhsanoğlu, E. (1999). *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*. Osmanlı Devleti'nin 700. Kuruluş Yıldönümü Armağanı. Zaman Yayınları, İstanbul.

İkinci Saka Hükümeti Programı. (1948). (10.06.1948-16.01.1949). Erişim tarihi: 08 Ocak, 2015, erişim adresi: http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP16.htm

İpekoğlu, B. (2005). An architectural evaluation method for conservation of traditional dwellings, *Building and Environment*, 41, 386-394.

İskan Tarihçesi. (1932). Hamit Matbaası, İstanbul.

İMO Diyarbakır Şubesi. (2010). 8 Mart 2010 Elazığ Kovancılar Deprem Raporu.

Jaarsma, F. R. & de Vries, R. J. (2013). Former farm buildings reused as rural villa, building contractor or garden centre: Consequences for traffic flows on minor rural roads in a changing countryside, *Journal of European Countryside*, 38-51.

Kadıoğlu, S. (2005). Osmanlı Dönemi'nde Türkiye'de Ziraat Okulları Üzerine Notlar ve Tedrisat-ı Ziraiye Nizamnamesi, *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, 8, 239-257.

Kâhya, Y. (2002). İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde Koruma Eğitiminin Gelişim Süreci. *Doğan Kuban Semineri: 2000 Mimarlık Okullarının Lisans Programlarında Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon Eğitimi*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayını, 32-41.

Kâhya, Y., Güler, K., Bilge, A. C., Dinibütün, B. & Solmaz, F. (2016). Küçük Menderes Havzasında Rahmanlar Baraj Gölü Suları Altında Kalacak Dereuzunyer Kırsal Yerleşmesinin Mimari Açıdan Belgelenmesi. İTÜ BAP Birimi 39042 no'lu Proje. İstanbul.

Kalay, S. (2014, 8 Kasım). Efelerin Kartal Yuvası Lübbey Köyü. Yeni Asır Gazetesi. Erişim adresi http://www.yeniasir.com.tr/sarmasik/2014/11/09/efelerin-kartal-yuvasi-lubbey-koyu

Kalkan, H. (2014). Ephesos-Hypaipa-Sardeis yolu üzerine yeni gözlemler ve Pers Kral Yolu, *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 448-455.

Kavas, R. K. (2013). Mimariyi 'Dokumak': Anadolu-Batı Toros göçerlerinde çevre-kültür ilişkisi, *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 64, 231-257. Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık, Ankara.

Kaya Köşklük, N. (2012). Şirince Köyü Örneğinde Kırsal Mimari Mirasın Kırsal Turizmin Gelişmesine Katkısının Tartışılması, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 119 123.

Kayıkçı, S. (2009).*Türkiye'de Kırsal Alan Yönetimi.* Sosyal Araştırmalar Vakfı İktisadi İşletmesi, İstanbul.

Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. İmge Yayınları, Ankara.

Keskin, B. (2008). *Belgelerin Işığında Ödemiş Yazıları*. Küçükmenderes Yayınları-5, Arset Matbaacılık, İzmir.

Keskinok, H. Ç. (2000). Atatürk Orman Çiftliği: Kuruluşu, Sorunları ve Gelişme Seçenekleri için Öneriler, *Mimarlık Dergisi*, 292, 43-46.

Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı (2016/8540 Sayılı). (2016). T.C. Resmi Gazete, 29636, 26 Şubat 2016.

Kiper, T. (2006). *Safranbolu Yörükköyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Köy Kanunu (442 Sayılı). (1924). T.C. Resmi Gazete, 68, 18 Mart 1924.

Köy Enstitüleri Kanunu (3803 Sayılı). (1940). T.C. Resmi Gazete, 4491. 22 Nisan 1940.

Landschaftsverband Rheinland Rheinisches Amt für Denkmalpflege. (1988). *Unser Dorf ein Denkmal?* Rheinland Verlag GmbH, Köln.

MacDonald, R. & Jolliffe, L. (2003). Cultural rural tourism evidence from Canada, *Annals of Tourism Research*, 30/2, 307-322.

MacDonald, D., Crabtree, J. R., Wiesinger, G., Dax, T., Stamou, N., Fleury, P., Gutierrez Lazpita, J. & Gibon, A. (2000). Agricultural abandonment in mountain areas of Europe: Environmental consequences and policy response, *Journal of Environmental Management*, 59/1, 47-69.

Madran, E. (2002). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler 1800-1950*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara.

Marmariç Ekolojik Yaşam Derneği. (2011). *Permakültür El Kitabı ve Marmariç Örneği*. Mengi Basım Ambalaj Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi, İstanbul.

Miller, R. (2013). More than 'Not Urban': Seeking for quantifiable definition of rural, *Berkeley Planning Journal*, 26 (1), 39-62.

Ministerium für Umwelt, Gesundheit, und Verbraucherschutz Land Brandenburg. (2012). *Der Tourist Handbuch aus Spreewald*.

Ministerium für Umwelt, Gesundheit, und Verbraucherschutz Land Brandenburg. (2012). Report for the Periodic Review of UNESCO Biosphere Reserve Spreewald, 33-35.

Meriç, R. (1988). Antik Dönemde Küçük Menderes Havzası'nın Tarihsel Coğrafyasına Genel Bir Bakış, *Ege Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, 4, 202-212.

MSGSÜ. (2015). *Kastamonu-Küre Ersizlerdere Köy Tasarım Rehberi*. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı, Kastamonu.

Morrison, A. S. (1999). *Structural failures of single wall construction in a west mining town: Bodie, California.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). University of Pennsylvania, Historic Preservation and Conservation Graduate Programme, Philadelphia.

Navarro, M. L. & Pereira, M. H. (2012). Rewilding abandoned landscapes in Europe, *Ecosystems*, 15, 900-912.

OECD. (1994). *Tourism Strategies and Rural Development*. Organization for Economic Co-Operation and Development. Paris.

OECD. (2006). *The New Rural Paradigm Policies and Governance*. OECD Rural Policy Reviews. OECD Publishing, Paris.

OECD. (2010). *Agricultural Policies and Rural Development A Synthesis Of Recent OECD Work*. OECD Publishing, Paris.

OECD. (2011). *Regional Typology*. OECD Directorate for Public Governance and Territorial Development, Paris.

Oliver, P. (1997). *The Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World*. Cambridge University Press, Cambridge.

Oliver, P. (2003). *Dwellings The Vernacular House World Wide*. Phaidon Press Limited.

Oliver, P. (2006). *Built to Meet Needs Cultural Issues in Vernacular Architecture*. Architectural Press Publications Elsevier Ltd.

Onüç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (6360 Sayılı). (2012).T.C Resmi Gazete, 28489, 12 Kasım 2012.

Oppermann, M. (1996). Rural tourism in Southern Germany, *Annals of Tourism Research*, 23/1, 86-102.

Orbaşlı, A. (2010). Tarihi Çevrenin Korunmasında Yönetim Planlaması. İçinde Özaslan, N. & Özkut, D. (Eds). *Mimari Korumada Güncel Konular*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2049, 45-60. Eskişehir.

Ortaylı, İ. (2011).*Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880).* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları VII Dizi-Sayı:178, Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.

Ortaylı, İ. (2012). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. Timaş Yayınları Osmanlı Tarihi Dizisi, İstanbul.

Öğdül, H. (2013). Kırsal Mekan Politikalarında Yeni Dönem, *Mimarlık Dergisi*, 371, 44-48.

Öğdül, H., Erbaş, E., Kap, S. & Tekkökoğlu, T. (2010). Köy Kanunu Tasarı Taslağı Hakkında Görüş (Rapor). Adres: http://www.planlama.org/index.php/haberler/basn-acklamalar7/1798-koey-kanunu-tasari-taslai-hakkinda-goerue/

Papadopoulos, C. (2013). An evaluation of human intervention in abandonment and post-abandonment processes in a deserted Cretan village, *Journal of Mediterranean Archaeology*, 26, 27-50.

Pinilla, V., Ayuda, M. & Sáez, L. (2008). Rural depopulation and the migration turnaround in Mediterranean Western Europe. *Journal of Rural and Community Development*, 3, 1-22.

Pinto-Correia, T., Breman, B., Ramos, L. I. & Van Doorn, A. (2004). *Dealing with land abandonment: the challenge of policy intervention in marginal rural areas. Examples from a municipality in South-eastern Portugal.* Cemagref Colloqium, Montpellier.

Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği. (1985). T.C Resmi Gazete, 18916, 2 Kasım 1985.

Polat, S. (1991). *Cumalıkızık Köyü Tarihsel Değerlerinin Korunması Üzerine Araştırma.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Randelli, F., Romei, P. & Tortora, M. (2014). An evolutionary approach to the study of rural tourism: The case of Tuscany, *Journal of Land Use Policy*. 38, 276-281.

Rapoport, A. (1969). *House Form and Culture*. Foundations of Cultural Geography Series. Prentice Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey.

Rentzhog, S. (2007). *Open Air Museums: The History and Future of a Visionary Idea*. Jamtli Förlag & Carlssons Bokförlag.

Roberts, L. & Hall, D. (2003). *Rural Tourism and Recreation Principles to Practice.* CABI Publishing CAB International. Wallingford-UK.

Rudofsky, B. (1964). *Architecture Without Architects A Short Introduction to Non-Pedigreed Architecture*. Doubleday & Company, Inc., Garden City, New York.

Porto, C. M. S. & Laenza, M. P. & Cascone, G. (2012). Developing interpretation plans to promote traditional rural buildings as built heritage attractions, *International Journal of Tourism Research*, 14, 421- 436.

Russo, P., Riguccio, L., Carullo, L. & Tomaselli, G. (2013). Using the analytic hierarchical process to define choices for re-using rural buildings: application to an abandoned village in Sicily, *Journal of Natural Resources*, 2013/4, 323-332.

Sami, K. (2009). Midyat Yezidi Köylerinde Kırsal Mimarlık: Renkleri Solan Bir Halkın Kültürel Mirası ve Değişen Toplumsal Feraset, *Mimarlık Dergisi*, 349, 67-74.

Sayar, H. M. (2014). Kişisel Görüşme. 4 Aralık, İstanbul.

Sevin, V. (1974). Batı Anadolu'nun Az Bilinen Antik bir Kenti Hypaipa Tarihi Üzerine bir Araştırma, *Tarih Dergisi*, 28/29, 41-53.

Sezgin, H. (1984). Vernaküler Mimari ve Günümüz Koşullarındaki Durumu, *Mimarlık Dergisi*, 201, 44-47.

Sharpley, R. (2002). Rural tourism and the challenge of tourism diversification: The case of Cyprus, *Tourism Management*, 23, 233-244.

Silberer, V. E. (2013, 14 Ağustos). Das Alte Immerath ist ein Geisterdorf geworden. Die Welt. Erişim adresi https://www.welt.de/regionales/koeln/article119021004/Das-alte-Immerath-ist-ein-Geisterdorf-geworden.html

Silva, L. (2011). Folk architecture heritagization in rural Portugal. In Roigé, X. & Frigolé, J (Eds.), *Constructing Cultural and Natural Heritage. Parks, Museums and Rural Heritage*, 135-145. Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural, Girona.

Skuras, D., Petrou, A. & Clark, G. (2006). Demand for rural tourism: The effects of quality and information, *Journal of Agricultural Economics*, 35, 183-192.

Sorge, A. & Padwe, J. (2015). The abandoned village? Introduction to the special issue. *Critique of Anthropology*, 35 (3), 235-247.

Soykan, F. (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10, 67-75.

Soykan, F. (2000). Kırsal Turizm ve Avrupa'da Kazanılan Deneyim, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11, 21-33.

Solana-Solana, M. (2010). Rural gentrification in Catalonia, Spain: A case study of migration, social change and conflicts in the Empordanet area, *Journal of Geoforum*, 41, 508-517.

Sözen, M. & Tanyeli, U. (2007). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. Büyük Fikir Kitapları Serisi: 71 Remzi Kitabevi Anonim Şirketi, İstanbul.

Sunkar, M. (2011). 8 Mart 2010 Kovancılar-Okçular (Elazığ) depremi; yapı malzemesi ve yapı tarzının can ve mal kayıpları üzerindeki etkisi, *Kırsal Türk Coğrafya Dergisi*, 56, 23-37.

Şahan, S. (2013, 26 Eylül). Kartal Yuvası Lübbey'e Üniversite Eli Değiyor. Küçük Menderes Gazetesi. Erişim adresi http://www.kucukmenderes.com.tr/pdf/kucukmenderes_26092013.pdf

Tacoli, C. (1998). Rural-urban interactions: A guide to literatüre, *Journal of Enviroment and Urbanization*, 10 /1, 147-166.

Tanyeli, U. (1996). Anadolu'da Bizans, Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemlerinde Yerleşme ve Barınma Düzeni. *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, T.C. Başbakanlık TOKİ II. BM İnsan Yerleşimleri-Habitat 1996 Konferansı Bildiriler ve Sergi Kitabı*, 405-471.

Tarım Kanunu (5488 Sayılı). (2006). T.C. Resmi Gazete, 26149, 25 Nisan 2006.

Taşınmaz Kültür Varlıklarına Yardım Sağlanmasına Dair Yönetmelik. (2015). T.C. Resmi Gazete, 29368, 27 Mayıs 2015.

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Deprem Dairesi Başkanlığı. (2010). 8 Mart 2010 Elazığ depremleri değerlendirme raporu. Rapor No: 025.343/6056.1. Ankara.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2014). Uluslararası işgücü anlaşmaları. Ankara.

T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2014). Ulusal kırsal kalkınma stratejisi (2014-2020). Ankara.

T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). Onuncu kalkınma planı (2014-2018). Ankara.

T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı. (2011). Kırsal kalkınma planı (2010-2013). Ankara.

Tekeli, İ. (2013). *Göç ve Ötesi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İlhan Tekeli Toplu Eserler-3, İstanbul.

Tonguç, İ. H. (1998). *Eğitim Yolu İle Canlandırılacak Köy*. Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara.

Tutkun, M. (2009). *Santa Harabeleri ve Yeniden Kullanıma Kazandırılmasına Yönelik Bir Model Önerisi.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Tuzköy dünya gündeminde. (2010, 5 Kasım). Milliyet Gazetesi. Erişim adresi http://www.milliyet.com.tr/tuzkoy-dunya-gundeminde/gundem/gundemdetay/05.11.2010/1310586/default.htm

Tül, Ş. (2014). *Artemis Yolu Üstünde İlkçağ Kenti Hypaipa.* Ödemiş Belediyesi Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi Yayınları No: 10, İzmir.

Türkay, C. (1979). *Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*. Tercüman Yayınları, İstanbul.

Türkiye ile ABD Arasında İmzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşması Hakkında Kanun. (1948). T.C. Resmi Gazete. Sayı. 6956. 13.7.1948.

Tütengil, O. C. (1969). *Türkiye'de Köy Sorunu.* Kitaş Yayınları, İstanbul.

Tütengil, O. C. (1977). *Yüz Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları*. Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Ulusoy Binan, D. (2013). Türkiye'de Çok Katmanlı Yerleşimlerde Tanımlama-Koruma Yaklaşımı ve Öneriler: Bergama Örneği. *Tasarım+Kuram MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 16, 1-26.

Ulusoy Binan, D. & Cantimur, B. (2010). Koruma Alanında Somut ve Somut Olmayan Boyutlarıyla Miras Kavramının Gelişimi. İçinde Özaslan, N. & Özkut, D. (Eds). *Mimari Korumada Güncel Konular*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2049, 175-192. Eskişehir.

Ulusoy Binan, D., Güler, K. & Ocak, E. (2014). A Conservation approach of multi-layered cultural landscape areas: The case study of Pergamon Red Hall and its environment. *ICOMOS 18th General Assembly and Scientific Symposium*. Floransa, İtalya.

UNESCO. (1962). Recommendation concerning the safeguarding of the beauty and character of landscape and sites. Paris.

UNESCO. (1972). Convention concerning the protection of the World cultural and natural heritage. Paris.

UNESCO. (1976). Tarihi alanların korunması ve çağdaş rolleri konusunda tavsiyeler (Nairobi Bildirgesi). Nairobi.

UNESCO. (2003). Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi.

UNESCO. (2013a). Operational guidelines for the implementation of the World Heritage Convention. Intergovernmental committee for the protection of the World cultural and natural heritage. World Heritage Centre.

UNESCO. (2013b). Report to the World Heritage Center- ICOMOS Joint Advisory Commission ,World Heritage Property Portovenere, Cinque Terre, and the Islands (Palmaria, Tino and Tinetto) Italy.

Url-1 <http://www.skansen.se/sv>, erişim tarihi: 05.05.2014.

Url-2 <https://www.panoramio.com/>**,** erişim tarihi: 11.03.2014.

Url-3 <http://www.tynehamopc.org.uk/tyneham_village.html>, erişim tarihi: 15.02.2014.

Url-4 <http://www.italianways.com/roghudi-vecchio-hope-in-an-abandoned-town/>, erişim tarihi: 02.03.2014.

Url-5 <http://www.parks.ca.gov/?page_id=509>, erişim tarihi: 02.03.2014

Url-6 <http://www.oradour.org/fr>, erişim tarihi: 02.03.2014**.**

Url-7 <http://whc.unesco.org/en/list/622/gallery/>, erişim tarihi: 01.03.2014.

Url-8 <http://www.agriturismosanlorenzo.eu/eng/gallery.php>, erişim tarihi: 02.03.2014.

Url-9 <https://www.bregenzerwald.at/s/en/>, erişim tarihi: 02.03.2014.

Url-10 <http://purelifevillage.com/PURELIFEVILLAGE/home.aspx>, erişim tarihi: 01.03.2014.

Url-11 <http://www.tatuta.org/?p=11&ID=167&lang=tr>, erişim tarihi: 07.02.2014.

Url-12 <http://www.siebenlinden.de/>, erişim tarihi: 02.03.2014.

Uysaler, L. (1963). *Ödemiş Kazası Monoğrafyası*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, İstanbul.

Van der Vaart, J. H. P. (2005). Towards a new rural landscape: Consequences of non-agricultural re-use of redundant farm buildings in Friesland, *Journal of Landscape and Urban Planning*, 70, 143-152.

Vardar, S. (2013). *Küçük Menderes havzası doğu bölümünün fiziki coğrafyası ve Ödemiş ovasında paleocoğrafya araştırmaları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Venedik Tüzüğü. (1964).

Vitovec, U. (2013). Zur Idee der Freilichtmuseen. In Lindner, G. (Ed.), *Museumsdörfer: Denkmalpflege in Niederösterreich*, 48, 6-12.

Wang, N. (1997). Vernacular house as an attraction: Illustration from Hutong tourism in Beijing, *Tourism Management*, 18/8, 573-580.

Wilson, J. O. (1999). Village renewal and rural development in the former German Democratic Republic, *GeoJournal*, 46, 247-255.

Yáñez, M. C. (2010). The International Day For Monuments and Sites Theme for 2010-"The Heritage of Agriculture" Celebrate The World's Heritage on 18 April 2010. ICOMOS International Secretariat and Documentation Centre, Paris.

Yetkin, S. (1996). İzmir Milli Kütüphane-i İlmiyesi'nin Numune Köy Projesi (1916), *Toplumsal Tarih Dergisi*, 29, 41-45.

Yılmaz, S. H. (1999). *Bursa Cumalıkızık Köyü'nün Tarihi Değerlerinin Korunması Üzerine Bir İnceleme.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (5366 Sayılı). (2005). T.C. Resmi Gazete, 25866, 05 Temmuz 2005.

Zavadskas, K. E. & Antucheviciene, J. (2007). Multiple criteria evaluation of rural building's regeneration alternatives, *Building and Environment*, 42, 436-451.

Zaferatos, C. N. (2006). *Sustainable Development Alternatives for the Historic Village of Farsa*. Western Washington University, Washington.

Zippelius, A. (1974). *Handbuch der Europaischen Freilichtmuseen*. Verband Europaischer Freilichtmuseen, Führer und Schriften des Rheinischen Freilichtmuseums und Landesmuseums für Volkskunde in Kommern, 7, Köln.

EKLER

EK A: Lübbey İçin Önerilen Eylem Planı

EK B: Tez Kapsamında Seçilerek İncelenen Kırsal Yerleşimler: Terk Edilme Nedenleri ya da Yeniden Değerlendirilme Biçimleri Atlası& Kırsal Yerleşimlerin Terk Edilme Nedenleri, Terk Edilmenin Yarattığı Etkiler ile Yeniden Değerlendirme Biçimleri ve Mevcut ya da Yeniden Kullanımın Yarattığı Etkilerin Değerlendirilmesi Tablosu

EK C: Derebebekler ve Dereuzunyer Yerleşimleri'ne Dair Çizimler

EK D: Mülakatlara İlişkin Belgeler

EK E: Ödemiş İlçesi'ndeki Mahallelerin Nüfus Dağılımları

EK F: Lübbey İçin Önerilen Kırsal Sit ile Tampon Bölge Sınırları ve Tescile Önerilen Yapıları Gösteren Harita

EK G: Lübbey'e İlişkin Röpörtaj Yapılan Bazı Basın Organlarında Yer Alan Haberler

EK A

Çizelge A.1 : Lübbey için önerilen eylem planı.

Politika	Hedef	Eylem	Finans Kaynağı[31]	Sorumlu Kurum[32]	Zaman[33]
P.1: Kültürel, doğal mirasın korunması ve sürdürülebilir bir yönetim sisteminin oluşturulması	H1.1: Yasal altyapının oluşturulması	Eylem 1.1.1: İzmir I no'lu KVKBK'nun daha önce gerçekleştirdiği tespit, tescil işlemleri ile kırsal sit ve tampon bölge sınırlarının yeniden ele alınarak geliştirilmesi[34]	Dışsal	KTB; UNI; MO	K
		Eylem 1.1.2: Belirlenen kırsal sit ve tampon bölge için şeffaf, açık ve katılımcı bir yöntemle KAİP'in hazırlanması ve hızla yürürlüğe girmesinin sağlanması, KAİP sonrasında alınan planlama kararlarına uyulması	Dışsal	KTB; ÖB; UNI; MO; STK	K-S
	H1.2: Koruma uygulamalarının yürütülmesi için sürdürülebilir bir yönetim mekanizmasının kurulması	Eylem 1.2.1: Lübbey'de belirlenen koruma politikaları doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamaların gerçekleştirilmesi ve izlenmesi sürecine önderlik edecek ve gerekli gördüğünde ilgili tarafları bir araya getirecek gerekli sayıdaki uzmandan oluşan bir yönetim ekibinin (ÖBLYB) Ödemiş Belediyesi bünyesinde kurulması	Dışsal	İzBB; ÖB	K
		Eylem 1.2.2: Koruma sürecinde alanla ilgili tüm paydaşlar ve kurumlar arasında eşgüdümün, iletişimin ve katılım sürecinin sağlanması	Dışsal	ÖBLYB	K
		Eylem 1.2.3: Korumaya ilişkin basit onarım izinlerinin hızlı bir biçimde verilebilmesi için Ödemiş Belediyesi bünyesinde Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu'nun (KUDEB) kurulması	Dışsal	İzBB; ÖB	K
		Eylem 1.2.4: Koruma uygulamalarının sahiplenilmesinin sağlanması ve tüm uygulama ve sonrası süreçler boyunca mülkiyet sahibi Çamyayla halkıyla iletişimin ve işbirliğinin artırılması için bir köy kooperatifinin kurulması	Dışsal	ÖB; LS	K
		Eylem 1.2.5: Lübbey'de gerçekleştirilecek tüm planlama ve projelendirme çalışmaları arasında eşgüdümün sağlanması, tüm uygulamaların başlangıç ve bitiş tarihleri ile ilerleme durumunun sürekli güncel tutulacağı kurumlar arası ortak bir veri tabanının oluşturulması	Dışsal	KTB; ÖB; ÖK; ÖBLYB	O-S
	H1.3: Kültürel mirasın korunmasına yönelik projelerin elde edilmesi ve uygulamaların gerçekleştirilmesi	Eylem 1.3.1: Kültürel mirasın korunmasına yönelik projelerin elde edilmesi, üniversitelerden teknik destek sağlanmasına yönelik işbirliğinin gerçekleştirilmesi	Dışsal	ÖB; UNI	K-S
		Eylem 1.3.2: Mülkiyet sahibi halkın basit onarım ya da esaslı onarım izinleri almasındaki gerekli bürokrasinin azaltılması ve aşamalar konusunda geleneksel yapı sahiplerine ücretsiz danışmanlık hizmeti verilmesinin sağlanması	Dışsal	KTB; İzBB; İzV; ÖK; ÖBKUDEB; ÖBLYB	K-S
		Eylem 1.3.3: Köy halkının koruma uygulamaları ve projelendirme çalışmaları için sağlanan desteklerden faydalanabilmesine yönelik teknik destek sağlanması	Dışsal	ÖBLYB; ÖBKUDEB	K-S
		Eylem 1.3.4: Geleneksel yapı ustalarının yetiştirilmesi ve yetiştirilen yapı ustalarından seçilen bir onarım ekibinin Ödemiş Belediyesi bünyesinde kurulması sağlanarak Lübbey ve ilçedeki diğer korunan alanlardaki geleneksel yapı sahiplerinin ihtiyaç duyduğu basit onarım ve sürekli bakım işlerine destek sağlanması	Dışsal	ÖB	O-S
		Eylem 1.3.5: Restorasyon uygulamalarında kullanılmak üzere geleneksel yapı malzemelerinin elde edilmesi için araştırmaların yapılması (ahşap malzemeler için rezerv orman oluşturulması, eski taş ocaklarının durumlarının tespiti, vb.)	Dışsal	KTB; ÇŞB; OSB; İzBB; ÖB	O-S
		Eylem 1.3.6: Köye yönelik araştırma, arşiv ve yayın çalışmalarının sürekliliğinin sağlanması	Dışsal	KTB; ÇŞB; UNI; ÖBLYB	K-S
		Eylem 1.3.7: Ülke kültürel ve doğal miras envanter sisteminin bir parçası olarak köyde GIS veri tabanlı bir envanter sisteminin kurulması, kültürel ve doğal mirasın bozulma durumunun periyodik olarak izlenmesi ve acil müdahale gerektiren yapıların tespit edilmesi	Dışsal	KTB; ÇŞB; OSB; ÖBLYB	O-S

[31] Lübbey'in korunmasına yönelik önerilen eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için olası finansal kaynaklar; kamu ya da özel sektörün doğrudan sağladığı dışsal kaynaklar ile yerleşimin sahip olduğu geleneksel potansiyelin ortaya çıkarılmasıyla elde edilebilecek içsel kaynaklar olmak üzere iki grupta sınıflandırılmıştır. Tez kapsamında yalnızca bu sınıflandırma uyarınca bir gruplandırma gerçekleştirilmiştir. Ancak uygulanma aşaması öncesinde finansal kaynakların kesinleştirilmesi ve detaylı bütçelerin hazırlanması gerekmektedir. Bütçe çalışmalarına ekonomi, hukuk, işletme, vb. disiplinlerden uzmanların katılması bir zorunluluktur.

[32] Koruma politikaları ve ulaşılmak istenen hedefler doğrultusunda tanımlanan işlerin gerçekleştirilmesi ile ilgili kişi ve kuruluşların ifadesinde; **Lübbey ve Çamyayla Sakinleri (LS), Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD); Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Tarım, Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı (TGHB), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞB); Orman ve Su İşleri Bakanlığı (OSB); Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB); İzmir Büyükşehir Belediyesi (İzBB), İzmir Valiliği (İzV), Ödemiş Belediyesi (ÖB), Ödemiş Kaymakamlığı (ÖK), Ödemiş Belediyesi Bünyesinde kurulması önerilen Lübbey Köyü'nün Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Yönelik Uzman Yönetim Ekibi (ÖBLYB), Ödemiş Belediyesi bünyesinde kurulması önerilen KUDEB birimi (ÖBKUDEB), Denetleme Ekibi (DE), Meslek Odaları (MO), Sivil Toplum Kuruluşları (STK), Üniversiteler (UNİ)** şeklinde kısaltmalar kullanılmıştır.

[33] Yapılacak işlerin gerçekleştirileceği zaman aralıkları; '**Kısa (K)**: Bir yıl içerisinde başlaması ve/ veya tamamlanması planlanan işler, **Kısa-sürekli (K-S)**: Bir yıl içerisinde başlaması ve düzenli olarak devam etmesi planlanan işler, **Orta (O):** Üç yıl içerisinde başlaması ve/ veya tamamlanması planlanan işler, **Orta-sürekli (O-S):** Üç yıl içerisinde başlaması ve düzenli olarak devam etmesi planlanan işler, **Uzun (U):** Beş yıl içerisinde başlaması ve/ veya tamamlanması planlanan işler, **Uzun-sürekli (U-S):** Beş yıl içerisinde başlaması ve düzenli olarak devam etmesi planlanan işler' olmak üzere altı gruba ayrılmıştır.

[34] Tez kapsamında tescile önerilen yapılar ile öneri kırsal sit ve tampon bölge sınırı için bakınız: Şekil F.1.

Çizelge A.1 (devam) : Lübbey için önerilen eylem planı.

Politika	Hedef	Eylem	Finans Kaynağı	Sorumlu Kurum	Zaman
P.1: Kültürel, doğal mirasın korunması ve sürdürülebilir bir yönetim sisteminin oluşturulması	H1.3: Kültürel mirasın korunmasına yönelik projelerin elde edilmesi ve uygulamaların gerçekleştirilmesi	Eylem 1.3.8: Lübbey ve Çamyayla çevresindeki arkeolojik katmanların ortaya çıkartılması için yüzey araştırmalarının gerçekleştirilmesi	Dışsal	KTB; UNI	U
		Eylem 1.3.9: Geleneksel üretim yöntemlerinin ve el sanatlarının canlandırılmasına yönelik projelerin elde edilmesi	Dışsal	KTB; ÖB; ÖK	O-S
		Eylem 1.3.10: Yaylak/ kışlak geleneğinin canlandırılmasına yönelik projelerin elde edilmesi	Dışsal	KTB; ÖB; ÖK; UNI	O-S
	H1.4: Doğal mirasın ve çevrenin korunmasına yönelik projelerin elde edilmesi ve uygulamaların gerçekleştirilmesi	Eylem 1.4.1: Doğal mirasın ve çevrenin korunmasına yönelik projelerin elde edilmesi, üniversitelerden teknik destek sağlanmasına yönelik işbirliğinin gerçekleştirilmesi	Dışsal	ÖB; UNI	K-S
		Eylem 1.4.2: Toprak ve su kaynaklarının dengeli kullanılmasına ve kirliliğin engellenmesine yönelik projelerin elde edilmesi	Dışsal	ÇŞB; OSB; TGHB; İzBB; ÖB	U-S
		Eylem 1.4.3: Atıkların ayrıştırılarak toplanmasının sağlanması ve geri dönüşümün özendirilmesi	Dışsal	ÇŞB; OSB; TGHB; İzBB; ÖB	U-S
		Eylem 1.4.4: Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönelik projelerin elde edilmesi	Dışsal	ÇŞB; OSB; TGHB; İzBB; ÖB	U-S
P.2: Fiziksel çevrenin ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, yaşamın yeniden kurulması ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının oluşturulması	H2.1: Fiziksel çevrenin niteliğinin yükseltilmesi, temel hizmetlere erişimin sağlanması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi	Eylem 2.1.1: Özgün dokuya zarar vermeyecek biçimde elektrik, içme ve kullanma suyu, internet, kanalizasyon, doğalgaz, vb. temel altyapı olanaklarının sağlanması	Dışsal	İzBB; ÖB	O
		Eylem 2.1.2: Köy'e tek ulaşımın sağlandığı karayolu ağının koşullarının ve Lübbey'in Ödemiş ve İzmir kent içi ulaşım sistemine uyumunun iyileştirilmesi	Dışsal	İzBB; ÖB	U
		Eylem 2.1.3: Ödemiş kent içi ulaşım sisteminde kentte özellikle yoğun şekilde kullanılan İzmir'le bağlantı noktaları olan Ödemiş Tren Garı ve Otogar ile Pazar Yerleri'nden Lübbey'e ulaşımı sağlayacak toplu ulaşım hattının oluşturulması	Dışsal	İzBB; ÖB	O
		Eylem 2.1.4: Lübbey Köyü'nün, Ödemiş Belediyesi tarafından kentteki kültürel ve turistik odakların ziyaret edilmesine yönelik sağladığı Kültür Turu Otobüsü'nün durak noktalarına dahil edilmesinin sağlanması	Dışsal	İzBB; ÖB	O-S
		Eylem 2.1.5: Kamu hizmetlerinin kalitesinin artırılması ve eksik donatıların yeterliliğinin sağlanması	Dışsal	İzBB; İzV; ÖB; ÖK	O
		Eylem 2.1.6: Kültür- sanat ve spor faaliyetlerinin altyapılarının hazırlanması, atıl kamu yapılarının bu ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden işlevlendirilmesi (ilkokul ve eski elektrik santralinin müzecilik hizmetlerine yönelik tahsisi)	Dışsal	KTB; İzBB; İzV; ÖB; ÖK	O
		Eylem 2.1.7: Köy dışında uygun bir noktada otopark düzenlemesinin gerçekleştirilmesi	Dışsal	İzBB; ÖB	O
		Eylem 2.1.8: Çağdaş koruma ilkelerine uyulması koşuluyla köydeki geleneksel yapıların günümüz sağlık koşullarına uygun hale getirilmesi (ıslak hacimlerin eklenmesi, su, elektrik, internet, ısınma, vb. çağdaş tesisatların döşenmesi)	Dışsal	KTB; LS; ÖB	O
	H2.2: Yaşamın yeniden başlamasının sağlanması	Eylem 2.2.1: Yerel halkın geri dönüşünün sağlanmasına yönelik çok yönlü çalışmalar gerçekleştirilmesi	Dışsal	KTB; MEB; TGHB; ÇŞB; OSB; İzBB; İzV; ÖB; ÖK; ÖBLYB; MO; STK; UNİ; LS	K-S
		Eylem 2.2.2: Çamyayla'da ya da köy dışında yaşayan Lübbey'lilerin köye aidiyet duygusunun geliştirilmesine yönelik etkinliklerin gerçekleştirilmesi	Dışsal	KTB; MEB; TGHB; ÇŞB; OSB; İzBB; İzV; ÖB; ÖK; ÖBLYB; MO; STK; UNİ; LS	K-S
		Eylem 2.2.3: Yerel halka geri dönüşler ve koruma uygulamaları için sağlanacak destekler konusunda bilgilendirici etkinlikler gerçekleştirilmesi ve ücretsiz danışmanlık hizmeti verilmesi	Dışsal	KTB; MEB; TGHB; ÇŞB; OSB; İzBB; İzV; ÖB; ÖK; ÖBLYB; MO; STK; UNİ; LS	K-S
		Eylem 2.2.4: Mülkiyet sahibi yerel halktan geri dönüşe istekli kişilerin ve geri dönüş sonrasında geleneksel yapılarını kullanma biçimlerine yönelik taleplerin belirlenmesi	Dışsal	KTB; ÖBLYB; UNI	K
		Eylem 2.2.5: Mülkiyet sahibi yerel halktan geri dönüşe istekli olmayan kişilerin, bu kişilere ait geleneksel yapıların ve bu yapıların yeniden değerlendirmesi için uygun işlevlerin belirlenmesi	Dışsal	KTB; ÖBLYB; UNI	K
		Eylem 2.2.6: Köydeki kırsal yaşamın canlı tutulması için sınırlı sayıda olmak koşuluyla köyde yaşamak ya da yatırım yapmak isteyen kişi ya da kuruluşların belirlenmesi	Dışsal	KTB; ÖBLYB; UNI	O
		Eylem 2.2.7: Üniversitelerin özellikle mimarlık ve ziraat fakültelerinin yaz dönemlerinde eğitim ve kültürel faaliyetlerini köyde gerçekleştirilmesine olanak sağlayacak düzenlemelerin ve işbirliğinin gerçekleştirilmesi	Dışsal	ÖB; UNI	O-S
		Eylem 2.2.8: Bölgenin ekonomik olarak canlanmasına katkı sağlamaya yönelik uzman kuruluşlar ve köy halkıyla işbirliğinin sağlanması	Dışsal	KTB; MEB; TGHB; ÇŞB; OSB; İzBB; İzV; ÖB; ÖK; ÖBLYB; MO; STK; UNİ; LS	U-S
		Eylem 2.2.9: Köyde yaşamını devam ettiren az sayıda kişi için sosyal hizmet ve yardımların artırılması	Dışsal	İzBB; İzV; ÖB; ÖK	K-S
	H2.3: Kırsal ekonominin geliştirilmesi, istihdam olanaklarının arttırılması ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının oluşturulması	Eylem 2.3.1: Köyde örgütlenmenin ve kooperatifçiliğin geliştirilmesine yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi	Dışsal	TGHB; LS	O-S
		Eylem 2.3.2: Kırsal ekonomide çeşitlilik yaratılması	Dışsal	KTB; TGHB; LS	O-S
		Eylem 2.3.3: Tarım ve tarım dışı yerel ürünlerde katma değer artışının sağlanması	Dışsal	TGHB; LS	U-S

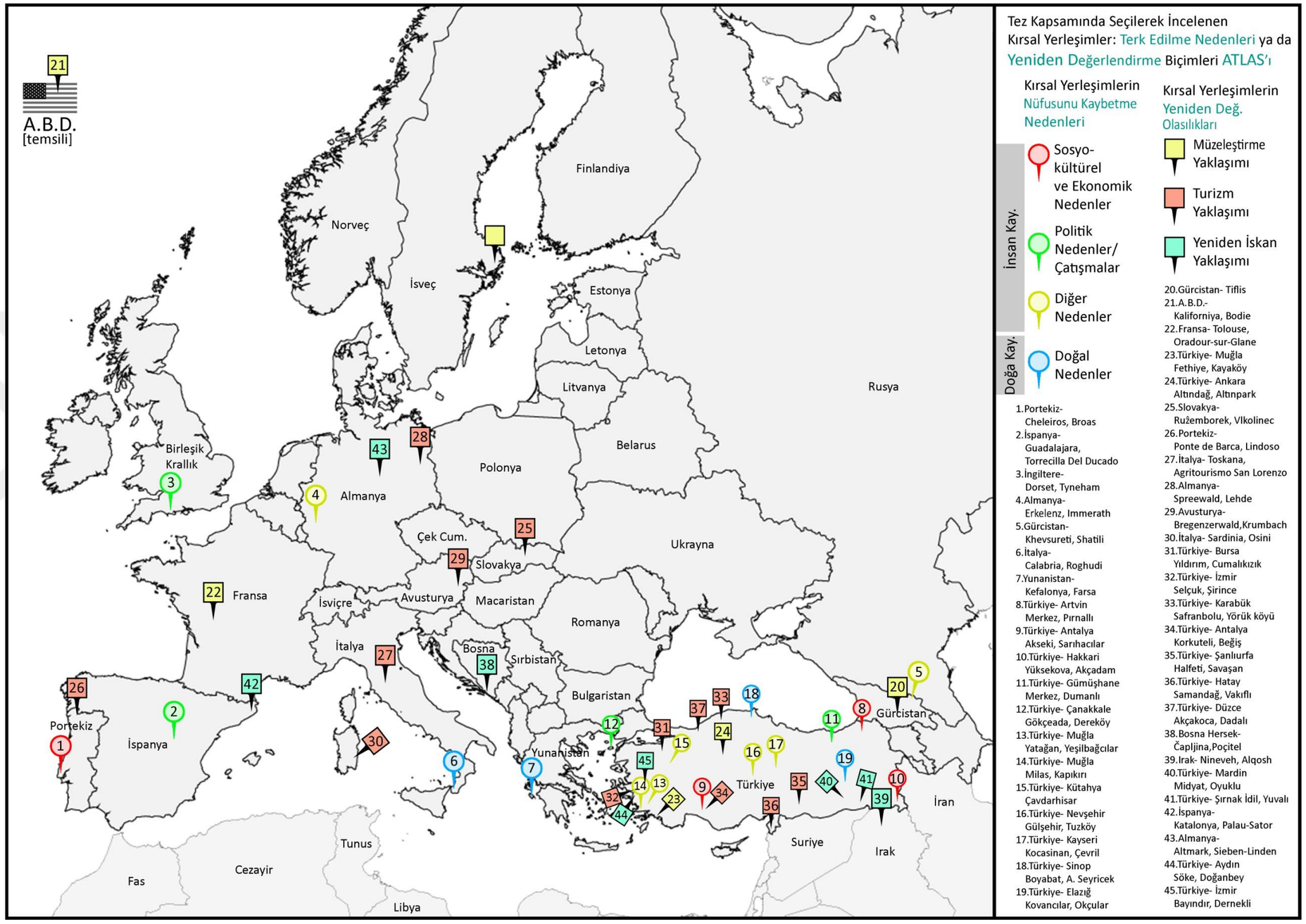
Çizelge A.1 (devam) : Lübbey için önerilen eylem planı.

Politika	Hedef	Eylem	Finans Kaynağı	Sorumlu Kurum	Zaman
P.2: Fiziksel çevrenin ve yaşam koşulların iyileştirilmesi, yaşamın yeniden kurulması ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının oluşturulması	H2.3: Kırsal ekonominin geliştirilmesi, istihdam olanaklarının arttırılması ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının oluşturulması	Eylem 2.3.4: Tarım ve hayvancılıkta verimliliğin artırılması, organik tarım ve iyi tarım uygulamalarının gerçekleştirilmesi	Dışsal	TGHB; LS	O-S
		Eylem 2.3.5: Köye ve bölgeye özgü nitelikli tarımsal ürünlerin belirlenmesi, barbunya fasulyesi, zeytin, ceviz, incir, vb. geleneksel ürünlerin korunan köy imajından da yararlanarak kurulacak köy kooperatifi aracılığıyla pazarlanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmesi	İçsel	TGHB; LS	U-S
		Eylem 2.3.6: Çamyayla'da ve Lübbey'de üretilen nitelikli tarımsal ürünlerin işlenmesini ve muhafazasını sağlayacak tesis ya da organizasyonun planlanması	Dışsal	TGHB; İzBB; ÖB; LS	U
		Eylem 2.3.7: Lübbey'de ve Ödemiş'te tarım ürünlerinin satışını yapmak için köy kooperatifi için uygun mekanların tahsis edilmesi, ürünlerin tanıtımının yapılması	Dışsal+ İçsel	ÖB; TGHB; LS	U
		Eylem 2.3.8: Köyün korunması çalışmalarına ek kaynak yaratılması ve güvenliğinin sağlanması açısından geliri yalnızca korumaya kullanılmak üzere köyde yerleşik kişiler ve yerel halk dışında köyü ziyaret edecek kişilerden giriş ücreti alınmasına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmesi	İçsel	KTB	O
P.3: Müzeciliğin ve turizmin geliştirilmesi ile ziyaretçi yönetiminin sağlanması	H3.1: Müzecilik ve turizmin geliştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmesi	Eylem 3.1.1: Geleneksel yapıların müzecilik, turizm ve yeniden iskan yaklaşımları doğrultusunda yeniden işlevlendirme olasılıklarının belirlenmesi	Dışsal	KTB; ÖBLYB; LS	K
		Eylem 3.1.2: Köyün tarihinin ve kültürel değerlerinin sergilenmesi için günümüzde kullanılmayan okul binasının onarılarak çağdaş müzecilik normlarında yeni bir köy müzesi ve ziyaretçi merkezi olarak yeniden işlevlendirilmesi	Dışsal	KTB	O
		Eylem 3.1.3: Köy sınırlarında bulunan atıl durumdaki Ödemiş Belediyesi Elektrik Santrali'nin endüstri müzesi olarak yeniden işlevlendirilmesi	Dışsal	KTB; İzBB; ÖB	O
		Eylem 3.1.4: Alternatif turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesine yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi	Dışsal	KTB	O-S
		Eylem 3.1.5: Sınırlı sayıda olmak koşuluyla geleneksel yapıların çağdaş koruma ilkeleri doğrultusunda konaklama hizmeti sağlanmasına yönelik yeniden işlevlendirilmesi	Dışsal	KTB; LS	U
		Eylem 3.1.6: Turizm kullanımının bir gereği olarak yeme-içme mekanlarının oluşturulması (Kahvehaneler'in bu hizmetleri de karşılayacak şekilde yeniden işlevlendirilmesi ya da köyün geleneksel karakterine saygılı ve köy kooperatifinin işleteceği çağdaş bir mekanın inşası, vb.)	Dışsal	KTB; İzBB; ÖB; LS	O
		Eylem 3.1.7: Lübbey'de sınırlı sayıda, Çamyayla'da ve inşaatın tamamlanmasının ardından Rahmanlar Baraj Gölü çevresinde kamp mekanlarının oluşturulması	Dışsal	KTB; İzBB; ÖB	U
		Eylem 3.1.8: Başta Lübbey'de olmak üzere tarım turizminin geliştirilmesi, talep artışı görülmesi halinde Rahmanlar Barajı sonrasında sulama imkanlarının da artacağı düşünülerek baraj gölü çevresinde ve Çamyayla'da da turizme yönelik hobi bahçelerinin oluşturulması	Dışsal	GTHB; KTB; İzBB; ÖB	U
		Eylem 3.1.9: Köyde doğa sporlarına yönelik altyapının oluşturulması	Dışsal	GSB; İzBB; ÖB	O
		Eylem 3.1.10: Köyde ve Ödemiş'te tarım ürünleri dışında da yöreye özgü geleneksel el sanatları, hediyelik eşyalar ya da yerel ürünlerin satın alınabileceği alışveriş imkanlarının sağlanması	Dışsal	KTB; İzBB; ÖB; LS	O
		Eylem 3.1.11: Köy içerisinde daimi danışma bürosunun kurulması ve turizm tanıtım ofisleri ile rehberlik hizmetlerinin kalitesinin ve standartlarının yükseltilmesini sağlayacak projelerin üretilmesi	Dışsal	KTB; İzBB; ÖB	O
		Eylem 3.1.12: Köye yönelik ilginin artırılması ve somut olmayan kültürel değerlerin korunmasına yönelik yaylak-kışlak arasındaki göç geleneğinin temsili olarak canlandırılması ve köye özgü diğer geleneklerin de aktarıldığı geleneksel bir festival organizasyonunun düzenlenmesi	İçsel	KTB; İzBB; İzV; ÖB; ÖK; LS	O-S
		Eylem 3.1.13: Üniversitelerle işbirliği çerçevesinde kültürel ve sanatsal hayatı canlı tutacak atölyeler, eğitim programları düzenlenmesi	Dışsal	ÖB; UNİ; LS	O-S
		Eylem 3.1.14: Kırsal kültür, tarım, geleneksel mimari, vb. konularda eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceği mekanların oluşturulması	Dışsal	KTB; İzBB; ÖB	O
		Eylem 3.1.15: Lübbey Köyü'nün tanıtımına yönelik bilgilendirici bir web sitesinin oluşturulması ve ulaşımla ilgili interaktif kullanıcı sistemine Lübbey Köyü'ne dair bilgilerin eklenmesinin sağlanması	Dışsal	KTB	O
		Eylem 3.1.16: Köyün kültürel ve doğal mirasının tanıtımının yapılması, yerel ve ulusal medyada kültürel içerikli yayınlarda Lübbey Köyü'nün hikayesinin yer almasının sağlanması ve ulusal-uluslararası ilişkileri güçlendirilecek projeler hazırlanması	Dışsal	KTB; MEB; İzBB; İzV; ÖB; ÖK; MO; STK; UNİ; LS	U-S
		Eylem 3.1.17: Lübbey ve yakın çevresini kapsayan çeşitli temalarda kültürel rotaların hazırlanması, köy içi ve çevresinde yürüyüş ve bisiklet güzergahlarının belirlenmesi	Dışsal	KTB; İzBB; ÖB	O
		Eylem 3.1.18: Efes ve Sardes arasındaki antik yol güzergahının yapılacak bilimsel araştırmalar sonrasında bir arkeolojik/ kültürel rota olarak düzenlenmesi ve Lübbey'in bu güzergahta önemli bir durak noktası olarak tanıtılması	Dışsal	KTB	U-S

Çizelge A.1 (devam) : Lübbey için önerilen eylem planı.

Politika	Hedef	Eylem	Finans Kaynağı	Sorumlu Kurum	Zaman
P.3: Müzeciliğin ve turizmin geliştirilmesi ile ziyaretçi yönetiminin sağlanması	H3.1: Müzecilik ve turizmin geliştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmesi	Eylem 3.1.19: Köyün UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde bulunan Birgi ve Ödemiş'teki diğer koruma alanları ile ilişkisinin güçlendirilmesi	Dışsal	KTB; İzBB; ÖB	O-S
		Eylem 3.1.20: Köyün kültürel ve doğal değerlerinin tanıtım levhaları, kitapçıklar, broşürler, belgeseller, vb. gibi geleneksel ve sanal sergileme teknikleri gibi yenilikçi sunum tekniklerinde faydalanılarak sergilenmesinin sağlanması	Dışsal	KTB; MEB; İzBB; İzV; ÖB; ÖK; MO; STK; UNİ; LS	O-S
	H3.2: Ziyaretçi yönetiminin sağlanması	Eylem 3.2.1: Alanın taşıma kapasitesinin belirlenmesi ve ziyaretçi yönetim planının hazırlanması	Dışsal	KTB	U
		Eylem 3.2.2: Köyün bir açık hava müzesi olarak düzenlenerek güvenliğinin sağlanması, köy sakinleri dışında köyü ziyaret edecek kişilerden elde edilecek gelirlerin korumaya aktarılması ve ziyaretçi kontrolünün sağlanması	Dışsal	KTB	O
P.4: Kültürel ve doğal değerlerin korunması için eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi	H4.1: Kültürel ve doğal mirasın korunması konusundaki farkındalığı arttırmak	Eylem 4.1.1: Yerel halk, kamu kurumu çalışanları ve yöneticileri ile özellikle öğretmen ve öğrencilere yönelik köyün kültürel ve doğal mirasının korunması konusunda farkındalığı artırıcı eğitim programlarının hazırlanması	Dışsal	MEB	U-S
		Eylem 4.1.2: Köy halkına korumanın yasal süreci, bakım, projelendirme, basit ya da esaslı onarım hakkında belirli aralıkla bilgilendirici eğitim faaliyetleri düzenlenmesi ve Ödemiş Belediyesi bünyesinde sağlanacak uzman ekip tarafından danışmanlık hizmeti verilmesi	Dışsal	ÖB	K-S
		Eylem 4.1.3: Geleneksel yapı ustalarının yetiştirilmesine yönelik eğitim ve sertifika programlarının düzenlenmesi	Dışsal	MEB	O-S
	H4.2: Yerel halkın eğitim seviyesinin yükseltilmesi	Eylem 4.2.1: Yeniden başlayacak yaşam sonrasında köy sakinlerine ve Çamyayla halkına koruma, tarım, turizm, müzecilik vb. konularda eğitimler verilmesi	Dışsal	MEB; TGHB; KTB	O-S
		Eylem 4.2.2: Kooperatifçilik ve örgütlenmeye yönelik eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi	Dışsal	TGHB; MEB	O-S
		Eylem 4.2.3: Geleneksel ve organik tarım uygulamalarının köy ortamında öğretilmesi için programların oluşturulması, ürün ve hizmet standartlarının belirlenmesi, pazarlama teknikleri ve tüketici haklarına yönelik eğitimlerin verilmesi	Dışsal	TGHB; MEB	U
		Eylem 4.2.4: Yerel halktan oluşacak turist rehberlerinin geliştirilmesi için eğitim programlarının oluşturulması	Dışsal	MEB; LS	U
		Eylem 4.2.5: Kırsal yaşam kültürünün ve geleneklerin sürdürülmesine yönelik eğitimlerin geliştirilmesi	Dışsal	KTB; MEB; İzBB; İzV; ÖB; ÖK	U-S
P.5: Risk yönetiminin ve güvenliğin sağlanması	H5.1: Köy ve yakın çevresinde acil durum ve afetler karşısında önlemler alınmasının sağlanması	Eylem 5.1.1: Acil durum müdahale planlarının hazırlanması	Dışsal	AFAD	U
		Eylem 5.1.2: Köyde yaşayanlardan oluşan acil durumlarda erken müdahaleyi gerçekleştirecek ekibin kurulması	Dışsal	AFAD; İzV; LS	U
		Eylem 5.1.3: Afet durumunda vatandaşların da müdahale edebilmesi için gerekli altyapının hazırlanması (yangın dolapları, vb.)	Dışsal	AFAD; İzV	U
	H5.2: Köyün güvenliğinin sağlanması	Eylem 5.2.1: Köyde güvenlik altyapısının geliştirilmesi	Dışsal	İzBB; ÖB	K
		Eylem 5.2.2: Köy halkından ilgili kişilerin eğitilerek bir güvenlik birimi oluşturulması ve çevre kontrolünün sağlanması	Dışsal	İzBB; ÖB; LS	K-S

EK B

Şekil B.1 : Tez kapsamında seçilerek incelenen kırsal yerleşimler: Nüfusunu kaybetme nedenleri ya da yeniden değerlendirilme biçimleri atlası (2015).

Çizelge B.1 : Tez kapsamında seçilerek incelenen kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetme nedenleri ve nüfus kaybının yarattığı etkiler ile yeniden değerlendirme biçimleri ve mevcut ya da yeniden kullanımın yarattığı etkilerin değerlendirilmesi.

Yerleşimin Adı/ Konumu ve Şekil B.1'deki Numarası[35]	**Yerleşimin Kırsal Miras Değerleri[36]**	**Yerleşimin Terk Edilme Durumu[37]**	**Yerleşimin Nüfusunu Kaybetme Nedeni[38]**	**Yerleşimin Nüfusunu Kaybetmesinin Yarattığı Etkiler[39]**	**Yerleşimin Mevcut ya da Yeniden Kullanımı/ Değerlendirilme Biçimi[40]**		**Yerleşimde Gerçekleştirilen Faaliyetlerin (Mevcut ya da Yeniden Kullanım) Yarattığı Etkiler[41]**
1.Portekiz-Cheleiros, Broas	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Sosyo-kültürel ve Ekonomik Nedenler**	-Kültür varlıklarının doğa koşulları karşısında korunaksız kalması ve bakımsızlık nedeniyle yıpranarak yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	-		-
2.İspanya-Guadalajara, Torrecilla del Ducado	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Büyük Ölçüde Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Sosyo-kültürel ve Ekonomik Nedenler**	-Kültür varlıklarının bakımsızlık nedeniyle yıpranması ve geçen zamanla birlikte yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -Terkedilme sürecinin devam etmesinin kalan nüfusun göçünü tetiklemesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	-		-
3.İngiltere- Dorset, Tyneham	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Politik Nedenler/ Çatışmalar**	-Savaş nedeniyle bir bölümünden geriye yalnızca temel, beden duvarları, vb. mimari elemanlar kalan kültür varlıklarının doğa koşulları karşısında kırılgan durumda olmaları ve yıpranma süreçlerinin daha hızlı olması -Yaşamın sona ermesi sonrası, doğal çevrenin farklılaşması -Tarım alanlarının yitirilmesi -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi	Müzeleştirme	Turizm	-Savaş sonrası İngiltere hükümeti tarafından bir anı mekanına dönüştürülerek koruma altına alınan yerleşimdeki kültür varlıklarının fiziksel yıpranmasının kısmen durdurulması (+) -İçerisinde sürekli bir yaşamın devam etmemesi nedeniyle bir bölümünden geriye yalnızca temel, beden duvarları, vb. mimari elemanlar kalan kültür varlıklarının hızlı yıpranmaları (-) -Sürekli bir yaşamın olduğu yerleşimlere kıyasla, kültür varlıklarının korunması için gerekli bakım maliyetlerinin artması (-)
4.Almanya-Erkelenz, Immerath	Belgesel Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Diğer Nedenler**	-Kültürel mirasın ortadan kaldırılarak tamamen yitirilmesi -Doğal çevrenin kurulan maden ocaklarından zarar görmesi -Tarım alanlarının kaldırılarak maden sahasına dönüştürülmesi -Biyolojik çeşitliliğin azalması -Tahliye öncesi yerleşimde yaşayan halkın anılarının geri dönülemez biçimde ortadan kaldırılması	-		-
5.Gürcistan-Khevsureti, Shatili	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Enderlik-Teklik Değ. Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Diğer Nedenler**	-Kültür varlıklarının doğa koşulları karşısında korunaksız kalması ve bakımsızlık nedeniyle yıpranarak yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -Devlet tarafından farklı bir bölgede yapılan konutlara göç ettirilen halkın olumsuz etkilenmesi	Müzeleştirme	Turizm	-Müzeciliğe ve turizme yönelik kullanımlar sonrasında kültür varlıklarının onarımlarında ve restorasyonlarında artış görülmesi (+) -Kimi kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmelerinde kapsamlı değişikliklere gidilmesi, özgünlük değerinin zarar görmesi (-) -Kırsal yaşamın temel özelliklerinden biri olan tarımsal üretimin ve kırsal yaşamın geri planda kalması (gerekli önemin gösterilmemesi) (-) -Sürekli bir yaşamın olmadığı, yalnızca belirli mevsimlerde kullanılan yerleşimdeki kültür varlıklarının korunması için gerekli bakım maliyetlerinin artması (-)
6.İtalya-Calabria, Roghudi	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	**Doğa Kaynaklı Nedenler**	-Kültür varlıklarının bakımsızlık nedeniyle yıpranması ve geçen zamanla birlikte yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi	-		-

[35] Şekil B.1 Tez kapsamında seçilerek incelenen kırsal yerleşimler ve mevcut ya da yeniden değerlendirilme biçimleri atlası.

[36] Kırsal Yerleşimlerin değerlerinin ortaya konulmasında ICOMOS Türkiye Milli Komitesi tarafından hazırlanan Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde (2013: 4-5) Koruma Değerleri başlığı altında sınıflandırılan değer tanımları üzerinden yola çıkılmıştır. Tez kapsamında incelenen örneklerin sahip oldukları değerlerin tespitinde ise ulaşılabilen örneklere yönelik yerinde yapılan incelemeler ve literatürde var olan bilgilerden faydalanılmıştır.

[37] Terk Edilmemiş %100- 75, Kısmen Terk Edilmiş %75- 50, Büyük Ölçüde Terk Edilmiş %50- 25%, Tamamen Terk Edilmiş %25- 0.

[38] İnsan kaynaklı; sosyo-kültürel ve ekonomik, politik nedenler/ çatışmalar& afetler ve diğer ile doğa kaynaklı nedenler hk. detaylı bilgi için bkz: Çizelge 3.1. Kırsal Yerleşimlerin Nüfusunu Yitirme Nedenleri (ss. 63-88).

[39] Kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetmesinin yarattığı etkiler; kültüre, doğaya ve insana olmak üzere üç grupta incelenmiştir. İncelenen örneklerin değerlendirilmesinde yerinde yapılan incelemeler ve literatür araştırmalarından faydalanılmıştır. Ancak terkedilmenin kültüre, doğaya ve insana yarattığı etkilerin analizinin yapılabilmesi için disiplinler arası çalışmaların gerçekleştirilmesi ve Kültüre olan etkilerin değerlendirmesinde Mimarlık, Mühendislik, vb. uygulamalı bilim dalları ile Tarih, Arkeoloji, vb. sosyal bilim dallarının, Doğaya olan etkilerin değerlendirmesinde; Biyoloji, Kimya, Yer Bilimleri, vb. Doğa Bilimleri dallarının, İnsana yönelik etkilerin değerlendirilmesinde ise Sosyoloji, Psikoloji, Antropoloji, Ekonomi, Siyaset, vb.Sosyal bilim dallarının değerlendirme çalışmalarına katılması bir zorunluluktur.

[40] Müzeleştirme, Turizm, Yeniden İskan. Detaylı bilgi için bkz: 4.Bölüm Nüfusunu Yitiren Kırsal Yerleşimlerin Yeniden Değerlendirilmesine Yönelik Olasılıklar.

[41] Yerleşimde gerçekleştirilen faaliyetlerin (mevcut ya da yeniden kul.) yarattığı etkilerin değerlendirilmesi olumlu ve olumsuz etkiler olmak üzere iki grupta değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda olumlu etkiler (+), olumsuz etkiler (-) sembolleriyle ifade edilmiştir.

Çizelge B.1 (devam) : Tez kapsamında seçilerek incelenen kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetme nedenleri ve nüfus kaybının yarattığı etkiler ile yeniden değerlendirme biçimleri ve mevcut ya da yeniden kullanımın yarattığı etkilerin değerlendirilmesi.

Yerleşimin Adı/ Konumu ve Şekil B.1'deki Numarası	**Yerleşimin Kırsal Miras Değerleri**	**Yerleşimin Terk Edilme Durumu**	**Yerleşimin Nüfusunu Kaybetme Nedeni**	**Yerleşimin Nüfusunu Kaybetmesinin Yarattığı Etkiler**	**Yerleşimin Mevcut ya da Yeniden Kullanımı/ Değerlendirilme Biçimi**		**Yerleşimde Gerçekleştirilen Faaliyetlerin (Mevcut ya da Yeniden Kullanım) Yarattığı Etkiler**
7.Yunanistan-Kefalonya, Farsa	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	**Doğa Kaynaklı Nedenler**	-Kültür varlıklarının doğa koşulları karşısında korunaksız kalması ve bakımsızlık nedeniyle yıpranarak yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi	-		-
8.Türkiye- Artvin Merkez, Pırnallı	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ. Folklorik Değ.	Büyük Ölçüde Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Sosyo-kültürel ve Ekonomik Nedenler**	-Kültür varlıklarının bakımsızlık nedeniyle yıpranması ve geçen zamanla birlikte yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -Terkedilme sürecinin devam etmesinin kalan nüfusun göçünü tetiklemesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	-		-
9.Türkiye- Antalya Akseki, Sarıhacılar	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Sosyo-kültürel ve Ekonomik Nedenler**	-Kültür varlıklarının doğa koşulları karşısında korunaksız kalması ve bakımsızlık nedeniyle yıpranarak yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	Müzeleştirme	Turizm	-Yasal olarak koruma altına alınan köyde kültür varlıklarının bir bölümünün restorasyonun gerçekleştirilmesi (+) -Açılan folklor müzesi ve yapılan restorasyonlar sonrasında köye yönelik günübirlik ziyaretlerin başlaması (+) -Köyde sürekli bir yaşamın olmamasının koruma çalışmalarını ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının kurulmasını zorlaştırması (-) -Yapılan noktasal müdahalelerin olumlu etkileri olmakla birlikte, diğer kültür varlıklarının yitirilme sürecinin devam etmesi nedeniyle yerleşimin bütünlük değerinin korunması konusundaki tehditin devam etmesi (-) -Kırsal yaşamın temel özelliklerinden biri olan tarımsal üretime yönelik herhangi bir çalışmanın olmaması, kırsal yaşamın geri planda kalması ya da tamamen unutulması riskinin varlığı (-)
10.Türkiye- Hakkari Yüksekova, Akçadam	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Politik Nedenler/ Çatışmalar**	-Kültür varlıklarının doğa koşulları karşısında korunaksız kalması ve bakımsızlık nedeniyle yıpranarak yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	Yeniden İskan		-Güvenlik problemlerinin azalması ve çatışma ikliminin yumuşaması sonrasında köy sakinlerinin kısmen geri dönüşlere başlaması (+) -Geri dönüşlerin teşvik edilmesi için Türkiye hükümeti tarafından sağlanan desteklerin, kültür varlığı değeri taşıyan eski yapıların yıkılarak yeni yapı malzemeleri ile konutlar inşa edilmesi sonucunu ortaya çıkarması (-) -Kültür varlıklarına doğanın vermis olduğu hasara ek olarak geri dönen sakinlerin müdaheleleri sonrası tahribatın artması (-)
11.Türkiye- Gümüşhane Merkez, Dumanlı	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Politik Nedenler/ Çatışmalar**	-Kültür varlıklarının bakımsızlık nedeniyle yıpranması ve geçen zamanla birlikte yitirilmesi -Mübadele sonrası köye yerleşen halkın köye uyum sağlamakta güçlük çekmeleri ve kültür varlıklarına niteliksiz ekler yapmaları, kilise, şapel, okul, vb. gibi yapıların kullanılmaması -Doğal çevrenin bakımsız kalması ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	-		-
12.Türkiye- Gökçeada, Dereköy	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ. Folklorik Değ.	Büyük Ölçüde Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Politik Nedenler/ Çatışmalar**	-Kültür varlıklarının doğa koşulları karşısında korunaksız kalması ve bakımsızlık nedeniyle yıpranarak yitirilmesi -Terkedilmiş evlere yerleşen halkın köye uyum sağlamakta güçlük çekmeleri ve kültür varlıklarına niteliksiz ekler yapmaları, kilise, şapel, çamaşırhane, vb. gibi yapıların işlevsiz kalması -Doğal çevrenin bakımsız kalması ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının kıraçlaşması ya da kullanım biçiminin farklılaşması (Üzüm bağlarının mera olarak kullanımı) -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	Turizm	Yeniden İskan	-Son yıllarda politik iklimin yumuşaması neticesinde yerel halkın bir bölümünün geri dönmeye başlaması (+) -Büyük kentlerde yaşayan insanların ev ve arsa satın alarak mevsimsel ya da tümüyle Ada'da yaşamaya başlaması (+) -Yasal olarak koruma altında olan yerleşimdeki kültür varlıklarının onarımında ve restorasyonunda kısmen artış görülmesi, Dereköy'de ve Ada genelinde yeni yapılaşmanın artması (+,-) -Yapılan noktasal müdahalelerin olumlu etkileri olmakla birlikte, diğer kültür varlıklarının yitirilme sürecinin devam etmesi nedeniyle yerleşimin bütünlük değerinin korunması konusundaki tehditin devam etmesi (-) -Kırsal yaşamın temel özelliklerinden biri olan tarımsal üretime yönelik çalışmaların yetersiz olması, kırsal yaşamın geri planda kalması ya da tamamen unutulması riskinin varlığı (yaşamın bütünüyle turizme koşullandırılması) (-) -Kimi kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmelerinde kapsamlı değişikliklere gidilmesi, özgünlük değerinin zarar görmesi (-)

Çizelge B.1 (devam) : Tez kapsamında seçilerek incelenen kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetme nedenleri ve nüfus kaybının yarattığı etkiler ile yeniden değerlendirme biçimleri ve mevcut ya da yeniden kullanımın yarattığı etkilerin değerlendirilmesi.

Yerleşimin Adı/ Konumu ve Şekil B.1'deki Numarası	**Yerleşimin Kırsal Miras Değerleri**	**Yerleşimin Terk Edilme Durumu**	**Yerleşimin Nüfusunu Kaybetme Nedeni**	**Yerleşimin Nüfusunu Kaybetmesinin Yarattığı Etkiler**	**Yerleşimin Mevcut ya da Yeniden Kullanımı/ Değerlendirilme Biçimi**	**Yerleşimde Gerçekleştirilen Faaliyetlerin (Mevcut ya da Yeniden Kullanım) Yarattığı Etkiler**
13.Türkiye- Muğla Yatağan, Yeşilbağcılar	Belgesel Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Diğer Nedenler**	-Kültürel mirasın ortadan kaldırılarak tamamen yitirilmesi -Doğal çevrenin kurulan maden ocaklarından zarar görmesi -Tarım alanlarının kaldırılarak maden sahasına dönüştürülmesi -Biyolojik çeşitliliğin azalması -Tahliye öncesi yerleşimde yaşayan halkın anılarının geri dönülemez biçimde ortadan kaldırılması	-	-
14.Türkiye- Muğla Milas, Kapıkırı	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Enderlik-Teklik Değ. Grup Değ. Kullanım Değ.	Büyük Ölçüde Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Diğer Nedenler**	-Arkeolojik yerleşim ve kırsal yerleşimin üst üste olduğu köyde arkeolojik sit alanının korunmasına yönelik tedbirlerin ve kamulaştırmaların kalan nüfusun göçünü tetiklemesi -Kırsal nüfusun tarım faaliyetlerinin, kontrolsüz yapılaşmasının, niteliksiz müdahalelerinin, vb. arkeolojik alan üzerinde yarattığı olumsuz etkiler -Arkeolojik sit alanı üzerindeki kimi geleneksel kırsal yapıların kamulaştırılarak ortadan kaldırılması -Kültür varlığı olarak tescil edilmiş kırsal yapıların arkeolojik kazı alanlarının içinde bulunması nedeniyle ortaya çıkan zorluklar	Müzeleştirme	-Arkeolojik sit alanı olarak koruma altına alınan yerleşimi ziyaret edenlerin sayısında artış görülmesi (+) -Arkeolojik sit alanının korunması ve yönetiminde olumlu gelişmeler (+) -Kırsal yaşamın giderek zayıflaması, terkedilme sürecinin devam etmesi (Yaşamın yalnızca arkeolojik alana koşullandırılması) (-) -Yerel halkın denetimsiz uygulamalar gerçekleştirerek antik yerleşime zarar vermesi(denetimsizlik ve güvenlik açığı) (-) -Kırsal yaşam-arkeolojik alan arasındaki çatışmanın sürmesi (-)
15.Türkiye- Kütahya, Çavdarhisar	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Enderlik-Teklik Değ. Grup Değ. Kullanım Değ.	Büyük Ölçüde Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Diğer Nedenler**	-Yerel halkın tarım faaliyetlerinin, kontrolsüz yapılaşmasının, niteliksiz müdahalelerinin, vb. arkeolojik alan üzerinde yarattığı olumsuz etkiler -Arkeolojik sit alanı üzerindeki kimi geleneksel kırsal yapıların kamulaştırılarak ortadan kaldırılması -Arkeolojit sit alanı üzerinde yer alan ve henüz yıkılmayan yapıların bakımsızlık nedeniyle gün geçtikçe harap hale gelmeleri -Kültür varlığı olarak tescil edilmiş kırsal yapıların arkeolojik kazı alanlarının içinde bulunması nedeniyle ortaya çıkan zorluklar	Müzeleştirme	-Türkiye'nin UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde de bulunan Aizonai ören yerini ziyaret edenlerin sayısında artış görülmesi (+) -Ören yerinin korunmasında ve yönetiminde olumlu gelişmeler (+) -Arkeolojik sit alanı üzerinde yer alan geleneksel kırsal yapıların bir bölümünün kamulaştırılma sonrası kaldırılması, geride kalanların ise boşaltılması (Çok katmanlı yerleşimdeki geç dönem kırsal yerleşim katmanının yok olması) (-) -Boşaltılan yapıların bakımsızlık nedeniyle gün geçtikçe yok olması (-) -Arkeolojik alan üzerindeki kırsal yaşamın sona ermesi (-)
16.Türkiye- Nevşehir Gülşehir, Tuzköy	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Diğer Nedenler**	-Geleneksel yapılarda kullanılan taş malzemenin bünyesinde bulunan kanserojen içerikli erenoit maddesi nedeniyle üzerine toprak dökülerek gömülmesi planlanan yerleşimdeki kültürel mirasın ortadan kaldırılması -Kırsal peyzajın farklılaşması -Tahliye öncesi yerleşimde yaşayan halkın anılarının geri dönülemez biçimde ortadan kaldırılması	-	-
17.Türkiye- Kayseri Kocasinan, Çevril	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Diğer Nedenler**	-Kültürel ve doğal mirasın DSİ tarafından yapılan Yemliha Barajı'nın suları altında kalması -Doğal çevrenin ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının yitirilmesi -Tahliye öncesi yerleşimde yaşayan halkın anılarının geri dönülemez biçimde ortadan kaldırılmış olması	-	-
18.Türkiye- Sinop Boyabat, A. Seyricek	Belgesel Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	**Doğa Kaynaklı Nedenler**	-Kültür varlıklarının gerçekleşen yangın sonrası büyük oranda ortadan kalkmış olması -Doğal çevrenin ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi	-	-
19.Türkiye- Elazığ Kovancılar, Okçular	Belgesel Değ.	Büyük Ölçüde Terk Edilmiş	**Doğa Kaynaklı Nedenler**	-Kültür varlıklarının büyük bir bölümünün gerçekleşen deprem sonrasında ciddi hasar görmüş olması -Doğal çevrenin ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının yitirilmesi -Biyolojik çeşitliliğin azalması -Devlet tarafından farklı bir bölgede yapılan konutlara göç eden halkın olumsuz etkilenmesi	-	-
20.Gürcistan- Tiflis Halk Mimarisi Açık Hava Müzesi	Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/ Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Kullanım Değ.	-	-	-	Müzeleştirme	-SSCB tarafından 1960'lı yıllarda ülkenin çeşitli noktalarından seçilerek taşınan kırsal kültür varlıklarının daha geniş bir ziyaretçi kitlesine ulaşmasının sağlanması (+) -Özgün konum ve bağlamlarından kopartılarak bir açık hava müzesinde sergilenen kırsal yapıların korunmasının sağlanması (+) -Dönemi açısından anlaşılır bir uygulama olarak kabul edilse de, geleneksel yapıların bağlamlarından kopmasına ve özgünlük değerinin yitirilmesine neden olunması (-) -Sürekli bir yaşamın olduğu yerleşimlere kıyasla, kültür varlıklarının korunması için gerekli bakım maliyetlerinin artması (-)

Çizelge B.1 (devam) : Tez kapsamında seçilerek incelenen kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetme nedenleri ve nüfus kaybının yarattığı etkiler ile yeniden değerlendirme biçimleri ve mevcut ya da yeniden kullanımın yarattığı etkilerin değerlendirilmesi.

Yerleşimin Adı/ Konumu ve Şekil B.1'deki Numarası	**Yerleşimin Kırsal Miras Değerleri**	**Yerleşimin Terk Edilme Durumu**	**Yerleşimin Nüfusunu Kaybetme Nedeni**	**Yerleşimin Nüfusunu Kaybetmesinin Yarattığı Etkiler**	**Yerleşimin Mevcut ya da Yeniden Kullanımı/ Değerlendirilme Biçimi**		**Yerleşimde Gerçekleştirilen Faaliyetlerin (Mevcut ya da Yeniden Kullanım) Yarattığı Etkiler**
21.A.B.D.- Kaliforniya, Bodie	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Sosyo-kültürel ve Ekonomik Nedenler**	-Kültür varlıklarının doğa koşulları karşısında korunaksız kalması ve bakımsızlık nedeniyle yıpranarak yitirilmesi -Altın madenine ilişkin faaliyetlerinin sona ermesinin ardından doğal çevrede olumlu değişimler gözlenmesi -Biyolojik çeşitliliğin artması -Yitirilen kültür varlıklarının ve değişen doğal çevrenin kırsal peyzajı farklılaştırması	Müzeleştirme		-Kaliforniya eyaleti tarafından koruma altına alınan yerleşimdeki kültür varlıklarının fiziksel yıpranmasının kısmen durdurulması (+) -Açık hava müzesi olarak düzenlenen yerleşimi ziyaret edenlerin sayısının artması (+) -Ziyaretçilerden elde edilen gelirlerin de yardımıyla kültür varlıklarının onarımında ve restorasyonunda kısmi artış görülmesi (+) -Yapılan restorasyon çalışmalarının olumlu etkileri olmakla birlikte, diğer kültür varlıklarının yitirilme sürecinin devam etmesi nedeniyle yerleşimin bütünlük değerinin korunması konusundaki tehditin devam etmesi (-) -İçerisinde sürekli bir yaşamın devam etmemesi nedeniyle bir bölümünden geriye yalnızca temel, beden duvarları, vb. mimari elemanlar kalan kültür varlıklarının hızlı yıpranmaları (-)
22.Fransa- Tolouse, Oradour-sur-Glane	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Politik Nedenler/ Çatışmalar**	-Savaş nedeniyle bir bölümünden geriye yalnızca temel, beden duvarları, vb. mimari elemanlar kalan kültür varlıklarının doğa koşulları karşısında kırılgan durumda olmaları ve yıpranma süreçlerinin daha hızlı olması -Yaşamın sona ermesi sonrası, doğal çevrenin farklılaşması -Tarım alanlarının yitirilmesi -Devlet tarafından farklı bir bölgede inşa edilen yeni yerleşime yerleşen halkın olumsuz etkilenmesi	Müzeleştirme		-Savaş sonrası Fransa hükümeti tarafından Alman ordusunun işgali altında, Fransız halkının uğradığı kıyımın simgesi olarak bir anı mekanına dönüştürülerek koruma altına alınan yerleşimdeki kültür varlıklarının fiziksel yıpranmasının kısmen durdurulması (+) -İçerisinde sürekli bir yaşamın devam etmemesi nedeniyle bir bölümünden geriye yalnızca temel, beden duvarları, vb. mimari elemanlar kalan kültür varlıklarının hızlı yıpranmaları (-)
23.Türkiye- Muğla Fethiye, Kayaköy	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Politik Nedenler/ Çatışmalar**	-Kültür varlıklarının bakımsızlık nedeniyle yıpranması ve geçen zamanla birlikte yitirilmesi -Mübadele sonrası köye yerleşen halkın köye uyum sağlamakta güçlük çekmeleri ve kültür varlıklarına niteliksiz ekler yapmaları, kilise, şapel, okul, vb. gibi yapıların kullanılmaması -Doğal çevrenin bakımsız kalması ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	Müzeleştirme		-Açık hava müzesi olarak düzenlenen yerleşimi ziyaret edenlerin sayısının artması (+) -İçerisinde sürekli bir yaşamın devam etmemesi nedeniyle bir bölümünden geriye yalnızca temel, beden duvarları, vb. mimari elemanlar kalan kültür varlıklarının hızlı yıpranmaları (-) -Kırsal yaşamın geri planda kalması ya da tamamen unutulması riskinin varlığı (yaşamın dondurulması) (-)
24.Türkiye- Ankara Altındağ, Altınköy	Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Kullanım Değ.	-	-	-	Müzeleştirme		-2015 yılında Batı Karadeniz'de yer alan çeşitli köylerden taşınarak Ankara'da kurulan Altınköy Açık Hava Müzesi yaklaşımının, çağdaş koruma anlayışı ile çatışması (-) -Kültür varlıklarının taşındığı köylerdeki kültür varlıklarının korunmasına yönelik gelecekte gerçekleştirilebilecek olası koruma çalışmalarının önünün kesilmesi (-) -Özgün konum ve bağlamlarından kopartılarak bir açık hava müzesinde sergilenen kırsal yapıların yalnızca maddesel olarak korunmasının sağlanması (+, -) -Geleneksel yapıların bağlamlarından kopmasına ve özgünlük değerinin yitirilmesine neden olunması -Sürekli bir yaşamın olduğu yerleşimlere kıyasla, kültür varlıklarının korunması için gerekli bakım maliyetlerinin artması (-)
25.Slovakya- Rużemborek, Vlkolinec	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ. Folklorik Değ.	Terk Edilmemiş	-	-	Müzeleştirme	Turizm	-UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan yerleşime gelen ziyaretçi sayısının artması (+) -Müzecilik faaliyetleri ve turizmden elde edilen gelirlerin köydeki yaşamın sürekliliğini desteklemesi (+) -Yaşamın devam ettiği yerleşimdeki kültür varlıklarının korunmasının sağlanması (+) -Kırsal halkın yaşam koşullarının iyileşmesi, gelirlerinin artması (+) -Kırsal halkla ziyaretçiler arasında iletişimin sağlanması (+) -Turizme yönelik yoğun talebin Vlkolinec köyündeki konaklama birimlerinin sayısının artırılması (+) yerine Rużemborek belediyesi sınırlarındaki çevre köylerde ve kent merkezinde karşılanmasıyla çevre yerleşimlerin de kalkınmasına katkı sağlanması (+)
26.Portekiz- Ponte de Barca, Lindoso	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ. Folklorik Değ.	Terk Edilmemiş	-	-	Müzeleştirme	Turizm	-Lindoso Köyü'nde oluşturulan müze ve geliştirilen aile pansiyonculuğunun ziyaretçi sayısını artırması (+) -Müzecilik faaliyetleri ve turizmden elde edilen gelirlerin köydeki yaşamın sürekliliğini desteklemesi (+) -Yaşamın devam ettiği yerleşimdeki kültür varlıklarının onarımlarında ve restorasyonlarında artış görülmesi (+) -Kırsal halkın yaşam koşullarının iyileşmesi, gelirlerinin artması (+) -Kırsal halkla ziyaretçiler arasında iletişimin sağlanması (+) -Kırsal yaşamın temel özelliklerinden biri olan tarımsal üretimden kısmen vazgeçilmesi, geleneksel kırsal yaşamın geri planda kalması (yaşamın bütünüyle turizme koşullandırılması) (-) -Kimi kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmelerinde kapsamlı değişikliklere gidilmesi, özgünlük değerinin zarar görmesi (-)

Çizelge B.1 (devam) : Tez kapsamında seçilerek incelenen kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetme nedenleri ve nüfus kaybının yarattığı etkiler ile yeniden değerlendirme biçimleri ve mevcut ya da yeniden kullanımın yarattığı etkilerin değerlendirilmesi.

Yerleşimin Adı/ Konumu ve Şekil B.1'deki Numarası	**Yerleşimin Kırsal Miras Değerleri**	**Yerleşimin Terk Edilme Durumu**	**Yerleşimin Nüfusunu Kaybetme Nedeni**	**Yerleşimin Nüfusunu Kaybetmesinin Yarattığı Etkiler**	**Yerleşimin Mevcut ya da Yeniden Kullanımı/ Değerlendirilme Biçimi**		**Yerleşimde Gerçekleştirilen Faaliyetlerin (Mevcut ya da Yeniden Kullanım) Yarattığı Etkiler**
27.İtalya- Toskana, Agritourismo San Lorenzo	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Kullanım Değ.	Terk Edilmemiş	-	-	Turizm		-Turizme yönelik kullanımlar sonrasında kültür varlıklarının onarımlarında ve restorasyonlarında artış görülmesi (+) -Kimi kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmelerinde kapsamlı değişikliklere gidilmesi, özgünlük değerinin zarar görmesi (-) -Müzecilik faaliyetleri ve turizmden elde edilen gelirlerin köydeki yaşamın sürekliliğini desteklemesi, kırsal halkın yaşam kalitesinin iyileşmesi ve gelirinin artması (+) -Turizmle bağlantılı organik tarımın gelişmesi, ziyaretçilerin tarımsal üretime katılmaları (+) -Ziyaretçiler tarafından talep gören yerel besinlerin üretiminin devam etmesi, tarımsal üretimin sürmesi (+) -Bölge genelinde turizme yönelik talebin yüksek olması sonucunda halkın bütünüyle geleneksel yaşamdan vazgeçmesi (yaşamın bütünüyle turizme koşullandırılması) (-) -Yoğun talep sonrasında kırsal alanda yeni yapılaşmanın artması, kırsal peyzajın farklılaşması (-)
28.Almanya- Spreewald, Lehde	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ. Folklorik Değ.	Kısmen Terk Edilmiş	-	-	Müzecilik	Turizm	-Müzeciliğe ve turizme yönelik kullanımlar sonrasında terk edilme sürecinin kısmen durdulması (+) -Spreewald Bölgesi'ndeki bütüncül turizm yönetim sisteminin bir parçası olarak su sporları, spa ve sağlık turizmi, kano gezileri, çiftlik turizmi, doğa yürüyüşleri, bisiklet gezileri, kamping, yeme-içme turizmi, izcilik, vb. gibi kırsal turizm faaliyetlerinin ve Lehde Köyü'nde oluşturulan kırsal yaşam müzesinin etkisiyle bölgeye ve Lehde Köyü'ne gelen ziyaretçi sayısının artması (+) -Müzecilik faaliyetleri ve turizmden elde edilen gelirlerin terkedilme sürecini yavaşlatması, kırsal halkın yaşam kalitesinin iyileşmesi ve gelirinin artması (+) -Kültür varlıklarının onarımlarında ve restorasyonlarında artış görülmesi (+) -Kırsal halkla ziyaretçiler arasında iletişimin sağlanması (+) -Ziyaretçiler tarafından talep gören yerel besinlerin üretiminin devam etmesi, tarımsal üretimin sürmesi (+)
29.Avusturya- Bregenzerwald, Krumbach	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ. Folklorik Değ.	Terk Edilmemiş	-	-	Müzecilik	Turizm	-Bregenzerwald Bölgesi'nde üretilen tarım ürünleri ile ilişkili düzenlenen rotalarla organik besinler, doğa yürüyüşü ve kış sporları imkanları vb. gibi turizm faaliyetleri ve tasarlanan tematik müzelerin etkisiyle bölgeye ve Krumbach Köyü'ne gelen ziyaretçi sayısında artış (+) -Müzecilik faaliyetleri ve turizmden elde edilen gelirlerin köydeki yaşamın sürekliliğini desteklemesi (+) -Yaşamın devam ettiği yerleşimdeki kültür varlıklarının korunmasının sağlanması (+) -Kırsal halkın yaşam koşullarının iyileşmesi, gelirlerinin artması (+) -Kırsal halkla ziyaretçiler arasında iletişimin sağlanması (+) -Ziyaretçiler tarafından talep gören yerel besinlerin üretiminin devam etmesi, tarımsal üretimin sürmesi (+)
30.İtalya- Sardinia, Osini	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	**Doğa Kaynaklı Nedenler**	-Kültür varlıklarının bakımsızlık nedeniyle yıpranması ve geçen zamanla birlikte yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi	Turizm		-Turizme yönelik kullanımlar sonrasında kültür varlıklarının onarımlarında ve restorasyonlarında artış görülmesi (+) -Yapılan noktasal müdahalelerin olumlu etkileri olmakla birlikte, diğer kültür varlıklarının yitirilme sürecinin devam etmesi nedeniyle yerleşimin bütünlük değerinin korunması konusundaki tehditin devam etmesi (-) -Kimi kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmelerinde kapsamlı değişikliklere gidilmesi, özgünlük değerinin zarar görmesi (-) -Kırsal yaşamın temel özelliklerinden biri olan tarımsal üretime yönelik herhangi bir çalışmanın gerçekleştirilmemesi, kırsal yaşamın göz ardı edilmesi (-) -Sürekli bir yaşamın olmamasının koruma çalışmalarını ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının kurulmasını zorlaştırması (-)
31.Türkiye- Bursa Yıldırım, Cumalıkızık	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/ Sanatsal Değ. Teknik/ Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ. Folklorik Değ.	Terk Edilmemiş	-	-	Turizm		-UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan yerleşime gelen ziyaretçi sayısının artması (+) -Yaşamın devam ettiği yerleşimdeki kültür varlıklarının onarımlarında ve restorasyonlarında artış görülmesi (+) -Kırsal halkın yaşam koşullarının iyileşmesi, gelirlerinin artması (+) -Kırsal yaşamın temel özelliklerinden biri olan tarımsal üretimden kısmen vazgeçilmesi, geleneksel kırsal yaşamın geri planda kalması (yaşamın bütünüyle turizme koşullandırılması) (-) -Kimi kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmelerinde kapsamlı değişikliklere gidilmesi, özgünlük değerinin zarar görmesi (-) -Yoğun talep sonrasında kırsal alanda kontrolsüz yapılaşmanın artması, kırsal peyzajın farklılaşması (-)
32.Türkiye- İzmir Selçuk, Şirince	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Terk Edilmemiş	-	-	Turizm		-Turizme yönelik kullanım sonrası kültür varlıklarının onarımlarında ve restorasyonlarında artış görülmesi (+) -Kırsal halkın yaşam koşullarının iyileşmesi, gelirlerinin artması (+) -Kırsal yaşamın temel özelliklerinden biri olan tarımsal üretimden tamamen vazgeçilmesi, geleneksel kırsal yaşamın terk edilmesi (yaşamın bütünüyle turizme koşullandırılması) (-) -Kimi kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmelerinde kapsamlı değişikliklere gidilmesi, özgünlük değerinin zarar görmesi (-) -Yoğun talep sonrasında kırsal alanda kontrolsüz yapılaşmanın artması, kırsal peyzajın farklılaşması (-) -Ziyaretçiler dışında köydeki yaşamın sona ermesi (yalnızca ticari kullanımların olması) (-)

Çizelge B.1 (devam) : Tez kapsamında seçilerek incelenen kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetme nedenleri ve nüfus kaybının yarattığı etkiler ile yeniden değerlendirme biçimleri ve mevcut ya da yeniden kullanımın yarattığı etkilerin değerlendirilmesi.

Yerleşimin Adı/ Konumu ve Şekil B.1'deki Numarası	**Yerleşimin Kırsal Miras Değerleri**	**Yerleşimin Terk Edilme Durumu**	**Yerleşimin Nüfusunu Kaybetme Nedeni**	**Yerleşimin Nüfusunu Kaybetmesinin Yarattığı Etkiler**	**Yerleşimin Mevcut ya da Yeniden Kullanımı/ Değerlendirilme Biçimi**			**Yerleşimde Gerçekleştirilen Faaliyetlerin (Mevcut ya da Yeniden Kullanım) Yarattığı Etkiler**
33.Türkiye-Karabük Safranbolu, Yörük köyü	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ. Folklorik Değ.	Kısmen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Sosyo-kültürel ve Ekonomik Nedenler**	-Kültür varlıklarının bakımsızlık nedeniyle yıpranması ve geçen zamanla birlikte yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -Terkedilme sürecinin devam etmesinin kalan nüfusun göçünü tetiklemesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	Müzeleştirme	Turizm		-Koruma altındaki yerleşime gelen ziyaretçi sayısının artması (+) -Kültür varlıklarının onarımlarında ve restorasyonlarında son yıllarda kısmen artış görülmesi (+) -Turizm ve müzecilik faaliyetlerinden istenen seviyede gelirin elde edilememesi (-) -Özellikle genç nüfusun köyden ayrılmasının engellenememesi, terk edilme sürecinin devam etmesi (-) -Terk edilen yapıların bakımsızlık nedeniyle yitirilmesinin engellenememesi (-) -Sürekli bir yaşamın olmamasının koruma çalışmalarını ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının kurulmasını zorlaştırması (-)
34.Türkiye- Antalya Korkuteli, Beğiş	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Sosyo-kültürel ve Ekonomik Nedenler**	-Kültür varlıklarının doğa koşulları karşısında korunaksız kalması ve bakımsızlık nedeniyle yıpranarak yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	Turizm			-Turizme yönelik kullanım sonrası yerleşimdeki kültür varlıklarının yalnızca bir bölümünün onarılması (+, -) -Yapılan noktasal müdahalelerin olumlu etkileri olmakla birlikte, diğer kültür varlıklarının yitirilme sürecinin devam etmesi nedeniyle yerleşimin bütünlük değerinin korunması konusundaki tehditin devam etmesi (+, -) -Kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmelerinde kapsamlı değişikliklere gidilmesi, özgünlük değerinin zarar görmesi (-) -Yapılan müdahaleler ve ekler sonrası kırsal peyzajın farklılaşması (-) -Kırsal yaşamın temel özelliklerinden biri olan tarımsal üretime yönelik herhangi bir çalışmanın gerçekleştirilmemesi, kırsal yaşamın göz ardı edilmesi (-) -Sürekli bir yaşamın olmamasının koruma çalışmalarını ve sürdürülebilir bir ekonomik yapının kurulmasını zorlaştırması (-)
35.Türkiye- Şanlıurfa Halfeti, Savaşan	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Diğer Nedenler**	-Kültürel ve doğal mirasın DSİ tarafından yapılan Birecik Barajı'nın suları altında kalması -Doğal çevrenin ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının yitirilmesi -Tahliye öncesi yerleşimde yaşayan halkın anılarının geri dönülemez biçimde ortadan kaldırılmış olması	Turizm			-Baraj inşaatı dolayısıyla tahliye edilen Savaşan Köyü'nün bir bölümünün su tutma seviyesinin üstünde kalması ile oluşan pitoresk görüntülerin turizmcilerin ilgisini çekmesi sonrası yerleşime gelen ziyaretçi sayısında artış sağlanması (+) -Bölgedeki girişimcilerin tekne, kano ve bot turları organize ederek ekonomik gelir elde etmesi (+)
36.Türkiye- Hatay Samandağ, Vakıflı	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ. Folklorik Değ.	Terk Edilmemiş	-	-	Turizm			-Turizme yönelik kullanımlar sonrasında köye gelen ziyaretçi sayısında artış görülmesi (+) -Turizmden elde edilen gelirlerin köydeki yaşamın sürekliliğini desteklemesi, kırsal halkın yaşam kalitesinin iyileşmesi ve gelirinin artması (+) - Buğday derneğinin TaTuTa ağının bir üyesi olan yerleşimde organik tarımın gelişmesi, ziyaretçilerin tarımsal üretime katılmaları (+) -Ziyaretçiler tarafından talep gören yerel besinlerin üretiminin devam etmesi, tarımsal üretimin sürmesi (+) -Kırsal yaşamın sürekliliğine ve yaşam koşullarının iyileşmesine ragmen kültür varlıklarının konusunda ilerleme kaydedilememesi (-) -Yeni yapılaşmanın artması, niteliksiz onarımların gerçekleştirilmesi, kırsal peyzajın farklılaşması (-) -Ziyaretçiler tarafından talep gören yerel besinlerin üretiminin devam etmesi, tarımsal üretimin sürmesi (+)
37.Türkiye- Düzce Akçakoca, Dadalı	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ. Folklorik Değ.	Terk Edilmemiş	-	-	Turizm			-Turizme yönelik kullanımlar sonrasında köye gelen ziyaretçi sayısında artış görülmesi (+) -Turizmden elde edilen gelirlerin köydeki yaşamın sürekliliğini desteklemesi, kırsal halkın yaşam kalitesinin iyileşmesi ve gelirinin artması (+) -Ziyaretçiler tarafından talep gören yerel besinlerin üretiminin devam etmesi, tarımsal üretimin sürmesi (+) -Kırsal yaşamın sürekliliğine ve yaşam koşullarının iyileşmesine ragmen kültür varlıklarının korunması konusunda ilerleme kaydedilememesi (-) -Turizmle bağlantılı organik tarımın gelişmesi, ziyaretçilerin tarımsal üretime katılmaları (+)
38.Bosna Hersek-Čapljina, Poçitel	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ. Folklorik Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Politik Nedenler/ Çatışmalar**	-Savaş nedeniyle bilinçli olarak hedef alınan kültür varlıklarının büyük oranda tahrip olması, olası restorasyonlar için büyük boyutlu müdahaleler gerekmesi -Kültür varlıklarında gözlenen tahribatın savaşın izlerini yansıtması -Yaşamın geçici süre ile sona ermesi, doğal çevrenin farklılaşması -Tarım alanlarının yitirilmesi -Savaş sırasında yaşanan çatışmaların ve vandalizmin yerel halk üzerinde bıraktığı izler dolayısıyla bölge halkının özgün yaşam çevresine geri dönüş için tereddüt etmesi	Müze-leştirme	Turizm	Yeniden İskan	-Bosna-Hersek hükümeti tarafından 2000 yılında başlatılan Poçitel'in kalıcı olarak korunması programı ile hasarlı ve yıkılan binaların restorasyonunun gerçekleştirilmesi (+) -Yerinden edilmiş halkın sağlanan desteklerle evlerine geri dönüşünün sağlanması (+) -UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer alan yerleşimde gerçekleştirilen müzecilik ve turizm faaliyetleri ile ziyaretçi sayısında artış sağlanması (+) -Halkın yaşam koşullarının iyileşmesi, gelirlerinin artması (+)

Çizelge B.1 (devam) : Tez kapsamında seçilerek incelenen kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetme nedenleri ve nüfus kaybının yarattığı etkiler ile yeniden değerlendirme biçimleri ve mevcut ya da yeniden kullanımın yarattığı etkilerin değerlendirilmesi.

Yerleşimin Adı/ Konumu ve Şekil B.1'deki Numarası	**Yerleşimin Kırsal Miras Değerleri**	**Yerleşimin Terk Edilme Durumu**	**Yerleşimin Nüfusunu Kaybetme Nedeni**	**Yerleşimin Nüfus Kaybının Yarattığı Etkiler**	**Yerleşimin Mevcut ya da Yeniden Kullanımı/ Değerlendirilme Biçimi**	**Yerleşimde Gerçekleştirilen Faaliyetlerin (Mevcut ya da Yeniden Kullanım) Yarattığı Etkiler**
39.Irak- Nineveh, Alqosh	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Politik Nedenler/ Çatışmalar**	-Terörizm nedeniyle bilinçli olarak hedef alınan kültür varlıklarının büyük oranda tahrip olması, olası restorasyonlar için büyük boyutlu müdahaleler gerekmesi -Kültür varlıklarında gözlenen tahribatın savaşın izlerini yansıtması -Yaşamın geçici süre ile sona ermesi -Terör saldırıları ve çatışmalar ile zarar gören yerleşimde yaşayan yerel halkın köylerine geri dönüş için tereddüt etmesi	Yeniden İskan	-Güvenlik problemlerinin azalması ve çatışma ikliminin yumuşaması sonrasında köy sakinlerinin kısmen geri dönüşlere başlaması (+) -Geri dönüşler sonrasında yaşamın yeniden başlamasının olumlu etkilerine ragmen tahrip olan kültür varlıklarının onarımların gerçekleştirilmemesi (-) -Gerçekleştirilen az sayıdaki onarımın çağdaş koruma ilkeleriyle örtüşmemesi, savaşın vermis olduğu ağır hasara ek olarak geri dönen sakinlerin müdaheleleri sonrası tahribatın artması (-)
40.Türkiye- Mardin Midyat, Oyuklu	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Politik Nedenler/ Çatışmalar**	-Kültür varlıklarının doğa koşulları karşısında korunaksız kalması ve bakımsızlık nedeniyle yıpranarak yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	Yeniden İskan	-Güvenlik problemlerinin azalması ve çatışma ikliminin yumuşaması sonrasında köy sakinlerinin bir bölümünün geri dönüşlere başlaması (+) -Geri dönüşlerin teşvik edilmesi için Türkiye hükümeti tarafından sağlanan desteklerin, kültür varlığı değeri taşıyan eski yapıların yıkılarak yeni yapı malzemeleri ile konutlar inşa edilmesi sonucunu ortaya çıkarması (-) -Kültür varlıklarına doğanın vermis olduğu hasara ek olarak geri dönen sakinlerin müdaheleleri sonrası tahribatın artması (-) -Sürdürülebilir bir kırsal ekonominin kurulamamış olmasının terk edilme sürecininin yeniden yaşanmasını tetikleme riskinin bulunması (-)
41.Türkiye- Şırnak İdil, Yuvalı	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Politik Nedenler/ Çatışmalar**	-Kültür varlıklarının doğa koşulları karşısında korunaksız kalması ve bakımsızlık nedeniyle yıpranarak yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	Yeniden İskan	-Güvenlik problemlerinin azalması ve çatışma ikliminin yumuşaması sonrasında köy sakinlerinin kısmen geri dönüşlere başlaması (+) -Geri dönüşlerin teşvik edilmesi için Türkiye hükümeti tarafından sağlanan desteklerin, kültür varlığı değeri taşıyan eski yapıların yıkılarak yeni yapı malzemeleri ile konutlar inşa edilmesi sonucunu ortaya çıkarması (-) -Kültür varlıklarına doğanın vermis olduğu hasara ek olarak geri dönen sakinlerin müdaheleleri sonrası tahribatın artması (-) -Sürdürülebilir bir kırsal ekonominin kurulamamış olmasının terk edilme sürecininin yeniden yaşanmasını tetikleme riskinin bulunması (-)
42.İspanya- Katalonya, Palau Sator	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Büyük Ölçüde Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Sosyo-kültürel ve Ekonomik Nedenler**	-Kültür varlıklarının bakımsızlık nedeniyle yıpranması ve geçen zamanla birlikte yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -Terkedilme sürecinin devam etmesinin kalan nüfusun göçünü tetiklemesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	Yeniden İskan	-Büyük kentlerde yaşayan insanların ev ve arsa satın alarak mevsimsel ya da tümüyle yerleşimde yaşamaya başlaması (kırsal soylulaştırma) (-, +) -Yasal olarak koruma altında olan yerleşimdeki kültür varlıklarının onarımında ve restorasyonunda artış görülmesi (+) -Kırsal yaşamın temel özelliklerinden biri olan tarımsal üretime yönelik çalışmaların yetersiz olması, kırsal yaşamın geri planda kalması ya da tamamen unutulması riskinin varlığı (yaşamın bütünüyle turizme koşullandırılması) (-) -Kimi kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmelerinde kapsamlı değişikliklere gidilmesi, özgünlük değerinin zarar görmesi (-)
43.Almanya- Altmark, Sieben-Linden	Kullanım Değ.	-	-	-	Turizm / Yeniden İskan	-Ekolojik prensiplere bağlı komünal bir yaşam biçimini tercih eden kişiler tarafından kurulan Sieben-Linden'in yeni kurulmuş bir yerleşim olmakla birlikte, terkedilen köylerde yaşamın yeniden başlayabilmesi ve kültürel mirasın korunması için doğa dostu bir seçenek oluşturması (+) -Yerleşimde yaşayanların kendi çabalarıyla oluşturdukları güneş panelleri ile ihtiyaç duydukları enerjiyi üretmesi (+) -Organik tarım ve hayvancılık yoluyla köyde yaşayan kişilerin gıda ihtiyaçlarının büyük bölümünün karşılanması (+)
44.Türkiye- Aydın Söke, Doğanbey	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	**Doğa Kaynaklı Nedenler**	-Kültür varlıklarının bakımsızlık nedeniyle yıpranması ve geçen zamanla birlikte yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması ve kırsal peyzajın farklılaşması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -İnsan faktörünün olumsuz etkilenmesi	Turizm / Yeniden İskan	-Büyük kentlerde yaşayan insanların ev ve arsa satın alarak mevsimsel ya da tümüyle yerleşimde yaşamaya başlaması (kırsal soylulaştırma) (-, +) -Yasal olarak koruma altında olan yerleşimdeki kültür varlıklarının onarımında ve restorasyonunda artış görülmesi (+) -Kırsal yaşamın temel özelliklerinden biri olan tarımsal üretime yönelik çalışmaların gerçekleştirilmemesi, kırsal yaşamın sürdürülmemesi (-) -Kimi kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmelerinde kapsamlı değişikliklere gidilmesi, özgünlük değerinin zarar görmesi (-)
45.Türkiye- İzmir Bayındır, Dernekli	Özgünlük Değ. Bütünlük Değ. Tarihsel Değ. Belgesel Değ. Estetik/Sanatsal Değ. Teknik/Teknolojik Değ Grup Değ. Kullanım Değ.	Tamamen Terk Edilmiş	İnsan Kaynaklı: **Sosyo-kültürel ve Ekonomik Nedenler**	-Kültür varlıklarının bakımsızlık nedeniyle yıpranması ve geçen zamanla birlikte yitirilmesi -Doğal çevrenin bakımsız kalması -Tarım alanlarının kıraçlaşması -Biyolojik çeşitliliğin azalması -Terkedilme sürecinin devam etmesinin kalan nüfusun göçünü tetiklemesi -Doğal çevrenin ve kültürel mirasın doğal afet risklerine karşı daha korunaksız hale gelmesi	Yeniden İskan	-Permakültür esasına dayanan sürdürülebilir bir yaşam kurma hedefiyle daha önce terkedilen Dernekli köyü Marmariç mevkisindeki kültür varlıklarının satın alınarak onarılması (+) -Yerleşimde kısmi zamanlı da olsa yaşamın yeniden başlamasının sağlanması (+) -Kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmelerinde kapsamlı değişikliklere gidilmesi, özgünlük değerinin zarar görmesi (-) -Yapılan müdahaleler ve ekler sonrası kırsal peyzajın farklılaşması (-) -Yapılan noktasal müdahalelerin ve yaşamın kısmen de olsa yeniden başlamasının olumlu etkileri olmakla birlikte, mülkiyeti değişmeyen kültür varlıklarının yitirilme sürecinin devam etmesi (bütünlük değerinin korunamaması) (-)

EK C

Şekil C.1 : Derebebekler Köyü Okulu plan rölövesi (Kâhya vd., 2016).

Şekil C.2 : Dereuzunyer Köyü geleneksel konut plan şemalarından bir örnek (1,2,3 ve 4 no. lu yapılar) (Kâhya vd., 2016).

Şekil C.3 : Dereuzunyer Köyü geleneksel konut plan şemalarından bir örnek (5 ve 6 no. lu yapılar) (Kâhya vd., 2016).

Şekil C.4 : Dereuzunyer Köyü geleneksel konut plan şemalarından bir örnek (7 ve 8 no. lu yapılar) (Kâhya vd., 2016).

Şekil C.5 : Dereuzunyer Köyü geleneksel konut plan şemalarından bir örnek (9 ve 10 no. lu yapılar) (Kâhya vd., 2016).

EK D

Çizelge D.1 : Mülakat soruları yazılı metni.

Sayın Katılımcı,

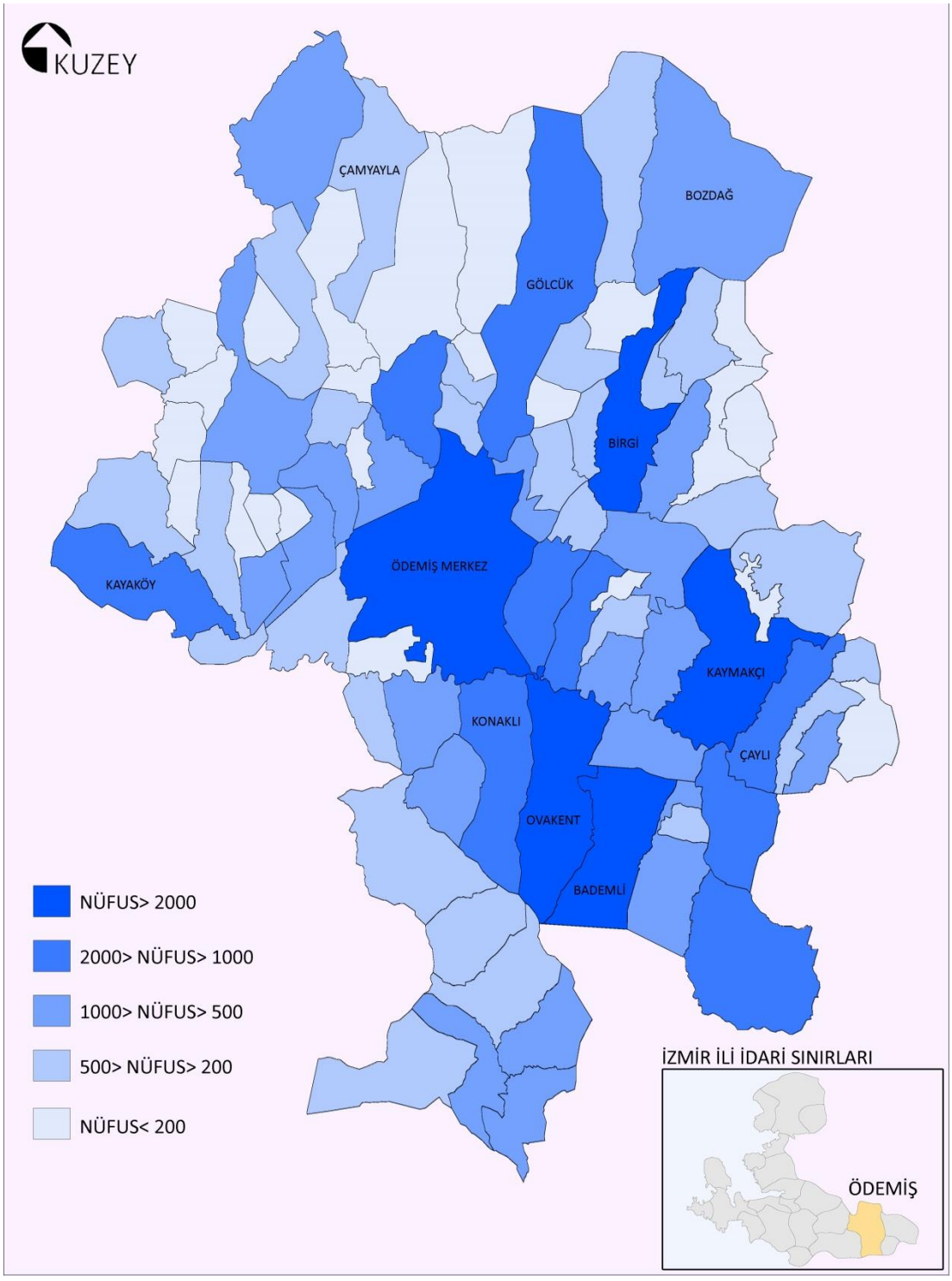
Aşağıdaki sorular; İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Doktora Programı'nda Prof. Dr. Yegân KÂHYÂ danışmanlığında yürütülmekte olan: "Türkiye'de Nüfusunu Yitiren Kırsal Yerleşimlerin Korunması İçin Bir Yöntem Önerisi: Ödemiş-Lübbey Köyü Örneği" başlıklı doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır. Soruların amacı katılımcıların görüşleri ve deneyimlerinden yararlanılarak; genelde Nüfusunu Yitiren Kırsal Yerleşimlerin yeniden değerlendirilmesi, özelde ise Lübbey Köyü'nün yeniden değerlendirilmesine yönelik en gerçekçi senaryonun belirlenmesidir. Katılımcıların bilgileri etik kurallara uygun olarak gizli tutulacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederiz.

- Lübbey gibi bir ya da iki yüzyıl öncesinde yapılmış eski köy evlerini barındıran köyler
  - sizce korunmaya değer midir? Neden?
  - korumaya değer bulmuyor iseniz, neden?
- Yapılan incelemelerde terkedilmiş kırsal yerleşimlerde yaşamın yeniden başlayabilmesi için çeşitli yaklaşımlar olduğu görülmektedir.
  - Bunlardan birisi yerleşimlerin gerçek sahiplerinin köylerine geri dönmesidir.
    - Sizce geçmişte Lübbey Köyü'nde yaşayanların ya da mirasçılarının köylerine geri dönüşleri mümkün müdür? Mümkün ise bunun gerçekleşmesi için ön koşullar nelerdir?
    - Mümkün değilse sizce nedenleri nelerdir?
- Diğer seçenek olarak "Müzeleştirme", "Turizm" ve "Yeniden İskan" seçeneklerinin birlikte kullanılması ortaya çıkmaktadır. Sizce Lübbey'de yaşamın yeniden başlaması için bu seçeneklerden;
  - hangisi ya da hangileri en uygun tercih olacaktır? Neden?
    - Hiçbirini uygun bulmuyorsanız nedenlerini açıklar mısınız?
    - Eğer bu seçenekler uygun ise Lübbey'de bir köy müzesi kurulabilir mi? Kurulması için neler yapılabilir?
    - Lübbey'de turizm gelişebilir mi? Sizce Lübbey ve çevresinde ne tür bir turizm geliştirilebilir?
    - Köyde ve çevresinde turizmin geliştirilebilmesi için sizce ekonomik ve fiziksel ne tür yatırımlar yapılabilir?
- Lübbey'de yaşamın yeniden başlayabilmesi için sizce yapılı çevrenin restorasyonu önemli midir?
  - Önemli buluyorsanız bunun için nasıl bir yol izlenmelidir?

Çizelge D.2 : Görüşme listesi.

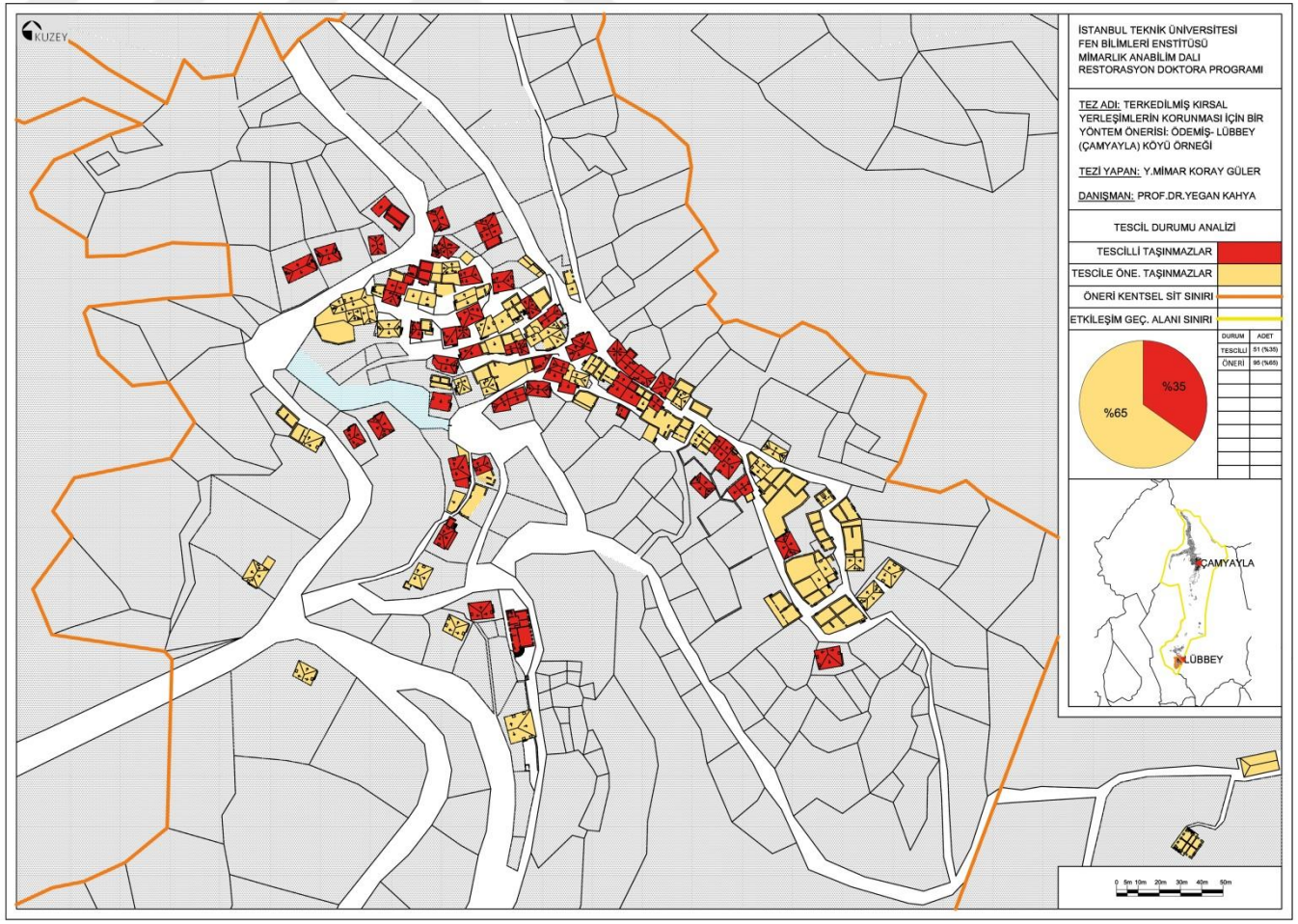
Sektör	**Kişi/ Kurum- Unvan**	**Tarih**
Yerel Halk	Çamyayla ve Lübbey Sakinleri	Nisan 2013; Ağustos 2013; Ağustos 2014; Eylül 2015
Kamu	Çamyayla Köyü Eski Muhtarı	Ağustos 2013
Kamu	Çamyayla Mahallesi Muhtarı	Eylül 2015
Kamu	Ödemiş Belediyesi Eski Başkanı	Ağustos 2013
Kamu	Ödemiş Belediyesi İmar Müdürü	Ağustos 2013; Ağustos 2014; Eylül 2015
Kamu	Ödemiş Belediyesi Yapı Kontrol Müdürü	Eylül 2015
Kamu	Ödemiş Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü	Eylül 2015
Kamu	Ödemiş Kaymakamı	Eylül 2015
Kamu	Ödemiş İlçe Tarım, Gıda ve Hayvancılık Müdürü	Eylül 2015
Kamu	Ödemiş Müzesi Müdürü	Eylül 2015
Kamu	İzmir I No'lu KVKBK Müdürlüğü Raportörü	Eylül 2015
Kamu	İzmir II No'lu KVKBK Müdürlüğü Raportörü	Ağustos 2014
Meslek Odası	Ödemiş Belediyesi Eski Başkanı ve Mimarlar Odası Ödemiş Temsilcisi	Eylül 2015
Meslek Odası	Mimarlar Odası İzmir Şubesi Başkanı	Eylül 2015
Meslek Odası	Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi Başkanı	Eylül 2015
STK	ÇEKÜL Küçük Menderes Havzası Koordinatörü	Nisan 2013; Ağustos 2013; Ağustos 2014; Eylül 2015
Medya	AL-Jazeera Turk Dergisi Köşe Yazarı	Mart 2013
Medya	Yeni Asır Gazetesi Köşe Yazarı	Mart 2014
Özel	Ödemiş Belediye Meclisi Üyesi ve Serbest Mimar	Eylül 2015

EK E

Şekil E.1 : Ödemiş İlçesi'ndeki mahallelerin nüfus dağılımları (2014).

EK F

Şekil F.1 : Lübbey için önerilen kırsal sit ile tampon bölge sınırları ve tescile önerilen yapıları gösteren harita (2016).

EK G

Küçük Menderes
Bölge gazetesi
ISSN:1303-1392
www.kucukmenderes.com.tr
26 Eylül 2013 Perşembe / Sayı: 3239
Kiraz'dan Selçuk'a Küçükmenderes'in sesi / 30 Kuruş (KDV Dahil)

Kartal yuvası Lübbey'e üniversite eli değiyor

ÇABALAR, SONUÇ VERMEYE BAŞLADI

LÜBBEY İÇİN TERK EDİLMİŞ KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUNMASINA YÖNELİK KORUMA MODELİ ÖNERİSİ GELİŞTİRİLİYOR

* Selim Şahan

Ödemiş'in terk edilmiş tarihi köyü Lübbey (Çamyayla) için kurtarma projeleri yapıldığı bildirildi. Lübbey köyünün onarılarak yeniden kullanılması için bir süredir araştırma içinde olduklarını belirten ÇEKÜL Vakfı Batı Anadolu Koordinatör'ü Emin Başaranbilek, konuyla ilgili çeşitli sivil toplum kuruluşları ile görüşmeler yaptıklarını belirterek, "Ülkemizde kırsal alanlar, değişen yaşam koşulları karşısında çeşitli nedenlerle eski canlılığını yitirmekte, yöreye özgü yapım teknikleri ve mimari doku da giderek yerini betonlaşmaya bırakmaktadır. Temel bir sorun olarak karşımıza çıkan kırsal alanların nüfus kaybetmesi sorunu, bazı köylerin tamamen boşalması ya da terk edilmesi sonucunu ortaya koymaktadır. İnsanlık tarihi açısından kırsal yerleşimlerdeki yaşantının ve özgün mimari dokunun gelecek kuşaklara aktarılması son derece önemlidir" dedi.

Lübbey köyünün, sarp bir doğal topoğrafyada insan eliyle yaratılmış yerleşimi; taş ve ahşap malzemeyle üretilmiş evleri, camisi, okulu, sokak ve yerleşme dokusuyla bölgedeki yapı geleneklerini ve bölge insanının yaşam biçimini aktaran önemli bir yerleşim olduğunu ifade eden Başaranbilek şu bilgileri verdi: "1930 yılında adı Çamyayla olarak değiştirilen Lübbey'de günümüzde yalnızca 5 hane ikamet ediyor. Neredeyse tamamen terk edilmiş durumdaki Lübbey kırsal yerleşiminin mimari dokusu, yerleşim ve plan özelliklerinin belirlenmesi ve bu kapsamda korunması için bir model geliştirebilmek için İTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon doktora programında bir çalışma başlatılmıştır. Yüksek Mimar Koray Güler tarafından Prof. Dr. Yeşan Kahya'nın danışmanlığında sürdürülen ve ilk aşaması gerçekleştirilen çalışmalar, yerleşmenin özellikleri ile yapıların fiziksel durumlarının saptanması, koruma sorunlarının belirlenerek yapıların koruma, onarım ve yeniden değerlendirilme potansiyelinin irdelenmesi amacını taşımaktadır.

Lübbey köyünde doktora tezi bağlamında gerçekleştirilen çalışmanın ilk aşamasında, nüfusunu çeşitli nedenlerle kaybetmiş ancak özgün mimari karakterini koruyan kırsal yerleşimlerin geleceğe aktarılabilmesi için yapılması gerekenler saptanacaktır.

Ekonomik ve sosyal kalkınma çerçevesinde, sorunların ve ihtiyaçların belirlenmesi, bölgenin benzer diğer yerleşimlerle karşılaştırılarak bütünleşik bir koruma önerisi geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Lübbey'in özgün mimari karakterini koruyabilmesi geleneksel sakininin de katılımıyla bulunduğu çevreye entegre edilmesi ve bununla birlikte canlı, dinamik ve sürdürülebilir bir yaşantının nasıl kurgulanabileceğinin araştırılması hedeflenerek bir doktora tezinde ortaya konacak modelin burada nasıl uygulanabileceği araştırılacaktır.

Y. Mimar Koray Güler tarafından çalışmalarına başlanan doktora tezinde Lübbey köyü özelinde, kırsal yerleşimlerin kendi köylüleriyle yaşanılır kılınması, oluşturulacak artı değerlerle köylülerin de ekonomik ve sosyal kalkınmasının sağlanması için sosyal projeler üretilmesi, mimari projelerle de sağlıklaştırma önerilerinin geliştirilmesi çalışmanın ilerleyen aşamalarında ele alınacaktır."

Tire'de Ziraat Odası'ndan üye çocuklarına eğitim bursu

Tire Ziraat Odası, 2013-2014 eğitim öğretim yılı ilk dönemi için, üyelerinin üniversitede okuyan çocuklarına burs dağıttı.

Oda yönetimi, 2013 yılı için bütçeden eğitime katkı için ayrılan 20 bin liralık ihtiyacı olan üyelerinin okuyan çocuklarına burs olarak dağıttı. Edinilen bilgilere göre 100 öğrencinin başvurusunu değerlendiren komisyon, 70 öğrenciye burs verilmesini uygun gördü.

Oda Başkanı Halil İbişoğlu, "Tire Ziraat Odası olarak ilk kez öğrencilere burs veriyoruz. Yine 2014 yılı için bütçemizin imkanları dâhilinde bursları devam ettirmek istiyoruz. Tire Ziraat Odası'nın 2'nci dönemde de burs vermesi odanın meclis yönetiminin gündeminde. Oda olarak bu tür sosyal projelerin devamını düşünüyoruz" şeklinde konuştu

Beydağ Barajı'na takviye projesi hazırlanıyor

Küçük Menderes havzasındaki üreticilerin yarım asırlık hayali Beydağ Barajı'nda olası su yetersizliğine karşı DSİ 2. Bölge Müdürlüğü tarafından çevredeki dere ve su kaynaklarından takviye yapılması için proje hazırlatılıyor. 4'te

Ödemiş İtfaiyesi, 2013 yılında 84 yangın söndürdü

5'te

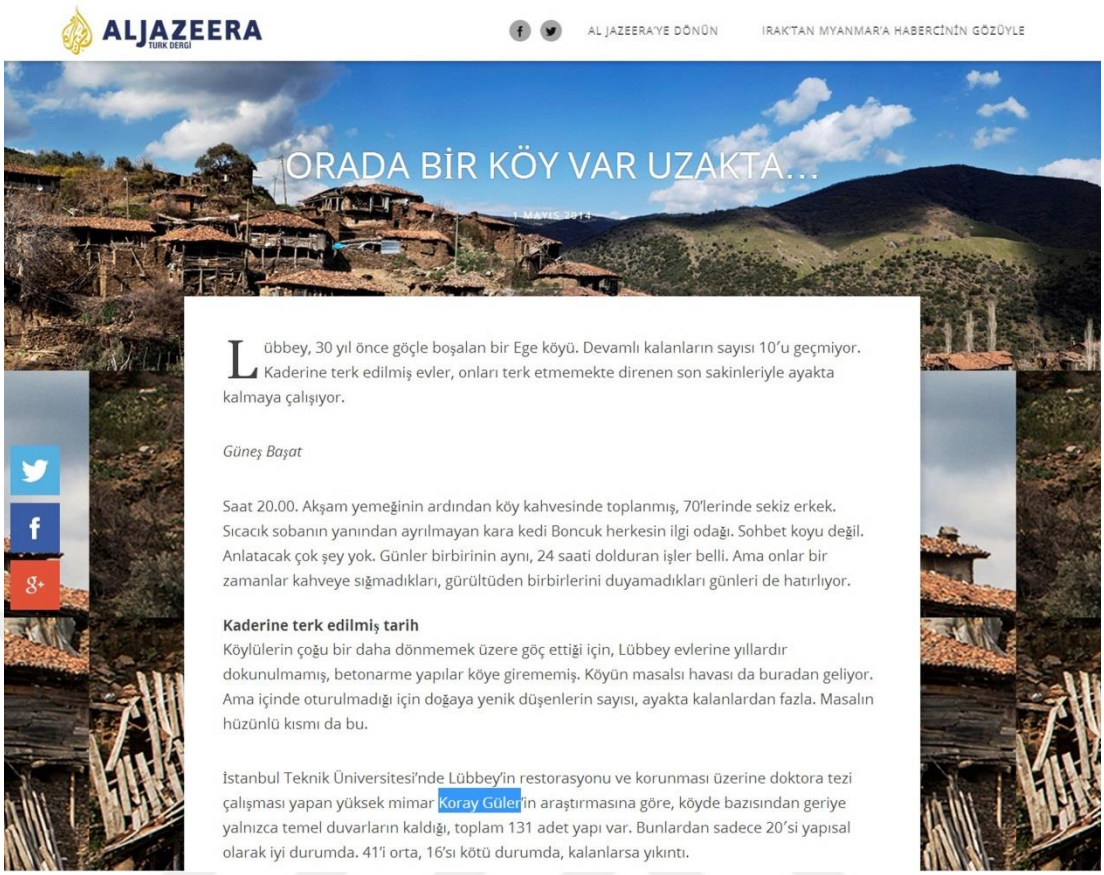
Topluğne

Mustafa ERDAL

Denizler durulmaz dalgalanmadan!

sayfa 2'de

Şekil G.1 : 26 Eylül 2013 tarihli Küçük Menderes Gazetesi'nde tez çalışmaları hakkında yapılan bir haber.

Şekil G.2 : 1 Mayıs 2014 tarihli Aljazeera Turk Dergi'de Lübbey ile ilgili yapılan röportajın haberleştirilmiş hali.

Yeni Asır

Efelerin kartal yuvası LÜBBEY KÖYÜ

Lübbey Köyü terk edilmişliğinin verdiği duyguyla adeta "zamanın donduğu" bir noktada duruyor. Bir zamanlar "başı darda kalan" efelerin sığınma yeri olan köyde, çatısı çökmüş evlerin sağlam kalan ocak duvarları arasından boy gösteren siyah üzümlerin yanında "ocağa dikilen incirler" olgunlaşmış

Giriş tarihi : 08.11.2014 17.42 Güncelleme : 17.42 SARMAŞIK

A+ A- | Gönder | Yazdır | Yorum Yap | Paylaş

SELAMİ KALAY

Geçtiğimiz hafta, Kaçkar Dağcılık Kulübü üyeleriyle birlikte Ödemiş, Birgi ve Lübbey Köyü'nü kapsayan bir kültür gezisi yaptık. Uzun zamandır görmek istediğim ve sadece fotoğraflarından tanıdığım Lübbey Köyü terk edilmişliğinin verdiği duyguyla adeta "zamanın donduğu" bir noktada duruyor. Bir zamanlar "başı darda kalan" efelerin sığınma yeri olan köyde, çatısı çökmüş evlerin sağlam kalan ocak duvarları arasından boy gösteren siyah üzümlerin yanında "ocağa dikilen incirler" olgunlaşmış. Kızarmış narlar ve ceviz ağaçları, "Sahip olduğumuz tabiat ve kültür varlıklarının değerinin anlaşılmazlığına" bir örnek olarak, yalnız başına bırakılmış bu tarihi köyü çevreleyip koruma altına almışlar.

KEŞİF TUTKUSU

Tireli tarihçi A. Munis Armağan'ın araştırmalarında, 13. yy'da 200 bin çadırla Denizli bölgesine yığılan Türkmen boylarının, tarihi coğrafya içindeki yerleşimlerinde kendi tarihlerini nasıl yazdıkları anlatılır. Bir ucu Efes'te denizle buluşan bu muhteşem coğrafya için Arkeolog Emin Başaranbilek de şöyle diyor; "Önümüzde içi dolu, açık bir bohça gibi duran Küçük Menderes Havzası; keşfedilmeyi bekleyen yüzlerce doğal ve tarihsel verisiyle, bilim insanlarını bekliyor. Keşif tutkusunu içinde taşıyan bilim insanları yeter ki göz kırpsın!"

Bu çağrı, Mimar Sinan Üniversitesi'nden Y. Mimar Koray Güler'in Lübbey Köyü'nü konu alan doktora çalışmasında karşılığını bulmuş; "Lübbey Kışlağı, İzmir'in Ödemiş ilçesine bağlı, Bozdağlar'ın Rahmanlar deresi vadisinde, 517- 467 metreler arasında bir yükseltiye, vadiye doğru balıksırtı görünümlü dağ uzantısı üzerine kurulmuş eski bir Yörük köyüdür. Ödemiş'in 13 kilometre uzağında olan köye, Ödemiş'in Manyası caddesinden (Katırcılar sokağı) araç ile çıkıldığında, Yeniceköy'ün yanından geçerek, Üzümlü, Derebebekler ve Dereuzunyer köylerini geçtikten sonra ulaşılır.

EŞKIYA SIĞINAĞI

96 Haneden oluşan köy, aslında bir kışlaktır. Bu köy ile ilgili Osmanlı arşiv belgelerinde henüz bir kayda rastlamamış olmama karşın, Muğla'ya, Menteşe'ye, Denizli'ye Aydın'a yerleştirilmiş olan Beydilli Türkmen aşiretine bağlı Horzum Yörükleri tarafından iskan edilmiş olmalıdır. Köyün Osmanlı döneminde bir eşkıya sığınağı olduğuna dair söylenceler de mevcuttur.

Köyün adı ilerleyen yıllarda Çamyayla olarak değiştirilmiştir. 1980 yıllarına değin kışı Lübbey Köyü'nde, yazı Lübbey yaylasında geçiren köylüler, sosyal değişimin dürtüsü ile yaylaya betonarme yeni evler yaptırmaya başlamış ve yirmi yıl içinde de kışlak olan Lübbey Köyü neredeyse boşalmıştır. Bugün köyde 14 elektrik abonesi bulunan birkaç aile, bu terk edilmiş görünümlü, yıpranmış köyde yaşamaktadır. Yayla yerleşimine geçen köylüler, köydeki arazilerinde de tarımsal üretimlerini sürdürmekte, fasulye/barbunya üretiminin yanı sıra kestane ve ceviz hasadı yapmaktadırlar. Son nüfus sayımında, köyde ve yaylada yaşayan 540 nüfusa sahiptir.

Duygu yoğunluğu

Lübbey Köyü, gerek topografyaya uyumlu konumu, gerekse kırsal yerleşim özellikleri açısından derinliği, doğanın ve mimarlık ile yaşam zenginliğinin iç içeliğini taşıyan bir görsellik içerir. Bu bakımdan, bölgemizin kırsal yerleşim tarihi açısından önemli bir örneğidir. Bu köyün, harap duruma düşmüş bir ilkokulu, geç devir boya bezemeli eski bir camisi bulunmaktadır. Sokakları, yapımında yerel işçiliğin ve doğal malzemenin ustaca kullanıldığı evleri, insanda -bu coğrafyanın içinde- tanımsız bir duygu yoğunluğu oluşturur.

Bozdağların kar ve yağmur sularını ovaya taşıyan Rahmanlar vadisinde yapımına başlanan barajın ön çalışmalarında, zengin bir tarihi dokuya sahip olan bölgenin sular altında kalacak kesiminde yeterli arkeolojik araştırmanın yapılmış olduğunu ummak istiyorum. Tıpkı tarihi yapılarda yapılan yanlış uygulamalar konusunda Arkeolog Emin Başaranbilek'in önemle vurguladığı gibi; "Eğer yapılan iyileştirmelerin gözle görülen aykırılığı, derinlikli bir birikimin oluşturduğu dokuların üzerinde kuruyan yara kabuğu gibi kalırsa, bu sayrılığın zamanla içine işleyeceğini, ruhuna dokunacağını unutmamak gerek."

Şekil G.3 : 8 Kasım 2014 tarihli Yeni Asır Gazetesi'nde tez çalışmaları hk. yapılan bir haber.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad **:** Koray Güler

Doğum Yeri ve Tarihi **:** Çayeli-1987

E-Posta **:** koraayguler@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** **:** 2010, Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
- **Yüksek Lisans** **:** 2012, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- Best Paper Award. 2013. International Conference on Vernacular Heritage & Earthen Architecture, ICOMOS CIAV (The International Committee on Vernacular Architecture of ICOMOS) & Escola Superior Gallecia, Portugal.
- TÜBİTAK 2214-A Yurtdışı Doktora Sırası Araştırma Bursu. 2015. TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı, 12 Ay Süreli Araştırma Bursu.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER:

- **Güler, K.** 2015. Lübbey Kırsal Mimarisi ve Koruma Sorunları. *Yörük Obasından Ödemiş Ovasına Uluslararası Birgi Sempozyumu*, 18-20 Eylül, Izmir, Turkey.
- **Güler, K.** 2016. Batı Anadolu'da Terkedilmiş Bir Köy: Ödemiş-Lübbey, Mimarlık Dergisi, 391, 50-55.

DİĞER YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER:

- Bilge, A. C., **Güler, K.** 2016. Berlin Duvarı: Utanç Duvarından Anıta. Mimarist Dört Aylık Mimarlık Kültürü Dergisi TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi. 16(56), 57-65.
- **Güler, K.**, Bilge, A. C. 2016. Modern Mimarlık Mirası Bağlamında Artvin Hükümet Konağı'nın Değerlendirilmesi. Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi. 11(1), 15-34.

DİĞER YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER (devamı):

- Kâhya, Y., **Güler, K.** 2015. Fındıklı Aydınoğlu Evi ve Yöresel Yapı Terminolojisi, Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi, 1(3), 1-29.
- Çobancaoğlu, T., **Güler, K.**, Okyay, G. 2015. Küçük Ayasofya Mahallesi Geleneksel Ahşap Konut Mimarisinin Dönüşümü ve Koruma Sorunları, Tasarım+ Kuram Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, 11(19), 55-75. ISSN: 13022636.
- Ulusoy Binan, D., **Güler, K.**, Ocak, E. 2014. A Conservation Approach of Multi-Layered Cultural Landscape Areas: The Case Study of Pergamon Red Hall and its Environment. *18th General Assembly and Scientific Symposium of ICOMOS*, November 9- 14, Florence, Italy.
- **Güler, K.**, Bilge, A. C. 2014. Artvin Hükümet Konağı. *Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları 10. Poster Sunuşları*, October 31- November 2, 2014 Erzurum, Turkey.
- Bilge, A. C., **Güler, K.** 2014. Çanakkale İl Özel İdaresi ve Belediyesi Sosyal Tesisleri. *Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları 10. Poster Sunuşları*, October 31- November 2, 2014 Erzurum, Turkey.
- Çobancaoğlu, T., Kıraç, B., **Güler, K.**, Salcan, E. 2014. A Changing Vernacular Landscape: Çanakkale Ulupınar Village and Sustainable Solutions. *7th International Seminar on Vernacular Settlements Re-Assesment of Vernacular Architecture*, October 15-17, Istanbul, Turkey.
- **Güler, K.**, Bilge, A. C. 2013. Doğu Karadeniz Ahşap Karkas Yapı Geleneği ve Koruma Sorunları. *Ahşap Yapılarda Koruma ve Onarım Sempozyumu- 2*, December 24-25, 2013 Istanbul, Turkey.
- **Güler, K.**, Bilge, A. C. 2013. Construction Techniques of the Vernacular Architecture of the Eastern Blacksea Region. *CIAV 2013 International Conference on Vernacular Heritage & Earthen Architecture*, October 16-20, 2013 Villa Nova De Cerveira, Portugal.
- **Güler, K.**, Keçici, Z., Acaralıoğlu, A., Saluk, Y. 2013. Conservation Problems and Recommendations on Architectural Heritage of Kastamonu- Hanönü, Turkey, *CIAV 2013 International Conference on Vernacular Heritage & Earthen Architecture*, October 16-20, 2013 Villa Nova De Cerveira, Portugal.
- **Güler, K.** (2013). Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinden Bir Örnek: Rize-Fındıklı Aydınoğlu Evi. *8.Uluslararası Sinan Sempozyumu*, April 24-25 2013, Edirne, Turkey.